vid. celeb. B. G. Struvii Introd. in notit. hist. litt. cap. VIII. §. 1. p. 384. et Stollens Historie der Gelahrtheit. pag. 5.

LIBRARIA SUPELLEX
HANC AVERSOR
HAC DELECTOR
GUILJELMUS SALDENUS
de
LIBRIS
Varioque eorum
USU et ABUSU
LIBRI II.
Joh. vanden Aveele. jnv. fecit.

GUILJELMI SALDENI,

Ultrajectini,

DE LIBRIS

Varioque eorum

USU & ABUSU

LIBRI DUO,

CUM

Indicibus necessariis.

AMSTELODAMI,
Ex Officina HENRICI & Viduæ THEODORI
BOOM, Anno cIↄ Iↄc LXXXVIII.

GUILJELMI SALDENI,

Ultrajectini,

DE

LIBRIS

Varioque eorum

USU & ABUSU

LIBRI DUO,

CUM

Indicibus necessariis.

AMSTELODAMI,
Ex Officina HENRICI & Viduæ THEODORI
BOOM, Anno CIƆ IƆC LXXXVIII.

Apulej. de *Deo Socratis*, pag. m. 341.

Eneroſus *eſt quis ? parenteis laudas.* Dives *eſt ? non credo Fortunæ. Magis iſta dinumero.* Validus *eſt, ægritudine fatigabitur.* Pernix *eſt? abibit in ſenectutem.* Formoſus *eſt ? expecta pauliſper, & non erit. At enim* bonis artibus doctus *& adprime eſt* eruditus, *&, quantum homini licet,* ſapiens *&* boni conſultus *eſt ? tandem aliquando* ipſum virum *laudas. Hoc enim nec a* Patre *hæreditarium eſt, nec a* caſu *pendulum, nec a* ſuffragio *anniculum, nec a* corpore *caducum, nec ab* ætate *mutabile.*

Nobiliſsimo, Ampliſsimo Conſultiſsimoque

DOMINO,

D. CASPARO FAGEL,

JC^to^, Illuſtriſſ. ac Præpotent DD. Ordinum *Hollandiæ* & *Weſt-Friſiæ* SYNDICO, Magni SIGILLI Cuſtodi, FEUDORUM Præfecto, inque ſupremâ *Aggerum* RHENOLANDIÆ Curiâ Aſſeſſori, &c.

Nobiliſsime, Ampliſsime ac *Conſultiſsime* DOMINE,

U*Trum illuſtre* Tuum *Nomen papyraceo huic fœtui præfigerem, animi dubius aliquamdiu fui. Diſſuadere id videbantur* tum *argumenti, eo contenti, ſterilitas, indeque forte minus grati,* tum *magnis quibuſdam Viris* LIBROS *dedicandi mos uſque adeo jam vulgaris, ut in contemtum pene abierit. At ſua-*

debant id e contra rationes aliæ multo cogentiores, quæ & prævaluêre. Ille etenim Tu es, qui tot tantisque officiis (quidni dicam beneficiis) Deo gratiosè annuente, difficillimis antehac temporibus, quin etiamnum nimiopere dubiis, Universam Tibi Patriam devinxisti, ut publico qualicunque testimonio, oblatâ imprimis occasione, eorum gratanter meminisse, ut hic obiter sit, ne cuiquam quidem, nedum mihi, variis insuper aliis nexibus Tibi obstricto, fraudi esse debeat, imo ne possit quidem. Ille es, qui insignem Te, *uti avitæ* Libertatis & *repurgatæ* Religionis *assertorem & statorem, ita &* Literarum Literatorumque *semper præbuisti, ac in hunc usque diem præbes* Mecœnatem; *imo tantis bonos quosvis* Scriptores *in deliciis habes, ut iis non tantum sæpe immoreris, sed & plane immorereris, nisi agendorum omnigenarumque curarum, quæ totum sibi hominem vindicant, & vastissimum pectus implere possunt, recipro-*

cantes æstus , ne quid Respublica detrimenti capiat, zelum illum quadantenus sufflaminarent. Te si quemquam in totâ Patriâ, (quod in omnium incurrit oculos) veluti agmine facto, infinita prope difficultatum publicarum circumcingit seges, indiesque

aliena negotia centum
Per caput & circa saliunt latus.

Quæ tamen dum ardentissimum Tuum *in* Literas *affectum haudquaquam extinguunt , nemo quidem* Te *dignior videri mihi potuit, cui* LIBROS *hosce , eosque quidem de* LIBRIS, *quam officiosissimè devoverem. Ille tandem es , cui neque voluntas neque facultas deest,* Scriptores *quoscunque ingenuos contra* Theones, Archilochos, *quosvisque* Zoilos *ita defendendi , ut, fremente licet Orbe & Orco, in inserviendo* Conatibus *suis* Rei Literariæ, *non ausint tantum , sed & possint tutò perseverare. Possem & plura alia*

in laudes Tuas *hic congerere ; ſed abſtineo , ne* Invidia *audiat , neque tentare quid velle videar , quod ut ab animo meo , aſſentari neſcio, alienum, ita & Tuæ modeſtiæ ingratum fore, perſuaſiſſimus ſum,*

Αἰνούμενοι γὰρ οἱ γ' ἀθοι, τρόπον τινὰ
Μισοῦσι αἰνοῦντας , ἐὰν αἰνῶσ' ἄγαν,

Boni enim, cum laudantur, aliquo
    modo
Oderunt eos, qui laudant, ſi *nimium*
    laudant,

ut loquitur Euripides. * *Hinc perge modo,uti facis,*Nobiliſſime, Ampliſſime *ac* Conſultiſſime DOMINE, *de egregio Publico, & ut de ſingulorum , ita & de Univerſi incolumitate bene mereri , hosque meos* Labores , *ſiquid apud* Te *valeam , ſerenâ fronte accipe. Qui quidem , utcunque multo viliores, quam ut tanto ſiſtantur Viro , indubitatum tamen gratiſſimi ac propenſiſſimi in*

* Euripid. Aulid. verſ. 978. 979.

in Te *animi testimonium sunt. Præterquam quod molâ etiam salsâ litare nonnunquam licitum sit, si thura non suppetant*, Tuque, *pro solitâ* Tuâ *benignitate, quod pretio eorum deest, uti multum deest, Nominis* Tui *claritudine facile possis compensare. De* Augusto *autor est* Macrobius *, *quod oblato sibi ab homine quodam, sed trepidabundo, manumque suam tum potendente tum retrahente, Libello, ex eo quæsiverit*, an se putaret assem Elephanti dare? *Scilicet judicabat Imperator, parum decorum imo injurium esse, ad Principem [quidni ad qualemcunque etiam primarium Virum] ut ad feram, aut ad empusam aliquam accedere, & dum ejus*, quod *offertur, diffiditur* dignitati, *ejus tamen*, cui *offertur, non fidere* bonitati. *Quâ itaque, similive bonitate si mihi etiam niti hic liceat, castis Deum* T. O. M. *precibus interpellare non desinam, ut in conclamatis hisce ultimorum temporum*

* Macrob. in Saturnal.

rum turbinibus diu multumque Patriæque nobisque Personam Tuam sospitet, Teque ut in munere Tuo fidum, intrepidum & industrium, ita & terque quaterque felicem esse jubeat. Hagæ Com. *Ipſ. Calend.* April. *Anno a reparatâ Salute* CIↃIↃCLXXXVIII.

Nobiliſſ. & Ampliſſ. Nomini
Tuo obſequentiſſimus.

GUILJELMUS SALDENUS,
SS. Theolog. Doctor.

ANTE-

ANTE-LOQUIUM.

Abes hic, *Benevole Lector*, de LIBRIS varioque eorum USU & ABUSU *Libros* duos, ante annos aliquot horis ſubſecundariis, animique relaxandi gratiâ a me, ſi non perfectos, ſaltem inchoatos; quos ſicuti OTIIS meis THEOLOGICIS, anno hujus ſeculi CIↃIↃCLXXXIV editis, ſed miſerandum in modum (quod verbo hic non monere & deplorare juſta indignatio non patitur) Typothetarum dicam incuriâ an perfidiâ, ſub prælo defœdatis, προπαιδείας vice præmittere antehac decreveram, ut fidem, abhinc duo pene luſtra in CONCIONATORE meo SACRO datam, liberarem; ita poſtmodum nimium excreſcere eos videns, argumentumque continere non mere *Theologicum* ſed *generalius*, quoſcunque *Librorum* Scriptores & Lectores, multaſque alias materias concernens, uti tractationis etiam ratio, quippe *Hiſtoricum* ſæpe magis & *Philologum*, quam *Theologum* referens, ſatis indicat, calculum illum reduxi, ſatiuſque habui tanquam

pe-

peculiare quoddam *Opusculum*, primum quidem restrictius, jam vero diffusius publico eos donare. Quoniam autem, ut dixi, OTIORUM meorum partem eos facere antehac constitueram, non est quod mireris, si eodem forte, quam quem *ibi* observavi, modo in *hisce* etiam concinnandis processisse me animadvertas: hoc est, Stylo me nonnunquam usum esse liberiore, Græcorumque & Latinorum quorundam Scriptorum γνώμας, Poëtarumque utriusque linguæ non paucas veneres iis inspersisse; ut nempe haud erudire Te tantum, sed & oblectare aliquatenus possem: *Sermo* enim *est*, teste Flacco,

linguâ concinnus utrâque
Suavior, ut Chio nota si commista falerni est.

Et alio loco:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile
dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo;

quod & *Æliano* laudi olim datum a Joachimo Camerario fuit: *Collegitque* (ita infit)

suo

ſuo utili labore
Quarum cognitione liberali
Non indigna viro bono parari,
Multarum multa monumenta rerum,
Et poſſunt animi inſtitui, & voluptas
Quæ conjuncta ferunt duo omne punctum.

Quinimo talia me quædam, paucis hic illic lineis a principali argumento digredientem, ipſique contextui quamplurima inſerentem, quæ in margine appingi alias ſolent, etiam intexuiſſe, quæ niſi de induſtriâ immiſſa eſſe Te monerem, forte æmulus quis tanquam prorſus ἀπροσδιόνυσα improbaret non tantum, ſed & odioſe exagitaret. Sicuti eventus abhinc quatuor præter propter annos manifeſtiſſime docuit, quam inclementer hanc ipſam ob cauſam a maledico quodam *Gallo* (qui aterne an albus fuerit neſcio) ſim habitus: utcunque haud mihi tantum, ſed pluribus etiam aliis, multo me ſuperioribus, ſimilem ob cauſam eadem ſubeunda fors fuerit, uti ex hiſce Doctiſſ. *Actorum Lipſienſium* Collectorum verbis colligere eſt: *Septima* (inquiunt) *quæ nunc ſiſtitur* Simonianæ Criticæ, *cujus ſummam in Actis* Act. Erudit. Lipſienſ. de A°. 1686. p. 100. 101.

Ac

Aº 1682. *pag.* 94. *seqq. exhibuimus, eaque variis accessionibus conspicua* Editio *eundem cum* Quintâ *curatorem habet, Doctoris* Protestantis *utentem titulo. Quis ille sit scrutari velle instituti nostri non est. Facile vero ex* Præfatione *patet, scopum ejus alium non esse, quam Apologiam* Simonis *parare, & ostendere, ut pauci* Protestantium *(quos inter* Petrum Ambrunum, *paulo post memorandum numerat)* Simoni *rite hactenus responderint; nedum ille, qui* Examen *instituit* Methodorum Cleri Gallici, *aut* Saldenus *in* OTIIS, *quæ vocat* Theologicis, *quos mitius non habet editor, quam* Lutherum, Bezam, Parisienses Reformatos, *&* Wasmuthum, *biliosos, ut putat, versionum suarum, fontiumque & punctorum Biblicorum defensores.* Sic Illi. Ego vero amarulentam illam insectationem, plurimis licet infrunitis scommatibus & dicteriis ferruminatam, generosè hactenus contempsi, & deinceps contemturus sum; *tum* quod rationis illius scribendi in OTIORUM dictorum *Præfamine* causas adduxerim sat luculentas & cogentes, eandemque Viri cujusdam supra omnem exceptionem Magni (cui & alii, si res tanti esset, addi possent) exemplo contra malevolo-

rum

rum quorumvis cavillationes abunde præmuniverim; *tum* quod complurium, poſt vulgatum illud *Opus*, Amicorum teſtimoniis & *Epiſtolis* certior factus ſim, id ipſum, ob ipſiſſimum *tractationis* illum *modum*, qui uſque adeo inviſus imo ridiculus tenebrioni iſti fuit, quamplurimis celebribus & doctiſſimis Viris haudquaquam diſplicuiſſe; imo vero hoc magis iis placuiſſe, quod uberiorem materiarum copiam & *varietatem* quibusvis φιλομαθέσι viâ illâ exhibitam eſſe deprehendiſſent; quâ quippe intercedente nullos non *Libros* commendabiliores ſemper eſſe haud ignorabant: *Jucundum* enim *nihil eſt* (dicit Publius Syrus) *niſi quod reficit* varietas; & *ne natura quidem ipſa* (judice Seneca) *ad* unam *formam ſemper opus ſuum præſtat, ſed ipſâ* varietate *ſe* jactat. Quicquid ſit, in propatulo ſaltem eſt, Theologum πολυμαθέστατον *Franciſcum Turrettinum* hâc de causâ tenues illos meos *Conatus* nequaquam contempſiſſe, uti publico elogio, quod in *Theologiâ* ſeu *Elencticâ* alicubi iis ſcripſit, teſtatum fecit, hic non repetendo; quia ab eruditiſſimo meo Affine *Martino Harlingio*, qui pro eo, quo in me eſt effectu, contumelias a dicto ſycophan-

Publ. Syr. in Fragm.

Senec. Natural. Quæſtion. Libr. 7. cap. 27.

phantâ in me jactas, non potuit non acerbe ferre, alibi exhibitum est, licet locum, ubi invenire id sit, non adscripserit; quem proinde hic tantum addo. Optime equidem tam sibi, quam publico consulere mihi semper Scriptor visus est, si quæcunque in lucem emittit, ita disponat, ut se ne ulli quidem hominum gravem iis esse velle palam faciat; vel, si cuiquam forte talis unquam fuerit, culpam deprecari, maleque scripta, publicâ etiam nonnunquam παλινῳδίᾳ corrigere non detrectet, atrocissimasque ab his illisve illatas injurias, nisi *crimen hæresios* involvant (in hoc enim, juxta Hieronymum, *neminem oportet esse patientem*) flocci pendere, quin plane potius negligere se posse & malle ostendat, quam κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας ἀποδιδόναι, *malum pro malo & convitium pro convitio reddere*, vel quicquam facere, quod viro ingenuo indignum alias sit. Modo ne in eum id rapiatur sensum, quasi omnes illi, qui sic procedunt, ideo pro convictis habendi mox sint, omniaque illa, quæ ante scripserunt, quod de novo ea semper non repocanant, condemnare, vel objectis calumniis, quibus nihil respondere

Turret. Theolog. Elenct. part. 3. Loc. 18. §. 15. pag. 537.

1 Petr. 3. 9.

forte

forte libet, aſſentiri cenſendi eſſent: prout nunquam non invenias, qui moderatorum hanc ingeniorum μακροθυμίαν interpretari ita ſolent; verum uti odioſſimè, ita & iniquiſſime. Cum fieri perſæpe poſſit, ut *Cogitata* quædam vel heterodoxa vel paradoxa, vel alio qualicunque modo bonarum mentium auriumque offenſiva, *Autoribus* quibusdam tributa, tam manifeſte in eorum *Scriptis* ſe prodant, ut prorſus exoculatos præfractoque præjudicio dementatos eſſe oporteat, qui ea videre in iis non poſſunt, atque adeo ſine veritatis diſpendio iis non poſſint non adſcribi. Cum tamen e re ſæpenumero non ſit, ut vulnera illa identidem refricentur; imò ex adverſo, ut aliquorum occurratur infirmitati, multum nonnunquam præſtet, poſito quod moniti de periculo eorum ſint, quorum ſcire vel emendare ea intereſt, tacitus illa præterire, Scriptumque iis antehac oppoſitum aliquâ ſui parte truncatum emittere, quam quæ bilem alicui moverunt, nullo licet *Scriptoris* merito, temere repetere: ne ſcil. re alias non illaudabili, imò aliâ forſan occaſione quadantenus neceſſariâ,

ulla imperitioribus offendiculi præbeatur anſa, vel hominibus moroſis & rixoſis, quos non juvat duntaxat gravibus quibuſdam diſceptationibus, ſed & meris ſæpe *κελομαχίαις*, ſive caprinis prœliis, id eſt, frivolis vitilitigationibus ſe ipſos aliosque fatigare, ſine fine modoque contendendi, ſi non materia, occaſio ſaltem ſubminiſtretur. Tutò certe *tacere* dicendus eſt, qui nec adverſarium ſuum convincere, nec prodeſſe publico *loquendo* poteſt. De nſtituti mei, in evulgando hoc *Commentariolo*, ratione ſi quæras, de eâ paucula hæc obſerves *velim*: 1. Neutiquam eum in lucem a me emitti, ut per numeroſum *Exemplorum* choragium quosvis pene *Librorum* Scriptores, Lectores, Æſtimatores, Oſores &c. ob oculos Tibi ponam; cum ſatis operosè ab aliis factum id ſit e *Zuingero*, *Rhodigino*, *Fulgoſio*, *Alſtedio*, *Bejerlingio*, *Lycoſthene*, *Melchiore Adamo*, *Honsdorffio* aliisque vel *Diariſtis* vel *Encyclopædiſtis*, ut & nuperrimè a Rever. *D. Riddero*, Eccleſiæ *Roterodamenſis*, dum viveret, Miniſtro, in Tractatu ſuo de *Eruditione*: ſed ut tam *ſcriptionis* quam *lectionis* LIBRORUM juſtum fructuo-

ſiſ-

ſiſſimumque modum compendiariò Tibi indicem, nec non quoſcunque diſcendi cupidos ad laudabilem & & optatum, quem ſibi ſtudiorum ſuorum propoſuêre portum, tenui hâc meâ opellâ veluti manuducam. Tametſi, dum præſtare conatus hoc ſum, non potuerim non etiam notabiliora quædam βιβλιοφίλων ſpecimina, apud alios etiam obvia, in ſcenam hic rurſus producere; ut quoque ex lege *contrariorum* de ſcribentium legentiumque *Vitiis*, præſertim de hodiernâ & vulgatâ nimis Μισοβιβλίᾳ ejusque primariis cauſis, *Ignaviâ*, Φιλαργυρείᾳ, *innovandi Prurigine*, *Eruditorum Thraſoniſmo* & *Invidiâ* fuſiuſcule diſſerere. Non paucis ſimul, pro more meo, aliorum ſententiis ſuffragiisque, ad res, quæ tractantur, tum adſtruendas tum illuſtrandas, in ſubſidium vocatis; *partim* ut me *cum multis* aliis quam *ſolum* ſapere malle oſtendam; cum fas ſit, ut *plurium* conſenſus ſemper ſuperet, ſique in ſententiarum pugnâ altera cum *ingenti* ſubſultet *turbâ*, altera vero cum *uno*, paucis ſaltem, in arenam deſcendat vindicibus. is ſane, qui hanc illi præfert meritiſſimò in cœcorum

ſedes videatur relegandus; *partim* ut Scriptorum illorum, apud quos uberior materiarum, quæ ὡς ἐν παρόδῳ hic tantum attinguntur, tractatio inveniri poteſt, indicinam Tibi faciam, uti alias etiam monui. *Sufficit* enim (ut bene alicubi obſervavit Scultetus) *nonnunquam* Autores *tantum* nominaſſe, *& loca indicaſſe. Scire enim ubi poßis aliquid invenire, eſt magna pars eruditionis.* 2. Nonnullas etiam me celebrium Scriptorum *loquendi formulas*, aliis ἐμφατικωτέρως, haud ſimpliciter tantum adducere, ſed quâ potui perſpicuitate & brevitate aliquatenus etiam exponere & eviſcerare; eo quod *Antiquitatem* aliquam vel *Græcam* vel *Romanam* non raro involvere, vel ſuam inde originem ducere viſæ mihi ſint; quam haud plane ignorare e re legentium, minus imprimis exercitatorum, eſſe arbitratus ſum. 3. Eorum me quoque nonnunquam pulſare κακοβουλίαν, quibus dentatâ in aliorum labores chartâ agere ſolenne nimis eſt, vel *ſuperbiâ* inflatis, vel cæcâ & ſtolidâ ad id *invidiâ* concitatis, haud ſatis ſaltem ſibi temperantibus, quin in quosvis a ſe diſſentientes incurrant ſæpe immoderatius,

Scultet. Delic. Euang. Pragenſ. Cap. 13.

tius, invehantur amarulentius. Ea enim prodolor jam vivimus tempora, calamitoſa ſane! quibus vix ullum offendas *Scriptorem*, cujuſcunque diſciplinæ ſit, qui dum *Libris* cum aliquo conflictatur, quantocyus in ſententiâ, quam tenet, aſſerendâ & tutandâ inferiorem ſe eſſe deprehendit, deſertâ causâ, ad virulentiſſimâ veluti rabie in Adverſarii, quocum lis ſibi eſt, perſonam, mores, imò vel leviſſima ſæpe ſcriptionis ſtylique ejus ἡπλήματα debacchandum ſe non accingat. Tales, inquam, qui ſic faciunt, nonnunquam hic etiam vapulant; quidſi forte hâc viâ perverſus ille impetus, Reipublicæ Literariæ tam noxius, Scriptoribusque, *Theologis* imprimis, uſque adeo probroſus ac indignus, Divinâ ſecundante gratiâ, cohiberi quadantenus poſſit; pudor minimum iis injici, qui ſuis hoc in negotio affectibus nimiopere forſan hactenus indulſerunt.

4. Me etiam, dum de LIBRIS eorumque USU & ABUSU ago, tametſi cujusvis generis ſcripta quidem ſpectem, in ea tamen, quæ *Theologica* ſunt (cum profeſſione *Theologus* ſim) digitum primariò in-

tendere, id eſt, in talia, quæ *Veritatem* Divinam genuinamque *Pietatem* illuſtrare, confirmare & promovere apta nata ſunt, quibusque, ut ſubordinari, ita & ſubſervire omnia alia debent. 5. Quodſi autem contingat, ut omnia, quæ hic apponuntur, fercula ad ſingulorum palatum non ſint (uti quorumvis hominum applauſum minime iis intendo, nedum emendico, cum non raro, juxta *Plutarchum*, τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν τὸ τοῖς σοφοῖς ἀπαρέσκειν, *multis placere ſapientibus ſit diſplicere*) vel, quod pejus eſt, *Zoilis* quibusdam hoſtiliter in ea inſurgere volupe forte ſit (prout iſtiuſmodi hominum non minor nunc dierum, quam æſtivâ tempeſtate muſcarum in macello turba eſt) me nullo eos loco habiturum eſſe, ſed unico hoc Incomparabilis *Gathakeri* effato, quo vix ullum dederis ſignificantius, nullum generoſius, cunctos eorum *Conatus* & molimina eſſe retuſurum: *Judicia* (dicit) *eorum* [obtrectatorum] *& dicteria vel dictata nihili facio, quin pari loco habeo, quo* Cynicus *ille* (Demetrium deſignat apud Senecam) *imperitorum voces, quæ ſurſum an deorſum ſonarent, ſua nihil referre is exiſtima-*

Gathaker. Cinn. in Præfat.

Senec. ad Lucil. Ep. 91.

stimabat. *Compertum enim jam dudum satis habeo, nec illorum instituta placitaque mihi posse probari, nec mea illis non displicere. Obloquantur itaque, vellicent, arrodant, sugillent, quantum libuerit, me intra fidei conscientiaeque septa consistentem, munimentisque hisce atque integumentis* Plin. Libr. 6. cap. 17. *Echini instar, quòd ille olim, involutum an convolutum undique dixerim, non magis attingent, afficient saltem, quam testudinis clypeum firmissimum, elephantisque corium* Ambros. Hexaëm. Lib. 6. cap. 4. *durissimum vesparum aculei, culicumque etiam ligula penetrare nedum perforare valuerint.* 6. Tandem me, quantâcunque attenderim diligentiâ, cavere non potuisse, quin multa tamen hic illic, cum postremæ limæ per absentiam præesse non potuerim, irrepserint σφάλματα, quorum *levioribus* ut benigniter ignoscas, *graviora* vero ac corrigas emendes obnixe rogatum Te volo. Parum quidem, ut a Magnis Viris observatum est, officere ea possunt; quoniam vel docti sunt, qui LIBROS legunt, vel pigri & indocti. Docti facile lapsus illos deprehendunt & corrigunt; Indoctis ne prosunt quidem, quæ & valde incorrupta & studiosissime edita sunt. Verum tamen cum Operis, quod edi-

tur, nitori detrahere haud parum soleant, Autoremque aliquando vel ignorantiæ vel incuriæ suspectum reddere possint, consultum ac necessarium fere est, ut vel in Libri *calce* vel, quod magis mihi arridet, in *Capite* ejus ac *Præloquio* brevis eorum mentio instituatur. *Pagina* ergo 1. l. 18. & p. 6. lin. 3. 5. l. מְגִלָּה p. 7. l. ult. *l. lævigabant.* p. 16. l. 21. *l. Sapphûs.* p. 23. l. 6. *l. adminicula,* p. 25. l. 23. *l. venivissent.* p. 27. l. 20. *l. qualibet.* p. 28. l. 21. post *universum l. Orbem.* post *easque* del. *Orbem.* p. 37. 22. *l. Sed vero.* p. 51. l. 24. *l. dixerat.* p. 85. l. 1. *l. conjuncta.* p. 64. l. ult. *l. haud.* p. 80. l. 32. *l. fit.* p. 101. l. 1. *l. fessum.* p. 102. l. 8. *l. παράδοξα.* p. 105. l. 24. *l. gessit.* p. 127. l. 16. *l. obveniat.* p. 138. l. 3. *l. existimavit.* p. 140. l. 24. *l. vicerit,* pag. 141. l. 16. *l. ab Agellio.* pag. 149. l. 11. *l. Areopagitæ.* p. 171. l. 7. *l. laborârint.* p. 177. l. 31. *l. monente.* p. 184. l. 10. *l. vocem.* p. 197. l. 23. *l. κεφάλαιον.* Ibid. l. 33. *l. Scriptorum.* p. 199. l. 8. *l. Inveni.* p. 205. l. 4. *l. postea.* p. 215. post *dicatur* del ? & post *sortitus* pon. ? p. 223. l. 35, *l. quem.* p. 225. l. 29. *l. proprietatesque.* p. 233. l. 22. *l. ergo.* p. 246. l 9. *l. magus.* p. 259. l. 27. *l. χαλκεντέρου*

p. 278.

p.278. l. 32. del. *tam.* p. 280. l. 19. *l. dicebat.* p.288.l. 7. *l.* μεθοδείαις Ibid. l. 28. *l. eundem.* p. 289. l. 1. *l. Catecheticæ.* p. 313. l. 2. *l. Usserius.* p. 326. l. 7. *l.* ἧττον. p. 337. l. 16. *l. negotiatoris.* p. 388. l. 7. *l. complurium.* p. 385. l.22. *eorum.* p.409. l.12. *l. omnesque.* Atque his quidem præmissis, *Lector*, valere te porro jubeo, Deum Ter Optim. Max. μόνον τὸν θεὸν γνώσεων, ex animo obtestans, ut quemadmodum cunctis ingenuorum Scriptorum in *scribendo*, ita & tuis in *legendo* laboribus jugiter adsit, tempusque, quod pro infinitâ sua bonitate & longanimitate largiri nobis huc usque dignatur, in sui gloriam, cognitionisque Divinæ & humanæ incrementum constanter & gnaviter impendere nos faciat. Hoc magis, quod non tam *atramento* quam *sanguine* in quibusdam Christianismi oris scribi jam cœptum sit, funestumque hoc Ecclesiæ periculum, ne dicam excidium, grassari si pergat, collapsuræ procul dubio tam *Literæ*, quam *Literati* paulatim sint, scribendique simul & legendi (nisi Deus gratiosè avertat) propediem forte adfuturus finis. Næ, si in ulla, in exulceratissima & profligatissima

hæcce

hæcce tempora gravissimum *Apostoli* monitum quadrat : Βλέπετε πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοὶ, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι. *Videte quomodo* circumspecte *ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quia dies* MALI *sunt.*

ELENCHUS CAPITUM.

LIBRI PRIMI.

CAP.

LIBRI
SECUNDI.

In

In præclaras Clarissimi

GUILJELMI SALDENI
DE
LIBRIS,
varioque eorum USU & ABUSU Cogitationes.

Iversis homines studiis votisque feruntur:
Indolis & sequitur semina quisque suæ.
Hic corradit opes, corrasas servat: in ollâ
Quot numerat nummos, tot putat esse Deos.
Alter amat belli ludos, pugnasque cruentas;
Et cantat, Mavors cum cit ad arma viros.
Summa boni est aliis unctâ vixisse patellâ,
Et liquido Bacchi rore madere Patris.
Æschinus impurum gaudens intrare lupanar
Oscula Sirenum turpia quærit iners.
O stolidas animas, quæ vos dementia cepit!
Quis vos amentes devius error agit!
Hos decet Anticyras largè sorbere meracas,
Ne tales excors mens det in exitium.
Sed, *Saldene*, tibi summi fabricator Olympi
De meliore luto condita corda dedit.
Virtutum es fidus cultor rigidusque Satelles,
Et calamo & linguâ despuis in vitia.
Tu castos aliis moves suadere labores,
Quodque aliis suades ipse libenter agis.
Incoctumque geris generoso pectus honesto:

Hinc

Hinc te pigrities flagitiosa fugit.
Ingeniique tui rursus jam parturit arbor,
Et comedenda dabit non mala mála brevi.
Te Scriptore liber bene coctus prodit in auras,
Scribere nos libros cum ratione docens
Hoc opus eximios authori apponet honores:
Famaque te nunquam dissoluënda vehet.
Cumque tui attentus Libri contenta voluto,
Hos me versiculos fundere Musa jubet.
Multa quidem multi *scribunt*: sed inania cum sint,
Scriptores meritò ridiculos faciunt.
Copia librorum cui displicet ampla bonorum,
Is mihi distortâ mente Chorœbus erit.
Commendat scriptos valde *prudentia* libros,
Quâ sine ne nauci scriptor habendus erit.
Dicere de rebus, personis parcere qui scit,
Illius in laudes area lata patet.
Vipereo vanos odi plus sanguine Battos,
Qui Siculis gerris futiliora crepant:
Sed *solidè* & *strictim* scribit qui digna notatu,
Hujus condecorent laurea serta caput.
Perspicuos animi sensus qui prodere chartis
Novit, eum potius quam *tenebrosa* lego.
Sicut apis varios exugit sedula flores,
Indeque convectat dulcia mella domum:
Sic nos per *varios Scriptores* currere par est,
Ut Sophiæ ingentes accumulemus opes.
Ordine scriptores recto reor esse *legendos*:
Maxima sic pergens emolumenta capit.
Qui *Momi* mores imitatur lectòr, abito:
Lectori debet candor inesse probus.
Odimus *osores librorum* ut limina Ditis:
Odimus & cunctos queis *nova sola* placent.
Helleborum sumat scriptor, qui vertice *cristam*
Tollit, & insano plenus amore sui est.

Eheu,

Eheu, quot turgent succo *loliginis atra*,
Lumine cum lævo scripta aliena vident!
Sæpe *sinistra* manent præclaros *fata* labores:
Lectoris genio stautque caduntque libri.
Hæc eadem si te dura infortunia tangant,
Scito virum fortem plurima velle pati.

MARTINUS HARLINGIUS,
Ecclesiastes Hornanus.

Eru-

Eruditiſſimi Eccleſiaſtis

GUILJELMI SALDENI

Encomium.

Ccipit, & meritò, duplos Saldenus *honores,*
Bis cingit doctum Laurea bella caput.
Hunc laudant Veteres, laudabunt atque Futuri:
Penſat namque illos, hos quoque multa docet.
Præmia defunctis quum dat; dat lumina vivis;
Sicque fuit Judex, ſicque Magiſter erit.
Undique Saldenus *vocitatur magnus Apollo,*
Quem Cœli cupiunt, quem bene Terra beat.
Huc, inquit Cœlum, Saldene, *citiſſime ſcandas:*
Hic, inquit Tellus (ſed mihi) vive diu.

PHILIPPUS LE NOIR.
Profugorum Eccleſiaſtes Hornanus.

DE LIBRIS.

LIBER PRIMUS.

Cap. I.

De ΠΟΛΥΓΡΑΦΙΑ.

SUMMARIUM.

I. *Tractandorum* ſeries & ordo. II. *Scriptores cum* Cantoribus *comparati. Multi* rogati *non tantum ſed* & injuſſi *ad ſcribendum proni*, & *vice verſâ. Quid proprie* Cacoëthes? *Vox illa quo ſenſu a Juvenale uſurpata?* III. *Librorum* ὀνοματολογία. *Unde* εἰλήματα & κυλίνδροι *dicti?* Compaginandi *eos apud Antiquos modus.* Vox מְגִלָּה *unde?* IV. *Varia, in quâ ſcriptitatum olim eſt*, materia. *Ut è* philyris *craſſioribus* calcei, *ita è tenuioribus* Libri *fere confecti. Inteſtinum* Draconis *centum* & *viginti pedum in Bi-*

 blio-

bliothecâ Constantinopolitanâ inventum, *cui* Homeri *Poëmata inscripta*, Libri *haud unimode à Veteribus* ornari *soliti.* Purpuræ *laus. Magistratus unde* purpurati *dicti? Literis* purpureis *quandoque scriptum, quandoque etiam* aureis. *Pumice* & plumbo *Libri expoliti.* Minium *quale apud* Romanos *ornamentum? Ab* Ægyptiis *ad* greges & arbores *suas, tempore Paschatis Judæorum, illinendas adhibitum. Imperatorum* Rescripta & *Librorum* tituli *eo fere conscripti.* Rubrica *apud Jureconsultos quid, qualisque ejus usus?* Lunula *in* Librorum *fronte nonnunqnam designata.* Μένις *vel* μηνίσκος *quid?* Jacobi Geusii, *de voce* Maandag *vel* Mendach *inde ortâ, conjectura non usque adeo probabilis. De Librorum* Umbilicis *Eruditorum discors sensus.* Adrianus Junius & Theodorus Almelo-

Iovenius *laudati. Phrasiologia* rem ad umbilicum perducere *quid notet, & unde derivata?* V. Πολύγραφοι *plurimi. Quædam etiam è* sequiori *sexu.* Anna M.Schurmanna, Anna le Fevre, & Cornelia Vossia *fœminæ* eruditione & *variis dotibus claræ.* Virgo *quædam ipsâ* Philosophiæ *laureâ decorata.* VI. Lipsius *in* fœminarum φιλομαθίαν *iniquior notatus* Hypatiæ Philosophæ *industria & diligentia. Vera* eruditio *non ad* uxores *a justis* Maritis *suis officiis præstandis avertendas sed eo propellendas accommodata.*

1. DE LIBRIS dissertaturo hunc mihi proposui observandum ordinem: *Priori* Opusculi *Parte* vel *Libro* agam de Βιβλιοφίλοις; id est, de Librorum *æstimatoribus* & *cultoribus*; referamque eo variorum, tam è *Veteribus*, quam è *Recentioribus* πολυγραφίαν, indeque obortam ingentem *Librorum* turbam; quam qui in pejorem partem rapiunt, refellam; *Multitudinis* Librorum *fructus* & commoda adjungam; tum quomodo ritè *scribendi* & *legendi* Libri sint, ostendam; tandem *singularem*

quorundam in Libros *affectum* addam. *Posteriori Parte* Μισοβίβλων quorundam tum exempla tum malitiosa *in Libros*, eorumque Scriptores, molimina adducam; præcipuas μισοβιβλίας causas *Ignaviam*, *Avaritiam*, *innovandi Pruriginem*, eruditorum *Thrasonismum* & *Invidiam* proponam, *Varium* denique *Librorum*, pro vario *Lectorum* genio, FATUM exponam.

Druſ. Adagior. Hebr. Decur. 2. Adag. 10.

II. *Nos* (inquit Vir πολυγλωσσότατος Johannes Drusius) *communi vitio cum* Cantoribus *laboramus*, *ægre ad* ſcribendum *adducimur*, *ubi ſemel cæpimus*, *deſiſtere nequimus*. Digitum procul dubio intendit in hæc *Horatii* verba:

Horat. Sat. Lib. 1. Satyr. 3.

> *Omnibus ho' vitium eſt* Cantoribus, *inter amicos*
> *Ut nunquam inducant animum cantare rogati:*
> Injuſſi *nunquam deſiſtant.*

At dubito, an hoc quibusvis tam *Cantoribus*, quam *Scriptoribus*, ita ſolenne quidem ſit, ac *Autores* hi putant, quoad *prius* ſaltem effati membrum. Res enim docet, non minus *rogatos* quam *injuſſos* quamplurimos ad *ſcribendum* ferri, imò citato curſu ruere. Quapropter rectius fortè hunc de *tibicine Arabico* verſiculum quadrare in *Cantorum* pariterque & *Scriptorum* gregem dixeris:

Eraſm. Colloq. pag. m. 601.

> Δραχμῆς μὲν αὐλεῖ, τεττάρων δὲ παύεται.
> *Dragma canit*, *ſed quatuor compeſcitur*.

q. d. paulo pretio ad *cantandum* provocatur non niſi magnâ mercede deſiſtit. *Tenet* quippe, juxta Juvenalem,

In-

Insanabile multos
Scribendi cacoëthes. Juvenal. Sat. 7.

id est, insuperabilis *scribendi* prurigo & ardor. *Conscribillantium gangrænam* scitè vocat Baudius, *scribendi scabiem* Erasmus. CACOËTHIS vox in malum fere sonat, notatque morem & *consuetudinem malam*: ἦθος enim *mos* est, & κακὸν *malum*. Medicorum filiis ulcus est, quod difficillimè curatur; quia in ipso ejus loco malignitas quædam est, quæ curari id prohibet, & partem affectam ita occupat, ut bonum etiam alimentum, quod in eam influit, plane corrumpat. *Pessimum id genus est* (inquit Celsus) *fereque id primum fit, quod* κακόηθες *à Græcis nominatur.* Tralatitie, & aliquanto favorabilius vocabulo hoc utitur *Juvenalis*, pro tam impenso rei alicujus desiderio, quod, cum semel animum obsedit, extingui aut amoveri haud facilè potest.

Baud. Epp. cent. 1. Ep. 4.

Cels. de Re Medic. lib. 5.

III. *Libri* vel *Libelli* (ut paucula hæc de *voce* præmittam, cum, *Tullio* judice, *omnis, quæ rectâ ratione de re aliquâ suscipitur tractatio à definitione* nominis *proficisci debeat, ut intelligatur quid sit, de quo disputatur*) non tantùm Græcis dicuntur βίβλοι vel βιβλία, juxta *Eustathium*, ἐκ τῆ βίβλε, à *papyro*, ex quâ fieri solebant, vel ut alii volunt, à λεπυρὸν sive λέπυρον, quod *testam* vel *corticem* significat; sed & εἰλήματα, ab εἰλέω *volvo*, ut & κυλίνδροι *volumina*, à κυλινδέω, quod coincidit cum εἰλέω, quia κυλίνδρε formam convoluti referebant. Complicabant enim & *convolvebant* Veteres in rotundum, quæ scribebant: sicuti & hâc ipsâ ætate *Judæi* in Syna-

Cicer. de Off. lib. 3.

Amm. Marcellin. lib. 22.

Psalm. 40. 8.

Laert. in Epicur.

Sixt. Senens. Biblioth. lib. 2. fol. 92.

nagogis suis *Legem* in membranâ *convolutam* habent, & vox עָלַל *volvere*, unde & מְגִלָּה *volumen* Libris & Libellis applicatur Es. 34. 4. Magistri *Estheræ* Librum, κατ' ἐξοχὴν *volumen* sive מְגִלָּה vocant; eamdemque ob causam *Libri* πτύσσεσθαι & ἀναπτύσσεσθαι, nonnunquam etiam ἀνελίττεσθαι Græcis dicuntur; quod nihil aliud est quam claudi & aperiri, proprie *complicari* & *explicari*. Ad *Librum* suum Martialis,

Buxtorf. Synagog. Judaic. cap. 9.

Martial. lib. 11. Epig. 1. & lib. 5. Ep. 6.

Vadas, *sed redeas* inevolutus.

IV. Multa disquiri hic jam possent de *Librorum* ORIGINE & PRIMIS SCRIPTORIBUS, ut & de variâ, in quâ scriptum olim fuit, MATERIA; sed labore isthoc supersedeo: quod de *Prioribus* ipse alibi dixerim, & de *Posteriori* multis agat Clariss. *Salmuthus* in aureis suis de *Rebus Memorabilibus* & *deperditis* Commentariis, quorum hanc proinde summam hic tantum exhibeo: Scriptitatum, juxta ipsum, ab Antiquis est, in *arborum* vel *fruticum foliis*, in *philyris*, tenuioribus nempe, & quæ mediæ papyro propinquiores erant (è crassioribus enim papyri membranis *calceos* Veterum nonnulli conficiebant, *Martiano Capellâ* teste) in *plumbo*, in *linteis*, in *cerâ*, in *ebore*, in *lapidibus*, in *animalium* tum *pellibus*, hœdorum imprimis, caprarum, ovium, vitulorum, quandoque etiam asinorum, tum *intestinis* (uti stupenda Bibliotheca Constantinopolitana, tempore *Basilisci* Imperatoris, intestinum *Draconis* habuisse di-

OTIA Theolog. lib. 1. Exerc. 1.

Salmuth. in Panciroll. P. 2. tit. 13. pag. mihi 52.

Martian. Capell. de nupt. Philolog. lib. 2.

dicitur magnitudine centum & viginti pedum, inscripta habens *Homeri* Poëmata, Iliadem & Odysseam) tandem etiam in *chartâ* & *membranis*. Quæ cuncta dictus Autor ordine ibi recenset, & eruditè exequitur, hic, ne actum agam, non repetenda. Verbum tantum addendum est de *Librorum ornatu* apud Antiquos usurpato. Haud raro *purpurâ* eos convestiebant: Martialis, Martial. lib. 5. Ep. 6. & lib. 3. Ep. 2.

Ultro purpureum *petet* Libellum.

& alibi:

Et purpurâ *delicatâ velet*.

Primum, uti loquitur Pancirollus, *inter colores* purpura *locum obtinebat*, *& eorum quasi Rex existebat*; unde & magistratus *purpurati* dicti, *purpureis* fere vestibus olim induti, & *purpureis* cothurnis incedentes: Panciroll. Rer. Memorab. part. 1. tit. 1. Lactant. lib. 4. cap. 7.

Purpureo *suræ rutilant fulgente cothurno*,

uti habet *Corippus* apud *Balduinum*, Imperialem *Justini* Junioris habitum describens. Quin & *purpureis* nonnunquam *literis* scribebant. Ovidius: Balduin. de calc. Antiq. cap. 10. pag. m. 94.

Stamina barbarica suspendit candida tela,
Purpureasque *notas filis intexuit albis*: Ovid. Metamorph. lib. 6. fab. 7.

quandoque etiam *aureis*, auri saltem colorem & fulgorem referentibus. Sic *Baldus* de Privilegii cujusdam instrumento: *Totum* (inquit) *encausto muricis inscriptum erat*, *quod præbuit diversissimam speciem*, *modo nigri*, *modo rubri*, *aliquando etiam* aurei, *prout quisque vertisset id instrumentum*. Pumice etiam plumboque *poliebant* & levigabant Bald. in Rubric. C. quæ res vendi non possunt.

gabant *Libros*, ne nempe ſcabrities vel ſcribentis manum vel legentis oculum offenderet. Hinc Catullus,

Catull. lib. 1. ad Var.

Novi umbilici, loca rubra, membrana
Directa plumbo, *&* pumice *omnia æquata.*

Inſcriptiones & titulos *minio* ſcribebant:

Ovid. Triſt. lib. 1. Eleg. 1.

Nec titulus minio, *nec cedro charta notetur.*

Plin. lib. 33. cap. 7.

Epiphan. in Hæreſ. Nazaræor. Tom. 1. l. 1.

Alex. ab Alexand. Genial. Dier. Lib. 6. cap. 6. pag. m. 643.

Tiraquell. in Alex. d. loc.

Briſſon. de verb. ſignif. col. 519.

Erat hoc inter ornamenta & pigmenta magnæ autoritatis, Romanis olim ſacra. *Cinnabaris* aliter dicitur, Græcis μίλτος, noſtratibus *Vermilioen*; Coloris eſt ſummè *rubri*, à ſanguineo haud multum diſtantis; unde & mos, quoniam Iſraelitæ *Paſchatis* tempore ſuperliminaria ſua *ſanguine* illeverunt, apud *Ægyptios* idololatras, dimanavit, quod greges & arbores ſuas, non ſanguine, ſed *minio*, veluti alexiterio, in Judæorum *Paſchate*, primo ſcilicet vere, illinere etiam inſtituerint, teſte *Epiphanio*. In *Triumphis* præcipue adhibebatur, quin ipſa triumphantium *corpora* eo illinebantur, ut magnifici & ætherei coloris eſſe viderentur. Quemadmodum & Imperatores *miniatis* literis *Reſcripta* ſua conſignabant, ut in Principibus omnia ſemper majora quam in privatis eſſe appareret. *Rubricam* vocant Jureconſulti, per quam ipſum *titulum* fere intelligunt, utpote quem *minio* vel alio colore rubro (*Phœniceum* quidam dicunt) olim pingebant; neque id facilioris tantum diſtinctionis & memoriæ juvandæ gratiâ, ſed ut *Legibus* quoque, capitibus earum *ſinopide*

aut

aut *cinnabari* notatis & insignitis, majestatem quandam accrescere facerent. Persius:

Excepto siquid Masuri rubrica *notavit*. Pers. Satyr. 5.

Prout etiam in Libri fine *coronidem*, ita in fronte *Lunulam* sæpe adhibebant. De quo sic Turnebus: *Veteres ut in* calce *Librorum* coronidem *adpingebant*, *ita*, *ut suspicor*, *in fronte* Lunulam *ad ornatum designabant*. *Hujus suspicionis causam nobis* Ausonius *præbet*, *ita scribens in commemorat. Profess. Burdigalens.* 26. Turneb. Advers. Lib. 22. cap. 10. pag. m. 715.

Quos legis à primâ deductos menide *libri*,
Doctores patriæ scito fuisse meæ. Plat. de Leg. lib. 7.

Menis lunula est, μηνίσκος juxta *Aristophanem*, *Hesychium*, *Polybium*. Non ausim asserere, à Veteribus factum id forsan esse, quod *libros* suos, hoc ornatu insignitos, fortunatiores fore sperârint, quoniam *Lunam* vel, ut nonnunquam etiam legitur, *Lunum* DIS suis accensebant, uti notum est. Doctiss. Geusius *Mene*, mercatorum idolum (Ravanellus habet *Meni*) huc etiam refert, per quod *Lunam* intelligi vult, atque inde derivari *diem Lunæ*, Belgis *Maandag*. q. d. *Mendag*, ab hoc *Mene*. Sed conjectura hæc, nostro judicio, non usque adeo probabilis est. Addebant tandem *umbilicos*, ita Papinius Statius: Aristoph. in Avib. Hesych. in voc. Polyb. lib. 3. Gaffarell. curiosit. Inaud. cap. 11. pag. m. 216. Selden. de DIS Syr. p. 240. 284. Geus. de Victim. Human. part. 1. cap. 6. Ravanell. Bibl. part. 2. p. 52.

Noster purpureus, *novusque chartâ*,
Et binis decoratus umbilicis.

Stat. Sylvar. lib. 4. Sylv. 9.

quod in medio *circumvoluti* fere essent voluminis, ut *umbilicus* in corpore humano *medius* est in ventre. Erant hi, uti quidam volunt, ornamenta quædam ossea, lignea vel eburnea, *umbilici* figuram imitantia, quæ *voluminibus*, cum jam plane absoluta essent, adjungebantur. Iterum Martialis:

Scriver. in Martial. lib. 1. Ep. 67.

Quid prodest mihi tam macer Libellus,
Nullo crassior ut sit umbilico?

Martial lib. 2. Ep. 6.

Pier. Hieroglyph. lib. 34.

Rader. in Martial. lib. 2. Ep. 7.

Salmuth. ad Panciroll. p. 2. tit. 42.

In quantum ergo librorum partes circum ligneum teretem surculum, vel osseum vel buxinum, nonnunquam etiam cupressinum convolvebantur, Libros Antiqui *volumina* dicebant, surculi vero capitulum, vel ipsum surculum, sive bacillum (uti alii vocant) *umbilicum* nuncupabant. Qui, cum explicaretur volumen, in *fine* erat, in *medio* autem cum in spiram collectam obvolveretur, ejusque capita, volumine complicato, hinc inde quadantenus prostabant. Unde & *cornua* forte nonnullis dicti *umbilici*, quod, uti *cornua* supra bovis, arietis, vel tauri caput, ita hi supra complicatum *volumen* prominerent; vel etiam quod è materiâ *corneâ* subinde constarent, non ita ex æreâ, argenteâ, vel aureâ, uti hodie: Ovidius,

Ovid. Trist. Eleg. 1.

Candida nec nigrâ cornua *fronte geras.*

& adhuc Martialis:

Martial. lib. 11. Epig. 107.

Explicitum nobis usque ad sua cornua *librum,*
Et quasi perlectum, Simpliciane, *geras.*

Sim-

Simpliciſſimè rem expedit Adrianus Junius, *Umbilicos* deſcribens, quod ſint *lamellæ, quas librorum* involucris *veteres extrinſecus adhibebant, ſive ad ornatum, ſive contra attritum*. Nos dicimus *het beſlag van een boek*. Quibus verbis ab iis, quæ mox diximus, abire aliquatenus videtur, cum μικρὰ illa ἐλάσματα ſive *lamellæ*, libris extrinſecus additæ, in *convolutis* voluminibus locum habere vix potuerint, multo minus earum capitula ſupra alias *libri* partes prominere; haud ſaltem, ſi tale *librorum* ornamentum per eas intelligatur, quale apud nos hodie in uſu eſt. A cunctis his divortit Eruditiſſimus *Almeloveenius*, Antiquitatum tam *ſacrarum* quam *profanarum* ruſpator ſagaciſſimus & diligentiſſimus, qui *umbilicos* veteribus fuiſſe exiſtimat (conjicit ſaltem) non *librorum* quædam ornamenta, ſed *funiculos* aut ligamina ſerica, lintea, coriacea, quibus circumligabantur volumina, ut ritè clauſa nitidius à ſordibus conſervarentur, & commodius ſeponerentur. Doctum ſe conjecturam illam dicit à Celeberrimo Viro *Iſaaco Voſſio*, ſumptamque eſſe ſimilitudinem à fœtuum animalium *umbilicis*; quos inter & *funiculos* hoſce hanc inſtituit comparationem: Quod 1. ut *umbilici* corporis animalium occupant *medium*, ita & *funiculi* hi librorum. 2. Quod ut *umbilicorum* in animalium fœtu uſus eſt, ut ſuſtentent & firment, ita etiam eſſe circumligationis horum *funiculorum*. 3. Quod ut *umbilici* animalium tenuiores & prolixiores ſunt, ita & in libris *funiculi*, ut eo firmius & facilius

Jun. Nomenclat. cap. 32.

Almeloven. Opuſc. pag. 155. 156.

Voſſ. Not. in Catull. pag. 54.

cilius constringi possint. Atque hinc proverbii (*ad umbilicum rem perducere*) originem tum derivat, quod explicat per rem *finire* & *perficere*; & optime quidem, quia nunquam tale *ligaculum* libris olim affigebatur, ut neque & hodie affigitur, nisi opere plane perfecto & absoluto, ac ita quidem, ut in scriptura non tantum, sed ne in ornatu quidem quicquam deficiat. Mihi quidem videtur, inter omnes hâc de re Doctorum sententias, specietenus utut διαφώνες, tantam pugnam non esse, quin facile componi possint; hoc magis, quod præcipuæ inter *funiculos* hosce *Vossianos* & *umbilicos* convenientiæ in iis, quæ alii per *hos* intellecta volunt, locum etiam habeant, ut ex dictis palam est.

V. Interim plurimi ἐκ τῶν πάνυ ἀρχαίων extitêre, qui *Juvenalis* hoc effatum exemplo studioque suo confirmarunt, homines, inquam, πολύγραφοι, id est, pluribus condendis & scribendis *Libris* dediti: Zeno, Stoicorum Pater, usque ad *septingenta quinque* συγγράμματα sive Opuscula evulgavit. Nec multo pauciora *Chrysippo Solensi* tribuit Laërtius. Epicuri scribendi pruritus ad volumina *ter centena* usque processit, quorum unumquodque varia insuper συγγράμματα continebat. *Libri* Aristotelis, teste eodem *Laërtio*, ad *quadringentorum* pene numerum pervenerunt, *de quibus nihil ambigitur*, præter complura alia *volumina*, quæ adscribi ipsi solent. De se ipso testis est *Tullius* in Epistolis ad Atticum, *quod incredibile sit, quantum scripserit die, quin etiam noctibus: nihil enim* (inquit) *est somni*. De Ga-

Laërt. de Philosoph. vit. pag. m. 164. 270.

Cicer. Attic. 213. a.

Galeno, Medicorum Principe, narrant, *libros* ipsum *de Re Medicâ* supra *quadringentos* de aliis disciplinis *ducentos quadraginta* conscripsisse. Unus Servius Sulpitius, è *Jurisconsultorum* ordine, *centum & octoginta* Libros de *Jure Civili* posteris reliquit. Et quid ipse Jurisconsultorum *Pandectæ*, antequam *Justiniani* curâ ad centum quinquaginta fere versuum, id est, periodorum & sententiarum redactæ fuerunt? *Erant* (inquit Celeberrimus *D. Paulus Voet*, benevolentissimus olim meus Præceptor & fautor) *duo millia voluminum, & treciés centena millia versuum.* Aristarchus Grammaticus sub Ptolomæo *Philometore* (alii dicunt sub Ptolomæo *Euergetâ*, adhuc alii sub Ptolomæo *Philopatore*) supra *mille* Commentarios literis consignavit. Callimachus Cyrenæus ultra *octies centena millia* librorum conscripsit. Inter Hebræos Esra, præter *quatuor supra ducentos* alios Libros, *duos & septuaginta* de solâ *Kabbalâ* vulgasse dicitur. Hieronymus *sex* librorum Origenis *millia* legisse se affirmat. Theophrastus *trecenta* volumina publici juris fecit. Didymus Grammaticus *quatuor millium* librorum author extitit: licet alii *ter mille* & *quingentos* tantùm numerent. Tot saltem scripsit, ut numeri eorum *immemor* tandem factus sit; quare & βιβλιολάθας postea dictus. De Chrysanto Sardiano refert *Eunapius*, quod licet octogenario major, tantum tamen *librorum* numerum propriâ manu exararit, ut extremi digitorum ejus articuli, ob juge scribendi exercitium incurvescere cœperint, ipseque sub

Fernel. in Oper. Præfat.

Voet. ad Institut. pag. 15.

Lomej. de Bibliothec. cap. 13. pag. m. 373.

Genebrard. Geograph. lib. 2.

Athenæ. Δειπνοσοφ. lib. 4.

Montagn. Essais Liv. 3. Chap. 9.

Drexel. Aurifod. part. 1. cap. 17.

sub scriptionis mole intermortuus tandem sit. Mercurius Trismegistus, (de quo pluribus alibi) de universa, uti fertur, sapientiâ *sex* Librorum *millia quadringentos viginti quinque* in dîas luminis auras protrusit. Johanni denique Wicleso *ducenta* volumina adscripta legimus.

Oti. Theol. lib. 1. Exercit. 1.

VI. Quinimo ipse sequior sexus scripturientium numerum auxit. Habuit is olim mulieres *Poëtrias*, *Musicas*, *Vates*, *Philosophas*, variarum rerum *artiumque inventrices*, dicendi *facultate eximias*, *Medicas* &c. quæ etiam, quæ in recessu habebant, nonnunquam publico non inviderunt. Compendio de iis agit *Forcianarum Quæstionum* Autor sub nomine *Philaletkis Polytopiensis*, qui videndus. Ex hoc fuit *Euridice*, fœmina Illyrica, quæ quamvis senio confecta, & multorum liberorum, jam modo adultorum, mater esset, ad *literas* nihilominus ita applicuit animum, ut ob eruditionis monumenta inter claras mulieres referri merita sit; ut & *Angela Veronensis*, quæ *Eclogas* quasdam; *Anyta*, quæ Carmina Greça; *Areta*, quæ *quadraginta Libros*; *Argineta* quæ res gestas *Dionysii*; *Alkonora*, quæ Epistolas aliquot ad *Cælestinum* I; *Isota Novarolla*, quæ præter literas *ad Nicolaum* V. & *Pium* II. Pontifices Romanos datas, Dialogum, quo disputabatur, *Utrum gravius peccarit Adam an Eva*, orbi erudito exhibuit; *Anna Comnena*, quæ Historiam Patris sui *Alexii Comneni* Imperatoris, quindecim Libris comprehensam, edidit; *Cassandra Veneta*, de quâ apud Hottingerum *Politianus*, quod pro *lana* Librum, pro *fuso* calamum, pro

Quæst. Forcian. lib. 2. pag. 48.

Hottinger. H. E. part. v. pag. 5.

acu ſtylum ſolita fuerit tractitare, multorum tum Carminum Latinorum, tum peculiaris de *Scientiarum ordine* Tractatus concinnatrix. Mitto *Theanas* varias, *Thuriam*, *Cretensem*, *Locrensem*, *Pamphilem* Socratidis uxorem, *Eudoxiam* Leontii Athenienſis filiam, *Aſpaſiam Mileſiam*, *Zenobiam*, Palmyrenorum Reginam, pluresque alias, quæ non eruditione tantùm, ſed & *ſcriptis* ſuo quæque tempore inclaruerunt, quarumque Catalogum ex *Bejerlingio*, *Riddero* dictiſque *Forcianis Quæſtionibus*, aliiſque hic retexere nec volupe eſt, nec opus. *Univerſi* ſaltem *Virginalis Cœtus* ſtudiorum laude non minus boniſque artibus quam moribus & vitæ probitate conſpicui, mentionem facit *Baldus Pirkheymerus*, in Epiſtolâ ad Sororem ſuam. E recentioribus duæ ſupra alias excelluerunt ANNÆ: *Una* eſt *Anna Maria Schurmanna*, Urbis Scholæque Ultrajectinæ ſplendidiſſimum pridem decus, cujus *Epiſtolas*, quatuor linguis exaratas, in lucem ante annos aliquot emiſit ὁ πάνυ *Spanhemius*, quibus poſtmodum, haud multo ante illuſtriſſimæ Virginis obitum, Εὐκληρία ejus acceſſit. Hanc paucos abhinc annos hoc celebravit encomio magnus noſter Hugenius;

Fulgoſ. lib. 3. cap. 3. pag. m. 278.

Ridd. de Erudit. cap. 3. pag. 142.

Bejerling. in litt. M.

Pirkheymer. Ep. ad Charitat. Oper. Fulgent. præfix.

Hugen. Paræneſ. ad Illuſtriſſim. Virgin.

ANNA *Dei dono Patriæ decus, Orbis ad ortum,*
Orbis ad occaſum, non novus, ANNA *ſtupor.*
Virgo ſacras inter, ſed cui non ulla ſacrarum
Vel par ingenio, vel pietate prior;
ANNA (*quis ignorat?*) *omni vernacula terra,*

Cujus

Cujus ab uno omnis ore loquela sonat;
Cujus ab uno omnis calamo variante character
Nascitur, Hebræus quem stupet esse suum,
Roma suum, Graji, Æthiopes, Arabesque, Syrique,
Notaque vix aliis nomine turba suum:
ANNA, *cui Divina diu mysteria longus*
Pandit, & à tenerâ Virginitate labos,
Pandit & humanas, quas qui gustaverit, artes,
Inter magna Virûm nomina censueris.

Altera est *Anna le Fevre*, Tanaquilli Fabri filia, quæ in *Delphini* usum non tantum Latinos quosdam Scriptores, *Flori* nempe Res Romanas, *Sexti Aurelii Victoris* Romanæ Historiæ compendium, *Dictys Cretensis* de Bello Trojano, *Daretisque Phrygii* de excidio Trojæ monumenta elegantibus notis illustravit; sed &, quam erudita jure habenda sit, undecim præter propter abhinc annos venustissimâ *Callimachi*, & nuperrime *Anacreontis* & *Sapphiis* cultissimâ è *Græcâ* in *Gallicam* linguam transfusione, doctisque, quas adjecit, observationibus, ut & concinnâ *Plauti* Comediarum translatione, cum notis & examine ad Theatri leges, abunde testatum fecit. Quibus sane *duabus* eruditis mulieribus nefas esset, si hæc *tertia* non accenseretur, *Cornelia* nempe *Vossia*, summi nostri *Vossii* filia, quæ quippe, uti pulchra, elegantissimisque moribus prædita, ita & docta litterisque perpolita fuit, ditasset que procul dubio ingeniosis quibusdam pignoribus literatum aliquando Orbem, nisi Parcarum invidia obstitisset, illaque in lacu *Leidensi*, fractâ

Præfat. Matth. Voss. Annal. Holland. præfix.

fractâ glacie, infelicibus aquis fuisset suffocata. Qui certe casus hoc procul dubio magno Parenti luctuosior fuit, quod, præter exoptatissimam hanc *filiam*, pauculos intra annos *quatuor* insuper *liberorum* jam vernantis & florentis ætatis jacturam fecerit, ut alicubi queritur. Imò verò ob ipsissimam hanc *mulierum* eruditionem, & in *scribendis Libris* industriam, haud defuerunt, qui ex eodem sexu summis literatorum honoribus quasdam condecorarunt. Ita *Carolus Renaldinus* Petavii lectissimam Virginem *Helenam Lucretiam Corneliam Piscopiam*, ob insignia quæ dederat, eruditionis suæ specimina, *Philosophiæ* laureâ, omnium cum applausu, publice donavit. Prout idem Autor alibi de *Doctoratu in Theologiâ*, fœminis conferendo, peculiariter etiam agit.

Voss. de Idololatr. Gentil. part. III. in Præfat.

Renaldin. Orat. peculiar. & Mathemat. Analytic. art. part. III.

VII. Ussit, quantum video, suo tempore *Lipsium* fœmellarum hæc eruditio, literarumque studium; sic enim ait: *Quid bonæ spei reliquum, ubi etiam* fœminæ *passim in* libris *&* literis! *Atqui eo ventum.* Hausit id forsan è Talmudicorum deliramentis, quorum dictatum est; *Non est sapientia mulieri nisi in colo suâ, quia scriptum est* Exod. 35 : 25. *Præterea singulæ* mulieres *industriæ* neverunt *manibus suis.* Sed nescio quare; cum laudabile id potius sit, quam culpabile, reique communi, speciatim *Literariæ* minime noxium. Commendare saltem sexum potest, alias contemptiorem; virosque laudabili veluti zelotypiâ inflammare, ne ab iis, quas tantis alias dotibus, ac viros, haud dignata

Lips. Not. in Politic. pag. m. 46.

Buxtorf. Lex. Talmud. columm. 1742.

est natura, industriæ studiorumque laude superari se finant. Imò verò extiterunt ex ipso hoc grege, quæ, tantum abest, ut rei communi ullatenus obfuerint, bono publico, non *scriptis* tantum, sed & *vivâ voce* egregiè inservierunt, dona suâ insigni cum fructu quibusvis etiam aliis communicantes. Multarum exemplis demonstrari id posset, sed sufficiet impræsens una *Hypatia Philosopha*, de quâ sic *Socrates*: Socrat. Hist. E. lib. 7. cap. 15.

Ἦν τις γυνὴ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, τοὔνομα Ὑπατία. αὕτη Θέωνος μὲν τοῦ φιλοσόφου θυγάτηρ ἦν. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προὔβη παιδείας, ὡς ὑπερακοντίσαι τοὺς κατ᾽ αὐτὴν φιλοσόφους, τὴν δὲ πλατωνικὴν ἀπὸ Πλωτίνου, καταγομένην διατριβὴν διαδέξασθαι· καὶ πάντα τὰ φιλόσοφα μαθήματα τοῖς βουλομένοις ἐκτίθεσθαι. *Mulier quædam fuit Alexandriæ, nomine* Hypatia, *Theonis Philosophi filia. Hæc ad tantam eruditionem pervenerat, ut omnes sui temporis Philosophos longo intervallo superaret, & in Platonicam Scholam à* Plotino *deductam succederet, cunctasque Philosophiæ disciplinas auditoribus exponeret.* Ineptitudo ad *familiæ* administrationem, quam imprimis eruditioni *fœmineæ* quidam opponunt, indignum & iniquum in teneriorem sexum scomma tantum est, nullâ ratione, nullâ experientiâ nixum: cum nulla genuina *eruditio* esse possit, quæ, uti eâ imbutum officii sui conscium reddit, ita eum vel eam, ad officio illo rite defungendum, non simul etiam impellat. Fatetur etiam de se ipso *Erasmus*, quod à *Lipsianâ* hac sententiâ primum non abhorruerit; sed reduxit postmodum calculum, ut non uno loco in *Epistolis* suis ostendit. Inter alia alicubi Erasm. Epp. lib. 17. Ep. 17.

alicubi ſic fatur, quod huc maxime facit: *Neque video, cur maritis ſit metuendum, ne minus habeant uxores morigeras, ſi* Doctas *habeant, niſi ſi qui tales ſint ut ea velint, exigere ab uxoribus, quæ non ſunt exigenda à probis matronis. Imò meâ ſententiâ nihil eſt intractabilius* inſcitiâ. *Certe hoc præſtat animus* cultura ſtudiorum *exercitatus, ut intelligat æquas probaſque rationes, videatque, quid deceat, quid expediat.*

Cap. II.

De Librorum Multitudine & *Copiâ.*

SUMMARIUM.

I. *A multis* Scriptoribus *ſcripta* multa. *Bibliothecæ* Conſtantinopolitana, Alexandrina, Sereni Sammonici, Pamphili Martyris, Aldi Manutii, Maximiliani Imperatoris &c. *Librorum* numero *inſignes.* II. *Si tanta olim* Librorum *turba, ergo hoc tempore multo major. Unum* Bibliorum *exemplar quanti ante Typographiam inventam divenditum? Difficilis* Libros

ſcribendi *apud Antiquos ratio*. Richardi Simonii *de Pentateucho* uno volumine *tantum comprehenſo*, *figmentum explo-ſum*. *Quo ſenſu* uni *nonnunquam Scriptori Librorum aliquot* millia *adſcripta?* Βιβλία δίπλυχα *quæ?* Typographia *quando & a quo primum inventa?* Eruditorum *ſuper eo conflictus*. Faciendi Libros nullus finis. III. Multitudinis *Librorum* incommoda *a quibuſdam objecta*. Carteſius ,. Petrarcha , Ælianus Suetonius, Anonymus *quis*, *de* Germaniâ milite deſtitutâ , *nec non* Eraſmus *ad partes vocati*. Librorum *uſus* Reipub. adminiſtrationi *non præjudicat*. *Regni* Sinarum *celebritas unde? Felices Reſpublicæ*, *quæ a Philoſophis reguntur*. *Rex* illiteratus *aſinus coronatus*. Amaloſunthæ, *Gothorum Reginæ* , *elogium*. *Regis* Theodorici *aſinina ſtupiditas*.

piditas. Nec armis Literæ nec literis arma opponenda. Principes *varii rebus ſimul* bellicis, & eruditione *illuſtres.* Memoriæ *exercendæ* & *excolendæ obſunt non libri. Sapientiam non in* Libris *ſed in* pectoribus *aſſervare in laude apud* Tartaros *poſitum.* IV. Uſus & abuſus *librorum recte diſtinguendi. Genuini librorum* judices *qui?* Piccarti & Gellii *de hoc effata. Cur* Chriſtus *Servator nihil ſcripſerit? Epiſtola ad Regem* Abgarum, *tribui ei ſolita* ὑποβολιμαῖος, *non germana. Inter Paganos* Pythagoras & Socrates *nihil ſcripſerunt.* V. *Sola* πολυγραφία *pro* Eruditionis κριτηρίῳ *non habenda. Ut laudabilis tamen* obſequii & diligentiæ *indicium æſtimanda.* Lactantius & Coccejus *laudati. A* ſcribendis *libris cur multi alieniores?* Lazarus Bonami-

cus *vir doctus quidem, sed vanus & irreligiosus. Cur nihil* scripto *reliquerit? Quomodo ab* Erasmo *ad calamum provocatus?* Augustinus & Petrus Venerabilis *Librorum* scriptioni *addicti.* VI. *In* scribendis *Libris non tam* gloriæ propriæ *quam* utilitatis publicæ *ratio habenda.* Andreæ Hyperii *exemplum huc faciens.* B. Alcuini *aurea verba.* VII. *Libri* vere boni *descriptio. Nulli commendabiliores* amici, *quam libri.* Auscultationis & Lectionis *Librorum collatio.* Hujus *supra* illam *prærogativæ.* Libri *tam* animi *quam* corporis *medicamina. Quod* Baptistæ Fulgosii, Hieronymi, Alphonsi & Ferdinandi, Siciliæ & Hispaniæ Regum, *nec non* M. Terentii Varronis *exemplis comprobatur.* Libri *in* conviviis *olim lecti.* VIII. Libri *ex remotissimis*

oris βιβλιοφίλους *ad Autores eorum visendos & videndos attrahere soliti. Scientiarum comparandarum & propagandarum æternæque famæ obtinendæ optima adminicula sunt. Cur latentem in* chartâ *Spiritum* Indi *suspiciant? Quid sit* ætatem ferre? *Quo sensu* Libris *id conveniat? Immortales non tantum se ipsos boni Scriptores reddunt, sed & eos sæpe, quibus* Libros *suos inscribunt. Multos obscuro loco natos solis* Libris *inclaruisse variis speciminibus ostenditur.* Novi homines *apud* Romanos *qui?* Caroli Molinæi *laus.*

I. Atque proculdubio ipsa hæc variorum & variarum πολυγραφία, quæ jam retro aliquot seculis terrarum Orbem infinitâ pene *Librorum* turbâ implevit. Mirandum quid videtur, quod *Bibliotheca* Constantinopolitana *duodecim* Librorum *millia* dicatur comprehendisse. At quam minutula hæc fuit, comparatione ad alias longe in-

instructiores facta? Quæ *Alexandriæ* fuit anno, post Mundum conditum, 3704, juxta aliorum calculum, 3680, a *Ptolomæo*, Ægypti Rege, instituta 400000, sive ut alii, 700000 volumina continuit; quæ omnia, cum diriperetur ea Civitas, bello *Alexandrino* priore, non sponte, neque operâ consultâ, sed (teste A. Gellio) *a militibus forte auxiliaribus*, incensa fuerunt. Licet alii sint, qui non sine colore *trecenta* adhuc eorum *millia* ab incendio servata fuisse existimarunt. *Serenus Sammonicus* Gordiano Juniori Librorum 62000 *Bibliothecam* testamento legavit. *Pamphilus Martyr*, Cæsariensis Presbyter, cujus vitam tribus *Libris* delineavit *Eusebius*, triginta *Librorum millia* solus possedit: *Aldus Manutius* octoginta millium *Librorum* Academiam *Pisanam* hæredem instituit. Complexa est *Maximiliani* I. Imperatoris Bibliotheca *Libros* quinquagies mille, tum typis impressos, tum manuscriptos. Quinimo ipsa Bibliotheca *Constantinopolitana* (de quâ mox) *Theodosii* Junioris curâ, qui conquirendorum Librorum studio & desiderio *Ptolomæo* inferior non fuit, adeo aucta & exornata tandem fuit, ut decem *Librorum* myriades dicatur continuisse. Alii *centum viginti millia* habent.

Gell. lib. 6. cap. 17.

Petr. Messi. lib. 3. cap. 3.

II. Quod si autem priscis illis temporibus tot modo *voluminibus* scatuerit Mundus, quot non jam quidem saburratum eum esse existimes? cum tanto plures elapsi sint anni, tot res calamo dignæ acciderint, quæ antea non fuerunt, scientiæ & disciplinæ adeo auctæ & multiplicatæ sint,

Fritsch de Erudit. Vit., cap. 6.

sint, carnalisque φιλοδοξία, quæ multis unicus ad *scribendum* stimulus sæpe est, millecuplo forsan magis mortalium animos occupet, quam simplicioribus istis temporibus. Accedente insuper, juxta calculum communem, Anno 1440. *Typographiæ* felicissimo adminiculo, quod antegressa tempora ignorarunt. *Olim enim* (observante Guidone Pancirollo) *necesse erat omnia calamo describi; quem in usum multæ institutæ erant tabernæ, in quibus nihil agebatur aliud, quam ut scriberetur, id quod multi* laboris *&* sumptuum *erat*, & *libros* non nisi carissimo pretio divendi faciebat. Biblia enim *Johannes Fustus* (quem furto *Harlemo* abstulisse *Typographicam* supellectilem, & in Germaniam transportasse autor est *Lydius*) a se excusa, & *Lutetiam Parisiorum* delata, principio *sexaginta* coronatis, postea minoris vendidit; cum antea unicum *Bibliorum* exemplar, manu impigri scribæ descriptum, *quadringentis* aut *quingentis* coronatis venisset. *Tantum quippe* (inquit Polydorus Virgilius) *uno die ab uno homine imprimitur, quantum vix toto anno describi a pluribus posset*: sive, uti *Campianus Aprutinus* apud Aventinum,

Panciroll. Rer. Deperd. lib. 2. tit. 12.

Lyd. Belg. Gloriof. p. 256. ex Salmutho.

Polyd. Virgil. de Rer. Invent. lib. cap. 7.

Aventin. Annal. Bojor. lib. 7.

> *Imprimit ille die, quantum non scribitur anno.*

Unde & colligere tum est, cum supra tot *Libros*, imo Librorum aliquot *millia* quibusdam adscripsimus, id eo capiendum sensu non esse, quasi *Libri* illi omnes *spissa* quædam fuerint Opera, vel utcun-

que minutiores, justum tamen qualecunque *volumen* semper constituerint, absit. E. G. tale forsan, quale *Pentateuchum* nuper fecit *Richardus Simon*, quem *unum* tantum constituisse *volumen* vult, ad hodiernos *Judæos* provocans, *qui in Synagogis suis*, uti ait, *uno volumine omnes libros Mosis describunt.* Ob quod figmentum sequentem in modum eum exsibilat Isaacus Vossius: *Adeone* (dicit) *illi* [Hebræi] *insaniverunt, ut sibi tam prolixa & enormia construerent* volumina, *quæ nec manu teneri, nec mento, ut solebant, subjici, & exigente, ut sæpe fit, necessitate, tota tamen in quantumvis longâ explicari non possunt porticu? Qualia fere sunt istæc, quæ in* Judæorum *vulgo visuntur Synagogis, ad pompam potius & stultam ostentationem, quam ad aliquem parata usum, cum tantæ sint vastitatis, ut a duobus vix gestentur, aperiantur nisi a multis, legantur vero a nullis.* Absit, inquam, ut hæc ita capiamus. Neque enim *Typographiæ* defectus, neque immensus fere, qui in describendis *Libris* subeundus erat, labor (ut *sumptus* taceam) ferre potuerunt, ut tot numero scripta, eaque quidem ejusdem Autoris, in lucem prodirent. Adde quod (uti dictum est) *convolverentur* antiquitus *Libri* (hinc enim *volumina* dicti) at quis commode *convolvi* posse dicat vastum aliquod corpus utut chartaceum, qualia tamen sæpe *Libri* non erant? *libelli* autem exigui & paucorum foliorum facile *complicantur* & *convolvuntur*; unde & hi, licet maxime tenues, quin *bina* tantum folia habentes, βιβλία δίπτυχα, id est, *bis*

Voss. Resp. ad iterat. Simon. Obj. pag. 370.

D. Cleric. Orat. 10. p. m. 124. 125.

Lomej. de Bibliothec. cap. 7. pag. m. 121. 122.

bis complicata volumina nuncupati tamen sunt, a δὶς & πλύσσειν, quod est *bis complicare* & convolvere. Quâ de causâ & hi similesque *Libelli* intelligendi quandoque sunt, cum de tanto *Librorum*, ab uno homine exaratorum, numero fermo nonnunquam instituitur. *Libri* saltem *Sibyllini*, usque adeo apud *Romanos* celebres, haud multis singuli *foliis* constiterunt; quare & *folia* potius quam *Libri* nonnullis dicti sunt. Quum etiam *Libri* e variis passim conflati sint partibus, quarum unamquamque *Librum* vulgo dicimus, V.G. *Æneidos* Virgilii XII. Libros, *Georgicorum* IV. Libros (τμήματα, κεφάλαια, λόγους *Græci* vocant, quidam etiam βιβλία, ut *Antoninus Pius* singulas aurei sui Operis *de Rebus suis* partes ita inscripsit) fidem utique non superabunt, quæ de tot *Librorum* myriadibus supra diximus; si quælibet Operis alicujus κεφάλαια, τμήματα, & sectiones, harum saltem potiores & prolixiores *Librorum* quoque nomine apud Scriptores nonnunquam venire statuamus & credamus. Cuinam autem inventæ hujus *Typographicæ* artis adscribenda gloria sit, an *Chinensibus*, ut voluit Maphæus, an *Johanni Guthenbergio* Moguntino, an *Laurentio Costero* (quem quo fundo D.Clericus *Castræum* vocet, non capio) anceps quæstio est, de quâ

Juvenal. Satyr. 8.

Maphæ Hist. Indic. lib. 6.

Cleric. Orat. 12.

Historici certant, & adhuc sub judice lis est,

neque

— *Opis est nostræ tantas componere lites;*

Tametsi

Salmuth ad Pancitoll. lib. 2. Tit. 12. Boxhorn. Hist. Belgic. pag. m. 175.

Tametsi, omnibus ritè expensis, dissimulare non possim, me ob rationes non leves (quæ apud alios videndæ) in eorum propendere partes, qui *Harlemensi* nostro *Laurentio* eam attribuunt. Quicquid sit, dubio saltem caret, ex quo insigne hocce artificium innotescere *Europæis* nostris cœpit, scriptorum librorumque *numerum* in immensum fere excrevisse. Quâ de causâ, si unquam, jam saltem cum Regum sapientissimo jure dixeris, *Faciendi* Libros *nullum finem esse*. In quem locum Grotius: *Si hæc eâ ætate dixit* [Salomo] *quid non diceret, si nostras Bibliothecas inspiceret?* Quodsi enim ea tantum consideremus *Scripta*, quorum solis nobis *Christianis* copia suppetit, jure certè Divi *Iohannis* effatum iis applicuerimus: *Ne mundum quidem capere posse, qui scripti sunt, Libros*, Johan. 21. 25. Consuli hâc super re potest Clar. *Lomejerus*, qui plurimas per universum Orbem dispersas, easque quidem instructissimas memorat *Bibliothecas*. Unam addo tantum *Bodlejanam*, cujus & idem Vir Eruditiss. mentionem facit, sed librorum, quos complexa est, *numerum* non addit, qui sane stupendus fuit. Volumina ejus ad *undecim* vel *duodecim millia*, quorum pleraque in *Folio*, assurrexisse autor est Celeberrimus *Hoornbekius*.

Hottinger. H. E. part. IV. pag. m. 45.

Eccles. 12. 14.

Grot in ill. loc.

Lomej. de Biblioth. cap. 10. pag. m. 315.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. pag. 27.

III. Quare & offendiculo hactenus non paucis fuit, quod, præter numerosam hanc qualiumcunque scriptorum antiquorum copiam, tot adhuc indies vulgari *volumina* videant, ut *Libris* hactenus Lectores & officinis emptores magis, quam illis *Libri*,

bri, & emptoribus officinæ deesse videantur. Imo vero (ut alicubi Bodinus) *quo quisque magis in* scribendo *ineptus est eo majorem* Librorum *multitudinem sæpe effundat*. Nam prætérquam quod sub ingenti & ἀβασάκτῳ pene *Librorum* mole plus satis ingemiscere mundum putent, ipsa experientiâ doceri se arbitrantur, juxta laudatum mox Salomonem, *Lectionem multam carnis defatigationem* tantum *esse*, memoriam vehementer gravare, cogitationes distrahere, propriæ & accuratæ meditationis exercitium intervertere, legentium judicium scribentium cogitatis nimium mancipare, sive (quod dicere solitum fuisse *Cartesium*, novæ Philosophiæ artificem, ferunt) *Literarum studium, veterumque librorum lectionem peregrinationi apud exteras Gentes similem esse, cui dum nimium quidam indulgent, in propriâ patriâ hospites atque extranei tandem fiunt*; quinimo non pauca sagacissima cæteroquin ingenia ita sæpe obruere, ut post infinitæ fere lectionis devoratum tædium, vix quicquam aliud videantur effecisse, quam quod rerum lectarum naturam rationemque intrinsecam nequaquam sæpe intelligentia, aliorum tantum cerebello serviliter nimis inhabitent, *Ingens* (inquit Petrarcha) *copia* Librorum, *sed ingens etiam* laboris *copia &* quietis *inopia. Huc illuc circumagendum ingenium; his atque illis prægravanda memoria; quid vis dicam?* Libri *quosdam ad* scientiam *quosdam ad* insaniam *deduxerunt*,

Fox. Histor. Rer. in Ecclesia gestar. part. 1. in Præfat.

Bodin. Method. Histor. in Præfat.

Vries. Introduct. Histor. ad Philosoph. Cartes. part. 6. § 37.

Montagn. Ess. Liv. 3. Chap. 9.

Petrarch. Dialog. 45.

Montagn. Eff. Liv. 1. Chapit. 24.

runt, dum plus hauriunt, quàm digerunt, ut stomachis sic etiam ingeniis nausea sæpe magis nocuit, quam fames. Nec qui causantur desunt, *Librorum* multiplicem usum *Rei* etiam *publicæ* noxium esse, eo quod animos enervet, motusque bellicosos, pro aris focisque tutandis, plus justo sufflaminet & extinguat. Iterum Bodinus: *Et quidem sæpissime contigit, ut quæ nationes* arma *diutissime coluerant, posteaquam* literas *amplecti cœperunt, animi vim ac robur amiserint.* Spectavit huc procul dubio pugnacissima *Gothorum* Gens, dum rogum flammis undique jam conceptis ardentem, cui ingentem præstantissimorum *Librorum* numerum concremandum jam jam impositura erat, extinxit, *eo se magis hostibus nocituram rata, quo plures iis* Libros, *quibus ceu suavissimo sirenum cantu sopiti, armorum usum dediscere paulatim possent*, relinquerent. Ut & de *Lacedæmoniis* autor est *Ælianus*, quod *Literarum rudes esse gestierint, ut quævis corporum exercitia ac speciatim arma minus impedite possent tractitare*; & de *Agrippinâ*, Neronis Matre, Suetonius, quod *a Philosophiâ* juvenem Principem *averterit, monens imperaturo contrariam esse.* Imò veluti criminis instar *Amalosunthæ*, Theodorici *Gothorum* Regis filiæ, a Regni sui Proceribus imputatum fuit, quod *Athalaricum* filium suum, innutriri literis procurasset, quoniam *virùm fortem & bellicosum, non inter* Literas *sed arma versari fas esse* arbitrabantur. Scripsit paucos abhinc annos ὁ δεῖνα Tractatulum, cui hunc fecit titulum: *Germania* Milite *destituta,*

Camerar. Medit. Hist. Cent. 3. cap. 72.

Bodin. Tract. cit. cap. 4. pag. 47.

Ælian. Var. Histor. lib. 12. cap. 50.

Procop. de Reb. Gothic.

Sueton. in Neron. cap. 52.

Joh. Mag. Lib 10.

& Literarum *suâ ceu mole laborans*; ubi duo præcipue esse dicit *e Literatorum Copiâ* non vano timore metuenda. Primum est, *ne mera aliquando barbaries inde ingruat*; *quod*, uti putat, *Literatorum affluens copia non possit non Literarum studiorumque contemtum generare*. Alterum est, *ne in Regnorum & Rerumpublicarum detrimentum copia illa cedat. Tandem enim* auguratur *omnes subditos fore doctos*, *quod rationes politicæ sive status non ferunt*, ob rationes quas ibi adducit, hic non repetendas. Dixerat paulò ante, *inter illustria*, *quæ tum*, dum hoc scriberet, *Germaniam affligebant mala esse nimiam istam* literis incumbentium *turbam*, *& onerosum satis* Academiarum *in Regionibus illis numerum*: e contra *Germaniam in summum decus & autoritatem eo præcipue tempore esse evectam*, *cum in sudore & sanguine prævaluit virtus*, *quoque* gladio *magis*, *quam* calamo, *armis potius quam linguâ & scriptis*, *infirmis istis libertatis propugnatoribus est decertatum*. Ita ille. Imo ipse *Erasmus*, qui, si quisquam, deperiit alias eruditionem, in hæc tamen alicubi erupit verba: *Ad quæ* (gerenda nempe *Principum* & *Reip.* splendida munia) *parum frequenter appositi evadunt*, *qui* Libris *ac* Disciplinis *insenuerunt*: *Nam umbris assueti*, *nescio quo pacto stupescunt*, *ac veluti glaucomate oculis oborto mentis vertiginem quandam patiuntur*, *quoties in pulverem ac solem*, *hoc est*, *ad* civilia munia *a asciscuntur*. At vero versantur, qui hæc sibi mutuo opponunt, armis literas, & Literis arma, in spisso errore, procul nimis a *Senecæ* judicio

Anonym. German. milit. destitut. pag. 11. 17. 18. 20.

Id. pag. 5. 7.

Erasm. Epist. lib. 27. Ep. 7.

Senec. Ep. 71. Plutarch. in Lysandr. — dicio recedentes, cujus hæc verba sunt. *Etsi nostra magis refert fortiores fieri quam doctos, tamen alterum sine altero non fit. Non enim aliunde venit animi robur, quam a bonis artibus & contemplatione.* Muret. Vol. 1. Orat. 2. — Quum enim felicitas publica, ad quam humana omnia referenda sunt, e singulorum civium felicitate constet; Farnes. de Simulac. Reip. lib. 1. cap. 13. & lib. 4. cap. 2. — singulorum autem felicitas in excolendâ exercendâque virtute præcipue sita sit, & ad perfectam virtutem consequendam necessariam quandam præcursionem adhibeant *Literæ* & *Libri*, consequi profecto debet, nisi in quâ *Literarum* cultura vigeat, florere Rempublicam nullam posse. Histor. Vit. ejus pag. m. 231. — Imo vero harum *imperitiam* Religioni *non tantum sed & ipsi* Reipublicæ *caliginem in* Galliâ *olim offudisse* dixit *Casparus Colinius*, magnus Regni illius *Amirallius*, in carnificinâ *Parisiensi*, Anno 1572. perfide trucidatus. Quam ob caussam & tum demum beatas Respublicas *Plato* dixit, cum *Philosophi illas regerent, aut qui eas regerent, philosopharentur.* Voss. Variar. Observat. p. 58. — Sicuti laudatus mox *Vossius* regni *Sinarum* stupendam celebritatem, ac incredibilem pene hominum naviumque multitudinem hinc plane etiam derivat: *Incredibilia* (inquit) *hæc possent videri, sed iis, qui nesciunt, apud* Sinas *Platonicam semper viguisse Rempublicam, & jam a tot annorum millibus solos ibi fere regnasse* Philosophos, *aut* Philosophiæ amantes. *Illi fuere Regni assessores & Consiliarii, illi satellites. Nulla ibi hæreditaria nobilitas, soli apud Sinas* Literati *sunt nobiles, quorum posteri si indocti & ignavi fuerint, ad pristinam denuo relabuntur*

buntur conditionem, & plebeis accensentur. Et quid Georgius Rittershusius, Jureconsultorum Aquila? *Sane* (inquit) *nisi exulceratissimis hisce belli civilis temporibus sint Principes, qui* Musas *Bellonæ furore disjectas turbatasque comiter excipiant, qui* Rei Literariæ *Antistites, aris focisque belli injuriâ, non delictorum atrocitate pulsos juvent ac foveant, quique in locum pessundatarum, & nescio quo translatarum* Bibliothecarum *novas substituant, quod aliud Germaniæ nostræ erit fatum, quam* Græciæ, *in quâ provincia nobilissima* Musæ *Gratiæque, Pacis filiæ, domicilium suum tamdiu retinuerunt ac Barbariei restiterunt, donec, Martis sævitiâ & bellorum intestinorum immanitate omnia sursum deorsum verterentur?* Facit huc quoque quod de Romanorum quodam Rege (*Cunrado* an *Frederico* dubitatur) refert *Johannes Sarisburiensis*, nempe monuisse eum *Francorum* Regem, ut filios suos Liberalibus disciplinis imbuendos traderet: Regem enim *illiteratum* haud aliud esse, quam *asinum coronatum*: *malitiosè* nempe *illiteratum*, neque ingenii alias sagacitate, rerumque experientia ad Reip. gubernacula tenenda ritè instructum. Adeoque quam sane grave esse debuerit Reginæ mox dictæ, Regni sui successorem bonis *Literis* instituendum non curare, hinc facile colligas, quod eruditorum non vulgaris æstimatrix non tantum, sed & ipsamet *Literis* perpolita fuerit; ita quidem, ut sine veneratione videri, sine stupore a circumstantibus audiri haud potuerit; imò omnes omnium *Gentium*, quibuscum Ro-

Rittershus. de Jur. Azyl. in Dedicat.

Joh. Sarisburiens. Policrat. lib. 4. cap. 6.

Honsdorf. Theat. Historic. pag. 357. 358.

Parr. Lexic. Critic. in Præfat.

mano Imperio commercium erat, linguas probè pernoverit. Maluissent forte lepidi illi Proceres talem Regem, qualis *Theodoricus* fuerat, qui adeo a Musis alienus, Literarum omnium expers, ingenioque tam obtuso fuit, ut in decem Regni sui annos *quatuor literas* subscriptionis *Edicti* sui addiscere non potuerit, sed laminam auream interrasilem fieri sibi jusserit, *quatuor* illas *literas* habentem, atque hâc positâ super chartâ, si scribere vellet, pennam per eam duceret, ut subscriptio ejus tantum videretur. Talem, inquam, similemve Regem forte

——— *Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ*,

id est, quivis gnathones aulici, quibus Principes suos naso more Bubali circumducere volupe est, eâ tantummodo fini, ut ipsi soli potiores esse possint, herosque suos in manu suâ retineant; atque hi ipsorum tantummodo oculis omnia pervideant. At hoc quidem quam parum conveniat generosi pectoris Principi, exemplo suo non obscure innuit olim T. *Manlius Torquatus*, qui, cum Consul declaratus esset, excusavit valetudinem *oculorum*, ideoque summum Imperium detrectavit, eo quod indignum duceret, ei capita & fortunas cæterorum committi, qui *alienis oculis* gerere omnia teneretur. Et quid audio? an ad bella & prælia inepti, quibus Literæ *Librique* in deliciis sunt? quo colore id dicitur? Imo contrarium in liquido est.

eſt. Quid enim *Socrates*, *Plato*, *Xenophon*, nonne egregiam in bello ſuis præſtiterunt operam? Quid Græciæ illa propugnacula, *Pericles*, *Themiſtocles*, *Epaminondas*, quem Juſtinus *ſummum* & *Philoſophum* & *Imperatorem* dixit? Quid Romani Imperii columina, *Scipiones*, *Luculli*, *Fabii*, *Marcelli*, &c. ſi quiquam Martii pulli, an *Literarum rudes* extiterunt? Quid tandem *Cæſar Julius*, de quo ambiguum eſt, fortitudiniſne an *eruditionis* laude præſtiterit? *Equites Romani* (inquit Lipſius) *animi cultum aſſumebant*, & *mente non manu ſolum conſpici volebant*. Marcus Antoninus Philoſophus *Literarum* ſemper ſtudioſus fuit, maxime Philoſophiæ; nec propterea ipſa Philoſophia à rebus *imperii & bellicis* ipſum retardavit. Intellexiſſe ſe *Literarum* vim, etiam belli tempore, indicarunt olim *Mitylenі*, dum quos populos gladio ſubigebant, nullâ aliâ afficiebant pœnâ, niſi ut ne liberos ſuos *Literas* edocerent. Rex etiam Alphonſus interrogatus, pluſne *Libris* an *armis* deberet? reſpondit: *E libris ſe & arma & armorum jura didiciſſe*: cumque e Conſiliariis ſuis quidam dixiſſet, *Regum non eſſe* Literas *addiſcere*, *ſatisfacere eos, ſi* Literatos *&* doctos *tantum foveant*, indignabunde reſpondit: *Vox bovis eſt non hominis*. Quare & *Julianus* Imperator, cum *Jovem* pingi in larario ſuo curaſſet, de Cœlo purpuram & coronam deferentem, Martem & Mercurium, ſe reſpicientes, appingi etiam voluit, id eſt, *armorum* & *ſtudiorum* antiſtites. Et de *Auguſto* Auſonius:

Juſtin. lib. 7.
Vellej. Patercul. Hiſtor. Roman. lib. 1. pag. m. 29.
Juſtinian. in Procem. Inſtitut.
Lipſ. de Magnitud. Roman. lib. 4. cap. 10.
Philipp. Bergom. Supplement. Chronic. lib. 8.
Grot. in notis ad Prolegom. Tract. de Iur. Bell. & Pac.
Cagnol. de Rect. Princip. Inſtitut. pag. 27. 37.
Cuſpin. in Vit. Julian.
Auſon. Epig. 1.

 Bel-

Bellandi fandique potens Auguſtus *honorem*
Bis meret, ut geminet *titulos, qui prælia Muſis*
Temperat, & Gethicum moderatur Apolline Martem.

Wipo in Panegyric. ad Henric. III.

Scilicet

Infeſtas Gentes vicit Romana poteſtas
Olim conſiliis: *non ſemper vicerat armis.*

Gronov. in Senec. Tragic. in Dedicat.

Omnium proinde ſumma huc redit, ut meritiſſimo pronunciat Celeberrimus noſter Gronovius, *Regnantibus opportuniſſimas, propriam nobilium pectorum polituram, & unicum ingenii ad magnæ fortunæ cultum excitandum inſtrumentum* Literas *eſſe.* At, præter jam dictam, aliam adhuc ob cauſam *Librorum* multitudini infeſtum ſe præbuit *Antiſthenes.* Hic enim amicum quendam deplorantem, quod *Commentarios* ſuos perdidiſſet, haud aliis quam hiſce ſolatus eſt verbis: *Oportet eos* animo *potius, quam* chartis *inſcriptos fuiſſe.* Subindicans in cauſâ *Librorum copiam* haud raro fuiſſe, uti etiamnum eſt, quód *memoriam* noſtram, tantæ utilitatis pignus, neglectius habeamus, minus ſaltem, quam par eſt, applicemus & exerceamus. Quam in rem ſic *Julius Cæſar*, loquens de Veteribus *Germanis*, qui in *Druidum* diſciplinam ſe dederant: *Nec eſſe* (dicit) *exiſtimant ea Literis mandare, cum in reliquis fere Rebuſp. privatiſque rationibus, Græcis Literis utuntur. Id mihi duabus de cauſis inſtituiſſe videntur, quod neque in vulgum diſciplinam inferre velint, neque eos, qui diſcunt,* Literis *confiſos minus*

Eraſm. Apophtegm. lib. 7. p. 607.

Cæſar de Bello Gallic. lib. 6. pag. 168.

minus memoriæ *studere, quod fere plerisque accidit, ut præsidio* Literarum *diligentiam in perdiscendo ac* memoriam *remittant.* Plutarch. Op. part. 2. pag. 328. Etiam *Socrates* nihil unquam scripsisse fertur, quod *Librorum turbam* Sapientiæ studiosis obesse magis, quam prodesse existimaret. Uti & in *Tartaris* Turcas laudi ducere testis est *Busbequius*, quod *cum cæteræ nationes in* Libris *scriptam sapientiam suam habeant, soli illi* Libros *suos devorent, & sapientiam in* pectoribus *suis asservent.* Busbeq. Ep. 4. Juvenalis: Juvenal. Satyr. 7.

Hinc oblita modi millesima *pagina surgit*
Omnibus, & crescit multâ damnosa *papyro.*

IV. Verum enim vero, utcunque omnia quæ obtendi sic solent, plane negari non possint, censendum tamen non est, in multiplicis tum *scriptionis* tum *lectionis* Librorum præjudicium rapi ea oportere; quum *Librorum* accidentia tantum sint, neque ex eorum usu sed mero *abusu* consequi soleant. At vero

Usus *habet laudem, crimen* abusus *habet.*

Alioquin enim omnem divitiarum, honorum, scientiarumque abundantiam eodem condemnaveris pede; cum & hanc possidentium usu, vel potius abusu, non levia post se incommoda nonnunquam trahere in propatulo sit; imo *ne quicquam* quidem (uti alicubi Seneca) *tam manifestæ utilitatis invenire sit, quod non in contrarium transferre hominum malorum culpa possit.* Senec. Ep. 23. Cui confine Augustini hoc est: *Absit, ut quæ propter bonum ac licitum facinus, si quid per*

per hoc, præter nostram voluntatem, cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioqui nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterum perimat; nec arbor aut restis, ne quis se inde suspendat; nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisquam præcipitet. Et paulo post: *Quid enim est in usu hominum bono & licito, unde non possit etiam pernicies irrogari?* Prout etiam *Anonymus* ille (de quo ante) omnia, quæ in *Literarum* Librorumque præjudicium disseruisse supra visus est, non de eorum *usu* sed *abusu* intellecta tantum vult: *Mihi* (inquit) *hic sermo tantum est de bonarum Literarum* abusu, *qui in tanta iis vacantium multitudine etiam consistit.* Et *Erasmum* quod attinet, plenius is mentem suam alibi explicat, moxque allegata verba emollit. Sic scribit ad *Saxoniæ* Duces, *Uti ab his viris, quos fortunæ calculus* mundi gubernaculis *admovit, haud exegerim anxiam atque exactam* Scholasticarum disciplinarum *cognitionem*, in *quibus qui consenuerunt, eos fere sensu etiam communi carere videmus, tantum abest, ut tractandis rerum habenis sint idonei; ita vehementer ab istis dissentio, qui* Reges *prorsus ab omni* Librorum *commercio, ceu re noxiâ, ablegant; perinde quasi hoc demum vere* Regium *sit, nihil omnino vel scire, vel agere, præter aleam, venatus, moriones & sordidas voluptates, &c.* Præterquam quod multum etiam intersit, quomodo tum in Scripta tum in Scriptores animati sint, qui de lucubrationibus aliorum depromturi sunt judicium: Appositè de hoc *Piccartus*: *Albe-*

Augustin, Quæst. in Matth.

Anonym. pag. 6.

Erasm. Epist. lib. 28. Ep. 16.

Aboleantur (dicit) *Libri non pii, & in Deum contumeliosi, & stuprandis liberalibus moribus apti; sed vigeant, vivantque & gratâ mente volvantur* Libri *boni, judiciumque de illis ferant quibus* oculus mentis *nulla suffusione, id est, præjudicio est vitiatus.* Nec qui (adde) quid sit *Libros scribere*, plane ignari sunt. Quemadmodum enim pictas tabellas, earumque ductus, lineamenta, colores studiosè intuentem picturæ minime nescium esse oportet, ut rite judicium de iis ferat; cum acutissimi cujusque sensus & oculos multa fugere sæpe possint, ita quoque necesse est, ut in Eruditorum *lucubrationibus* versati aliquamdiu sint, qui vertutes earum & vitia notare velint, librosque *scribendi* periculum ipsi aliquando fecerint, saltem quomodo tractari debeant, considerato usu edocti quadantenus sint. Est enim alias, ut tanquam cœci de coloribus tantum judicent. Huc spectans *Agellius* meritissimo de *Noctibus* suis *Atticis* sic loquitur: *Longe optimum erit, ut qui in* lectitando, scribendo, commentando *nunquam voluptates nunquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejusdem Musæ æmulos tentationibus disceptationibusque percunctando, scribendo elimati sunt, sed intemperiarum negotiorumque pleni sunt, abeant a* Noctibus *his procul; atque alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est, Nihil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino sui.* Notum est, quid *Apelles* sutori, cruris efformationem reprehendenti, olim responderit, *Ne sutor ultra crepidam.* Uti & *Stratonicus*, Mynaco, de

Piccart. Observat. Historico-polit. decad. 7. cap. 13.

Bodin. Tractat, citat. pag. 50.

Gell. N. A. Lib. 20. cap. 11. pag. m. 639.

Plin. Histor. Nat. lib. 35. cap. 10. Athen. lib. 8.

Plutarch. de virt. mor.

Musicâ secum disceptanti dixit: ὀ προσέχειν, αὐτῷ ἔφη, ὅτι ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγει. *Parum se facere, quid illè dicat, cum supra* talum *loquatur.* *Et Plutarchus* alicubi:

Ἐν ἅρμασι μὲν ἵππος, ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς.

Currum equus, *aratrum* bos *trahat*:

Ut neque pondus habet, quod quidam *Christi* etiam Servatoris *exemplum* hic obtendant, eum nempe tot dictis factisque licet celeberrimum nequicquam tamen *scripsisse*; uti & Pagani olim satis invidiose Christianis id objiciebant in præjudicium *Religionis* ipsorum. Non enim nos dicimus *scriptionis* munus cuivis incumbere, multo minus, Christianum esse non posse, qui exarandis *Libris* non vacet vel vacaverit; vel Christum se nobis in *Scriptoris* exemplar proposuisse; pertendimus *libertatis* & expedientiæ officium id esse, non *absolutæ necessitatis*. Nihil *ipse* quidem scripsit Christus, sed per *amanuenses* suos Euangelistas & Apostolos *plurima*, ut in liquido est; & verba *Lucæ* manifeste indicant: Καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ᾽ ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι. Adeo ut quod ipse *Scriptione* abstinuerit, non processerit e bonitatis ipsius defectu, sed abundantiâ; quod nempe honore hoc dignari voluerit misellulos homines, ut mysteriorum & revelationum suarum instrumenta essent. Ritè Augustinus: *Cum* illi *scripserunt quæ* ille *ostendit & dixit, nequaquam dicendum est, quod* ipse *non scripserit, quandoquidem* membra ejus *id operata sunt quod* dictante capite *cognoverunt.* Et frustra certe Pagani *Religioni Christianæ* id fraudi esse voluerunt, cum

Rivet. Cathol. Orthod. part. 1. pag. m. 40.

Luc. 1. 2.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. pag. 30.

Augustin. de Consens. Euangelist. lib. 1. cap. 35. & 7.

& sa-

& sapientissimi inter ipsos fuerint, E. G. *Pythagoras* & *Socrates*, &c. qui nihil unquam scripserunt, quod tamen Religioni suæ non dicent præjudicare. Nihil addo de Servatoris ad *Abgarum* Epistolâ, quia pro ὑποβολιμαίαν illam habeo; quâ in opinione hoc quidem magis confirmor, quod qui contrarium tenent, sententiam suam putidissimis *fabulis* coinquinarint; quas inter excellit, quam habet *Petrus de Natalibus*, qui refert, Christi hanc *Epistolam* tantæ virtutis in urbe *Edessa* fuisse, ut ab ejus missæ tempore nullus hæreticus vel Judæus vel idolorum cultor vivere potuerit, imo se urbis illius incolæ adversus hostes suos eâ muniverint, ad primum eorum adventum curantes, ut *Epistola* hæc, Christi manu ut dicunt, exarata, publice ex muris per puerum legeretur; quo facto mox hostes aufugisse fingitur.

Euseb. Hist. Eccles. lib. 1. cap. 15. & 13.

Petr. de Natalib. Catalog. Sanct. lib. 4. cap. 43.

V. Nemo equidem tam crassæ naris, sensusque communis adeo expers est, ut solam πολυγραφίαν pro genuinæ eruditionis κριτηρίῳ habeat; cum esse proculdubio, quis possit ἐκ πώγωνος σοφὸς, *barbetenus* tantum *sapiens*; qui & doctum se esse jactat, & conatu publico ostendere aliquando præsumit, cui jure oggeras, οὐδὲ τὸν Αἰσώπον πεπάτηκας, *Ne Æsopum quidem trivisti*, id est, neque natare neque *Literas* hactenus novisti. At in plerisque tamen haud illaudabilis diligentiæ, industriæque, nec non animi in aliorum obsequium bonumque propendentis argumentum eam esse, vix est quod dubites. Bene hanc in rem Lactantius: *Si sane* (sic ille) *sapienti optanda est vita,*

Lactant. de Opific. mund. cap. ult. f.

profecto nullam aliam ob causam vivere, *optaverim, quam ut aliquid efficiam quod vitâ dignum sit, & quod* utilitatem *legentibus, etsi non ad eloquentiam (quia tenuis in nobis eloquentiæ rivus est) ad vivendum tamen adferat, quod est maxime necessarium; quo profecto satis me vixisse arbitrabor, & officium hominis implesse, si labor meus* aliquos *homines ab erroribus liberatos ad iter Cœleste direxerit.* Neque aliter ingeniatus fuit Clariss. Coccejus: *Nullum* (inquit) *in corpore humano tam vile membrum est, quod non vicinis atque etiam integro corpori insignem usum præstet. Hæc cogitatio cui non animum accendat, ad aliquid honestum & in commune utile moliendum. Ego sane impetrare ab animo meo nunquam potui, ut proverbium illud, quamvis omnium ore celebratum,* λάθε βιώσας *verum esse & sequendum putarem. Talpæ, vespertilionis, lumbrici latere est, non hominis. Leonum feritatem, luporum, ursorum truculentiam nocte latebrisque damnavit natura; Luci hominem, homini lucem dedit. Obtende inertiæ tuæ istud proverbium, qui talentum tuum in sudario abscondis, quando Dominus lucrum a te flagitabit.* Intercedere quidem *gloriolæ* qualis qualis captatio aliquando potest; sed quis eam iterum non tam *scriptionis*, nedum *Scriptorum* vel *Librorum*, quam *Scribentium* vitium esse non animadvertit? Præterquam quod non usque adeo improbabile sit, quin non minus sæpe a quam plurimis *Librorum scriptio* e merâ gloriæ cupidine intermittatur, quam eodem ex principio suscipi eam ab aliis deprehendimus. Sunt, qui

Gell. lib. 12. cap. 1.

Coccej. Ep. Dedicat. Comment. in Sanhedr. & Maccoth præmiss.

hanc

hanc ob causam eâ abstinent, quod vix ullam sibi laudem accessuram inde esse prævideant; vel metuant forte, ne insignis eruditionis famæ, qua inclarescere alias inter homines cœperant, lucubrationibus suis respondere, riteque satisfacere non possint; vel, uti Erasmus, *quod* gloriæ *proventum suscipiendis Laboribus minorem futurum esse existiment*. Theocritus olim rogatus, cur *Libros* nullos scriberet, respondit: *quoniam uti libet, non possum, uti vero possum, non libet*. Nimirum aliam *dicendi* rationem esse hi homines putant, *scribendi* aliam; quod *dicitur* facile præterfluere, nec tam anxiâ indigere limâ; quod autem *scribitur*, in exemplum edi, adeoque tersum & ad unguem exasciatum esse debere, quod venturum sit in Eruditorum manus, judicesque ipsius artis artifices habiturum: præsertim si controversa res sit, de quâ agitur; quo casu vix satis caveri posse credunt, ne qua sermonis vel tractationis pars adversarii alicujus ictibus pateat, ad omnem vulneris infligendi occasionem locumque nunquam non intenti. Est vero quod Legentium subire censuras plurimi detrectent, ipsi in aliorum censuras licet propensissimi, quas effugere se posse putant, dum, uti ille apud Plautum, *nesciunt id quod sciunt*, adeoque foras non prodeunt, sed cochlearum instar intra testas suas se continent: Sicuti *Aristarchus Grammaticus* neminem non reprehendebat, nihil interim ipse scribens, ne reprehendi ab aliis posset, ut nonnulli volunt: licet alii sint, ac plerique quidem, qui πολυγεά-φοις,

Erasm. Chiliad. 3. Centur. 1. ad 1.

Stobæ. Serm. 19.

Quintil. lib. 12. cap. 10.

Plaut. Bacchid. Act. 2. sceu. 3.

φοις ipsum accensent, ut supra diximus. In tales jure dixeris, quod in *Lælium* olim Martialis:

Martial. lib. 1. Epigr. 92.

Cum tua non edas, carpis mea carmina, Læli,
Carpere vel noli nostra, vel ede tua;

vel *Isyphallycum* hoc,

Quod meus *hortus habet sumas impune licebit,*
Si dederis nobis quod tuus *hortus habet.*

Quemadmodum haud absimilem ob caussam *Lazarum Bonamicum*, virum alias apprime doctum, sed nimis crebro & impudenter aliena omnia perstringentem, ad calamum provocavit *Erasmus* noster hisce Servatoris verbis (sed quibus mallem abstinuisset) *Lazare prodi foras*: q. d. in scenam *scriptis* tuis prodi, & experire, an meliora aliis sis præstiturus. Tametsi enim hic *Bonamicus*, summus quippe Poëta & Orator, imo Scholæ *Patavinæ* suo tempore decus, insigni eruditionis apparatu instructus, inque *docendo* assiduus & indefessus esset, in *scribendo* tamen *nullus* fuit, nec quicquam publico donavit: non quod nequiret, sed quod cuticulam curans, mundanisque voluptatibus mancipatus, pretiosas suas horas, *scribendis libris* debitas, chartularum pictarum ludo aleâque absumeret. Quod tamen usque adeo mirum in homine isto non fuit, cum vix ullâ *S. Scripturæ* (quæ uti omnis laxitatis repagulum, ita & pri-

Scardrer. Histor. Patavin. lib. 2.

Manl. Collect. tom. 1. pag. 92.

& primarium ad vitam pie & temperatè agendam incentivum & adminiculum est, reverentiâ ductus fuerit. Rogatus enim a nonnemine, *quomodo* Davidis *ipsi placerent Psalmi? placere* quidem dixit, *sed nihilo meliores esse, quam* Pindari *Poëmata.* Adhuc sunt, quos noxia quædam *μικροψυχία a scribendo* retinet, quique vix quicquam de se ipsis sperantes, suscipiendi operis difficultate deterrentur; uti Medicorum regula est, *occultationem rerum vix aliunde quam ex* animi dejectione *proficisci. Increduli quidem* (inquit Fabius) *& de ingenio suo pessime meriti, qui diligentiam putant, facere sibi* scribendi *difficultatem. Cum haud promtum sit dicere, utros peccare validius putem, quibus* omnia *sua placent, an quibus nihil.* Sed animum pusillanimibus istiusmodi addit alicubi *Baudius* hisce gravissimis verbis: *Debemus quidem spe & studiis consectari* optima *quæque, sed si quem eximia vis ingenii defecerit, non ideo debet* desperatione *debilitari. Si non dabitur ad eorum famam adspirare, quos literatus orbis* admiratur, *pulchrum est in* secundis tertiisque *consistere, præsertim in tantâ Doctorum penuriâ, ubi magnæ laudis instar habetur, inter* mediocres *censeri Qui præstat id quod potest, summam omnem officii implevit, nec pudentis nec cordati hominis est amplius quid postulare.* Prima *sequentem* (ait Tullius) *honestum est in* secundis *&* tertiis *consistere.* Et Horatius:

Greg or. Michael. in Not. ad Gaffarell. pag. m. 110.

Paret. de Medicin. Laudib. & Utilit.

Quintil. lib. 10. cap. 3.

Baud. Epist. Centur. III. Epist. 7.

Cicer. de Orat. Perfect.

Horat. Ep. 1.

Non possis oculo quantum contendere Lynceus;
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi;

Nec

Nec quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ,
Est quoddam prodire tenus, si non datur ultra.

Quicquid sit, ab evulgandis saltem *Libris*, etiam plurimis, ac ejusdem quidem argumenti, Patrum judiciosissimus *Augustinus* alienus non fuit, ut tum proprio exemplo, *tum* πολυθρυλλήτῳ hoc effato testatum fecit: *Utile est plures* Libros *a pluribus fieri, diverso stylo, non diversâ fide, etiam de Quæstionibus* iisdem, *ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios sic, ad alios autem sic. Neque enim omnia, quæ ab omnibus conscribuntur in omnium manus veniunt. Et fieri potest, ut nonnulli, qui etiam hæc nostra intelligere vellent*, eos *non inveniant* Libros, *in* hos *saltem incidant.* Et fecit ipse quod monuit, uti dixi. *Victor* enim *multorum Librorum confectorem* eum vocat; adscribitque ei, quod, præter innumerabiles *Epistolas*, Expositionem totius *Psalterii* & Tractatus populares, quos *Homilias* Græci dicunt, quorum enumerare numerum satis impossibile est, *ducentos triginta duos* Libros conscripserit. In eundem sensum differit *Petrus Cluniacensis*, alias *Venerabilis* dictus, cujus hæc verba sunt. *Seratur in* chartulâ *Verbi Divini seminarium, quod maturis segetibus, hoc est,* Libris *perfectis, multiplicatis frugibus esurientes Lectores repleat, & sic panis Cœlestis lethalem animæ famen repellat, sic plane, sic verbi Divini potes fieri Prædicator taciturnus, & linguâ silente, in multorum populorum*

Augustin. de Trinit. Libr. 1.

Victor. lib. 1.

Spizel. de Eruditor. Vitiis pag. 389.

populorum auribus, manus tua clamosis vocibus personabit. Clausis tenebris in spelæo tuo, & in codicibus tuis terras & maria peragrabis. In publicis Ecclesiæ conventibus Lectoris ore Verbum Dei de sublimi loco inclamabis, inque remotis claustrorum & domiciliorum angulis, illud idem servis Dei silentibus insusurrabis.

VI. Neque famæ vel gloriæ propriæ primaria hic ratio habenda, e contra contemnenda ea potius est. Cujus illustre exemplum antehac præbuit Theologus suâ ætate celeberrimus *Andreas Hyperius*, de quo testis est *Justus Vultejus*, quod ideo post mortem demum in lucem prodire sua voluerit, quia *gloriam* sibi *nullam* nec *vulgi applausus* iis captabat. *Hos enim* (inquit) *si tanti faciendas esse putasset, utique* vivo *ei frui illis licuisset.* Sed attendenda est *utilitas publica*, in quam omnes, uti ex *Coccejo* mox observatum, ingenii ac studiorum suorum fructus conferre quique debent. Claudianus:

Vultej. in Dedic. Oper. Hyper. præfix.

Claudian. in Honor. Cos. 4.

—— *consule cunctis*,
Non tibi, *nec* tua te *moveant*, *sed* publica *vota*.

Non interest quidem, ab iis, qui *postea* nascentur, sermones de nobis fore, cum ab iis nullus fuerit, qui *ante* nati sunt; verum interest aliis prodesse, quantum possumus, neque iis tantum, qui nobiscum vivunt, sed etiam tum loci tum temporis intervallo remotis: atque adeo universum genus humanum, siquid est opis in nobis, ad rerum honestarum cognitionen incitari, & ad solidam Divinorum imprimis oraculorum

rum notitiam sibi comparandam adjuvari. *Solet quippe* Charitas (juxta hoc *Alcuini* Caroli M. olim præceptoris) *litteris appellare, quos oculis cernere non valet, quia apices* chartarum *amoris magnitudinem exprimere conantur, ut* oculis *legatur in* syllabis, *quod videri non potest in mentibus.* Quin (ut Idem alibi) *Deus absentibus* scriptionem *in subsidium & solatium dedit, ut per* chartas *loqui possint, & necessaria proferre in cor aliorum.* Quod tum quidem præcipui usus est, cum a castigandis & corrigendis ex officio moribus, Magnatum imprimis & Principum, turpi quadam ἀνθρωπαρεσκείᾳ quis retrahitur; ut dum *os* ejus loqui renuit, muta *charta* & *Libri*, rubere & timere nescii, pro eo loquantur. Facit huc id *Plutarchi*: Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ παρῄνει, τὰ περὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας βιβλία κτᾶσθαι, καὶ ἀναγινώσκειν· ἃ γὰρ οἱ φίλοι τοῖς βασιλεῦσιν οὐ θαῤῥοῦσι παραινεῖν, ταῦτα ἐν τοῖς βιβλίοις γέγραπται. *Demetrius Phalereus Ptolomæum Regem admonebat, ut conscriptos de Regno Imperioque* Libros *sibi compararet, & legeret. Nam quæ* amici *non audent monere Reges, ea in* Libris *descripta esse.*

Alcuin. Ep. 46. & 66.

Plutarch. in Apophtegmat.

Cagnol. de Rect. Princip. Institut. §. 23. pag. 33.

VII. Et vin' scire, quid *Liber* vere *bonus* sit, quantumque Reip. beneficium, en graphicam & honorificentissimam ejus descriptionem dicam, an circumscriptionem, apud *Lucam de Penna*, haud indignam, ut ut prolixiorem, quæ hic inseratur: LIBER *est* (inquit) *lumen* cordis, & *speculum* corporis; Virtutum *repertorium*, vitiorum *con-*

Luc. de Penn. in Rubric. C. de Navigat. S. Naucler. lib. 2.

confusorium, *corona* prudentum, *diadema* sapientum, *honorificentia* Doctorum, *clarificentia* Rectorum, *comes* itineris, *domesticus testis*, *socius* colloquentis, *collega* præsidentis, *vas* plenum sapientiæ, *via recta* eloquentiæ, *hortus* plenus fructibus, *principium* intelligentiæ, *fundamentum memoriæ*, hostis *oblivionis*, amicus *recordationis*, vocatus *properat*, jussusque *festinat*, rogatus *respondens*, fideliter *obediens*, contra fortunas *luctator*, atque verus tui *ductor*, hortus *conclusus* & fons *signatus*, puteus *aquæ vivæ*, paradisus absque *ruina*, ædificans te *gnarum*, si reperit *ignarum*, nunquam patitur *fastidium*, etsi graves eum *nimium*. Imò quos unquam inveneris commendabiliores amicos, quam *Libros*? Cum his te concludere in angulum aliquem potes, turbam ventosam fugiens, aut cum illis dulcia quædam mussitans, aut eos aliquid insusurrantes audiens, iiscumque non secus ac cum te ipso loquens. Arcana ipsi sua celant, nunquam non commissa summâ cum fide continent, nihil foras, quæ liberius inter familiares effundere solemus, renunciant; vocati præsto sunt, non vocati se non ingerunt; jussi loquuntur, injussi tacent; nihil assentantur, fingunt nihil; nihil dissimulant, vitia tua tibi libere indicant, neminem obtrectant; aut jucunda dicunt, aut salutaria; in secundis rebus moderantur, consolantur in afflictis; cum mutabili fortunâ nunquam mutantur. *Quæ potest esse*, (inquit Hieronymus Cagnolus) *vita jucundior*, *aut certe commodior*, *quam* legere *semper aut* scribere, *& antiquitatis res cognoscere*,

Cagnol. de Rect. Princip. Instit. §. 23. p. 33.

D *præ-*

præsentesque cum posteris loqui, atque in omne tempus quod & præteritum est & futurum, nostrum facere? Habet quidem & *auscultatio*, quâ ex Præceptorum *ore* addiscenda haurimus, eximia sua commoda; minore quippe tum valetudinis, tum ingenii, tum oculorum jacturâ constant, quam quæ *lectione* percipimus; præsertim si talis quis doceat, quem admirabundi audimus, vel affectu non vulgari prosequimur. Hujus enim *auscultationis* ope est, citraque omnem *lectionem*, quod, præter multos alios, *Didymus Alexandrinus*, Philosophus & Poëta, qui seculo quarto floruit, ἀπὸ βρέφους sensu visus orbatus, *Poëticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam*, syllogismos *Aristotelicos*, *eloquentiam* denique *Platonis* feliciter imbiberit. Verum tamen quæ *legendo* e *Libris* discuntur, tum plura tum limatiora fere sunt. Tantum enim discere ex iis cuique datur, quantum *ingenii* celeritate assequi, & *memoriæ* felicitate complecti potest. Neque gravantur unquam hi Præceptores operam suam petentibus impertire; sed uti *uberior* ita *paratior* eorum semper est copia. Licet etiam quæ ab his promuntur pressius inspicere, licet singula eorum retractare, licet ad libellam & regulam exigere, quando libet, quousque libet: quod quæ *vox* nobis subministrat, non ita ferunt. Taceo quod, juxta Poëtam, *segnius* etiam

Theodoret. H. E. lib. 3. cap. 27.

Horat. de Art. Poëtic. vers. 180.

irritent animos demissa per aures,

Quam

Quam quæ sunt oculis *subjecta fidelibus* ——

Ita quidem ut nullas opes, nulla ſceptra quiſquam vere φιλομαθὴς cum fructuosâ hâc deſidiâ facile commutaverit. Ψυχῆς ἰατρεῖα, φαρμακοπωλεῖα, id eſt, *animæ officinæ medicæ* libri ſunt; quod Bibliothecæ ſuæ fronti Ægypti Rex *Oſymanduas*, aliter *Simandius* olim inſcripſit, ut *Diodorus Siculus* autor eſt: Regis enim illius ſepulchrum deſcribens ſic infit, Ἕξης ὑπάρχειν τὴν ἱερὰν βιβλιοθήκην, ἐφ' ἧς ἐπιγεγράφθαι ψυχῆς ἰατρεῖον. Uti & Chryſoſtomus *medicamenta animæ* Libros dixit. Ad rem Ovidius:

[Diod. Sicul. lib. 1. cap. 49. Valerian. Hieroglyph. lib. 41. cap. 4. Chryſoſt. in Coloſſenſ. Homil. 9.]

Quot frutices ſylvæ, quod flavas Tibris *arenas,*
Millia quot Martis *gramina campus habet,*
Tot mala pertulimus! quorum medicina *quieſque*
Nulla niſi in ſtudio *eſt, Pieridumque morâ.*

[Ovid. Triſt. lib. 1.]

Atque hoc ipſum eſt, quod, uti ante de *Dionyſio Juniore* fecerat, de ſeipſo etiam teſtatur Baptiſta Fulgoſius: *Si* (inquit) *permultorum aliorum, qui monumentis ſuis teſtatum hoc idem reliquerunt*(ex Literis *libriſque* patientiam addiſci) *ſcripta non oſtenderent, ego unus ita eſſe docere mortales experimento meo poſſum. Genuenſium enim Principatu meorum ſcelere dejectus, omnibus ad levandam* animi ægritudinem *tentatis, nihil quod non modo ſalutem, ſed ne* ſolamen *quidem*

[Fulgoſ. Præfat. ad Fil. Memorabil. præmiſſ.]

sponderet, nisi in Lectione *inveni.* Duo *enim potissimum ex eâ consecutus sum:* Unum *quod legendis aliorum casibus, unum me non esse perspexi, in quem Fortuna sævire voluerit*; alterum, *quod dum* legerem, *dum aliorum gesta recenserem, tanquam e militari viâ in secessum divertenti, aliquantisper malorum* oblivio *animum subibat.* A quo haud multum abludit, quod de se quoque habet Hieronymus: *Post noctium* (dicit) *crebras vigilias, post lachrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat*, Plautus (paulo ante dixerat Tullius) *sumebatur in manus*; scil. ut in eórum *lectione* & usu, animo afflictus, doloris qualecunque levamen invenirct. Refert id quidem S. ille Pater ad *infelicitatis suæ* (uti loquitur) *Historiam*: sed agnovisse se eo tamen innuit, quod in *Librorum* volutatione & tractatione *tristitiæ leniendæ* & minuendæ *remedium* aliquod resideat. Imò de *Alphonso*, Siciliæ Rege, autor est *Panormitanus*, quod cum ipsum, febriculâ laborantem, lectulus teneret, solâ *Quinti Curtii* Lectione, nullo alio adhibito medicamento, ipsam corporis valetudinem recuperavit. Quod & *Ferdinando*, Hispaniæ Regi, e *Titi Livii* lectione obtigisse autor est *Bodinus*. Spectavit huc etiam Antiquorum mos in *Conviviis* usurpatus, juxta quem se invicem non tantum sermonibus ac speciatim quidem ænigmatibus exercebant (cujus & ipsa S. Scriptura testis est) sed & *Libros* quosdam ad mensam familiarem deferre solebant; ut non cibo tantum potuque, sed & *legendo* ac-

Hieronym. Ep. ad Eustoch. Oper. tom. 1. fol. 66.

Bodin. Method. Histor. in Procem. pag. 5.

Panormit. in Vit. Alphons.

Hyper. Opusc. Theolog. tom. 1. pag. 141.

accumbentes recrearent. Ita Seneca: *Varius nobis sermo fuit in convivio: lectus deinde liber Quinti Sextii Patris &c.* Et *Cornelius Nepos* in vitâ Attici: *Nemo unquam sine aliqua* lectione *apud ipsum cœnatus est, ut non minus animo, quam ventre convivæ delectarentur.* Adde & hoc Plinii: *Super hanc cœnam* Liber legebatur *indeque aliquid adnotabatur.* Plus dicam: Librorum usu ipsa nonnunquam *vita* veluti *productâ* videtur. Sic M. *Terentii Varronis* monitum sonat, *Legendo autem & scribendo* vitam *producito*: metaphorâ a fabris desumptâ, qui ferrum cudendo malleis producunt & extendunt. Nonius Marcellus per *prolatare* explicat. Quin hunc ipsum fructum idem ille *Varro* retulisse inde dicitur; ad *octavum* enim & *octogesimum* annum *legendo* & *scribendo* vitam perduxit; & ne extrema etiam hora infructuosa esset, in lectulo suo compositus, *scriptione* occupatus spiritum emisit.

Senec. Ep. 64.

C. Nepos. Attic. cap. 14. pag. m. 386.

Plin. Epist. lib. 3. ep. 5.

Varron. Fragment. pag. 15.

Non. Marcell. Observat. in ill. loc.

Auson. Popm. Conject. ibid. pag. 156.

VIII. Adhuc adde, quod ex remotissimis oris visendi & videndi illustres *Scriptores* desiderio cunctos inflammare soleant *Libri*, qui genuini eorum Literarumque æstimatores sunt. Sic *Apollonius Tyanæus*, Philosophus Pythagoricus, cujus vitam descripsit *Philostratus*, intravit *Persas*, pertransivit *Caucasum*, *Albanos*, *Scythas*, *Massagetas*, opulentissima *Indiæ* regna penetravit, & ad extremum, latissimo *Phison* amne transmisso, pervenit ad *Brachmanas*, ut *Hiarcham* in throno sedentem, inter paucos discipulos de *Naturâ*, de *Moribus*, ac de *cursu Dierum* & *Siderum* audiret

Dilherr. Elect. Sacr. lib. 2. c. 5.

audiret docentem. Et *legimus* (inquit Hieronymus) *in Veteribus Historiis, quosdam lustrasse Provincias, novos adiisse Populos, maria transiisse, ut eos, quos ex* Libris *noverant*, coram *quoque* viderent. *Sic &* Architam Tarentinum *adiit, eamque oram* Italiæ, *quæ quondam* Magna Græcia *dicebatur, laboriosissime peragravit; ut qui* Athenis *magister erat & potens, cujusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus, malens* aliena *verecunde discere, quam* sua *impudenter ingerere.* De *Melanchtone* Sulcerus: *Ceu Ognius* (alii habent *Ogmius* Hercules, qui eloquentiæ symbolum fuit) *catenâ quadam minime ingratâ ex remotissimis Orbis Christiani plagis ad se pertraxit discendi avidos, pertractosque retinuit citra fastidium, quod non dubitarent fructum se relaturos, si limen optimi & doctissimi Viri tererent, ut sapiens faciendum monet, & multis non parum profuit.* Tandem vivaces epræstantium Virorum reliquiæ *Libri* sunt, quibus immortalitate donatur quicquid, publicæ rei alias proficuum, temporis lapsu certo intercideret. *Ingeniorum effigies, veraque ac æterna monumenta* vocat Hieronymus: *Ingenii egregia facinora, uti anima, immortalia sunt,* inquit *Sallustius*. Et Propertius:

Hierym. Epist. ad Paulin.

Sulcer. ad Manl. Collectan.

Hieronym. ad Marcell.

Sallust. de Bell. Jugurthin.

Ingenio stat sine morte *decus.*

Propert. lib. 3. Eleg. 1.

Evanescunt è contra facile in auras, quæ ore tantum proferimus; vel, si maxime in audientium descendant memoriam, cum iis morientibus orbe tamen excedunt. Iterum

rum Vossius: *Quæ solo* auditu *propagantur* Traditiones *raro solent ad duo vel tria perstare secula. Siquis omnium Gentium percurrat* Annales, *ne unum quidem inveniet exemplum, quo probari possit, rei alicujus memoriam inter mortales per plura sæcula integram fuisse conservatam absque* Literarum *beneficio.* E contra quæ *Chartis* membranisque inscribuntur, ætatem ferunt, imo eâdem pene operâ haud magno temporis intervallo ad extremas usque Insulas, quà (Voss. Tract. Citat. pag. 297. 298.)

medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus,

pervagari possunt, modo justa subsidiorum & adminiculorum copia non desit. *Ingens* (habet alicubi Magnus noster Spanhemius) *beneficium sane est* Litterarum *usus*, æternus *Plinio creditus*, *quo factum, ut in absentes, & remotissimos Orbis incolas, & ad seram posteritatem sermo hominum sese diffundat, horumque & studia & gesta in omne* ævum *itura transmittantur. Quod adeo in stuporem dedit* Indorum *Gentem, ut cum* Hispanos *animadverterent, per mutos illos interpretes, de longinquis rebus & factis, & locis edoceri, latentem aliquem in* Chartâ *spiritum, vi humanâ majorem, suspexerint, ac reformidarint.* Ergo, uti dixi, *Libri* γηράσκουσι, *ætatem ferunt*, eruditi nempe & politi: ita quidem, ut lapsu temporis non vilescant, sed ejusdem valoris maneant; phrasi a *vino* mutuo sumptâ, quod, si bonum sit, non evanescit, sed *in vi & gratiâ suâ perseverat*, ut

(Spanhem. Sermon. Academ. dict. 29. Octob. Ao. 1674.)

(Benzon. Hist Nov. Orb. Lib. 2. cap. 13.)

(Ciaccon. de Triclin. pag. m. 66.)

ut loquitur *Ciacconius*. Per *ætatem portare* & *pati* exprimunt *Seneca* & *Apulejus*. Hujus verba sunt; *Quod* ætatem portat *bellule* (*hoc est, quod investis & imberbis est*) *propterea tibi puer semper videtur*? Illius: *Ariston dicebat, malle se adolescentem tristem quam hilarem & amabilem*: Vinum *enim bonum fieri, quod recens, durum atque asperum visum est, non pati* ætatem *quod in dolio placuit*. Tametsi enim aliquorum *Scriptorum* respectu haud plane falsum *Ausonianum* hoc sit,

Apul. lib. 5. de Cupidin.

Senec. Epist. Lib. 5. Ep. 56.

Auson. Ep. 34.

etiam monumenta fatiscunt,
Mors etiam saxis, Nominibus*que venit.*

Non tamen cum omnibus ita comparatum est. Dantur enim, quorum catena adamantina est, quam *Parcarum* forfex incidit nunquam, nec incidere potest. Ostendesis hodie *Romanæ* magnificentiæ admiranda illa, quæ famæ dedicavit ambitiosa antiquitas, arcus, trophæa, columnas, porticus, theatra, amphitheatra, naumachias, nymphæa, palatia, thermas, pyramides &c. de quibus operosè *Lipsius* aliique: lucernâ indigeas claro die investigandis eorum vestigiis; in ingluviem descenderunt vetustatis, devorantis omnia, non nisi nominibus solis in Orbe amplius conspicua. At quid *Scripta* multa, etiam seculis aliquot ante ea, quæ mox memoravi, exarata? tanquam in primo adhuc sunt flore, vigent, vivuntque cum suis Autoribus, ab oblivionis falce, vetustatisque morsu plane intacta. Specimen hujus hoc habe è Celeberrimo Cle-

Lips. de Magnitud. Roman. pass.

Clerico: *Addam* (inquit) *& aliud, hodie etiamnum hic apud nos extare* (designat, uti puto, *Genevam*) Homeri *manuscriptum in chartâ nostrate, quod* octingentorum *annorum antiquitatem excedat.* Quod hoc certe observatu dignius est, quia ipsam etiam materiam, in quâ scriptum est, spectat, chartaque illa, quam *nostratem* vocat *Autor*, tam parum soliditatis habet, ut ne per seculum quidem, nedum per *octo* secula durare posse videatur. Ejusdem rei testis est *Venusinus* vates, Latinæ fidicen Lyræ: Dav. Cleric. Orat. 10. pag. 127. Horat. Lib. 3. Od. 30.

Exegi monumentum ingens ære perennius,
Regalique situ Pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum *series, & fuga temporum.*
Non omnis moriar. &c.

Et *Martialis* ad Epigrammatum suorum Lectorem:

Martial. Ep. Lib. 10. Epigr. 2.

Pigra per hunc fugies ingratæ flumina Lethes,
Et meliore tui parte superstes eris,
Marmora Messalæ findit caprificus, & audax
Dimidios Crispi *mulio ridet equos.*
At chartis *nec* furta *nocent, &* secula *prosunt;*
Solaque non norunt hæc monumenta *mori.*

Neque abnuit Tibullus:

Tibull. Lib. Eleg. 4.

Quem referunt Musæ, vivet *dum robora Tellus*,
Dum Cœlum stellas, dum vehit amnis aquas.

neque Naso:

Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 10.

Scinduntur vestes, gemmæ franguntur & aurum;
Carmina, quam tribuet fama, perennis *erit*.

Plin. Lib. 6. Ep. 16.

Plinius *æternitatem Scriptorum* memorat, vocatque *beatos* quibus datum est, *aut facere scribenda*, *aut* scribere *legenda*; *beatissimos vero quibus utrumque*.
Ut paucis dem, LIBRI

Οἴσουσι κλέος δεῦρο, καὶ ἐσσομένοισιν ἀοιδήν.
Præsentem tribuunt famam tribuentque futuram.

Quâ de causâ haud etiam aliunde, quam hinc, sibi nominis aliquid quærere voluit *Thomas Gathakerus*, splendidissimum Ecclesiæ *Anglicanæ* lumen, ut vitæ ejus Autor testatur. *Mirum* (sic ille) *videri possit, illum, qui necessariorum precibus flecti non potuit, ut effigiem suam penicillo cælove exprimi pateretur, neque ullum sibi poni* monumentum *voluit, præter illa, quæ ipse æternum duratura statuerat; Libros volo eruditione perinde ac pietate refertissimos*. Lineis insistere forsan voluit Vir Summus *Spartiatis Agesilai*, qui neque pictam etiam neque fictam sibi imaginem fieri passus est, sed so-

Gathak. vit. in princip.

Cagnol. de Rect. Princip. Instit. §. 129.

solorum Librorum opere inclarescere gestiit; licet hic tantum *alienorum*, *Gathakerus* vero (quod multo gloriosius est) *propriorum*. Imo vero opere quovis semper superfuturo etiam eos ipsos *immortales* reddunt *Scriptores*, quorum nominibus *inscribere* id dignari tantum solent: Sic *Præfator*, quisquis sit, Historiæ Romanæ Velleji Paterculi: *An vero non est* immortalitate *donare*, *semper victurum Opus* inscribere *cuipiam? Reviviscit nunc cum Vellejo* M. Vicinius, *cujus nomen ex hominum memoriâ nemo delebit*, *quamdiu supererunt* Velleji *monumenta*. Et Phædrus ad *Particulonem* suum: Præfat. in Vell. Patercul.

Particulo *nomen chartis victurum meis*,
Latinis dum manebit pretium literis. Phædr. Fab. 5.

Exemplis hæc non adstruo, quia ubique obvia sunt: Ex Antiquis *Æschines*, *Demosthenes*, *Euripides*, *Theophrastus Philosophus*, *Menedemus Atheniensis*, *Virgilius*, *Horatius*, *aliique* plures, obscuro licet loco nati, illustre tamen nomen *scriptis* suis sibi compararunt *novique* quasi *homines* facti sunt. Dicebantur tales *Romanis*, qui, cum clarum genus non haberent, neque ullis majorum imaginibus commendarentur, propriâ tamen virtute & industriâ inclarescebant. Seipsum ita vocavit Cicero: *Me primum* hominem novum *Consulem fecistis*, *& eum locum*, *quem Nobilitas præsidiis firmatum*, *atque omni ratione obvallatum tenebat*, *me duce*, *rescidistis*, *virtutique in posterum patere voluistis*. Appiano καινός, ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνώριμος dicitur. Interim

Valer. Max. lib. 3. cap. 4.
Fulgos. Rer. Memorab. lib. 3 cap. 4.
Cicer. de Leg. Agrar. Orat. 2.
Appian. Histor. Lib. 21.

Minut. in Octav. pag. 289. terim *novus homo* cum *novello homine* non est confundendus, qui plane aliud significat, hominem nempe vix ex utero progressum, Prudent. de Roman. Martyr. sive, uti Prudentius

Vix hominis caput
Infantis.

Flavio etiam Josepho, utcumque gente *Judæus* esset, ob *Literarum* tamen *monumenta*, Euseb. Hist. Eccles. Lib. 3. cap. 9. ab ipsis veluti hostibus suis *Romanis* honoris *statua* erecta est de quo sic habet Eusebius: οὐ παρὰ μόνοις τοῖς ὁμοεθνέσιν ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις γεγονὼς ἀνὴρ ἐπιδοξότατος, ὡς αὐτὸν μὲν ἀναθέσει ἀνδριάντος ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων τιμηθῆναι πόλεως τοὺς σπουδασθέντας αὐτῷ λόγους βιβλιοθήκης ἀξιωθῆναι: Quintil. Lib. 11. cap. 3. quod sic transtulit Ruffinus: *Constat hunc virum* (Josephum) *per idem tempus, non solum apud Judæos, proprios cives, verum etiam apud* Romanos *habitum esse nobilissimum, ita ut* Literarum merito *in urbe* Româ *etiam* statuâ *donaretur, & libri ejus Bibliothecæ traderentur.* E recentioribus unum Volaterran. Lib. 15. tantummodo adjicio *Carolum Molinæum*, Gallorum Jurisconsultorum facile Principem; Hic, cum præter ingenii perennia monumenta plurima, tempore Henrici II. *Libellum* etiam pro Patriæ Ecclesiæque libertate vindicandâ edidisset, eoque Pontificem, antea infestum, placasset, eopse *Libello* immortalem sibi memoriam non meruit tantum, sed & acquisivit. Audi super eo exclamantem *Antonium Matthæum*, eruditione & Scriptis non minus celebrem: *Quem* (inquit) *triginta millia virorum non do-*

domuerunt, *hunc invictus* Molinæi *calamus expugnavit*. *O memorabilem victoriam! o triumphum admirandum! Nunc tandem arma togæ cedant! nunc laurea concedat stylo! habent Jurisperiti, quo ferociæ militari os occludant, quo togam a contumeliis sagi vindicare possint. Hanc adeo lauream tibi*, Molinæe, *debemus: vivis vivesque* extento ævo, *& disjectis ducum trophæis, arente lauro, eversis statuis, tua gloria* in æternum *virescet*. Ant. Matth. Orat. 15. p. 408. 409.

CAP. III.

De Prudentiâ *in scribendis* Libris *observandâ*.

SUMMARIUM.

I. Prudentiæ *hujus* quatuor *partes*. (a) *Scriptio* deliberata *esse debet*, *non* præcipitata. *Variorum de Canone hoc placita*. Hieronymus *a* Vossio *taxatus*. Ἄμνια θοάζειν *quid!* Homerus *cur* vomens *pictus?* Rhodiginus *notatus*. Virgilii *laus*. *Scriptores* μεσόπακτοι *qui? Ut &* festinati Libri *apud* Martialem? *Nihil* ordinatum *quod*

quod præcipitatum. Canis festinans cœcos parit catulos, *in quos jactum? Theodoreti* Historia Ecclesiastica *nonnullis minus grata, & quare?* Itali *quidam cur Latine loqui* ex tempore *renuerint? Intereunt* citius *Libri* festinantius *exarati.* Horti Adonii *quales? Tentandæ Scriptori* Vires suæ *antequam ad Opus se accingat. Nihil natura* magnum & depolitum *fieri voluit, &* cito. II. Isocratis, Catulli, Virgilii, Sannazarii, Augustini, Diodori Siculi, Origenis, Michaëlis Etmulleri, Joh. Caspari Suiceri *in scribendo* cunctatio *laudata.* Johannes Morinus *Libri, a se nimis* juvene *conscripti, serâ* nimis *pœnitentia* ductus. Ciceronis *laudabilis prudentia.* C*armina quorundam vernantibus annis a se edita, postmodum condemnata & retractata.*

ta. Æneæ Sylvii *dictum.* Bernardi *monitum commendatum. Non omnia ſcripta* maturata *pro* præcipitatis *habenda.* Papinii Statii *extemporanea in fundendis Carminibus vena.* Sylva *Latinis idem quod* ὕλη *Græcis.* Antonii Mureti *in ſcribendo* promptitudo *& facilitas admiranda.* III. (b) *Scriptio* thetica *eſſe debet, non* Hypothetica. *Inſtitutio hominum per* fabulas & apologos *hinc orta.* Fabulatorum *omnium princeps Æſopus.* Demoſthenes, Menenius Agrippa, Cardinalis Sedunienſis, Phædrus, Avienus, *laudati. Quibuſdam tamen caſibus, quædam à* theſi *ad* Hypotheſin μετάβασις *non illicita.* IV. (c) *Scriptio* lenis *eſſe debet & manſueta.* Salmaſii, Joſephi Scaligeri, Lutheri *aliorumque plurium nimia in ſcribendo* acrimonia *pulſata.* Loc. Eſa. 29. 21.

21. lux addita. Gronovii & Morini *modestia laudata. Optima scriptoris Christiani* victoria & vindicta. Arrianus, Epictetus, Chrysostomus *ad partes vocati.* V. (d) *Scriptio* Methodica *esse debet* & rite ordinata. *Quod quibus iterum* partibus *constet, quibusque in* Libris *opus præcipue sit, explicatur. Ut justæ in scribendis legendisque Libris* methodi *neglectus perquam* noxius, *ita curata ejus observatio valde* est utilis. *Scriptioni imprimis* facilitatem venustatemque *addit* & memoriam *juvat. Quod* Josephi Scaligeri *experientiâ adstruitur. Etiam in* Scripturarum *tractatione* ἀμεθοδολογία *non negligenda. Quod qui inficias eunt refutantur.* Cautio *observanda.*

I. Roinde si curaretur tantum sollicite, ne *mali* scriberentur *Libri*, vel boni *hauc male* scriberentur, sed in eorum elaboratione

tione Prudentiæ, *Soliditatis*, *Perspicuitatis* *&* *Brevitatis* justa semper ratio haberetur, nulla forsan superesset causa, de *nimiâ* eorum *turbâ* multum quiritandi. *Prudentiæ* ante omnia hic litandum, hisce præcipue partibus absolvendæ (1) Scriptio *deliberata* esse debet, non *præcipitata*, id est, temere nunquam nimisque præpropere ad *scribendum* applicandus est animus, (Scriptoris sive *ætatem* sive scriptionis *argumentum modumque* spectes) est enim hoc χερσὶν ἀνίπτοισι, *illotis manibus* ad opus accedere; sed discendum imbibendumque prius bene, quod *librorum* ope docere alios instituimus; sique ullibi, hic observanda Antiquorum regula est, quam in rebus bellicis *Augustus* crebrò jactitabat: Σπεῦδε βραδέως, *Festina lente*. Queritur alicubi *Hieronymus*, quod seculo suo essent, qui omnia præsumerent, scripturas lacerarent, & docerent antequam ipsi eas addidicissent. *Discunt* (inquit) *prô pudor a Fœminis*, *quod viros doceant*, *&* *ne parum hoc sit*, *quidam facilitate verborum*, *imo audaciâ edisserunt aliis*, *quæ* ipsi *non intelligunt*. Monetque alibi: *Ne cito ad* scribendum *prosilias*, *sed multo tempore* disce, *quod doceas*. Licet observatum a quibusdam sit, Magnum illum Doctorem, ad id, quod alios allegatis verbis monet; vix ipsum semper curate satis attendisse. Sic enim de eo Vossius: *Quemadmodum* *&* *contra Hieronymus*, festinantissime *in* chartas *conjiciens quicquid ei nocte unâ non semper zelus*, *qui juxta conscientiam* est, *sed etiam splendida dictaverat bilis*, *nunc quidem negat fieri* &c. Neque reum hic

Sueton. in August. cap. 25.

Hieronym. Ep. 103. & de Vit. Monast. ad Rustic.

Voss. Thes. Theologic. pag. 169.

quadantenus se fuisse, infitetur ipse *Erasmus*, licet culpam ex parte in naturam, consuetudinem & Typographos rejiciat: *Hi mihi* (dicit) *fere extorquent ovum antequam pepererim*; *&*, *siquid conceptum est*, *non sinunt fœtum* maturescere, *sed invitâ Lucinâ cogunt per abortum ejicere.* Sic ibi, minus dissimulanter alio loco: *Quid Erasmus Roterodamus? abjicit ac* præcipitat *omnia, nec parit*, *sed* abortit, *interdum justum volumen scribit*, *stans pede in uno*, *nec unquam imperare potest animo suo*, *ut semel relegat quod scripsit*, *nec aliud*, *quam scribit*, *cum post diutinam lectionem demum ad calamum sit veniendum*, *idque raro.* Ἄμνια θορίζειν Græci id vocant, id est, simul ac ager obduci cœperit herba, extemplo eum demetere, ut nempe tenuissimâ illâ & intempestivâ opellâ aliis auxilio esse possimus. Sive; uti apud *Horatium* est, *cotes imitari*, qui sic faciunt, dicendi sunt, quas aciem ferramentis communicare experientiâ docemur, quam ipsæ non habent:

Erasm. Epp. lib. 29. Ep. 91.& lib. 20. Epist. 15.

Bucholcer. Indic. Chronolog. pag. m. 514.

Quintil. lib. 10. c. 3. Plaut. milit. Gloriof. 2. 2.

Horat. de Art. poetic.

> *Fungar vice cotis acutum.*
> *Reddere*, *quæ ferrum valet*, *exsors ipsa secandi.*

Plin. lib. 16. cap. 20. Homer. Odyss. κ.

Ælian. Var. Histor. lib. 13. cap. 22.

Vel instar *salicis* esse, de quâ autor est Plinius, quod *ocyssime semen amittat*, *antequam* maturitatem *omnino sentiat*, unde Homero ὠλεσίκαρπος Latinis *frugiperda* dicta est. Pictor quondam Palaton (Γαλάτων habet *Ælianus*, quod *corruptum* pictoris *nomen* dicit *Schefferus*, adducens pro se *Rhodiginum*

num & *Hartungum*) Homerum *vomentem* depinxit, quod de fundendorum carminum ejus *celeritate* interpretati quidam ſunt, ipſique vitio verterunt; ſed alii, & melius quidem, ad inſtructiſſimam ejus venam referre id maluerunt, quæ quippe tam abunde fluebat, ut omnibus poſt ſe Poëtis copioſam verſificandi materiam ſuppeditârit. Sic *Ælianus* mox laudatus: Γαλάτων ὁ ζωγράφος ἔγραψε τὸν Ὅμηρον αὐτὸν ἐμοῦντα, τοὺς δὲ ἄλλους ποιητὰς τὰ ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id eſt: *Galaton pictor* Homerum pinxit evomentem, *reliquos Poëtas ea*, que *ipſe* evomuiſſet, *haurientes*. A quo, juxta *Ovidium*,

Scheffer. in Not. ad Ælian.

Rhodigin. Lection. Antiqu. lib. 21. cap. 44.

Dilherr. Diſpp. Academ. pag. 391.

ceu fonte perenni,
Vatum Pieriis fonte rigantur aquis.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 9.

ſive, uti *Manilius*, cujus

ex ore profuſos
Omnis poſteritas latices in carmina duxit.
Amnemque in teneros auſa eſt deducere rivos,
Unius fœcunda bonis.

Manil. lib. 2.

Interpretatur id *Cælius* de iis tantum, quæ *rejiciebantur ab Homero*, ſed dubito, an bene. Præſupponit minimum illa interpretatio, non tantum *copioſe inſtructam* Homeri venam fuiſſe, ſed ex parte etiam *depravatam*, talia nempe etiam continentem, quæ tanquam non bona, ſupervacanea ſaltem, *evomere* opus habuerit; ut & Poëtas alios nihil, niſi quod *Homero* minus di-

Rhodigin. loc. cit.

 gnum

gnum vel gratum fuerit, mutuo ab eo ſumpſiſſe: cui omnes Scriptores reclamant. Teſtantibus e contra nonnullis, qualiumcunque bonorum carminum materiam ita ab eo defluxiſſe, ut ſolus POETA dici meritus ſit. Ita de eo Paterculus: *Clariſſimum deinde* Homeri *illuxit lumen ingenii, ſine exemplo maximum, qui magnitudine operum, & fulgore carminum ſolus appellari* Poëta *meruit. In quo hoc maximum eſt, quod neque ante illum, quem ille imitaretur, neque poſt illum, qui eum imitari poſſet, inventus ſit.* Tribuitur a *Julio Cæſare Scaligero* hæc ipſa prærogativa, inter Poëtas *Latinos*, *Virgilio*, de quo ſic ait: *Cum a Superioribus unoque* Virgilio *exhauſta eſſent argumenta omnia, ipſæ dicendi leges, omnes excuſſæ veneres, coacti ſunt (qui hos ſequebantur) nove eadem dicere, ne idem dicere viderentur; quare neceſſe fuerit, ut illa gratia ſimul periret cum ipſâ ſimplicitate.* Quicquid de *Homero* ſit, *Marco* ſaltem *Antonio* probri vice adſcriptum fuit, quod *Librum* ſuum de *Ebrietate* non tam compoſuiſſet, quam *evomuiſſet*. Cicero bibliopæos iſtiuſmodi ὑπερσπουδοὺς ſive præproperos μουσοπατάκτους vocitavit, quaſi *ſubito Muſarum furore percitos* dixeris. Multo equidem facilius eſt, brevi ſpatio *librum*, quam librum *novo lectore dignum* ad poſteros transmittere. Eſtque res, teſte Epicteto, *non exigui periculi, mox evomere quæ non concoxeris*: Μέγας ὁ κίνδυνος εὐθὺς ἐξεμέσαι, ὃ οὐκ ἔπεψας. Certe haud ſemel accidit, ut qui maxime olim Scriptis ſuis inclaruerant, omnem eruditionis ſuæ famam dilapidarint turpiter, eo quod, cum res aliquas ce-

Vell. Paterc. Hiſt. Rom. lib. 1. pagm. 15.

Scalig. Poëtic. lib. 5. cap. 6.

Cicer. ad Quint. Frat. lib. 2. Ep. 9.

Epictet. Enchirid. c. 69.

dro

dro & marmore dignissimas antea evulgassent, nimis postea *præcipitanter*, & tumultuariò chartis quædam illeverint, quæ ante dictis haud quaquam convenirent; *libros* utpote depromentes non nisi subitâ & repentinâ operâ confectos, quin (ut mox de *Erasmo* dictum) immaturo pene abortu ante in lucem sæpe editos, quam satos est conceptos; *festinatos libellos* eos dicit *Martialis.* Neque mirum hoc; cum, juxta Apulejum, *nihil subitum simul & elaboratum* esse possit; vel, uti Seneca, nihil ordinatum sit, *quod præcipitatur nimium* & properat.

Bernard. in Cantic. Sermon. 18.

Martial. Ep. lib. 2. Ep. 91.

Apulej. de Deo Socrat.

Bene *Poëta*:

Judicium præceps insani judicis index,
Omnia sunt longis *discutienda moris.*

Et alius:

teneras mora *percoquit uvas,*
Et validas segetes, quod fuit herba, facit.

Alias *canis festinans cœcos parit catulos*, quod in eos olim jactum, qui nimio *festinandi* studio rem parum absolutam in lucem emittebant; *ut siquis Operis parum elimati præcipitaret editionem*, inquit *Erasmus*. De *Theodoreto*, Episcopo Syro, narrant Eruditi, quod *Historiam* suam *Ecclesiasticam* concinnans, in rerum gestarum commemoratione hallucinatus sæpe sit, non tantum, quod peculiari animi turbulentiâ, sed *festinatione* etiam *nimiâ*, id est, intra tremestre spatium, Opus illud absolvisset.

Senec. Ep. 40.

Erasm. in Adag. & in Colloq. pag. m. 676.

Garner. apud Lipsiens. ad ann. 1685.

Uti id ipsum etiam est, quod in *Johannis* *Foxi* Historiâ reprehenditur a Celeberrimo *Burneto*, Cujus verba, Latine reddita, sic sonant: FOXI, *magni Operis autoris, scopus fuit, Ecclesiasticorum sui temporis corruptionem & tyrannidem, necnon Reformatorum persecutiones & fortitudinem publico exponere. Sed vero, dum* festinantius *scripsit, in istiusmodi quosdam prolapsus est errores, ut imperfecta Historia ipsius sit: tametsi hoc ipsi laudis tribuere debeam, quod, Operibus ipsius cum* Indicibus *collatis, accuratam in ipso fidem observaverim.* Ita nimium qui hic *festinat*, serius fere quod molitur conficit, hoc est, nec sæpe lectoribus suis satisfacit, nec sibi forsan ipsi. Quamobrem neque alia procul dubio subfuit causa, quod antehac *Itali* quidam Literati, utcunque pulchre *Latine* callerent, in familiari tamen congressu, ut *Latine* loquerentur, adduci nunquam potuerint, quam quod vererentur, ne ex tempore & sine præviâ meditatione, loquentes, minus nitidè & politè loquerentur. Novi (inquit de iis idem Erasmus) nonnullos *Venetiæ*, atque inter hos quidem *Bernardum Ocricularium*, *civem Florentinum, cujus* Historias *si legisses, dixisses alterum* Sallustium, *aut certe* Sallustii *temporibus scriptas. Nunquam tamen* ab *homine impetrare potui, ut mecum* Latine *loqueretur: subinde interpellabam*, surdo loqueris, *Vir præclare*, vulgaris linguæ vestratis tam sum ignarus, quam Indicæ. *Verbum* Latinum *nunquam potui ab eo extundere.* Ne addam, *cito* etiam plerumque interire, quæ *citò* minis exarata sunt. Quâ de

Burnet. Histor. Reformat. in Angl. Præfat.

Erasm. Apophtegm. lib. 8.

Lips. in Præfat. ad Politic.

de causa *Plato* Scriptorum hujusmodi pleraque cum *hortis Adoniis* comparavit, qui *subito* & uno die nati, *subito* & celerrime etiam peribant. Πλάτων (ita Stobæus) τὰ πολλὰ ὧν ἕνεκα συγγράφουσι, τοῖς ἀδωνικοῖς κήποις εἴκαζεν, οἱ τὴν ἀρχὴν ἐφήμερον ἔχοντες, ῥαδίως μαραίνονται. Scilicet poma serotina longas vincunt hyemes, dum præcocia in cadivis cito putridisque numerantur. Ergo necesse est, ut vires ante omnia faciat prudens *Scriptor*, quæ elaborando Operi sufficiant, nec exiguo usu exhauriri facile possint, Horatius: Stobæ. in Eth. Eclog.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.

Horat. de Art. Poetic. vers. 38. 39.

Nec μεγαλόφρονας (uti habet *Isocrates*) νόμιζε, μὴ τοὺς μείζω περιβαλλομένους, ὧν οἷοί τ' εἰσὶ κατέχειν, *magnanimos esse existimes, qui majora* viribus suis *suscipiunt*; e contra, *Gregorio* teste, *in præcipitio pedem porrigit, quisquis mensurarum suarum limitem non attendit*; docetque non raro eventus, multo magis arduum sæpe negotium esse, quod tentamus, quam animo ante præcepimus. Sapienter Seneca: *Proderit nobis* Democriti, *illud salutare præceptum, quo monstratur tranquillitas, si neque privatim neque* publice *multa aut* majora viribus nostris *egerimus.* Phœbus *Phaëtonti*:

Isocrat. ad Nicocl.

Gregor. Moral. lib. 28. cap. 12.

Senec. de Irâ lib. 3. cap. 6.

Clem. Alex. ex Euripid. Pædag. lib. 3. cap. 2.

Τῶν ἡνιῶν, παῖ, μὴ θίγῃς ἄπειρος ὤν,
Μηδὲ ἀναβῇς τὸν δίφρον, ἐλαύνειν μὴ μαθών.

Ab parce habenas tangere ignarâ manu,
Currusque, Fili, ſcandere equitandi, rudis.

Hujus ergo juſtam rationem ſi non habeat *Scriptor*, utique in viri illius errorem incidit, cujus meminit Hiſtoria Euangelica, qui turrim ædificare volens, non prius ſedens computat ſumptus, quos, ad opus (Luc. 14. 28.) ſuum perficiendum neceſſarios habet. Nihil eſt, quod rerum natura *magnum* ſimul ac depoſitum effici voluit, & *cito*; verum pulcherrimo cuique operi difficultatem quandam & *moram* propoſuit; quæ & ipſa naſcendi hanc legem fecit, ut *majora* animalia *diutius* ſemper parentum viſceribus contineri, irrefragabili experientia doceamur. (Baud. Epp. Cent. 1. Ep. 67.) *An neſcis* (ſic Baudius Meurſio ſuo) *arbores eas* diu *creſcere, quæ multa virûm volvenda ſæcula durant?*

(Plutarch. de glor. Athenienſ. c. fin.) II. Eſtque proinde hinc, quod ſapientioribus Scriptoribus tardigenulus plerumque inceſſus vehementer hic placuerit; ita ut notabile fere tempus, nonnunquam etiam diuturnum, *Commentariis* ſuis ſcribendis impenderint, ut commendabiliores eos redderent. Iſocrates *denos*, vel, ut aliis placet, *quindenos* annos uno ſcribendo (Catull. Carmin. 96.) *Panegyrico* inſumpſit. Catullus de *Cinnæ* ſui *Smyrnâ*, libello perexiguo, habet:

Smyrna mei Cinnæ nonum poſt denique menſem,
Quam cœpta eſt, nonamque edita poſt hyemem.

id

id est, *novem* perpetuis elaborata est annis. Unde exiisse putat *Turnebus* generale hoc *Horatii* præceptum vel consilium : Turneb. Advers. lib. 17.

si quid tamen olim
Scripseris, *in* Meri *descendat judicis aureis*,
Et Patris, *& nostras*, nonumque *prematur in annum*.

In quo tamen suffragantem non habet *Erasmum*, ut ex hisce ejus verbis colligere est: *Horatiano præcepto non ita valde commoveor: Hoc enim præcepit iis, qui ad ingenii laudem scribunt. Nos præter utilitatem* Lectoris *nihil spectamus. Præcepit iis*, *qui* carmen *conscriberent*, *in quo*, *teste* Plinio, *summa desideratur eloquentia*; *Nos* Adagiorum *commentarios colligimus. Quanquam equidem arbitror*, *curam*, *quam requirit* Horatius, *non* temporum spatiis, *sed* intentione *metiendam esse*. Uti etiam *Protagoras* pictor totum *septennium* in pingendo *Jalyso* impendit, antequam summam ei manum imponeret, ita & Virgilius *Bucolica* sua annis *septem*, suam *Æneida* non nisi *undecennio* elaboravit: & prius ipse, rigidissimus suorum censor & judex, scriptionem egregiam ad rogum damnavit; quo & periisset certò, nisi *Augustus* eam conservatam *Tuccæ* & *Vario* corrigendam tradidisset, qui nihil tamen addere ei ausi sunt, solum quod abundare videbatur dementes. Sic Octavius:

Erasm. Adag. Chiliad. III. Cent. I.

Ælian. Var. Histor. lib. 12. cap. 41.

Donat. in Vit. Virgil.

Frangatur potius legum veneranda potestas,
Quam tot congestos noctesque diesque labores.
Hauserit una dies.

Et paulo ante

Ergone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes?
Magnaque docti loqui morietur Musa Maronis?

Intercesserant quippe Viri illustres, imo tota *Roma* votis suis apud *Cæsarem*, ne Respublica literaria insigni istoc pignore defraudaretur:

Cornel. Gall. ad Augus. de Virgilii Æneid.

Roma rogat precibus, totus tibi supplicat Orbis,
Ne pereant flammis tot monumenta Ducum:
Atque iterum Trojam, sed major flamma cremabit,
*Fac laudes *Italum, fac tua facta legi;*
Æneamque suo fac major nuncius ornet:
Plus satis possunt Cæsaris ora Dei.

Hottinger. Histor. E. part. 1. pag. m. 240.

Jacobus Sannazarius, aliter *Sannazarius Parthenopæus* dictus, vel *Actius Sincerus Parthenopæus*, præteriti seculi Scriptor, tres *Libros* de *Partu Virgineo* publico donavit, sed nonnisi *viginti* annorum limâ perpolitos. Prout & excellentissimum *Augustini* de *Civitate Dei* opus per varios annos eum tenuit;

nuit, uti & *Diodorum Siculum* Historia sua per *triginta* annos. Ne quid de *Eripidis*, aliorumque multorum inter *Veteres*, quin & nonnullorum inter *Recentiores* in scribendo curâ & morâ adjiciam. *Duo* tantum e nuperrimorum Scriptorum ordine addendi sunt illustres Germani: Unus est *Michaël Ettmullerus*, Medicus Lipsiensis, cujus hoc laudabile institutum fuit, ut non nisi provectior ætate, ad componendos *Libros* animum appulerit, sed interea temporis necessaria subsidia sibi comparaverit, quæ experientia diuturnior, pluriumque *Librorum* lectio ipsi subministrabat: imitatus in hoc *Origenem*, de quo testis est *Eusebius*, quod ante *sexagesimum* ætatis annum nihil dictârit a Notariis excipiendum, priusquam longo usu & exercitatione plurimum in fide profecisset. Cautiori ea in re usus consilio ac *Johannes Morinus* pridem fecit, Vir insignibus alias Scriptis clarus, qui cum Librum de *Patriarcharum & Primatum origine* &c. edidisset, & *Urbano* VIII. P. P. dicasset, ejus in vulgus emissi non longo tempore post *pœnitere* opus habuit, *eo* quod *festinantius* eum evulgasset. *Adeo multa* (addit vitæ ejus Scriptor) *in eo extabant, quæ illum tunc in rebus Ecclesiasticis infantem manifesto prodebant, ut & luxuriantem ejus stylum juvenem nimis sapuisse*, indicat. Quod ne sibi etiam eveniret, hoc modo antevertit olim *Tullius*: cum adolescens esset, etiam *Græce* quædam periclitatus erat, umbratilemque *Exercitationem* profuderat potius, quam seriò dixerat: at ne serâ eorum postmodum duceretur pœnitentiâ, omnia

Lipsiens. ad A. 1685. pag. 341.

Euseb. Hist. Eccles. lib. 6. cap. 35.

Morin. Vit. pag. 5. & Ep. ad Harlæum.

omnia ea obliteravit, nec unquam ab umbrâ in apricum produxit. Ut *Laurentios Gabaras*, *Petros Bembos*, *Franciſcos Petrarchas*, *Torquatos Taſſos*, *Petros Ronſardos*, *Theodoros Bezas* &c. mittam, qui omnes, eo quod *juniores* dum eſſent (prout ætas ea calidior fere eſt, & conſilio magis præceps; *fere*, inquam non *ſemper*, ut infra pateſcet) minus conſideratè chartis quædam illeviſſent, *præmature* a ſe ſcripta non ſcripta poſtmodum maluerunt, & cum pudore improbarunt, hoc adhibito verſiculo:

Ite mali verſus, animam qui perditis, ite.

Drexel. Nicet. lib. 1. cap. 5. §. 3.

Æneas Sylvius, dein *Pius* II. Pontifex M. (inquit Drexelius) *quædam, cum* genua ipſi virebant, *licentiore calamo in lucem dedit, quæ* maturioris *jam ævi ipſe primus judex damnavit, plurimum etiam, ut ea ſuppreſſum iret, laboravit. Hinc ejuſdem hæ voces & preces:* ſeni *magis quam* juveni *credite, &* Pontificem *pluris quam* privatum *æſtimate;* Æneam *rejicite*, Pium *recipite*. Rite Epicharmus apud Stobæum:

Stob. Tom. 2. tit. 1.

Oὐ μεϑανοεῖν, ἀλλὰ πϱονοεῖν, χϱὴ τὸν ἄνδϱα τὸν σοφόν.

Cuncta ſapiens prævidebit, pœnitebit ſic nihil.

Apul. in Florid.

Ergo *diſcere oportet* (ut ait Apulejus) pueros *diſciplinam omnem*, juvenes *oſtentare*, ſenes *vero docere*, id eſt, qui diuturniore uſu, & comparato ſenſim ampliori eruditionis apparatu inſtructiores ad id ſunt.

Lauda-

Laudatur hoc nomine dictus *Ettmullerus* ab *Actorum Lipsiensium* Concinnatoribus, Viris utique nullo non eruditionis genere cumulatissimis, quibusque, quotquot sunt discendi cupidi, ob insignem publico hactenus præstitam operam, ac deinceps, uti spero, præstandam, nihil non debent. *Alter* est *Johannes Casparus Suicerus*, Theologus Tigurinus, qui ipsissimo elaboratissimi & præstantissimi sui Operis, quod *Thesaurum Ecclesiasticum* inscripsit, frontispicio inserere non erubuit, quod *viginti annorum indefesso labore id* adornârit; imo, ut in *Præfamine* testatur, id jam modo adornatum per integrum adhuc *decennium*, antequam in lucem prodierit, penes se in Musæo suo asservârit. Opportune *Zeuxis*, cum *Agatarchus* magnos sibi de pingendi *celeritate* spiritus sumeret, respondit: *Diu pingo, quia æternitati pingo.* Sic æternitati etiam *scribitur*, serisque dicatur nepotibus, quod publici juris quis facit. Quod si ergo sapis (monitum est melliflui *Bernardi*) concham *te exhibebis, non* canalem. *Hic enim simul pene & repetit, & refundit, illa vero, donec impleatur, expectat, & sic quod superabundat sine suo damno aliis communicat. Verum* canales *hodie multos habemus in* Ecclesiâ, conchas *vero perpaucas. Tantæ charitatis sunt, per quos nobis fluenta cælestia emanant. ut ante* effundere, *quam* infundi *velint*, loqui *quam* audire *puratiores*, *& prompti* docere *quæ non didicerunt*. Interim negandum non est, dari etiam aliquando materias quasdam posse, *primo* quoque *tempore* & occasione evulgandas: ut E. G. rei

Suicer. Thesaur. Eccles.

Bernard. in Cantic. Sermon. 28.

Lud. Viv. de tradend. Discipl. lib. 5.

rei gestæ, ad viventium plurimos pertinentis, historiam, quæ insectandi criminis, in commune noxii, aut depellendæ a nobis calumniæ inservire debent, idque genus alia. Hæc enim dilationem non ferunt; neque ita scripta *præcipitata* dicenda sunt, sed *maturata*. Sunt etiam quædam, quæ multo magis deterit anxia nimis cura & mora, quam emendat; danturque nonnunquam homines tam subiti & vividi impetus, ut opera eorum longe præstent *effusa*, quam *refusa*: nimirum

Hoornb. Vet. & Nov. part. 1. cap. 1. §. 119.

Virgil. Eclog. 1.

Condunt, componunt, quæ mox depromere possunt;

Atque hos inter

Quantum lenta solent inter viburna cupressi,

eminuit olim *Publius Papinius Statius*, Poëta Neapolitanus sub *Domitiano*; qui, uti litteris proditum est, mellitissimas suas *Sylvas* extemporaneâ industriâ concinnavit, eamque ob causam hoc etiam nominis iis indidit. *Sylva* enim *Latinis* est, quod σχέδιον & σχεδίασμα *Græcis*, quo omne id indicatur, quod subitarium & extemporaneum scribitur, nec satis adhuc perfectum & exasciatum est. Vocat hinc ipse hos suos Libellos, *qui subito calore, & quâdam festinandi libertate sibi fluxerant*, & *solam celeritatis gratiam habebant*; imo nullum ex iis *biduo longius* tractum, quosdam & *singulis diebus* effusos esse, asserit. Huic dignus est, qui jungatur *Marcus Antonius Mure-*

Stat. in. Ep. lib. 1. Sylvar. præm.

Gevart. in Stat. Sylv. cap. 2.

A

Muretus, Orator Romanus, de quo sic *Andreas Schottus* in ejus vitâ: *Nihil unquam (mirum dictu!) bis scribebat, vix adeo bis legebat id ipsum, quod scripserat; raro interpolabat, non sæpe mutabat aliquid, rarius demebat delebatque: ita, cum uno quasi tenore fluerent omnia, nihil nisi aptum & accommodatum ad manum mentemque veniebat, ut multo meliora* fortuito *illi exciderent, quam alii, qui eandem incudem assidue tundunt, excudant labore.* Et de se ipso habet *Baudius*: Melius *ut plurimum exeunt, quæ* ἐξ ὑπογύου *profundimus, quam ea, quæ subducto supercilio* meditabundi *vix ægre tandem evolvimus.* At vero singularia quorundam ingeniorum privilegia hæc sunt, quæ perperam ad communem *scribendi* regulam quis trahat.

And. Schott. in vit. Mureti.

Baud. Epp. Cent. 1. Ep. 87.

III. (2) Scriptio *thetica* esse debet, in materiâ præcipue odiosâ, non *hypothetica*, id est, argumentum, quod præ manibus est, simpliciter & *in genere* tantum exponens, confirmans, amplificans, omissâ omni non necessariâ *ad hypothesin* hanc vel illam μεταβάσει. Sic præceptiones suas instituisse se innuit *Phædrus*, ingeniosissimus *Augusti* libertus vel potius libertinus, dum ait:

Neque notare singulos *mens est mihi*,
Verum ipsam vitam *&* mores *hominum*
ostendere.

Phædr. Fab. lib. 3. in Prolog.

nempe licet *vitia* carpere, *personis* tamen parcere animus ipsi erat. Quare & paulo ante dixerat:

Suspi-

Suspicione siquis errabit suâ,
Et rapiet ad se, *quod erit* commune *malum,*
Stulte nudabit animi conscientiam.

Ac rectè quidem: hoc enim pacto optime tum sibi, tum Lectoribus, tum rei tractandæ satisfacit *Scriptor*, sine ullâ aliorum offensâ & præjudicio; quandoquidem *generalis* de vitiis *disputatio*, uti rite alicubi Erasmus, *ad nullius personæ injuriam pertinet.* Cum, si secus fiat, vix sit, ut nonnullorum, quos *hypothesis* illa propius tangit, non incurrat indignationem. Θέσις enim, uti dicebat ille, *Deus* est, hypothesis *Diabolus.* Et contingere sane aliquando videas, ut quis insigni zelo, ac merito quidem, in seculi nonnulla peccata invehatur, qui tamen, eo quod *hypothetice* nimis in carpendis iis procedat, non nisi πρὸς τ̀ τεῖχον λαλέῃ, id est, parieti, tantum loquatur, & lapidem verberet; quinimo peccata illa non tam emendet & corrigat, quam crabrones irritet, eosque & patronos eorum lacessat; imo perpetuam & inopportunam iis secum contendendi, si non materiam justam, *occasionem* saltem subministret, non sine notabili sæpe ædificationis impendio; quod variorum nominatissimorum Virorum exemplis demonstrari posset. Culpâ quidem haud vacant, qui legitimam reprehensionem in pejus rapere solent, utque fit,

Erasm. Adag. pag. m. 505. & Epist. lib. 31. Ep. 42.

Jam pridem verum non didicere pati;

verum

verumtamen, cum illa, designatius instituta, sæpe obsit magis, quam prosit, tutius & fructuosius ea ut plurimum abstinetur. *Species* equidem omnes & *individua* sub *generibus* suis comprehenduntur: quod si ergo Scriptor *generalia*, quæque eo pertinent, justo modo tantum eviſceret, urgeat, absolvat, utique & *specialia*, generalibus illis involuta, non excludit, sed includit; tametsi ea non tam invidiose a se Lectoribus exhibenda, quam ab his ipsis ingeniose elicienda sibique applicanda esse judicet. Estque & hinc procul dubio, quod sub *fabularum* & *apologorum* involucro vitia exagitandi mos olim invaluerit: ut scilicet *mutato nomine*, imo ratiocinatione humanâ ipsis veluti brutis nonnunquam adscriptâ, in aliorum, potentissimorum etiam hominum & Principum, scelera impune *Scriptores* luderent, sicque, nemine licet *hypothetice*, id est, insignitius pulsato, reprehendendi tamen ea, quæ reprehendenda judicabant, officio non deessent. Adhuc Phædrus:

Harmol. Barbar. Ep. ad Mirandul. Comit.

Gell. lib. 2.

Rigalt. in Phædr. p. 57.

Nec aliud quicquam per fabellas *quæritur,*
Quam corrigatur error ut mortalium,
Acuatque se diligens industria.

Phæd. Fabul. lib. 2. in Prolog.

Missis Sacræ Scripturæ exemplis multi id etiam præstitêre alii, οὓς ναῦς μὴ μία πάντας ἄγει, *quos omnes una non capit navis*, Zeno, Cleanthes, Chrysippus, Orpheus, Musæus, Linus, Phurnutus, Euantes, Silenus Chius, Hesiodus, Ovidius; quos tamen inter excelluit ingeniosissimus μυθοποιὸς *Æsopus* Samius, a quo & omnes pene *fabulæ* & apo-

Jud. 9, 13. 2 Reg. 14. 2 Sam. 12, 1. &c.

Natal. Com. Mythol. lib. 1. capp. 3. 4. 5. 6.

logi *Æsopici* dicti sunt, *Natali Comite* autore; qui de vario *Fabulatorum* & *fabularum* discrimine erudite disserit. Neque mirum hoc, cum *Fabulæ*, Apologi, imo quævis similitudines plus semper intelligendum præbeant, quam dicitur, lateatque fere in iis nescio quid, quod in mentibus *Lectorum* plurimum considerationis relinquit: suntque adeo harum *nervi* tanquam certissimi ingenii & artis satellites; *ipsæ* vero hostes inscitiæ, & facundiæ ad copiam dicendi fideles ministræ. Etiam de *Demosthene* refertur, quod judices haud satis attente ipsum audientes in capitali quâdam causâ, apologo de *umbrâ Asini* conficto, ad attentionem excitaverit. *Menenius Agrippa*, uti testis est *Livius*, fabulâ de corporis humani membris, adversus ventrem conspirantibus, plebem Romanam a seditione revocavit. *Cardinalis Sedunensis*, in Comitiis *Bernæ* celebratis, Helvetiorum Proceres, jam jam cum Galliæ Rege fœdus inituros, relato de *vulpe*, quam agricola ceperat, apologo, deterruit, & injecto scrupulo cunctatiores reddidit. Sub *agni* pelle rapacem lupum, sub *Lupi* simili *Æsopus*, *Phædrus*, *Avienus* &c. sævissimum *Tyrannorum* ingenium, aliaque aliter perstrinxerunt; *Terentium* imitati, qui præcipue ante ipsos sub fictis nominum vocabulis res ipsas hominum oculis ingesserat, ut *aliorum* adspectantes dedecora, improbe quæ sua erant dediscerent, erubescerentque; utque urbis, in quâ degebat, purulentias evaporaret, vitia ejus sub blanditiis *Comicis* persecutus erat. Quod quidem tum temporis, cum

Plutarch. in Demosthen.

Flor. lib. 1. cap. 23.

Liv. lib. 2.

Lindenbruch. Ep. ad Suff. Calignon.

Rigalt. Ep. ad Thuan.

cum *Fabulatores* illi viverent, maximi usus fuit, cum quippe jam depuduerat quasi humanum genus, eaque vitia, quæ vel in ipsis brutis damnabant homines, ipsi inter sese majori flagitio perpetrare non erubescebant. Ad quam impudentiam utinam subsequentia secula, quinetiam hæc nostra, haud prope nimis accessissent, neque res quasdam, *instituendi* ergo, ut *fabulas* tantum propositas, in veras Historias nonnulli convertissent! e. g. fabulam de *Tondalo*, super angustissimo ponticulo gradiente, & gravem lignorum fasciculum portante, quâ conscientia peccatis onerata tantum innuitur; fabulam de *Georgio* equite, Draconem perforante, & Regis filiam liberante, quâ Christus Satanam vincens & Ecclesiam salvans indicatur; fabulam de *Christophoro* puerum Jesum portante, quâ imago Christiani proponitur, non nisi per multas miserias Cœlum ingredientis. Non dico tamen, *omnem* ad *hypothesin* μετάβασιν omittendam semper esse, sed *non necessariam*. Esse enim aliquando potest, ut vitari ea nec possit, nec debeat: cum nempe vel ipsum Scriptionis argumentum *hypotheticum*, quæstioque non de jure sed de factis est, vel obloquentium & opponentium importunitate, impudentiâ & morositate, a *thesi* ad *hypothesin* transeundi necessitas *Scriptori* imponitur; vel in materiâ *favorabili* (nullum enim hinc offensionis periculum) res tractanda sine amplificationibus *hypotheticis* explicari & illustrari non potest.

IV. (3) Scriptio *lenis* esse debet & *mansueta*, nullo acrimoniæ sale adspersa. Gloriari

riari posse oportet ingenuum *Scriptorem* cum Nasone:

Ovid. in Ibin.

Tempus ad hoc lustris jam bis mihi quinque peractis,
Omne fuit Musæ carmen inerme *meæ;*
Nullaque, *quæ possit*, *scriptis tot millibus, extat*
Litera *Nasonis*, sanguinolenta *legi.*

Neque enim amara alliciunt, sed deterrent; optimumque tum *verbis* tum *Scriptis* inculcandorum condimentum est pia humilisque illa *suaviloquentia*, quam in *Basilio* ita exosculati sunt Veteres. Nemo unquam styli *acerbitate* & caninâ facundiâ rite insinuavit generosis pectoribus, sed corrupit potius, quæ docere vel scribere voluit, neque lectorum suorum consulens utilitati, neque existimationi propriæ. Maximus Vir *Claudius Salmasius*, eo quod φιλεπιτιμώτερος esset, & mordaci nimium aceto sua sæpe perfunderet, adeo quidem ut vivos & mortuos, notos & ignotos, imo sine ullo discrimine amicos & inimicos unâ perticâ tractitaret, id est, eadem feritate nonnunquam exciperet, amarulentiæ suæ dehonestamentis celeberrimum suum nomen haut parum collutulavit. Nec sors melior obtigit eruditissimo Viro *Josepho Scaligero*, cum haud paucioribus scommatum cumulis in *Gilbertum Genebrardum*, *Christophorum Clavium*, imo ne Theologorum quidem parcens ordini, in *Davidem Paræum*, grassatus esset. Et quanto cum famæ propriæ, Reformationisque & ædificationis

ficationis Ecclesiarum dispendio conjun-cta non fuit Beati *Lutheri* (tanti alias Viri!) nimia in scribendo vehementia & asperitas? Quam indignè is habuit *Henricum* VIII Angliæ Regem, cum in ipsum scribens dixit: *Veniatis, Domine* Henrice, *ego docebo vos &c.* quam inclementer alios, imo omnes fere, quibuscum in arenam descendit! De ipso *Erasmus* (adscribitur id etiam *Iodoco Heschio* Carthusiano) *multa præclare monuit* Lutherus, *sed utinam civilius admonuisset! plures haberet fautores & propugnatores, & uberiorem messem demeteret Christo.* Ipse *Ambrosius Blaurerus* dixit (qui ut *patrem* alias ipsum suspiciebat, *summo* enim *Patri*, inquit alicubi in *Epistolâ* ad Melanchtonem, *qui rursum nos parturit*) Lutheri *tragœdia, quam novam nunc excitat, constanter nobis dissimulanda erit, quia non potest ullâ vel durâ vel molli tractatione mitescere illud ingenium, sed crabrones potius irritare videatur, qui paria cum ipso facere velit.* Impotentissimi sane animi *Scriptores* sunt, qui (ut alicubi Plinius) *minimum icti omnia fragoribus mox implent*, conatus aliorum Theonino dente rodunt, genuino Autores mordent, sine fronte & mente in eos debacchantur, *res* non tantum arguunt, sed & *syllabas* sæpe, verborumque *cortices*, Grammaticale bellum super eis excitant, dissentientes a se stultos, bardos, bliteos, stupidos, imperitos, vel (uti Gentiles olim Christianos) *hebetes, brutos, fatui & obtusi pectoris* esse clamant, peccare (uti loquitur Scriptura) *hominem facientes verbo* 'בחטיא (est Hebraismus) id est, pecca-

Eras. Ep. ad Pet. Rabir.

Hesch. Ep. ad Vadian. A. 1522.

Blaurer. Ep ad Melancht. eod. Ann.

Scultet. Annal. pag. m. 115.

Fritsch. de cavend. calumniandi libid.

Arnob. cont. Gent. lib. 2. & 3.

Vatabl. in Es. 29.21.

Turett. Theol. E. lenct. p. 1. in Præfat.

Martial. Ep. lib. 6. Ep. 19.

peccatum ei imputantes, vel peccati reum peragentes propter *unum* verbum, litemque ei ob exiguum sæpenumero errorem contentiose nimis moventes; licet quæstio aliquando tantum sit de tribus *Posthumi* capellis, & lanâ caprinâ, hoc est, de materiâ ne Theologicâ quidem, multo minus fidei, sed mere quodlibeticâ: ut si vel asinus (uti in proverbio est) canem tantum momorderit; prout *de Augusto* fertur, quod ob coturnicem jugulatam *Erotem*, Ægypti Procuratorem, suspendi jusserit; de *Vedio Pollione*, quod ob vas chrystallinum fractum murænis aliquem objecerit; & de *Scythis*, quod ob scyphi lignei furtum homines morte mulctârint, aliique alios ob causas non causas, id est, leves varii generis contumeliis affecerint. In re tandem lubricâ & perplexâ, quæ diversos ut plurimum sensus explicatusque ferre potest, de quâ dicendum omnium pene calculo est,

Diversum sentire duos de rebus iisdem
Incolumi licuit semper amicitiâ.

siquis vacillasse vel titubasse forsan videatur, mox præsto sunt, ut labantem impellant, jacentem calcent, nequaquam ei parcant, e contra errorem ejus exaggerent, amplificent, acerbe incessent, acsi omnis veritatis momentum, Reipublicæ tranquillitas, imo animarum salus in eo verteretur; deque ipso, qui in eum forte incidit, ut justo devictoque jam hoste triumphent non tantum, sed & alios triumphare faciant, isque (ut non invenustè nonnemo) *qui vel*

im

in ullum *lapidem forte impegerit*, *veluti mille statim obtrectationibus*, *tanquam de* lapide emptus *tantum esset*, foret *objiciendus*. Melius certe, quam hi, animatus, atque a mordaci & rixoso hoc genio alienior fuit Magnus noster *Gronovius*. Sic Ille Lectori suo: *Fruere & bonis nostris fave*, *malis indulge*, *non ut* dissimules (*cupio & ipse me*, *& si qui a me inscio deduci possint*, *ab errore liberari*) *sed*, *quod non mea magis quam tua interest*, *ut liberaliter & eleganter castiges*. Cui dignus est qui jungatur *Johannes Morinus*, de quo etiam ante. Hic enim *a Josepho Mariâ Suaresio* literis monitus, quod nævos aliquos in Libro ejus observasset & notasset, mellitis ei hisce rescripsit verbis: *Nævos esse non dubito*, *si nulli notarentur*, *hoc amicitiæ condonarem*, *diligentiæ meæ non vindicarem. Verum quicunque illi sunt*, *summo beneficio me afficies*, *si horum me admonueris*, *illos statim carâ*, *ut ajunt*, *obedientiâ abstergam*, *abliterabo*, *delebo*, *avellam. Judicium enim suum retractare nefas esse existimo*, *longissimeque absum ab eorum sententiâ*, *qui* nævos *suos* lumina *credunt*. Candide sane & generose! Estque profecto, contraria *scribendi* ratio non exigua exulceratorum temporum calamitas, Scriptoribus Lectoribusque non minus damnosa, quam Deo, *lenitatis* Doctori, & *maledicentiæ* osori invisa & ingrata. Neque eluere hanc maculam *Scriptor* rite censendus est, si prior forte adversarius maledictis ipsum incesserit: haud enim malo malum rependere, sed malitiam bonitate devincere Christiani hominis retaliatio est, hæcque gloriosissima

Bertram. Exam. Inscript. Antiqu. pag. 53.

Gronov. de Pecun. Vet. in Præfat.

Morin. Antiqq. Oriental. pag. m 169.

Tertullian. de Patient. cap. 18. & cap. 8.

ma ejus victoria, contemtores suos, non mordacitate, sed contemtu potius & silentio, quandoque etiam modestâ quasi ἀναισθησίᾳ superare. Aurea *aurei Oris* verba sunt: τοῦτο ἡ λαμπρὰ νίκη, τὸ πλεῖον αὐτῷ παρέχειν ὧν βούλεται, καὶ τοὺς ὅρους τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας αὐτοῦ τῇ δαψιλείᾳ τῆς οἰκείας ὑπερβῆναι μακροθυμίας. *Hæc est* splendida victoria, *plus illi* [adversario] *concedere, quam ipse velit, & metas malæ illius cupiditatis propria* lenitatis *abundantia superare*. Nempe ideo quis te lædit, ut doleas, quia fructus *lædentis* in dolore *læsi* est; cum ergo fructum ejus everteris non dolendo, nec recalcitrando, ipse doleat necesse est amissione fructus sui. Scitè in *Epictetum* Arrianus: *Confer maledicta in lapidem, quid, quæso, efficies? Quod si quis ista audiat tanquam lapis, quid, quæso, proficiet conviciator? at si imbecillitatem ejus, cui convicia fiunt, tanquam suggestum quoddam nactus sit is, qui maledicit, tum certe multum profecit.* Maxime cum contumeliæ *opinio* magis nos fere excruciet, quam contumelia ipsa. Sic ipse *Epictetus*: Μέμνησο, ὅτι οὐχ ὁ λοιδορῶν, ἢ τύπτων ὑβρίζει, ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτων, ὡς ὑβριζόντων· ὅταν οὖν ἐρεθίσῃ σέ τις, ἴσθι ὅτι ἡ σή σε ὑπόληψις ἠρέθισε. *Memento, non eum, qui conviciet ur aut verberet, autorem esse contumeliæ, sed opinionem de eis, tanquam contumeliosis. Cum igitur quisquam te irritârit*, opinione *tuâ irritatum te esse cogita.* Ita homo *paganus*, adde ei & *Christianum*, memoratum

Chrisost. in Roman. 7.

Arrian. in Epict. lib. 1. cap. 25.

Epict. Enchirid. cap. 27.

ritum nempe Chrysostomum. Ita hic: ὕβρεις οὐκ ἀπὸ τῆς γνώμης τῶν ὑβριζόντων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν πασχόντων ἢ συνίσταται ἢ ἀπόλλυται. *Ignominia non a mente eorum est, qui eâ afficiunt, sed ab affectu eorum, qui patiuntur illam, aut aliquam aut nullam vim habent.* Laudabiliter hinc Augustinus *Petiliano* Donatistæ, improperanti sibi, quod *Manichæorum* esset *presbyter*, Tertullus *Pauli accusator*, suorum *verborum fur*, Carneadis *Academici ingenium habens, quo potuit omnia incerta, & nives, cum albæ sint, nigras efficere* &c. non nisi hæc reposuit verba: *Si & ego tibi vellem pro maledictis maledicta rependere, quid aliud quam duo maledici essemus? ut ii, qui nos legerent, alii detestatos abjicerent sana gravitate, alii suaviter malevolâ haurirent voluntate?* dicerent saltem, *cum Bythio Bacchus est commissus.* Prout idem Ecclesiæ Antistes solitâ hâc suâ μακροθυμίᾳ adversus quosvis pene hæreticos nihil non valuit, imo effecit. Plurimas enim utcunque iiscum haberet conflictationes, quorum alii miris technis studebant eludere pondus veritatis, alii superfluis & alienis tergiversationibus tempus eximere, alii conviitiis a disputatione ad jurgium provocare, alii stolidissimis responsis vexare & fatigare contra differentem; nihil eorum impedire tamen potuit, quo minus Vir sagacissimus & constantissimus rem urgeret, repetens, iterans, inculcans, quæ utrimque dicta fuerant, idque tam dilucide tam explanate, ut imperita quoque multitudo pervideret, nihil adversantibus reliquum

Chrysostom. de evers. Stat. Orat. 1.

Augustin. lib. 3. contra Petil. cap. 17.

Euripid. in Jason.

Ursin. Theolog. Symbolic. §. 45.

esse præter meram impudentiam. *Atque hac mansuetudine* (inquit Erasmus) *cum instantiâ pertinaci conjunctâ sanavit eorum plurimos, devicit omnes.* Et alio loco: *Sic* Augustinus *refellit furiosos* Donatistas, *& plus quam insanos* Manichæos, *ut & citra rei meritum sæviat, & charitatis dulcedinem ubique admisceat, salutem eorum sitiens, non exitium. Hæc dicendi* mansuetudo, *hæc dispensandi sermonis* prudentia *cepit Orbem,&, quod nulla unquam arma, nulla Philosophorum subtilitas, nulla Rhetorum eloquentia, nulla vis potuit humana, sub Christi jugum misit.* Ac præcipue quidem πραότητος hujus ratio habenda est, si inter illos, qui ejusdem religionis consortes, & cætera ἰσόψηφοι sunt, lis quædam orta sit. Licet utique, imò e re nonnunquam est, erroris sui *Fratrem* monere; præit enim ipse Apostolus Gal. 2. 11. sed cum levis momenti res est, super quâ controvertitur, id est, quæ veritatis & pietatis doctrinam praxinque nullo modo convellit, imò ne arrodit vel luxat quidem, non nisi *modestè* citraque omnem mordacitatem faciendum id est, nec unquam *frater* minus *fraternè* a quoquam excipiendus: e contra omnis scriptio eo dirigenda, ut *pacem*, si absit, conciliare, si adsit, fovere & confirmare, si rupta & turbata sit, restituere & resarcire possit. Absit, ut unquam Scriptor pio cuidam symmystæ hanc similemve extorqueat querelam, qualem fudit olim Theander Calvinus: *Si decimâ* (inquit) *ex parte tantum scias, quam atrocibus probris lacerer, pro tua humanitate ingemiscas miseriis, ad quas obdurui. Undique*

Eras. Epp. lib 28. Ep. 1. & lib. 17. Ep. 18.

Calvin. Ep. 138.

dique canes allatrant, hæreticus passim vocitor. Quicquid fingi calumniarum *potest, in me congeritur. Denique me invidi & malevoli* e grege nostro *infestius oppugnant, quam aperti hostes ex Papatu.* Ἐμφαλικῶς Gentium Doctor: *Nolite contristare Spiritum Dei, in quo signati estis in die redemtionis. Omnis* amaritudo, *&* ira, *&* indignatio, *&* clamor, *&* blasphemia *tollatur a vobis cum omni malitiâ. Estote autem invicem* benigni, *misericordes, condonantes vobis invicem, prout & Deus in Christo condonavit vobis.* Et quis certe unquam e *Fratrum* collisione fructus? imo quænam non inde turbæ, infirmorum scandala, inimicorum ludibria, Ecclesiarum pericula, quin & gravissima nonnunquam, & justissima in contendentes & altercantes Dei judicia? uti alibi ostendimus. Ephes. 4. 30. 31. 32. OTIA. Theolog. in Præfat.

V. (4) Scriptio *methodica* esse debet, & ritè *ordinata*: præsertim si peculiare argumentum sit, quod non *obiter* tantum proponere, sed ab *ipso*, ut ajunt, *fundo* eruere & pertractare intendimus; quod notandum, quia res secus habere *se* potest, si quis Opus, e diversis materiis compilatum, edere forte velit. Cuncta etenim, quæ sunt, a justâ & *venustâ* rerum *dispositione* commendantur, in areâ domus, in foro cives, in campo acies; quin Orbis ipse, & universa hæc rerum compages hanc quam cernimus, pulchritudinem ab *ordine* habet, quem vel solum si in densissimis rerum Divinarum tenebris intueantur Gentiles, Numen in eo deprehendunt. Imò tanti omnibus Eruditis *ordo* est, ut vel præcipuum apud ipsos Melancht. Rhetoric. lib. 1. pag. 72.

ipſos judicioſæ & ingenioſæ induſtriæ argumentum ſit rerum, quæ tractantur, optima in *ordinem* collatio; dum indocti tanquam ſorices, *confuſionis* indicio, ἀκρασίαν ſuam prodere cenſendi ſunt. Nihil quippe, juxta Platonem, *difficilius & divinius eſt, quam recte partiri.* id eſt, juſtâ *methodo* res tractare & diſponere. Doctum ſe hanc *artem* a *Sexto* profitetur *Marcus Antoninus* hiſce verbis: καὶ τὸ καταληπτικῶς καὶ ὁδῷ ἐξευρετικόν τε καὶ τακτικὸν τῶν εἰς βίον ἀναγκαίων δογμάτων, id eſt *dilucidam* etiam *ac* methodicam *cum inventionem tum & diſpoſitionem decretorum ejuſmodi, quæ ad vitam recte inſtituendam conducerent*, ab eo accepi. Dicto itaque caſu *res ipſa* a Scriptore *primum* exhibenda eſt, ſive rei tractandæ *ſumma* (σωματοποιεῖν id vocat *Polybius*) tum *diviſione* explicanda, hujuſque ſingulæ *partes* in ordinem rurſus redigendæ, inque unâquaque earum ea primum tractanda, quæ proxime ad rei ſubſtantiam pertinent, deinde illa, quæ ei accidunt, tum ſiqua cognata ſunt, aut contraria, mox quæ inde ſequi ſolent commoda & incommoda, tandem quibus rationibus parari, ſervari, augeri, vel e contra devitari, depelli, aut minui hæc poſſunt: ut totus ſic *Liber* corporis inſtar ſit, e membris coadunatis decenter compoſitus. Attendit huc probe *Ariſtoteles*, minus id obſervavit *Seneca Philoſophus*, qui ideo & vapulat *Eraſmo*, aliiſque: uti & *Arnobius* non tantum ut *nimius & inæqualis*, ſed etiam tanquam *abſque operis partitione confuſus* ab *Hieronymo* caſtigatur: uti idem vitium etiam

Bodin. Libr. cit. §. in Præfat.

Antonin. de Reb. ſuis Lib. 1. §. 9.

Morin. Ep. ad Harlæ.

Hieronym. Ep. 13. ad Paulin.

etiam ab aliis ei adſcribitur. Quod miratur tamen & carpit Clar. *Hoornbekius*, qui ſic in ejus laudem: *Non video quare is Scriptor mereatur ab* Hieronymo *in Epiſt. ad Paulin. ſic notari*: Arnobius inæqualis & nimius eſt, & abſque operis ſui partitione confuſus. *Mihi diſertus autor videtur, & qui argumentum ſuum contra* Gentiles *adeo accurate & concinne pertractârit, ut adverſus iſtos meliora dici poſſe, quam quæ ab antiquis illis ſic bene diſputata ſunt, vix videam* Interim *Ordinis* Methodique rationem qui in ſcribendo, legendo, ſtudendo nullam habet ex arenâ funiculum tantum nectit, ſcientiæque, vel eruditionis nec laude dignus eſt, nec nomine: cum omnia non niſi diſſolute & lubrice tenere queat aut tradere, eo quod amicabilem eorum concordantiam, mutuumque, quo reſplendent, lumen haud rite percipiat:

Hoornb. Vet. & Nov. Lib. 1. cap. 1. pag. 13r.

Si quod præcipiti viâ
Certum deſinat ordinem,
Lætos non habet exitus.

Boëth. Metr. lib. 1.

Res vero genuino *ordine* & ſerie qui novit, docetque, vere demum & clarè eas novit, docetque. Omnis etiam ex ἐυμεθοδολογίας, id eſt, legitimâ & *harmonicâ* hâc dicendorum & ſcribendorum *locatione* Librorum pulchritudo reſultat, omnis decor, omnis ἐνέργεια. *Omne* quippe (teſte Philoſopho) *ordinatum* pulchrum *etiam eſt, quia* συμμετρον. Hâc enim mediante legentium *intellectus* pleniorem multo ſatisfactionem ex iis recipit, quam ex infinitis ſyllogiſmorum ſubtilitatibus.

Ariſtotel. 3. Topicor. cap. 3.

bus. Ne addam, *memoriam* impenſe eâ juvari, dum a radicalibus & fundamentalibus incipiendo, conſequentia & minima non tantum percipiuntur facilius, ſed firmius etiam imprimuntur, ac tenacius hærent. Facit enim συμμετρία hæc, ut cuncta, tanquam in catenâ annuli, in *Scriptione* inter ſe cohæreant, parteſque ſingulæ, adinſtar marinorum fluctuum, veluti altera alteram continuo impellant. *Joſephus Scaliger* accuratè obſervati *ordinis* hujus adminiculo eo uſque proceſſiſſe dicitur, ut univerſum *Homerum* unius & viginti dierum ſpatio plane edidicerit: quod inſtar prodigii forſan quis habeat, cum Poëta ille ſupra *ſexaginta millia* Græcorum verſuum contineat; *Ilias* nempe *unum* & *triginta millia ſexcentos ſeptuaginta*, nec pauciores multo *Odyſſæa*. Cum indubium alias ſit, ſi in quadrum redacta non ſint, quæ leguntur, vix bene & fructuoſe in iis pergere, eaque bene aſſervare quem poſſe, quæ haud bene antea, id eſt, ἀμεθόδως, & confuſe incepit & excepit. Uti vero in omnibus materiis *Methodus* neceſſaria eſt, ita ante omnia in *Scripturarum* tractatione non eſt negligenda; licet haud defuerint olim, neque etiamnum forte deſint, qui indignum judicarunt, vel judicant, Theologiæ majeſtatem ad *methodi* humanæ leges revocari, atque definitionum & diviſionum anguſtiis, tanquam vinculis quibuſdam & clauſtris conſtringi: obtendentes, veram Dei notitiam *cœlitus* doceri, atque adeo hominum induſtriâ, uti alias artes, comparari nec poſſe, nec debere. Hæc *Gel-*

Drexel. Aurifodin. part. III. cap. 10.

Sohn. Oper. tom. 1. pag. 85. 86.

Gellii Snecani de id genus hominibus querela olim erat: *Spiritus S. non est* confusionis *autor*, *sed* ordinis. *Quo igitur fructu hodie quidam sibi sumunt enarrandum Dei verbum absque* methodo *uti instrumento recte secandæ Scripturæ, testis est experientia. Nimirum multa absque capite & caudâ congerentes ac inculcantes, nec ipsi ad solidam veritatis cognitionem perveniunt; neque aliquem manifestum sanæ doctrinæ profectum in auditoribus relinquunt.* Tametsi enim Sacræ litteræ, sine accuratô *ordine* exhibitæ, percipi etiam a nonnullis possint, & perceptæ forsan ab aliquibus sint, *methodo* tamen accuratâ informatæ facilius & rectius percipiuntur. Neque hâc viâ Scripturarum majestati quicquam decedit, modo *methodica* hæc earum tractatio, non e *Philosophorum* Libris, sive *hominum* commentis & inventis, sed ex principiis *Theologicis*, id est, verbo Dei exstruatur, indeque veritatem suam habeat; adhibito tantum *Dialecticæ* artis subsidio, per quam Scripturaria illa suis quæque locis collocentur. Neque dubium est, genuinam Scripturarum intelligentiam *cælitus* donari: verum haud semper *immediate* id fit (quod *Prophetis* & *Apostolis* peculiare fuit) sed ordinario *mediate*; adeo ut hanc ipsam ob causam justam intelligendorum dispositionem non minus, sed magis necessariam esse censendum sit. Haud tamen ita unquam præcisè hisce illisve *methodi* regulis adstrictam *Scriptionem* volumus, acsi ab iis pro re nata, cumque rerum tractatio alio naturali *ordine* melius videtur fluxura,

Gell. Snecan. Method. Description. fundamentor. Fid. in Præloq.

Heins. Ep. ad Edit. Oper. Gomari.

ra, aliquatenus recedere nefas esset, absit; Rerum enim natura non ad *methodum*, ordinemque, sed *methodus* ad rerum naturam est inflectenda, ut non pes calceo, sed calceus pedi est adaptandus. *Ars*, uti loquitur Aristoteles, *naturam imitatur*, non natura artem; omnesque scientiæ earumque tractationes mensuræ non *res mensurantes*, sed *a rebus mensuratæ* sunt; uti vir sapiens *mensura rerum* vulgo dicitur, quia sese & cogitationes suas ad eas accommodat, non quod res ad suum semper arbitrium cogere vel possit, vel velit. Adde quod, ut quasi *ordinatius* procedere videamur, ea quæ scribimus, in multas nimis partes (nisi forte cum Disciplinarum *elementa* tyronibus inculcata volumus) secanda & discerpenda nunquam sint. Scribere enim argute is dici potest, qui cuncta in corollaria & conclusiones varias non distribuit, nec prius semper dicit, quid dicturus sit, antequam dicat, omneque pene argumentum, verbotim concisum non contruncat, addens fere ubique, hæc *pars* dividitur in *tres*, prima rursus in *quatuor*, atque harum singulæ iterum in ternas: *prima* ibi, *secunda*, ibi, *tertia* ibi. Hoc enim, ut, si operosius fiat, memoriæ grave est, ita frigiditatem *Scriptioni* addit, decoremque ejus & nitorem vehementer imminuit.

Aristotel. 2. Physic. cap. 1. & 10. Metaphys. text. 5.

CAP.

CAP. IV.

De Scribendorum Soliditate.

SUMMARIUM.

I. *Quibus in Libris huic imprimis incumbendum?* Cardanus *laudatus. Scriptores* soliditatem *negligentes notati.* Officiperdi *merito dicendi.* II. *Hos inter Excellunt* (1) Pyrrhonii & *Sceptici* (2) *Omnes, qui* pomposos, *quibus argumentum non respondet, libris suis* titulos *præfigunt. Ambitionis hujus rei a* Plinio *peracti plerique Græci, inter Latinos* Varro, *nec non a Jacobo L. Stunica* Erasmus. *Scripta hujusmodi cur* oculiferia *dicta?* Κέπφον ὠνίδειν & ὑπηνέμια τίκτειν *quid?* Horatius *elucidatus.* Erasmi & Casauboni *lepidæ historiolæ huc pertinentes.* L. Valla *a* Poggio *perstrictus.* Vossii *ingenuitas laudata.*

III. *Argumentis* artificialibus *in rebus fidei prorsus potius abstinendum*, *quam* levibus & invalidis *certandum*. Thomæ Aquinatis *pia hanc in rem consideratio.* IV. Seponendum *ad tempus Opus*, *cumque Viris quibusdam Doctis* communicandum, *antequam in lucem prodeat*. *Epistolæ quædam* ad *Paulum Senecæ*, ut & *Paulo quædam ad* Senecam *falso adscriptæ*. Lambendus est fœtus. *Quæ phrasis unde originem traxerit, exponitur. De* Ursâ *fœtum suum, vel* informem vel formatum *ejiciente*, *ingens sententiarum divortium.* Stylum vertere *quid? Haud simplex* Stylorum *apud veteres usus. His, iisque quidem ferreis*, Cassianus *Martyr ab ipsis suis discipulis confossus.* V. *Scriptori*, *ut* limatius & solidius *scribat*, in secretiorem locum *nonnunquam secedendum. Quo in instituto* Cicero, Agellius,

lius, Neothus Adulphus Lutherus, Thomas *denique* Gathakerus *non sine fructu præluxerunt.*

I. I cui opus concinnare animus est, quod argumenti tantum ludicri, lectorisque non tam *ædificationi*, quam *oblectationi* destinati, sit, de eo variis validisque rationibus suffulciendo, non usque adeo videtur laborandum, cum quæ illius farinæ sunt, nec *cognita* felicem, nec *ignorata* infelicem reddere quenquam possint. At vero, si res seriæ majorisque momenti sint, quas meditatur Scriptor, curandum ipsi sedulo est, ne quædam diluta, frivola, dubia, vel verosimilia tantum de iis depromat, sed ut talia, quæ vere vera, firma, omnique exceptione majora sunt, victuris semper chartis demandet, eaque documentis adeo cogentibus muniat & confirmet, ut judicii olere acrimoniam manifestum fiat, & Lectorum assensum quam facillime elicere possint. Rite Cardanus: *Ea, quæ scribuntur, tria habere debent, utilitatem præsentem, certum finem, &* inexpugnabile *fundamentum.* Male utique se res habent, cum tales in scenam prodeunt Autores, ut ut magni alias nominis, qui in iis, quæ scribunt, nil nisi dictatores agunt, & quasi e *Tripode* oracula pronunciare se putant; nihil interim probantes, vel rationibus adeo levibus & elumbibus ludentes potius, quam decertantes, ut innu-

Cardan. de Subtil. lib. 15. pag. m. 410.

innumeros in ſuorum Lectoribus ſcrupulos relinquant, nulluſque tandem, perquam ſane exiguus, exinde fructus in quenquam redundet: genuini *officiperdi*, juxta *Catonem*, id eſt, qui ſui laboris nullam remunerationem habent, imo ne merentur quidem; alii legunt *officiperdæ*. Verſiculi *Catonis* ſunt,

Cat. in verſicul.

Gratior officiis, quo ſis mage, charior eſto,
Ne nomen ſubeas, quod dicitur officiperdæ.

II. Neque deſunt tamen, e contra magno numero ſunt, qui ſic procedunt. His enim merito omnes *illos* accenſeas, (1) qui, ve-
Joh. Sareſburienſ. Policrat. lib. 7. luti in *Pyrrhonis Elienſis* ſcholâ educati aliorum omnia arrodunt, vellicant, & *dubia* reddere tentant, dum ipſi nihil aliud quod *certius* & *ſolidius* ſit, in ſcenam pro-
Laërt. lib. 9. ducunt, διετέλων δὲ (verba ſunt *Laërtii*) τὰ τῶν αἱρέσεων δόγματα πάντα ἀνατρέποντες, αὐτοὶ δὲ οὐδὲν ἀποφαίνοντες δογματικῶς, *perſtantes ſectarum omnia dogmata* evertere, *nihil interea ipſi dogmatis aſſerentes*. Et quis eſt, qui *Platonem* huc etiam non referat? de quo ſic *Cicero:* Platonis *in Libris nihil* affirmatur, *& dum in utramque partem multa differuntur, de omnibus* quæritur, *nihil* certi *dicitur*. In
Cicer. Acad. Quæſt. lib. 1. *Dialogis* quippe pleriſque per anfractuoſas diſceptationum ambages, artificio ſingulari ſibi invicem implicatas & innexas, in immenſum ferme protractâ diſſertationis ſerie, veri certique ſitiens Lector, niſi quod dictionis amœnitate, inventionis varietate,

rietate, ſtructuræque elegantiâ, quæ feſſum interim reficiant, dum delinitur, detinetur, logis longis ac laciniosis pene delaſſatus, cum quod pro *certo* ſtatuatur *nihil* occurrat, in quo pedem figat, nec jam animi pendens, opinatione dubitationeque omni depoſitâ, *firmus* conſiſtat, ac ſecurus acquieſcat, vix aut ne vix quidem deprehendere queat. Atque ita, juxta hos

Gathak. Præfat. in Antonin. * 3. b.

Αὐτὸς ὅμως ἐκ οἶδε· δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.
Certi *aliquid nemo novit*; *ſed* opinio *cuncta eſt*.

(2) Qui ut merces ſuas papyraceas commendabilius extrudant, affectatas quaſdam vocum cupedias plenis veluti buccis ructant, & uſque adeo magnifica quædam pompoſis *Librorum* ſuorum *titulis* (*Inſcriptionum feſtivitates*, vel *inſcripta nimis lepida*, *multaſque prorſus concinnitates redolentia*, vocat *Agellius*) promittunt, ac ſi lactis gallinacei hauſtum videantur propinaturi, *Pindarico* huic effato nimium forte innixi,

Pare. Lexic. Critic. pag. 815.

Gell. lib. 20. cap. 11.

Ἀρχομένε ἔργε πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές.
Oportet, *ut cujuſque operis* frontiſpicium *ſit præfulgidum*.

Pindar. Olymp. 6.

Irridet in *Græcis* ambitionem hanc *Plinius*; eamque inter *Latinos M. Terentium Varronem*, in Satyris ſuis *Seſqui-Ulyſſe* & *Flexibulis* haud ſatis vitaſſe aſſerit; ejuſdem reum *Eraſmum* agit *Jacobus Lopes Stunica*, ſic loquens

Auſon. Popm. Conjectan. in Varron. Fragment. pag. m. 166.

loquens *de Annotatis illius* in N. T. *Pervenit tandem ad me* Erasmicus *ille* Codex *numeroso Pœmiorum ambitu veluti satellitio præmunitus, perpulcris literarum figuris* Græce *&* Latine *deformatus, ac* titulum *in fronte gestans, qui &* Autoris *nomen, &* Operis *argumentum* magnificis *quidem* verbis, *&* admiranda *quædam ac pene* παράδοξα *pollicentibus præ se ferre videbatur.* Scripta hujusmodi *oculiferia*, vel, ut alii, *oclifera* sive *ocliferia* apud Autores dicuntur; quod splendore suo imperitorum *oculos* quasi *feriant*, & tantum non fascinent. De his Seneca: *Non habemus* (inquit) *ista odorifera, nec emptorem decipimus, nihil inventurum, cum intraverit, præter illa, quæ* in fronte *suspensa sunt.* In quæ verba hæc notavit Lipsius: *Licebat & decebat in textu poni vocem libris aliquot assertam* oculiferia, *sive* ocliferia; *nam veritas ita est, & sententia poscit. Non habemus nos* (addit) *ut in tabernis, exposita quædam cum* titulis, *aut per se splendentia, quæ* oculos feriunt, *aut transeuntes ad emendum alliciunt.* Nam quid, quæso, est quod præstant speciosi illi nundinatores cerussatis suis στηλογραφίαις? cum liberanda fides est, *κέπφον ὠδίνειν*, *cepphum* vel larum *parturire* dixeris, id est, nil nisi *Acci Iliades*, & fumos *vendere*; animalculis illis haut absimiles, qui, dum veneris imaginatione ova concepêre, nil tamen nisi *subventanea* pariunt: quod Græci ὑπηνέμια τίκτειν, vocant. Adeo ut non immeritò tales roges, quod habet Horatius:

Stunic. Annot. c. Erasm. in Prolog.

Senec. Ep. 33. 88. 92.

Lips. in Senec. Ep. 33. & Elect. lib. 1. cap. 16.

am-

amphora cœpit
Institui currente rota, cur urceus exit? Horat. de Art. Poëtic. verſ. 21.

Quem locum ſic παραφράζει *Turnebus*, & qui vitulâ ejus paſſim arat, Pulmannus: *Magnificè eximieque poëma es exorſus, quod* & ambitioſis deſcriptionibus *excolere & exornare tentaſti: ſed neſcio quomodo impar oneri ſuccubuiſti:* & magnum opus *aggreſſus, in* opuſculum *deſiiſti, amphoramque amplam fingere auſpicatus, parvum nobis* urceolum *effinxiſti.* Fitque adeo *Liber*, qui ſic editur, nihil fere aliud, quam maledicta ficus, quæ lectoris ſpem ludit, id eſt, multa quidem oſtentat, ſed vix quicquam profert. *Quorum ſcripta* (inquit iterum Seneca) *clarum tantum* nomen *habent, cætera* exanguia *ſunt. Inſtruunt, diſputant, cavillantur, non faciunt* animum, *quia non habent*: de quibuſque Lucianus, Ὀςᾶ μόνον ὁρῶ καὶ κρανία, τῶν σαρκῶν γυμνά. *Oſſa tantum video, & calvarias carnibus denudatas.* Forte quod exiguæ difficultatis negotium *eſſe* putent, qui ſic faciunt, *dicere & conſcribillare* multa, nihil vero *probare*; cum e contra vix quiſquam omnia, quæ *ſcribit*, tam facile, ac vulpes pyrum comeſt, invictis rationibus poſſit confirmare. Τὸ μὲν (inquit *Nazianzenus*) ἐπιλαμβάνειν οὐ μέγα ῥᾶστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός: τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντες. *Alienam enim ſententiam explodere non magnum, imo facillimum cuivis eſt*, ſuam *vero contra* probare *viri eſt plane cum pii tum prudentis.*

Turneb. Adverſ. lib. 19. cap. 9.

Senec. Ep. 65.

Lucian.

Nazianz. de Theolog. lib. 3.

Exemplum hujusmodi Scriptoris est apud *Erasmum* nostrum: *Vix hæc scribens* (ait) *a risu tempero, cum recordor Calliphanis cujusdam, quem olim cognovi, cum in familiâ Charissimi Patris*, Henrici Bergensis, *Episcopi* Cameracini *versarer, sed nomini parcetur propter convictum domesticum. Is permulta volumina concinnabat exornabatque, sed chartis inanibus, nisi quod in fronte videre erat* magnificos *quosdam* titulos, *velut* Carminum, Orationum, Epistolarum. *Singulis præscriptum erat hominis tergeminum nomen, ut qui* titulos *forte legissent, crederent eruditum, & in* litteris *multa magnaque molientem.* Neque hoc melior fuit δοκησίσοφος ille *Parasinus*, de quo ad *Scaligerum* sequentem in modum *Casaubonus*: Jussit *is* (ait) *me si se vellem videre, ad se accedere. Cum imperio paruissem, & ad fores accessissem, ecce aliud ἐπίταγμα, adscenderem in* Manlii *hujus Musæum. Veni igitur, & vidi tandem. Quid ego tibi nunc commemorem sermones se & sua solum mirantis, aliena autem omnia fastidientis? Monstrata est nobis incredibilis* Librorum *edendorum copia, quibus omne scribile continere-tur. Alii foruli* commentarios *in Libros* Juris Civilis *continebant*; alii *Romanæ ἀρχαιολογίας locos communes sic elaboratos, ut nihil pote melius*; alii *interpretationem* præcipuorum *Aristotelis Librorum. Sed omnium capacissimi fuere, qui capiebant Magistri hujus Dictata in optimos quosque Scriptores, Latinæ Græcæque linguæ; quæ ille ajebat annorum viginti spatio confecisse, & de superiore loco suis dictasse. Nam* Pythagoræ carmen

Erasm. Adag. pag. m. 637.

Casaubon. Ep. 429.

carmen & Martialem, *quæ duo sola, ut opinor sunt adhuc ab eo publicata, aliud agenti sibi juveni excidisse, neque se illa pro suis jam agnoscere. Toto genere* διαφέρειν *quæ lateant in scriniis, tum demum publicanda, cum omnes docti errores suos publicaverint*. Scilicet

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu!

Et quid *Poggius Florentinus* in *Vallam*? (jurene an injuriâ alii judicent) *Persimilis* (inquit) *est* Valla *noster homini ridiculo: qui cum aliquando se ex quadam turri volaturum certo die profiteretur: & populus ad id spectaculum convenisset: homines suspensos variis alarum ostentationibus ad noctem usque detinuit. Deinde omnibus volatum cupide exspectantibus: populo culum ostendit. Ita* (pergit) *Laurentius noster post multas atque ingentes verborum pollicitationes: post tantam expectationem promissorum: tandem non quidem culum, ut ille, sed volantis cerebri insaniam, & pergrandem ignorantiæ supellectilem ostendit.* Aliter sane, quam hujusmodi homines, se habuit Magnus *Vossius*, cujus de *Idololatriâ Gentilium* Libris hoc olim elogium scripsit Grotius: *Proximis diebus aliquid nactus otii, legi eâ, quâ omnia tua soleo, aviditate ac animi affectu, tua de* Idololatriâ; *in quo contra fecisti, quam nunc fieri solet: plerique enim* titulos *suos opere non implent: tu aliter nos decipis, plus dando, quam eras pollicitus.*

Pogg. apud. Vall. Invect. lib. 1.

Præfat. ad Matt. Voss. Annal. Holland.

III. Non dico, quemcunque ac ubivis quidem *soliditatem* hanc assequi posse, cum

 multa,

multa, ut ut verissima, nobis tamen ex æquo demonstrabilia non sint; verum tamen σὺν δορὶ σὺν ἀσπίδι, id est, nullo non conamine enitendum eò est, anxiâque cavendum curâ; ne adeo unquam arrogantiæ supercilio tumidus *Scriptor* quis sit, tantoque propriæ auctoritatis & ἀξιοπιστίας turgeat vento, ut dicenti & dictanti tantum sibi ullam a Lectoribus (imprimis generosiores si sint) fidem adhibendam esse cogitet. Neque *enim* (ut recte Tullius) *tam* autoris *in disputando*, *quam* rationum *momenta quærenda sunt*. Imo vero tam præfractè *soliditatis* hujus studio incumbendum est, ut e re, imo necessarium nonnullis casibus sit, speciatim cum res *fidei* tractandæ veniunt, omni potius argumentatione abstinere, quam talibus quicquam velle astruere rationibus, quæ rem asserendam peremtoriè & ἀποδεικτικῶς non evincant. Neglectum hoc suo tempore videns *Thomas Aquinas*, talesque esse, qui ipsam SS. *Trinitatem* ratiociniis humanis probare nitebantur, hoc eos ea propter castigavit modo: *Qui autem* Trinitatem Personarum *probare nititur* naturali ratione, *dupliciter fidei derogat*: Primo *quidem quantum ad dignitatem ipsius Fidei*, *quæ est*, *ut sit de rebus* invisibilibus, *quæ rationem humanam excedunt*. Secundo *quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem*; *cum enim aliquis ad probandam fidem rationes inducit non cogentes*, *cedit in irrisionem infidelium*, *quod ejusmodi rationibus nitantur Christiani Orthodoxi*, *ac ea propter credant*.

Cicer. de Natur. Deor. lib. 1. fol.m. 173.

Thom. part. 1. qu. 32. art. 3.

IV. Tu-

IV. Tutissimè ergo procedent, qui mox memorati *Vossii* consilio se duci hic sinent. *Conducibile est* (dicit) *priusquam Labores suos quisquam divulget, ut non contentus secum singula serio expendere, etiam* Pliniano *more communicet duobus vel tribus Viris doctis, prudentibus & benevolis, eorum judicia exposcat, imò ubi indagine majore opus, judicia etiam annotet, quo per otium accuratius singula expendat. Imo apud Veteres & ille laudabilissimus mos erat, coram frequenti sua auditorio legere, & ex singulorum vultibus tum laudes tum culpas observare.* Hoc etenim pacto *plurium* quasi opus sit *Liber*, qui alias *unius* tantum *esset*: juxta vero *Homerum* nunquam non

Voss. de Cognit. sui pag. 31.

Πλειόνων. Τοι ἔργον ἄμεινον.

Melior multorum *est labor.*

Homer. Iliad. μ.

sive, uti apud *Hesiodum* est, πλείων πλειόνων μελέτη, *efficacior* est plurium *industria.* Fecit ita inter multos, facere saltem decreverat Autor *Epistolæ* 2. ad *Paulum* datæ, quæ *Senecæ* ab aliquibus, sed falso, adscribitur: *Quædam* (ait) *ordinavi volumina, & divisionibus statum iis dedi: ea quoque legere Cæsari sum destinatus: & si modo sors prospere adnuerit, eris forsan & tu præsens. Sin alias, reddam tibi diem, ut* invicem hoc Opus inspiciamus. *Decreveram non prius edere ei hanc Scripturam*, nisi prius tecum conferrem, *si modo impune hoc fieri potuisset.* Dixi, *falso* hanc Epistolam *Senecæ* adscribi, ut & quasdam alias, ac vicissim *Paulo* nonnullas ad *Senecam* (quæ apud

Hesiod. Oper. & Dies.

Hieron. lib. de Vir. Illustrib.

Augustin. Ep. 53. ad Macedon.

Sixtum

Sixt. Senens. lib. 3.

Hoornb. Vet. & Nov. pag. 46.

Fulgent. in Oper. Prolog.

Bertram. in Dedicat.

Quintil. lib. 10. cap. 4. pag. m. 584.

Sixtum Senensem videri possunt) quia hæ *tum* sententiis *tum* phrasibus cum aliis *Pauli* & *Senecæ* epistolis haud magis conveniunt, quam cantillantium lusciniarum voces cum ingratissimâ corvi cujusdam crocitatione, uti ab aliis demonstratum est. Neque aliud *Fulgentii* propositum fuit, cujus hæc ad *Monimum* verba sunt: *Ibi te nobiscum ad Carthaginem posito, mihi dicta ejus allata sunt. Et si bene recolo, etiam in tuam notitiam pervenerunt. Nihil enim, te ibi posito, legere possem*, quod tibi recensendum offerre *non possem*. Idem fecisse se fatetur B. *Cornelius Bertramus* in Lucubrationibus suis *Franktaliensibus*, quas *Biblia Critica* nobis exhibent. Quin & hoc prudenter addet *Scriptor*, ut Opus jam concinnatum seponat ad tempus, postmodumque ad illud, refrigerato inventionis desiderio & ardore, tanquam ad *alienum* redeat, ut *lector*, non ut *autor*. Quoniam ex eâ retardatione judicium haud parum expoliri & limari potest, omniaque, quæ scribuntur, solidioribus inædificari firmamentis. Evenit enim alias, si justo, quæ offeruntur, talo non stent, sed evanidum tantum veri colorem præ se ferant, ut a *Librorum*, ad avidam discendi sciendique specioso suo fuco famem pellicientium, inani lectione, ad quam quasi famelici veneramus, adeo recedamus jejuni, quasi eos ne unquam quidem vidissemus vel legissemus. *Lambendus fœtus* est, antequam in hominum procedat adspectum. Quod (uti notum) in proverbium abiit, ab ejusmodi desumptum animalibus, quæ pullos, jam exclusos,

clusos, linguâ suâ tam diu lingunt relinguntque, donec, omnibus abstersis sordibus, publico eos exponant. Sic Virgilius, *Georgica* sua scribens, plurimos indies meditatos versus dictare solebat, ac per totum diem retractando, ad paucissimos eos redigere; non absurde *se carmen* ursæ *more parere* dicens, & lambendo *demum effingere*. Donat. in Vit. Virgil.

Sic format linguâ fœtum non protulit ursa, Ælian. Histor. Anim. lib. 2. cap. 19.

inquit *Petronius*. Quod tamen an vere ita fiat, non una omnium sententia est: affirmant *Aristoteles*, *Solinus*, *Plinius*, *Ælianus*, *Ovidius*, *Ambrosius*; in dubium vocant, imo apertè negant *Laurentius*, *Vossius*, *Matthiolus*, *Julius Scaliger*, qui postremus contrariæ experientiæ hoc exemplum adfert: *Ursam fœtus* informes *potius ejicere, quam parere, si vera dicunt, quos postea effingat linctu; quid hujusce fabulæ autoribus fidei habendum ex hac historiâ cognosces: In nostris* Alpibus *venatores fœtam* ursam *cepere, dissectâ eâ*, fœtus *plane* formatus *intus inventus est*. Ergo *fabulam* rem vocat, ut & *Vossius* alicubi, hinc ortam; *partim quod crassæ admodum Ursarum secundinæ sint, partim inde quod* lambant fœtus *suos*. Id vero cum & alia animalia faciant, addit *Bochartus*, *quod* accurate *eos lambant*, id est, diutius forte & studiosius, ac animalia cætera. Quicquid sit, saltem *phrasiologia* hæc inde orta est: quâ proinde in laudem etiam eruditissimi *Ursini* usus est Cl. Dilherrus.

Voss. de Idolol. lib. 3. cap. 54.

Scalig. Exercit. 6. 15. & 182. 2.

Brown. Pseudodox. Epidem cap. 6.

Bochart. in Hiero. loic. part. 1. lib. 3. cap. 9.

Sic

Ursin. Præfat. ad Theolog. Symbolic.

Sic, Ursine, *tuum* lambis, *Doctissime* fœtum,
In lucem ut nullâ labe notatus eat.

Quod vero per *fœtum lambere* hunc in sensum Virgilius & Dilherrus, id per *stylum vertere* expressit Horatius:

Horat. Satur. lib. 1. Satyr. 10.

Sæpe stylum vertas, *iterum quæ digna legi sunt*,
Scripturus.

Vertit ille *stylum*, qui cum ante ejus *acumine* scriberet, invertit calamum, & alteram ejus ad delendum partem adhibet. Nempe literæ olim *tabulis* insculpebantur iisque ceratis, ubi *styli* usus erat; cujus partem, quâ scribebant, *acumen* nuncupabant; unde alibi Cicero *omnia* acumen styli *subeant*. Altera ejus pars obtusa erat, quâ in cerâ verba ea, quæ non placebant, inducebant, & ceram rursus complanabant. Atque hinc *stylum vertere* Poëtæ nostro nihil aliud est, quam quod haud bene scriptum est delere & expungere, ejusque loco melius quid substituere. Spectavit huc forte Prudentius, (referens, quomodo *Cassianus* Martyr discipulorum suorum pugillaribus & ferreis *stylis* in foro *Corneliano* interfectus olim sit)

Cicer. de Orat. 143.

Prudent. περὶ στεφάν. Hymn. 9. pag. m. 111. 112.

—— *stimulos & acumina ferrea vibrant,*
Qua parte aratis sulcis scribitur;
Et qua secti apices abolentur, & æquoris hirti.
Rursum nitescens innovatur area;

ut

ut & hoc *Jeremiæ* cap. 17. vers 1, *Peccatum Judæ scriptum est* stylo *ferreo & stylo adamantino exaratum super tabulam cordis eorum.* Quidam etiam ad *agros* alludi putant, qui, ut melius comminuantur ac præparentur, aratro scindi solent, ubi multiplex *versura* locum tum habet, quando, post peractum legitimum sulcum, circumaguntur & convertuntur. Unde & esse existimant, quod τὸ *scribere* per in chartâ aliquid *exarare, perarare, inarare* nonnunquam indicetur. Sed res eodem redit. Quid tum *Virgilius* tum *Horatius* velint satis liquet. Rem ipsam præstitisse, id est, tum delevisse & expunxisse aliquid in scribendo, tum melius quid reposuisse, reponere saltem voluisse, videtur Imperator *Nero*, de quo sic Suetonius: *Apparebat facile, non translatos aut dictante aliquo exceptos, sed plane quasi a cogitante & generante* (nempe *versus* ejus in Chirographo *exaratos esse*; *ita multa & deleta & inducta* & superscripta *erant.* Etiam Chrysippus Salensis *mandabat literis, ac* sæpe emendabat, *magnâque testimoniorum nube utebatur*, inquit *Laërtius.* Atque hoc ipsum quidem quoniam nimis neglexerunt, qui describendis *Libris* victum olim quæritabant, nec quæ perperam scripserant, uti fas erat, *deleverunt*, ne nempe *Libros* suos, multis lituris deformatos, minus vendibiles redderent, hoc inde ortum est incommodum, ut innumerabilem errorum copiam in omne *Scriptorum* genus turpiter invexerint, non sine insigni Rei literariæ detrimento. Proinde quod Autoribus est *fœtum lambere & stylum vertere*

Turneb. Advers. lib. 14. cap. 24.

Gevart. Lect. Papinian. cap. 1. pag. 12.

Sueton. in Neron. cap. 52.

Laërt. lib. 7. pag. m. 271.

tere significat etiam sollicite curare, & gnaviter laborare, ut polite & *solidè* in lucem prodeant, quæ donata publico volumus; quod hic commendamus.

V. Neque *scribentibus* tandem in *secretiorem* quendam *locum* pro tempore *secessus* forte oberit; qui quippe minus cogitationum & meditationum distractionibus obnoxius, multo e contra ad limandos & exasciandos conceptus accommodatior est. Nempe dispersos spiritus veluti colligit *solitudo*, & in unum collectos majori vi & robore, quod cogitandum *& scribendum* est, præstare facit: mensque nullis tum aliis objectis intercepta liberius in id unicè fertur, quod pertractandum sibi sumpsit. Abibat hinc *Cicero* libros parturiens, in *villulam* suam, quam & *Academiam* ideo nuncupavit. *Gellius* de industriâ *Athenas*, & quidem in *agrum* profectus est, ut *Noctes* suas *Atticas*, extra hominum & negotiorum strepitum constitutus, accuratius ibi concinnaret. *Atticas* illas dixit, *& Noctes* quidem, quod, quæ de die ex vivis & mortuis hauserat, *noctu* conscribillaret, idque *Athenis* quidem, ubi nobilissimum quippe orbis terrarum gymnasium erat; quare & gloriosa ipsis nomina adhæserunt: *Thucididi* dictæ sunt παίδευσις Ἑλλάδος; Aristidi σοφίας πρυτανεῖον; Straboni σοφῶν οἰκητήριον; Diodoro κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον; Demostheni ψυχὴ καὶ ἥλιος καὶ ὀφθαλμὸς Ἑλλάδος. De *Neoto Adulpho* literis etiam proditum est, quod cum in *Glasconiensi Cœnobio* monachum aliquamdiu egisset, postea

Plin. lib. 31. cap. 2.

Gell. N. A. lib. 20. cap. 1.

itea

stea cum *libris* suis in *Cornubiæ solitudinem* recesserit, atque inde, postquam per septennium sedulam SS. Literis operam navasset, reversus, ore, opere & calamo rem Christianam egregie juverit. Et quorsum *Luthero* sua *Pathmos*? secessit eò subinde, cum ad *scribendum* accingere se vellet; legit ibi Biblia *Hebraica* & *Græca*, Commentarios varios elaboravit, præter quamplurimas ad Amicos *Epistolas*, quæ publici juris postea factæ sunt. Accedat tandem Vir summus *Thomas Gathakerus*, qui eruditissimum suum opus in *Antoninum Pium*, in agri Surrejensis *pago*, a negotiorum aliorum commercio semotus, uti ipse refert, consarcinavit.

Melch. Adam de Vit. Theolog. German. pag. m. 122.

Gathak. in Antoninin. Præloq.

CAP. V.

De scribendorum Perspicuitate.

SUMMARIUM.

I. *Libri* perspicuitas *quousque extendere se debeat?* Augustus & Agellius *ob eam commendatissimi.* *Locus* Esaiæ 8. 1. *explanatus.* Athanasii *laus.* Stylus hominis *Es.* 8. 1. *quid? Cur per* Epistolas *potius, quam qualicunque alio docendi genere, Euange-*

 lium

lium propagarint Apoſtoli? Singularis in perſpicuitate perſuadendi vis. Quæ tum in Cypriano tum in Johanne Apoſtolo non vulgariter emicuit. II. Ariſtoteles obſcuritatem non affectavit. Majori jure Platoni id adſcriptum. Unde involuta ſæpe acceptiora, quam evoluta? Multi videri eruditi malunt, quem eſſe. Atque hinc ſæpe perplexa ſcribendi ratio. Eraſmi & Quintiliani de hoc querelæ. Quo caſu ſtylus involutior aliquatenus excuſandus? Tiberius propter obſcuritatem notatus. Quid intendere cenſendi ſunt, qui obſcuri in ſcribendo eſſe geſtiunt? Jovinianus ſalsè eapropter ab Hieronymo perſtrictus. III. Heraclitus, Epicurus, Carneades Cyrenæus Scriptores σκοτεινοί. Obſcuri & involuti ſtyli nulla utilitas. Favorini Philoſophi cum Juvene, priſcis & obſcuris verbis nimiopere intento, gravis ex-

expostulatio. M. Antonius insanus *hâc de causa ab* Augusto *dictus.* IV. Facunde & perspicue *scribere non sunt* ἀσύστατα. Ciceronis *laus.* Apuleji *stylus taxatus.* Grammaticis placere sine Grammaticis *Martiali quid?*

I. POst Soliditatem *Perspicuitatis* ratio etiam habenda est; ita ut *Scriptoris* mens ipsi quasi cœco apparere possit, sive (ut alicubi Tertullianus) *tam clarum sit, quid velit, ut Solis radiis scriptum esse videri possit*, speculumque animi ejus sit *Liber*, quem publicum facit. Tribuit id per excellentiam Cæsari *Augusto* Suetonius hisce verbis: *Genus loquendi secutus est elegans & temperatum, vitatis sententiarum ineptiis atque inconcinnitate, &* reconditorum (*ut ipse dicit*) *fœtoribus, præcipuamque curam duxit, sensum animi quam* apertissime *exprimere.* Nec non A. Gellius: *Cum Librum* (inquit) *Epistolarum Divi Augusti, quas ad* Cajum *nepotem suum scripsit, legeremus, duceremurque elegantiâ orationis neque morosâ, neque anxiâ, sed* facili *hercle &* simplici. Obvia esse oportet, præsertim si eruditis non tantum, sed & communi ædificationi, institutioni saltem dicata sint, quæ promimus, non iis duntaxat, qui scholis formati, bibliothecis exercitati, Academiis porticibusque partam sapientiam ructant, sed

Tertullian. de Resur. Carn. cap. 47.

Sueton. August. cap. 86.

Gell. Noct. Attic. lib. 15. cap. 7.

cis etiam, qui ſimpliciores, imo de compito, de trivio, & veluti de textrinâ toti ſunt, vel (uti non ineleganter Apoſtolos olim, ad prædicandum Euangelium a Chriſto emiſſos, delineavit *Chryſoſtomus*) qui non niſi *in ſtagnis*, *& fluminibus*, *& lembis*, *aut coriariâ ſimilique arte verſari ſolent*. Atque hanc ipſam procul dubio ob cauſam mandavit olim Deus *Eſaiæ*, ut magnum ſumens *volumen*, Prophetiam ſuam ei inſcriberet בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ *ſtylo hominis*, id eſt, manifeſto, literiſque notis, ut omnes etiam νήπιοι & minus periti, quod ſcribendum erat, *verbis* quippe *humanis* exaratum, primo obtutu intelligere poſſent. Non deſunt etiam inter Theologos, qui ideo *Apoſtolos* diſſeminandi Euangelii modum per *Epiſtolas* præ aliis elegiſſe putant, quod ſimplex hæc & popularis *ſcribendi* ratio omnibus tam doctis quam indoctis erudiendis attemperatior eſſet. Tametſi & ſint, qui hanc inſtituti illius rationem reddunt (quæ & ſubfuit forte) quod temporis & rerum neceſſitas Doctorumque Sanctorum otium tum potius permiſerint *ſcriptionis* hoc genus, quam ut alia vel operoſos *Tractatus* conſcripſiſſent. Excelluit poſt Apoſtolos in *Perſpicuitatis* hâc arte *Athanaſius*, cui tribuunt quippe Eruditi, quod *acri* non tantum polluerit *ingenio*, ſed & *ſcribendi* methodo uſus ſit tam accuratâ, ut ne quidem *ullum obſcuritatis veſtigium* in Scriptis ejus, quorum genuinus autor erat, appareret. Et certe perſuadendi ſingularis vis dictionis ſcriptioniſque *facilitati* ineſt. Quare & hoc præcipue nomine commendatur

Chryſoſtom. in verb. Paul. *Salutate Priſcam* Homil. 3.

Eſ. 8. 1.

Turrett. Theolog. Elenct. Loc. 2. qu. 3.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. pag. 65.

Baſnag. Ep. Chryſoſt. ad Cæſar. Monach. c. Annex. p. 114.

tur a Lactantio *Cyprianus*, quod *jucunditate*, *copiâ* ac *nitore* non tantum, sed & *perspicuitate & facilitate*, quæque his connexa est, *vi & nervis in persuadendo* alios antecelluerit. *Erat* (dicit) *Cyprianus ingenio* facili, *copioso*, *suavi*, *&* (*quæ sermonis maxima est virtus*) aperto, *ut discernere nequeas*, *utrumne ornatior in loquendo*, *an* facilior *in explicando*, *an potentior in persuadendo quisquam fuerit*. Uti & eandem ob causam a Chrysostomo laudatur *Johannes Apostolus*, hoc ei testimonium perhibente: quod *omni ejecto Satanæ fastigio atque illuvie*, *tantâ doctrinam suam perfuderit* facilitate, *ut non modo sapientibus*, *sed &* mulierculis *& adolescentibus*, *quicquid dixerit ante oculos posuerit*.

Lactant. Institut. Divinar. lib. 5. cap. 1.

Chrysost. in Johan. Homil. 1.

II. Existant, qui Aristotelem *obscuritatem* affectasse volunt; sed dubito, an recte. In Disciplinarum quidem *proœmiis* involutius aliquando loquitur, sed quodde industriâ id fecerit, ut ingenuorum animos excitaret fortius, vecordes vero & ignavos a pulchrarum rerum contemplatione deterreret; ut obtendi nonnunquam video, nemo justis unquam rationibus comprobavit. Audisis hâc de re *Hermolaum Barbarum* ad Mirandulanum Comitem: *Ille* (inquit) *Aristoteles non hoc sensit*, *se de industriâ tenebras offudisse Lectoribus. Nam plerique Libri valde* perspicui *sunt. Duas enim res adhibet*, *quæ* perspicuitatem *imprimis efficiunt*, Methodum *videlicet*, *&* Genus *orationis* proprium. *Nec vero* Methodum *tantâ diligentiâ secuturus erat*, *si de* industriâ res obscurare *voluisset*. Potiori jure a quibusdam *Platoni*

Hermolaus Barbar. cont. Philosoph. Barbar. pag. m. 204.

toni id adſcriptum, de quo ſic *Euſebius*, interprete Vigero: *Quocirca rem totam ita* involvit & convolvit *ipſe*[Plato] *ut nec uſitato more nec* perſpicuo *loqueretur, ac digeſtis pro arbitrio ſingulis eâ* obſcuritate *adſperſâ, ut partim intelligerentur, partim ignota manerent.* Uti & proverbio locum id dedit, quo quicquid valde *perplexum* eſt *Platonicis numeris obſcurius* eſſe dicitur. Tametſi ego credere haud poſſim, ullum unquam ſapientiorum fuiſſe, vel eſſe poſſe, qui ex iis, quæ cœcis *obſcuritatum* ambagibus involvit, id eſt, ex ipſis *tenebris* gloriolam aliquam ancupari præſumpſerit, niſi inſanâ hâc forſan imaginatione faſcinatum, quod ob *obſcuritatem* ſuam, a minus peritis doctior & ſubtilior ſit habendus, juxta hoc Lucretii,

Euſeb. de Præpar. Euangel. lib. 14. cap. 15. p. 728.

Morell. Enchirid. ad Verborum. Cop. acquir. p. 91.

Clarus ob obſcuram *linguam magis inter inanes.*
Omnia enim ſtolidi *magis admirantur, amantque*
Inverſis, quæ ſub verbis latitantia *cernunt*,

Lucret. lib. 1.

licet vix ullâ alias eruditione ſint inſtructi. Prout vulgaris nimis ingeniorum ſcabies eſt, quod audire & *videri* plurimi optent, quod neutiquam ſunt, imo cujus contrarium ſæpe ſunt: adinſtar *Neronis*, qui, cum πηλὸν αἵματι πεφυραμένον *lutum ſanguine maceratum* eſſet (uti *Tiberium* puerum ſubinde in objurgando appellabat *Theodorus Gadaræus*) pluſque Romani ſanguinis ſitiret, quam vini, *optimum* ſe tamen Populi Romani *Rectorem* eſſe credi voluit; vel

Sueton. in Tiber. cap. 57.

Vati-

Vatinii illius, cui licet

> *lapidosa podagra*
> *Frangeret articulos veteris ramalia fagi,*

se *mille* tamen passus ambulare posse videri volebat. Plane aliter ac ingeniatus fuit Cato, *qui* esse *quam* videri *bonus valebat*; *adeoque, quo minus gloriam petebat, eo magis adsequebatur.* Sallust. in Catalin.

> Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει. Æschyl. in Theb.
> Esse, *haud* videri, *enim elaborat optimus.*

Hujus ergo, inquam, contrarium dum multi quærunt, haud paucos fere invenias, qui, e *Menenia* gente prognati, usque adeo in conceptibus suis confusi, & in *scribendi* ratione portentuosi & *obscuri* sunt, inque continuâ, quâ utuntur, verborum vocumque μεταθέσει (ne nempe ob *facilitatem* nimium trivialis, e contra propter *offusas tenebras* virilior dictio vel scriptio sua videatur) tam impensè sibi ipsis plaudunt, violis suis pallentibus mordaces sæpe urticas, tenacesque lappas odoratis rosis fœdè & stultè permiscentes, ut multo plus temporis & industriæ ληκύθων, verborumque ipsorum sesquipedalium, stylique cothurnati, quo utuntur, quam rerum, quas tractant, intellectui & perceptioni impendendum esse dixeris; nihil doctum aut laudabile æstimantes, nisi reconditum, & quod fugiat vulgares mentes. Meminit talium quorundam, qui suâ vixerunt ætate, *Erasmus*,

Erasm. Adag. Chiliad. 1. Cent. 1.

dum ait: *Quin & hodie nonnulli Philosophiæ & Theologiæ Professores, cum ea quandoque tradunt, quæ quævis muliercula, aut cerdo dicturus sit, tamen quo* docti *videantur, rem* spinis *quibusdam ac verborum portentis* implicant *ac involvunt.* Ut & similes carpit

Quintilian. lib. 8. cap. 2.

Quintilianus, prout hæc ejus indicant verba: *Obscuritas fit in verbis etiam ab usu remotis, ut si Commentarios quos Pontificum, &* vetustissima *fœdera, & exoletos scrutatus Autores, id ipsum petat ex his, ut quæ inde contraxerit,* non intelligantur. *Hinc enim aliqui* famam eruditionis *affectant, ut quædam* soli *scire videantur.* Neque negârim tamen, excusandos forte esse, qui naturali *perspicuitatis* dono carent; tametsi illi tum sibi ipsis, tum publico melius forte consulerent, si scribendis *libris* abstinerent, quam quod temere, nullâque necessitate compulsi, eò prorumpant. Utilius

Auson. Ep. 33.

dormire his esset, quam perdere somnum,
Atque oleum.

vel, ut ille apud Comicum:

Plaut. Rud. Act. 4. Scén. 1.

Pol magis sapissent, si dormuissent domi,
Nam sic & operam & ludos faciunt.

Nisi forte, quis sit, qui eo quod ad majora natus, scriptionis *obscuritatem* argumenti rationumque *gravitate* compensare possit: quales (*Hieronymo* & *Lactantio* testibus) *Tertullianus* & *Augustinus* extitêre: Qui utcunque elegantiâ doctrinâque suo tempore cele-

celeberrimi, *sermone* tamen *difficili*, *perplexo*, *impedito* suorum multa litteris commendarunt, ut loquitur *Erasmus*. Hoc etenim si ita se habeat, non magis condemnandus est *Liber* si *obscurior* sit, quam vituperanda olim fuit *Venus*, cujus sandalio qui inerant nævi, cælesti corporis ejus fulgore & venustate facile obumbrabantur, & contegebantur. Sed vero qui datâ operâ & consúlto, non quod præstare id putent, sed ut sibi ipsis solum placeant, *tricas Tellenas conduplicant*, ut loquitur *Arnobius*, id est, res impeditas & intricatas coacervant, *αἰνιγματικῶς* & *involute* scribunt, sive vel ex imperitiâ, vel ex superstitiosâ vocum exoticarum vel obsoletarum consectatione, stylum suum implicant, adeo ut, quæ tradunt præter *Sibyllam* legat nemo, & vate magis opus habeant quam lectore, uti *a Suetonio* describitur *Tiberius*, quod *affectatione & morositate nimiâ stylum suum sic* obscurarit, *ut aliquando ex tempore, quam a cura præstantior haberetur*; quid (inquam) istiusmodi homines scriptione suâ intendant, neque ego hactenus capio, nec quisquam, credo, alius; nisi horum alterutrum sit, quod *vel* ingeniosiores, uti dixi, viâ hac censendos se putent, vel mundum qualicunque etiam libello, cum multis aliis, onerare gestiant, neque scribentibus sibi, eo quod (uti ludit alicubi *Aristophanes*) vix *tribus nebulæ cyathis mercalis sit*, neque legentibus aliis unquam forte profuturo, *per abrupta*, ut loquitur aliâ occasione Tacitus, *inclarescere studentes, sed in nullum Reip. usum*. Stolidè

Erasm. Præfat. ad Oper. Cyprian.

Arnob. lib. 5. p. m. 104.

Sueton. in Tiber. cap. 70.

Augnst. lib. 4. de Doctrin. Christian. c. 10.

Tacit. in Vit. Agricol.

sane & inepte! neque indigni tales sunt in quos hoc *Baudii* nostri jacias: *Mihi magis libet altum stertere, quam tali genere monumentorum posteris seculoque monstrari.* Etenim

Baud. Epp. Cent. 2. Ep. 31.

Τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος,
Nunquam est occultæ *gratia* magna *lyræ*.

sive (uti Imperator olim *Nero*) occultæ *lyræ nullus est respectus*: quoniam non nisi pessime *ingeniosi* habendi sunt, qui capi non possunt, imo ne volunt quidem sine alieni *ingenii* cruciatu & tormento. Jocatus ob ridiculum hunc conatum *in Sextum* olim est Martialis:

Martial. lib. 10. Ep. 21.

Non lectore tuis opus est, sed Apolline Libris,
Judice te major Cinna Marone fuit:

Uti multis eum salibus in *Joviniano* etiam exagitat *Hieronymus*, dum sic fatur: *Sic* involvit *omnia & quibusdam* inextricabilibus *nodis universa perturbat, ut illud* Plautinarum *litterarum possit ei aptari*: has quidem præter Sibyllam leget nemo. *Nam divinandum est. Furiosas Apollinis vates legimus. Et illud Virgilianum*: Dat sine mente sonum. Ἀϊνιγματιστὴν *Jovinianum* vocat, *cujus Libros multo difficilius erat nosse, quam vincere. Verborum portenta* ei adscribit: *Quod descriptionis dedecus* (inquit) *nonne vel per febrem somniare eum putes, vel arreptum morbo phrenetico?* Hippocratis *vinculo alligandum? Quotiescunque eum legero, ubi me defecit Spiritus,*

Hieronym. adv. Jovinian. lib. 1. p.

ritus, ibi est distinctio. Totum incipit, totum pendet ex altero, nescias cui quid cohæreat: &, exceptis testimoniis Scripturarum, quæ illo venustissimo eloquentiæ *suæ* flore *mutare ausus non fuit, reliquus sermo omni materiæ convenit, quia nulli convenit.*

III. Omnium obscurissimus inter Scriptores fuit *Heraclitus*, Platone, Aristotele, quin hoc ipso Hieronymo referentibus; cui & σκοτεινȣ̃ nomen inde inditum, quod ad *libros ejus* intelligendos *Delio natatore* opus fuisse *Socrates* dixerit. Δεῖται (inquiebat) δηλίȣ κολυμβητȣ̃. Quare & vulgare fuit apud Veteres, τὰ ἡρακλείτȣ διαστίζειν ἔργον, *Heracliti Scripta interstinguere arduum est.* Hanc vero *obscuritatem* ejus non naturalem, sed mere affectatam fuisse, hinc non tantum liquet, quod, modo liberet, oratione etiam satis luculentâ & *clarâ* uti potuerit, sed & ipsis suis discipulis κρύψιν ex professo inculcaverit: inter præcepta enim, tradi iis solita, & hoc fuit σκότισον, *Obscura.* De *industriâ* (inquit Laërtius) *librum suum* obscurius *scripsit, ut soli eruditi illum legerent, ne, si a vulgo passim legeretur, contemptibilis esset:* adinstar scilicet *Alexandri*, cui curæ fuit,

Aristotel. Rhetoric. lib. 3. cap. 5.

Laert. pag. m. 308. 309.

ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo *duceret æra,*

Horat. Ep. ad August.

ne promiscuis commissionibus honor ejus vulgaretur nimium atque obsolesceret. Varia in *Heraclitum* Epigrammata scripta, quæ inter hoc præcipuum est, quod huc facit:

Μὴ ταχὺς ἡρακλείτου ἐπ' ὄμφαλον εἴλεο βίβλον
Τοῦ ἐφεσίου μάλα τοι δύσβατος ἀτραπητος.

Noli Heraclitum *rapido percurrere cursu,*
Est via difficilis, luce *papyrus eget.*

Germani huic fuerunt *Epicurus* & *Carneades Cyrenæus*, novæ Academiæ Principes, quorum *hic* adeo *a Clytomacho* obſcurus dictus fuit, ut nunquam percipere ſe potuiſſe aſſeverârit, quænam Scriptorum ejus mens ſenſuſque fuerit. *Ille*, quid voluerit, ita involvit, ac datâ quidem operâ, ut aſſequi etiam *Oedipis* impoſſibile fuerit: tam procul abeſt, ut omnem reſpuiſſet *Rhetoricam*, univerſamque ſermonis ſui laudem in ſolâ *perſpicuitate* collocaſſet, ut pridem opinati quidam ſunt. Quin e contra ipſis *Pyrrhoniis* & *Scepticis* mirandâ ſuâ *caligine* gratiſſimam operam ſæpiſſime præſtitit, gratulantibus ſibi, quod ſcribendi ratione adeo *perplexâ*, intricatâ, & nodosâ hypotheſi ſuæ, de omnium rerum *incertitudine* & ἀταραξίᾳ tam amice ſubſerviiſſet. At quid ita Doctores illi *obſcuri*? quid lucrantur *Bœoticis* ſuis ænigmatibus, labyrinthis, Meandris? Nihil equidem aliud, quam quod vel ſibi ipſis tantum ſcribant, ſi cuiquam ſcribant; vel moriantur ante ſe ſcripta ſua, id eſt, eo quod intelligi nequeant, breviſſimo tempore in contemptum eant, & vileſcant, deferri digna, tanquam blattarum & tinearum propediem futuræ epulæ,

Hofmann. Lexic. Univerſ. part. 1. pag. 602.

Anton. Matth. Orat. 2. pag. 289.

Horat. Ep. lib. 2.

in

in vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis; Martial. lib. 3. Ep. 2.

vel (quod contumeliosius est) Deæ *Cloacinæ* devovenda; vel denique deridendam hujusmodi subire sortem forte cogenda, cujus Vir quidam non indoctus nuper meminit, dum sic alicubi de suo Parente: *Cum aliquis* librum, *quem prælo committere decreverat, ineptiis scatentem, & inepto præsertim stylo tumidum, expendendum ipsi tradidisset, videretque se frustra damnasse stylum, quem Autor deperibat, cum ipse adesset, & ad focum una sederet,* librum; *quem præ manibus forte habebat, in* ignem *conjecit quem miser Autor, ridente Viro docto, Deo tardipedi eripere non audebat, quique adeo consumptus certe fuisset, nisi Viri Docti uxor accurrens, semiusto volumine flammis erepto, pallenti Autori suppetias tulisset.* De philosopho antiquo *Favorino* refert etiam *Gellius*, quod, cum adolescentulum quendam *priscè* atque adeo *obscure* nimis loquentem audivisset, sic eum eapropter perstrinxerit: Curius *&* Fabricius *&* Cornucarius, *antiquissimi Viri nostri, & his antiquiores* Horatii *illi tergemini, plane ac* dilucide *cum suis fabulati sunt, neque* Auruncorum *&* Sicanorum *aut* Pelasgorum (*qui primi incoluisse* Italiam *dicuntur*) *sed ætatis suæ verbis locuti sunt. Tu autem perinde quasi cum matre* Euandri *nunc loquare, sermone jam a multis annis desito uteris, quod scire atque* intelligere neminem *vis, quæ dicas. Nonne,* homo inepte, *ut quodvis abunde consequaris, taceres? sed* antiquitatem

Cleric. in Præfat. ad Quæst. Sacr.

Gell. lib. 1. cap. 10.

quitatem *tibi placere ais*, *quod honesta*, *& sobria sit. Vive ergo moribus præteritis*, *loquere verbis* præsentibus. *Atque id quod a* C. Cæsare, *excellentis ingenii & prudentiæ Viro*, *in primo de* Analogiâ *Libro scriptum est*, *habe semper in memoriâ*, *ut* inauditum *ac* insolens *verbum tanquam scopulum hic fugias*. Accedat tandem *Augustus*, qui *Marcum Antonium*, ut *insanum* solebat increpare, *quod ea scriberet*, *quæ* mirarentur *potius homines*, *quam* intelligerent. Atque rectè quidem, *cum nihil affectatione odiosius sit*, *nihil vitiosius*, *quam orationem egere interprete*, ut loquitur *Quintilianus*. Addo ego, nihil discendi cupidis molestius esse posse, quam quod, dum proficere *lectitando* student, nil *intelligendo* non tam proficiant, quam deficiant, oleum saltem operamque penitus perdant.

Id. Lib. 11. cap. 7.

Quintil. lib. 4. cap. 2.

V. Neque obtendi scriptionis ornatus vel *facundia* debent, quasi his *perspicuitas* & explanatus stylus obstarent, essentque *ἀσύ-στως diserté* scribere, & non involutè. In Cimmeriis enim cespitant tenebris, qui hoc putant. Quis enim in dicendo scribendoque *facundior* unquam fuit *Cicerone*, & quis eo *clarior* tamen, & dilucidior? Tanti certe hâc ipsa de causâ eum fecit *Melanchton*, acerrimi judicii Vir, summusque, si quisquam *eloquentiæ* assertor, ut conceptis dixerit verbis, *Ego vel obscura Ciceronis lineamenta malim*, *quam nativam* Politiani *&* Gellii *faciem*. Et ad me quod attinet, ego quæ vilissima in commentariis & orationibus ejus quis habeat, multo semper majori cum voluptate legi, & perlegi, quam nobilissima

Melancht. Rhetor. lib. 2. pag. 142.

bilissima quæque, & præstantissima, quæ in tenebrosissimis *Apuleji Metamorphoseωn* & de *Asino aureo* Libris delitescere multi putant. *Hic enim in Asino* (inquit Luduvicus Vives) *plane rudit, in aliis sonat hominem, nisi quod* Florida *sint ridicula; sed excusat ea inscriptio.* Turnebus dicit, *Apulejus non est malus autor*, at antiquarum *vocum*, adeoque, ut ex dictis liquet, etiam obscurarum, *usurpator.* Et *Hofmannus*, Vir stupendæ lectionis, diligentiæ & eruditionis. *Rudere* (ait) *verius, quam loqui in* Asino aureo Apulejus viris Eruditis *videtur.* Ut paucis absolvam, quod si obscurus *Scriptor* esse malit, quam evolutus & *clarus*, videat ne suis tum obteniat conatibus, quod in *Cinnæ* versiculos habet Martialis: Ludovic. Viv. de Tradit. Discip. lib. 3. Turneb. Advers. lib. 28. cap. 14. Hofmann. lexic. Univers. part. 1. pag. 152.

Versiculos in me narratur scribere Cinna,
Non scribit, cujus carmina nemo *legit.* Martial. lib 3. Ep. 9.

q. d. tam parum leguntur, & lectu digna sunt, quasi scripta nunquam fuissent. Quare & gratulatur sibi hic Vates, quod sua sic *Carmina* condidisset, ut, qui ea interpretaretur, nemine indigerent, utpote explanata satis & dilucida: Id. lib. 10. Epig. 21.

Sane mea carmina, Sexte,
Grammaticis placeant, & sine Grammaticis.

id est, sine ullâ explicatione & Commentario, a *Grammatico* hoc vel illo concinnando.

CAP.

Cap. VI.

De Scribendorum Brevitate, *variisque eam assequendi* viis.

I. *Librorum* Brevitas, *salvâ* Perspicuitate, *nunquam non grata.* Latinorum, Hebræorum, Græcorum *de hâc Canones.* Μέγα βιβλίον μέγα κακόν. *Operis Augustini de* Civitate Dei *cum notis* Lud. Vivis, *ob solam* brevitatem *in eo neglectam*, *infelix fatum. Rerum præcipua laus & virtus in quo consistat?* Brevitatis *in* scribendo *commoda varia.* II. *Scriptionis* prolixitas *quomodo a* Pythagorâ *cohibita?* Silentium *discipulis ejus impositum quale?* Sfortia Palavicinus *notatus. Scriptores* verbosissimi *fere imperitissimi.* Manum de tabula tollere *quid significet?* Menelaus, Cornelius Nepos, Sallustius

ob

ob dictionis & Scriptionis brevitatem *laudati.* Salluſtiana brevitas *in quo ſita?* Cyprianus *ad partes vocatus.* III. *Ut* brevis *ſit Liber* (a) *Omnia* ἀπροσδιόνυσα *reſecanda.* Seigio Henricus *primus Hiſtoriæ* Tridentinæ, *a Petro Soavis editæ,* *Cenſor.* (b) *Ab aliis tractata temere non reponenda.* Voſſii *notabile de hoc effatum.* Hoornbekius *laudatus. Circa* Cramben coctam *uti* & bis coctam *Ægyptiorum & Sybaritarum mores.* IV. Librorum plagium *quid?* Claudiani Mamerti & Martini Hellingi *de eo querelæ. Variè a variis committi ſolitum. Quos inter excellunt, qui non tantum* materiam *Scriptoris alieni ſuffurantur, ſed* & nomen. *Qualibus nec* Judaiſmus, *nec* Gentiliſmus, *nec* Chriſtianiſmus *ſemper caruit.* Laverna *qualis apud Romanos Dea. Cur* πραξιδίκη *dicta?* Oph-

thalmii *lapidis virtus*. Mercurius *furti cujusvis furumque antistes*. *Multi tum Veterum tum Recentiorum* plagii *postulati*. *Quos inter* Isidorus Clarius *omnium est impudentissimus*. Rhodiginus *contra* Vossium *defensus*. V. Gryphiandri, Heinsii, Dieterici, Geusii, Spanhemii, Nepotiani, Altingii, Seldeni, Terentii *alienissimus a* plagio *animus*. VI. *Aliorum conceptus adoptare quo sensu nonnunquam licitum?* Zeuxis *ingeniose factum*. *Scriptorum* modernorum *præcipua industria & cura quæ? Criticæ Literariæ* abusus *taxatus*. Centones *quid? Hos ex aliorum Libris concinnare licitum quandoque & utile*. Scaliger, Lipsius, Voetius *ad partes vocati*. VII. *Rationes a* plagio *deterrentes*. Bathyllus, *qui* Virgilio *carmen suum surripuerat, quisnam fuerit? Omne* plagium

gium *uti Autorem, contra quem committitur*, *excruciat*, *ita* ingrati *ſemper* animi *indicium eſt. Styli* Eraſmiani *æquabilitas laudata. Juſtiſſimum* Ariſtophanis *contra* Plagiarios *judicium.* Plagium *ſepulchrorum effoſſioni* & *alienarum arborum ſucciſioni affine. Cujus utriuſque pœna* ſemper *gravis*, aliquando *capitalis fuit.* Alphonſi Ciccarelli, *ob commiſſum* plagium *atrox pœna.* VIII. *Eruditorum* duorum *Virorum pro incruſtando* plagio *conſiderationes excuſſæ. Autorum celebrium,*aliorum ſuffragiis *ſcripta ſua teſſellantium*, *ingens turba.* Flacci *quidam locus illuſtratus.* Burmanni *pium* & *placidum conſilium.* Macrobius *vix probatus Autor*, & Plagiariorum *anteſignanus.* Heideggerus *litis hujus arbiter.* IX. *Congrua* Autorum citatio *quæ? Teſtimonia* aliorum *ex ipſis* fonti-

 bus

bus *communiter haurienda. Quo casu id* non fieri *nonnunquam possit ? Typothetarum* σφάλματα *ipsis* Scriptoribus *non imputanda.* X. *Ut* plagium *evitetur quid* Scriptori *præstandum ? Ante & ab aliis tractatis* sua *qualiacunque adderedebet.* Vilalpandi *modestia laudata.* Vincentii Lirinensis *prudens monitum.* XI. Plagium non plagium, *id est, licitum quando committi dicendum?* XII. (c) Rebus *tractandis semper magis* quam verborum *vocumque apicibus inhærendum. Veterum* Laconismus *quis*? Arnobius, Cicero, Joh. Bruno, Quintilianus *laudati. Scriptores* Dithyrambici *qui*? XIII. (d) *Argumentorum non* numero *sed* pondere *certandum.* Calvini *elogium.* Phocionis Atheniensis *exemplum huc pertinens.* XIV. *Ita* Brevitati *insistendum, ut argumento, quod sub manibus est, tamen*

men satisfiat. *Materiei* mutilatio *non minus*, *quam* περιττολογία *vitanda.* Augustinus, Suetonius, Lipsius, *laudati.* XV. *Rex Salomo Librorum* scriptioni non infestus *sed ipse* πολύγραφος *fuit.* *Haud credibile tamen est, ipsum de* Magiâ & exorcizandi *ratione*, Librumque remediorum cujusque morbi *conscripsisse.* Libri improbatæ lectionis *apud Ictos* qui? XVI. *Locus* Eccles. 12. 12. *illuminatus.* Salomo *procul dubio, ut ut insigniter lapsus, restutus postea & salvatus est.*

I. Eque ita tamen Scriptionis *Perspicuitati* insistendum, ut justa eapropter *Brevitas* vel in totum vel ex parte negligi videatur. Concinnè has conjunxit *Gomarus*, ut his profitetur verbis: *Cæterum cum* duo *potissimum in omni Scripto præter argumenti veritatem requirantur*, Brevitas *nimirum &* Perspicuitas; *illa ut* attente, *hæc ut cum* fructu *legamus; utrumque pro tenuitate meâ, cum methodo, tum stylo secutus sum; ne aut* obscuritas *crearet dubitationem*, *aut* prolixitas *tædium.*

Hoekelshov. Philos. Pract. in Præfat.

Gomar de Provid. in Dedicat.

dium. Quam enim *inutilem* librum reddit *obscuritas*, tam plenum fastidio eum facit *extensio* nimis *producta*: Generalis *Eruditorum* γνώμη est,

Χάρις βαιοῖσιν ὀπηδεῖ.
Adjuncta est parvis *gratia rebus,*

Callimach. ap. Athen. lib. 3. cap. 1.

ita in specie *Libros* Epistolasque commendabiliores etiam *brevitas* reddit, præsertim apud occupatos homines. *Plurimum jucunditatis* (testatur alicubi de Scriptis *Ambrosii* Erasmus) *addit* paucis verbis *modulata brevitas.* Μέγα e contra βιβλίον μέγα κακὸν, *magnus liber magnum est malum*; quod nempe lectores facit lumbos *sedendo*, oculos *spectando* dolere. Hinc Magistri:

לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם לְתַלְמִידָיו בְּדֶרֶךְ קְצָרָה

Semper doceat homo discipulos suos via BREVI.

Horat. de Art. Poëtic. vers. 315. &c. & Satyr. lib. 1 Satyr. 10.

Quibus geminum *Horatianum* hoc est:

Quicquid præcipies esto brevis; *ut cito dicta*
Percipiant animi dociles, teneantque fideles:
Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Et alibi:

Est brevitate *opus, ut currat sententia, neu se*
Impediat lassas verbis onerantibus aureis.

Neque

Neque abludunt hæc Græca:

Πᾶν τὸ περιττὸν, ἐπεὶ λόγος ἐστὶ παλαιὸς,
Ὡς καὶ τοῦ μέλιτος τὸ πλέον ἐστὶ χολή.

Ingratum est quidquid nimium, *sic semper amarum est*,
Ut vetus verbum est, mel quoque cum nimium *est*.

Veluti Phœdrus,

temperatæ *suaves sunt argutiæ*, Phædr. lib. 5. cap. 5.
Immodicæ *offendunt*.

Paucissimis opus est ad bonam mentem, cum rerum etiam *optimarum intemperantiâ* laborari aliquando possit. De *Frobenio*, celebri apud *Basileenses* Librario, referunt, quod questus sæpe sit, se ne *unum* quidem Operis Augustini de *Civitate Dei*, cum Notis *Luduvici Vivis*, exemplar vendere *Francfordiæ* potuisse, ob solam (*Erasmo* judice) *brevitatem* in eo non observatam. Erasm. Epist. lib. 18. Ep. 36. *Vides* (inquit in Epistolâ ad d. Vivem) *etiam in Musarum rebus regnare fortunam. Ego hic nihil non suspicio, nisi quod* brevitas, *quam tibi olim commendavi, reddidisset Librum commendabiliorem*. Neque mirum hoc, cum nemini non manifestum sit, non in corporis quantitate, sed virtutis intentione rerum omnium laudem perfectionemque consistere. Chrysostom. ad Pop. Antiochen. hom. 40. Quod ita expressit *Plutarchus*: Ὡς ἡ τοῦ νομίσματος ἀξία πλείστην ἐν ὄγκῳ βραχυτάτῳ δύναμιν ἔχει. οὕτω λόγου δεινότης πολλὰ σημαίνειν ἀπ᾽ ὀλίγων. Plutarch. in Quæst. Platon. *Sicuti numismatis æstimatio in*

minore *massâ plus valoris continet*; *sic orationis vis & acumen majus est*, *quæ plurima paucis significat*. Sive, uti *Zeno* apud Laërtium: οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα κεῖται. *Non in* magnitudine *bonitas*, *sed in* bonitate *rerum magnitudo consistit*. Quare neque ullus unquam magnum marmor parvo adamanti, vel magnam argillæ molem aureo obolo prætulerit, nisi cui cerebrum non in capite, sed in calcaneo considere dixeris. *Timanti* pictori laudi datum est, quod in operibus ejus plus fere *intelligeretur*, quam *pingeretur*. Et siquidem *magnæ* nos artes sæpe delectent, quod in rebus *parvis* explicatæ notari tamen in iis possint (ut cum in minutis horologiis ars illa tota comparet) quî dubium esse potest, quin capere illi nos quoque præ aliis possint, qui amplam rerum copiam *brevibus* potius commentariolis, quam tractationis apparatu latissime deducto, exponere solent? Hoc magis, quod ipsâ experientiâ magistrâ *unica* sæpe vocula, imo litera, plus in quibusdam effecerit, quam quævis alia effusissima & redundantissima oratio vel scriptio. *Cæsar* Julius, cum tempore quodam tumultuantes suos milites ad officium revocare intenderet, non verbis *numerosis*, comptoque & prolixo sermone, sed voce tantum unicâ (*Quirites* inquiebat) omnes eorum motus iraſque compescuit non tantum, sed & composuit. Et quid Poëta *Philoxenus*? Hic, a *Dionysio* Juniore in lautumias conjectus, quod laudare carmina ejus renueret, imo ne legere quidem vel

Laërt. in Zenon.

Job. Verat. in Præfat. Orat. & Concion. ex Histor. collect.

Toll. Fortuit. pag. 337.

vel audire vellet, cum per literas a *Tyranno* rogaretur, *ecquid jam pœniteret?* totam Epistolam unicâ duntaxat negitante literâ O conscribillatam responsi vice ipsi remisit; tum ad animi proprii constantiam testificandam, tum ad rerum Tyranni animum, si non emolliendum, acerrime saltem perpungendum, abunde sufficere id putans. Alia *Brevitatis* in scribendo *commoda* sic edisserit Martialis:

At nunc succincti *quæ sunt bona disce* libelli: Martial. Epig. lib. 2. Epigr. 1.
Hoc primum *est, brevior quod mihi charta perit.*
Deinde *quod hæc unâ peragit Librarius horâ,*
Nec tantum nugis serviet ille meis.
Tertia *res hæc est, quod si cui forte legeris,*
His licet usque malus, non odiosus eris.

II. De *Pythagorâ* referunt *Annales*, quod *silentium* non tantum discipulis suis præceperit, sed omni etiam *scriptione* iis interdixerit. Quidam id ἀκουστικοὺς respexisse tantum putant, μαθηματικοὺς vero & verba faciendi, & quærendi, quæque audivissent scribendi, & quæ ipsi sentirent, exponendi potestatem habuisse. Quod utcunque sit, certum minimum est, nulli non *prolixitati* infestum Philosophum illum fuisse. Quod hinc quidem palam est, quia, ut *nimiæ scriptioni* metam & terminos poneret, edicto veluti ordinavit, ut rationibus cubicis præcepta in voluminibus scriberentur, constituitque quemque cubum ducento-

Gell. lib. 1. cap. 9.

Plutarch. de Curiosit. Oper. part. 2. pag. 519.

rum & sedecim versuum, eosque non plures quam tres in unicâ scriptione esse oportere existimaverit. Quæ lex tametsi, ob discipulorum ejus scribendi pruritum, non usque adeo diuturna fuerit, demonstravit eâ saltem Philosophus, quantopere *Libri* magnâ mole turgidi sibi displicuerint. Et quis certe spissis Librorum voluminibus hoc fere agi non animadvertit, *ut insigni pompâ exposita gregariis tantum Libris terribilia & formidabilia appareant, atque omnium oculos vultusque ad se trahant?* quod non immerito *Sfortiæ Palavicino* improperabat *Cæsar Aquilinius* ob vastissimam *Concilii Tridentini* Historiam, multo cum strepitu a *Sfortia* editam. Equidem imperitissimi non raro *verbosissimi* sunt, & qui *plurimum* scribunt, minimum sæpe eloquentes. Utque qui corpore tenuiores sunt veste dilatare se solent, ita qui ingenii & Sapientiæ inopes sunt, numerosioribus seipsos verbis nonnunquam explicant, vel potius implicant. Imo ne quidem seipsos tantum, sed & ipsam nonnunquam *veritatem* Mæandris suis subdole involvunt; quæ sicuti lucem & claritatem semper amat, adeoque non diffusâ sed succinctâ & *brevi* tantum oratione & commendatione opus habet, ita *falsitas*, cum inconstans & multiplex sit, multiplices etiam gyros, variasque & operose deductas ambages quærit, in quibus tanquam in obscuro quodam speculo, aut tenebricoso Caci antro occultare se possit. Vetus verbum est, *manum de tabulâ tollendam esse*; quod in eos dictum, qui expoliendo cuidam *Libro* tam mordicus olim inhæ-

Aquilin. de Trib. Histor. Concil. Trident. p. 13.

Quintilian. lib. 10. cap. 4.

inhærebant, ut a *ſcribendo* deſiſtere nequirent. Applicatum id etiam aliis eſt rebus. Hinc enim eſt, quod pictor *Protogenes*, utcunque immenſi laboris, admirandæque elegantiæ opus confeciſſet, in hoc tamen cedere debuerit *Ethionis* induſtriæ, quod *manum de tabulâ tollere*, id eſt, tempeſtive opus ſuum finire nequiverit, cum hic abſque diuturnâ morâ id abſolviſſet. Ita profectò & nimis præfracta & moroſa, ac proinde minus laudanda Scriptorum nonnullorum induſtria & ἀκρίβεια eſſe poteſt, quâ ſine fine modoque lucubrationes ſuas quandoque premunt, ſemper addentes aliquid & infarcientes, quandoque etiam dementes & mutantes, ſed ejus loco altero tanto plus tum ſubſtituentes, donec intumeſcat tandem opus, atque hoc ipſo tum maxime quidem, imprimis *prolixitate*, peccantes, dum ſollicitiſſime cautum volunt, ne quicquam peccent: præterquam quod nimiopere ſua expolientes, frangant ea ſæpe & debilitent, quæque maſcula alias eſſent ſupervacaneâ curaturâ juncea pene reddant. Quemadmodum ergo ob *breviloquentiam* ab *Homero* laudatus eſt *Menelaus*:

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως· ἐπεὶ οὐ πολύμυθος. Homer, Iliad. 3. pag. m. 104.

Non is multa *quidem*, *ſed argutiſſima*, *quippe*
Pauciloquus.

ita ob *succinctam* & concisam *scribendi* rationem a Catullo *Nepos* commendatur:

Catul. ad Nepot.

Quoi dono lepidum libellum,
Aridâ modo pumice expolitum,
Corneli? *Tibi; namque tu solebas.*
Meas esse aliquid putare nugas;
Jam tum cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tribus *explicare chartis,*
Doctis, Jupiter! & laboriosis.

Panvin. Catalog. Script. Veronens. lib. 6.

Cui adnutat *Onuphrius Panvinius*, qui ipsum *accuratissimè rerum Romanarum Chronicon scripsisse*, *eâque* brevi *explicatione omnis ævi memorias*, id est, *duûm millium annorum*, *complexum esse* dicit. Quinimo ab uno non tantum sed quam plurimis hoc ipso nomine deprædicatur *Sallustius*, a *Seneca*, *Quintiliano*, *Macrobio*, *Apulejo*, *Statio*, *Sydonio &c.* Unde & in proverbium *Sallustiana brevitas* abiit, ipseque Crispus *subtilissimus brevitatis artifex* Gellio dictus est. Quippe qui *Thucydidem*, Historicum Græcum, tanto secutus est studio, ut eum post se reliquerit; cumque præcipua *Thucydidis* virtus brevitas *esset*, etiam hâc ipsâ eum vicerit, *inque propriis suis castris*, ut loquitur Seneca, *ceciderit*. Neque in hoc tamen *brevitas* ejus sita fuit, quod materiarum laborârit inopiâ, sed quod, cum abundans rerum copia ipsi suppeteret, *tribus verbis* integras passim sententias expleverit, asyntheticis usus sit, non circumduxerit, nec interposuerit, imo verba multa nonnunquam omiserit, quod rem acutiores satis intelligerent. Atque hoc certe uti audientibus & legen-

Senec. Ep. 115. Quintilian. lib. 10. cap. 1.

Macrob. lib 5. cap. 1. Apulej. in Apolog. Gell. lib. 3. cap. 1.

Colet. de Vit. Sallust. pag. 16.

legentibus acceptius, ita & nunquam non utilius eſſe poteſt, juxta hoc Cypriani: *Etiam legentibus* brevitas *plurimum* placet *&* prodeſt, *dum non intellectum legentis & ſe ipſum Liber longior ſpargit, ſed ſubtiliori* compendio *id quod legitur tenax memoria cuſtodit, & ad uſum opportune accommodat.* Cyprian. in Præfat. adv. Judæos.

III. Poterit autem ad *brevitatem* hanc haud unâ ſed variâ *a Scriptore* perveniri viâ: (1) Siquidem iſti præcipue inſiſtat materiæ, quam tractandam ſibi ſumpſit, reſectis & rejectis omnibus, quæ ad rhombum non faciunt. Secus ac fieri nonnunquam a quibuſdam videas, qui quidlibet ex quolibet educentes, uni argumento neſcio quas non alias materias ſæpe intexunt, inque iis elaborandis tam latè ſeipſos diffundunt, ac in ipſo principali argumento; atque hoc quidem ſi fiat, impoſſible eſt, *Librorum montes* exinde non exſurgere, ac in nauſeoſam & faſtidioſam non incurri prolixitatem. E. G. ſi quis, acturus de *verâ Dei cognitione*, primum ejus deſcribat *naturam*, tum *motiva* & *ſigna* ejus indicet, tandem & *media*, quibus in ſedulo ejus ſtudio juvari anima poſſit, alleget, utique haud male hactenus procedit. At vero ſi addere tum porro velit *ſignorum* ſigna, *mediorum* media, *motivorum* motiva &c. quis ipſum ἐκτὸς χορȣ̃ τȣ̃ ὀρχεῖσθαι, id eſt, *extra chorum ſaltare* non videt? *Melius faciunt quidam* (inquit alicubi *Varro*) *qui minori pomœrio finiunt, ex luſis partibus, quæ ad rem non faciunt.* Vapulat ac jure quidem ob ſupererogatoriam hanc diligentiam *Cenſori* ſuo nominatus mox *Palavicinus*, ſic enim habet *Aquilinus*,

Hoornb. Theolog. Pract. part. 1. in Prolegom.

Acont. Ep. ad Wolf.

Varr. de R. Ruſtic.

ſive

Aquilin. Tract. cit. pag. 9.

five quisquis sit sub ejus nomine: *Cæterum non adeo* magna *sunt duo illa volumina, quia multa referunt adversus* Petrum Suave, *ejusque Historiam pro* Concilio Tridentino, *sed quia horum voluminum Autor* innumera *adjunxit, quæ neque ad* causam Concilii *spectant, neque pro adversarii impietatibus & hæresibus redarguendis faciunt. Quid enim pro Concilio Tridentino faciunt prolixæ narrationes sub Historiæ initio de Actis* Pisani *Conciliabuli? quid censuræ ad Pontificum vitas? quid Pontificum actiones? quid innumeri eventus inter Principes inter se belligerantes? quid Conclavium Acta? quid* Carassorum *clades, & reliqua similia & dissimilia? quæ nec lingua amplecti recensendo, nec mens cogitando assequi unquam potest. Certe si ex illis duobus maximis* Voluminibus *excerpenda essent, quæ pro* Concilio Tridentino *faciunt, satis minima, & multo minora essent iis, quæ in Henrici libello inveniuntur.* Fuit hic *Henricus* (aliter *Seigio Henricus*) is, qui omnium primus *Petri Soavis Historiam censurâ notavit*, sed opusculo perquam brevi & restricto. (2) Si res nullas ex professo tractare instituat, quam de quibus alii, quantum sciri saltem potest, vel nihil, vel parum, vel haud satis saltem politè, & profundè commentati hactenus sunt. Hoc enim pacto ante dictis vel scriptis nova quædam, atque huc usque non dicta vel scripta superaddere, non tam novaturientis crimen, quam rem literariam promoventis, & ulterius producentis, virtus & industria est. Gloriosius quippe apud *Antiquos* semper habitum est,

in

in messe nullius falce tactâ laborare, camposque ab aliis derelictos colere, quam agellum in suburbano cujusvis e vulgo coloni pede & aratro tritum; satique & ingenii felicioris argumentum esse judicarunt, *Mercurii* acervo vel lapillum unicum adjicere, id est, ingenuorum census qualitercunque ampliare, quam multoties dicta identidem reponere, sive, ut in vulgiverbio est, *farinam molitam rursus molare*, Præclare laudatus mox Vossius: *Cogitet scriptor, an argumentum, quod suscipit, melius tractârit, quam priores; hoc est, an priorum inventis pulchra quædam superaddat de ingenio suo, vel an cohibilius succinctiusque, & majore cum genio exprimat, & verbo ut dicam, an postquam tantum est* Librorum *in Orbe, ut iis legendis nec plurimorum ætas sufficiat, nihilominus interfuerit orbis literati, isthoc etiam Scriptum in publicum prodire.* Eâdem passim chordâ nimiopere oberratur, eandem recoquentibus cramben *Scriptoribus*, quæ centies forte vel millies apposita ab aliis fuit. *Scribimus indocti doctique* (inquit Hoornbekius) *& nihil mundo accedit, nisi onerosa congeries* Libellorum, *soli studiorum, & temporis & nummorum impendio, usui vero nulli. Legere illos, & idem argumentum sub variis* titulis *&* diversis *Autoribus identidem resorbere, plus quam bis coctum fastidio, ut quod maxime, plenum est.* Respexit procul dubio verbis illis Eruditissimus Vir ad *Ægyptiorum* & *Sybaritarum* morem, quibus solenne fuit, ante omnia alia sumere *cramben coctam*, eorum quibusdam

Voss. loc. citat.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 26.

busdam crambes etiam semen, ex *Amethystino* vasculo, ante compotationem, ut citra *ebrietatis* periculum vino indulgere possent. *Recoctam* vero *cramben* impensè aversabantur, adeo quidem ut in fastidii proverbium ipsis abierit, Δὶς κράμβη θάνατος, *Crambe bis cocta mors est*, sive, uti exprimit Juvenalis,

Juvenal. Satyr. 7.

Occidit miseros crambe repetita *magistros*.

IV. Atque huc tum est, quò invidiosum *Librorum plagium* etiam referas, quod jam quasi *licitum* esse incipit, quia vulgare & *publicum* factum est. Perpaucis quippe gloriari hodie datur cum *Manilio*:

Manil. Astronom. ib. 2.

Nostra *loquar*, *nulli Vatum* debebimus *orsa*,
Nec furtum *sed opus veniet*, *soloque volamus*
In Cælum curru: privâ *rate pellimus undas*.

Et fuerunt fortunata illa tempora, quorum meminit alicubi Luduvicus Vives: *Olim* (inquit) *adeo erant in suum unicuique tribuendo æqui & liberales, ut ne* verbum *quidem* unum *autori suo surriperent: declarant id* Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca, Plutarchus, *& alii*: *nunc &* verba *&* sensa *&* argumenta *etiam* integra, *nonnunquam inventa & opera subtrahuntur*. Est vero *Plagium* hoc, uti alibi etiam diximus, " nihil aliud, quam *furtum* Eruditorum " sive Eruditis proprium, vel mendacium potius

Lud. Vives. Comment. Vit. & morib. Viri Erudit.

O T. Theol. in Præfat.

potius justitiæ commutativæ oppositum, „ quo quis debitam alteri eruditionis opi- „ nionem, cogitata ejus peculiaria, quomo- „ docunque ad se delata, maligne profe- „ rendo pro suis, *mentionemque alterius*, „ *ubi fieri ea oportebat*, intermittendo „ quærit. Hujus reos *informes corniculas*, „ *quæ alienis plumis se ornant*, Hieronymus dixit, alludens ad *Horatii* hæc verba: Horat. Epist. lib. 1. Ep. 3.

Nec si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula *risum*,
Furtivis *nudata coloribus*.

Quod & in *Philippum Labbæum* jecit Hottingerus. Hottinger. Ennead. Dissert. Disp. 8. Cyprianus *invidas* vocitavit *manus*, quæ se scelere hoc polluebant; crimenque, quod committebant, *tractatuum elimatorum pannum rudem suis inserere*, *vel nugis suis*, *quasi sua essent*, furtivâ *translatione insuere* dixit. Cyprian. de Oper. Cardinalib. in Præfat. Queritur de hoc *Mamertus*, Episcopus Viennensis: *Isthic illi laudati* (inquit) *ne infra laudatum videantur stare ingenium*, *panniculos quosdam e diversorum variâ lectione concerpunt*, *eos denique vilibus suis*, *veluti quibusdam stupeis adsuunt*, *laceroque vestitu turpiores nudis*, *absque furaci meditatione metus eloquentiæ palliati incedunt*. Bibliot. P P. Tom. V. p. m. 708. Necnon *Mauritius Hellingus* in Epistolâ ad Joachimum Ernestum, Anhaltinum Principem: *Res ostendit*, *quosdam ignobilis famæ captatores ipsis Autoribus partes & laudes præripere*, *& sine ullo judicio*, *& rerum delectu*, *spargere* aliorum *labores*, suppresso Autorum nomine, Helling. Ep. Dedic. 1. part. Argum. & Object. Melanchton.

atque ita in alienâ messe falce suâ frumenta demetere. Usitatum enim admodum nunc est, aliorum suffurari *labores*, *& velle crescere aliorum vigiliis & Commentationibus*, *quorum* nomina *tam* studiose *dissimulantur*. Ac tandem *Martialis* in *Epigrammate* ad *Fidentinum*:

Martial. lib. 1. Ep. 54.

Una est in nostris tua, Fidentine, *libellis*
Pagina, *sed certâ domini signata figurâ*,
Quæ tua traducit manifesto *crimine* furto,

Nec deesse videas, qui singulari *artificio* rem hanc agunt, alienas sententias, *vocibus* aliquot *immutatis*, pro *suis* usurpantes; quos *Severus Cassius* iis comparare solebat *furibus*, qui poculis alienis *ansas* mutant, *ne agnosci possint*; vel, juxta hoc Senecæ, *cuncta*, *quibus adjuti sunt ingeniosè* abscondunt, *id tantum*, *quod ipsi fecisse videri volunt*, *ostendentes*. Scilicet, ut *furum* effugiant nomen, *homicidæ* fiunt, rebus furtivis ipsam nonnunquam animam expectorantes. Quin cautius adhuc alii veluti *latrociniis* furta hæc tegunt; metuentes enim, ne horum aliquando peragantur rei, superstitibus, quibus convinci possent, documentis, bonos Autores in cineres redigunt, ne vel ex eorum cinere ultor suo tempore quisquam exsurgat: per scelus laudem *ingenii* aucupantes, laudem *ingenui animi* amittentes *magnæque* famæ cupidiores quam *bonæ*. Sicuti enim, juxta Plinium, *benignum est*, *& plenum ingenui pudoris*, fateri, per quos profeceris, *ita obnoxii e contra animi est*, *& infelicis ingenii*, *deprehendi*

Erasm. Apopht. lib. 8. pag. m. 661.

Senec. Epist. 84.

Plin. Ep. Histor. Natur. præfix.

hendi tandem in furto *malle, quam mutuum reddere.* De ipso Aristotele sic loquitur Philosophus omni laude major *Gerardus Vriesius*: Fingunt [æmuli ejus] *Philosophum, coëmta regio sumptu priscorum sapientum volumina victimæ loco* Vulcano *obtulisse, ut sub arâ oblivionis ea componeret, ne olim hinc commissi* Plagii, *inde afflictarum opinionum fide malâ, apud seram posteritatem existerent testes.* Et rursus *Martialis* ad sui expilatorem:

Ger. de Vries Orat. pecul. habit. ultraj. 1. Septemb. 1674.

Martial. lib. 1. Ep. 67.

Secreta quære carmina, & rudes curas,
Quas novit unus, scrinioque signatas
Custodit ipse Virginis pater chartæ,
Quæ trita duro non inhorruit mento.
Mutare dominum non potest Liber novus.
Sed pumicata fronte si quis est nondum,
Nec umbilicis cultus, atque membranâ,
Mercare tales ab eo, nec sciet quisquam,
Aliena quisquis recitat, & quærit famam,
Non emere librum *sed* silentium *debet.*

In quæ verba annotavit Scriverius: *Heraldus sic scribendum censet*: Mercare tales habeo; nec sciet quisquam. *Si vis, inquit, Libros ejusmodi emere, præsto est, qui tibi vendat. Habeo enim, quos nemo unquam vidit; nec cuiquam, quid inter nos actum sit, dicam: quod unum præstare debet is, qui merces ejusmodi vendit homini ἀλαζόνι, & ex alienis laboribus famam aucupanti.* Idem Martialis ad Quinctianum:

Scriv. in h. loc.

Martial. ibid. Ep. 53.

Commendo tibi. Quinctiane, *nostros*
(Nostros *dicere si tamen* libellos
Possim, quos recitat tuus Poëta)
Si de servitio gravi queruntur,
Assertor venias, satisque præstes,
Et cum se dominum *vocabit ille,*
Dices esse meos, *manuque missos:*
Hoc si terque quaterque clamitâris,
Impones plagiario *pudorem*.

Mastrigt. Gangren. Novit. Cartesian. Sect. post. cap. 17.

Voss. Variar. Observat. pag. 246.

Tacit. Annal. lib. 6.

Spencer. de Legib. Hebræor. lib. 2. cap. 1. §. 3.

Adhuc sunt, quibus aliorum Scriptorum *materiem* non tam volupe est *furari*, quam *nomen*; id est, qui *sua* quidem produnt, sed non nisi sub *aliorum* illustrium Virorum *nominibus*, non quasi *sua* essent, sed *illorum*: Tales haud pauci olim fuerunt inter *Judæos*, de quibus sic Vossius: *Infinita illi* [Judæi] *edidêre volumina partim sub Patriarcharum & Prophetarum suorum nominibus, quales fuere Libri, qui lecti fuere sub nominibus*, Adami, Enochi, Abrahami, Moysis, Eliæ, Esaiæ, Jeremiæ &c. *partim vero sub nominibus illorum, quorum magna esset* apud Gentiles *existimatio, veluti* Hystaspis, Mercurii Trismegisti, Soroastris, Sibyllarum, Orphei, *& complurium aliorum*; concinente ipsi Celeberr. Spencero: *Olim* (ita ille) *Scripta* περίεργα *in vulgus edebantur*, Zabiorum *dogmata ritusque referentia, quorum unum* Hermeti, *aliud* Aristoteli, Setho *aliud, aliud* Abrahamo, *aliud aliis Autoribus adscribebatur; nempe ut eorum Autores genuini, tantorum Virorum autoritate muniti, cum splendore &* privilegio *quodam mentirentur*. Tales etiam quidam primis renascentis Ecclesiæ tempori-

bus

bus extiterunt: quorum nonnulli bono fine, quidam dolo malo, adhuc alii ex ignorantiâ, vel a se scripta vetustioribus adscripserunt, aut quæ subscriptione forsan carebant, *Sanctorum* nominibus inscripserunt. In hos digitum intendit Casaubonus, dum ait: *Quo ex fonte dubio procul exorti Libri sexcenti, quos illa ætas & proxima viderunt* [E. G. Euangelium *Thomæ*, *Thadæi*, *Bartholomæi*, quique *Dionysio Ariopagitæ*, *Clementi* Apostolorum discipulo, *Anacleto* &c. vulgo attribuuntur] *ab hominibus minime malis sub Sanctorum quorundam, imo ipsius D. Jesu nomine publicati.* Et paulo ante: *Officiosa hæc mendacia vocabant, bono fine excogitata. Palmarium quippe facinus judicabant, Cælestem veritatem figmentis suis adjutum ire, quo facilius nova doctrina admitteretur*; vel (quod addit Franciscus Fabricius) *ut Libri hominis alicujus insignis* nomine *ornati veluti reverentiâ quadam se commendarent, Autoribus eorum eos vendibiliores sic fore, majoremque* alieni nominis, *quam* sui, *insignibus gratiam consecuturos esse sperantibus.* Obtigit hoc *Ambrosio*, *Augustino*, *Hieronymo* ac præcipue a Monachis *Athanasio*; qui varia huic supposuerunt Opuscula, ut vino suo vel potius vappæ, hoc est, *ritibus* suis gratiæ & nominis aliquid conciliarent. Atque hâc de causa celebri nobilissimi illius Patris Scripto (saltem adscribi ipsi solito) *Syntagmati fidei* dicto, hederam imprimis suspenderunt. Talis quoque *Marcus Marcellus*, nobilis Romanus, qui nil nisi sub aliorum nominum inscriptione publicum fecit. Talis famosissimus

Hottinger. Histor. Orient. p. 176.

Casaubon. advers. Baron. pag. m. 73.

Rivet. de Autorit. Pat. cap. 13. p. 83.

Fr. Patric. Discussion. Peripat. Tom. 1. lib. 3.

Basnag. Ep. Chrysost. pag. 112.

ille *Alphonsus Ciccarellus*, qui, uti e *Leone Allatio* testis est *Hoornbekius*, aliorum *scriptis confingendis*, *& sub aliorum illustrium Autorum nominibus supponendis*, *venditandisque*, *operam suam pessimam impendit*, *celebris præcedenti seculo per Italiam falsarius*. Tales etiam alii, & plures forte, quam multis, qui diffusæ lectionis non sunt, facile obvium est. Estque hoc *plagii* genus omnium quidem turpissimum & impudentissimum: eo quod qui id committunt, in eos, quorum mentiuntur *nomen*, hoc non tantum respectu injurii sint, quod *libros* ipsis adscribant, quorum conditores non sunt; sed quod publicè etiam, ac mendacissime quidem, mediantibus istis pseudo-epigraphis, orbi universo persuasum id velint; qui judicare aliter non potest, quam illorum *Libros* eos, quos vident, esse, quorum *nomen* titulumve in fronte suâ gerunt, juxta hoc Augustini: *Ubi potens aliquis invenerit* titulos *suos*, *nonne jure rem* sibi *vindicat? & dicet*: *Non poneres* titulos *meos*, nisi *res* mea *esset*. Quod si vero jam contingat, ut *Librorum* illorum *suppositiitiorum* argumenta celebritati nominis eorum, quibus supponuntur, non respondeant, ut minimè vulgo respondent, quis non videt, agendi hunc modum in eximiam existimationis illorum *Autorum* diminutionem non posse non cedere? Haud utique difficile esset variorum inter Antiquos exemplis, quæ de vulgari imprimis *plagio* mox dixi, adstruere, sed Scripti ratio id non fert. Omnium loco hæc pauca tantum habe: *Aristoteli* id quosdam adscripsisse supra diximus,

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. §. 7.

Voss. de Sibyll. cap. 7.

Augustin. in Ps. 21.

Thomas. Tract. peculiar. de Plag. Literar.

mus. Adde hæc *Agrippæ* tantum verba: *Veterum dicta tantum compilavit, maligne explicuit, atque ita ingenti laudem* furto *& calumniâ sibi comparavit.* Homero idem impegit *Naucrates*, eo quod, cum in templo *Vulcani* Memphidico Libros *Phantasiæ* fœminæ, quæ *Iliadem* & *Odysseam* conscripserat, easque in Templo illo reposuerat, invenisset eos ut *suos* ediderit. Junge his *Hieroclem & Theopompum* apud *Eusebium*: de quo *priori* refert; quod *Scripta ejus ex* aliorum *sententiis non modo, verum* dictionibus *quoque ipsis, ac pene* syllabis *impudenter subducta fuerint.* De *posteriori* habet: Νῦν δὲ τὴν κλοπὴν δήλην πεποίηκεν ἡ τοῦ ὀνόματος μετάθεσις: Τοῖς μὲν γὰρ πράγμασι κέχρηται τοῖς αὐτοῖς, ἕτερον δ' ὄνομα μετενένοχε. Φερεκύδην γὰρ τὸν Σύρον πεποίηκε ταῦτα προλέγοντα· οὐ μόνον δὲ ταύτῳ τῷ ὀνόματι ἀποκρύπτει τὴν κλοπὴν, ἀλλὰ καὶ τόπων μεταθέσει. *Nunc vero furtum ipse suum nominis mutatione patefecit; rem enim eandem scribens* nomen *supposuit* alienum. *Id videlicet a* Pherecyde *quodam* Syro *prædictum fuisse tradit. Imo non hujus tantum nominis integumento, verum etiam locorum mutatione, suum ipse* plagium *conatur occultare.* Genuinus certe *Lavernæ* pullus! cui hoc *Ausonii* jure occinas:

Agripp. de Vanit. Scientiar. cap. 54.

Tollii Fortuit. pag. 29.

Euseb. de Præpar. Euangel. lib. 10.

Auson. Ep. 5.

Hic est ille Theon Poëta falsus,
Bonorum mala carminum Laverna.

legunt alii *Laberna.* Erat hæc Dea, cui supplices se exhibebant *fures*, qui & *lavernio*nes

Arnob. c. Gent. lib. 3.

niones inde dicti. Ita Festus: *Fures* laverniones *Antiqui dicebant, quod sub tutelâ Deæ* Savernæ *essent. in cujus luco obscuro abditoque soliti* furta *prædamque inter se luere, id est, partiri seu dividere* Πραξιδίκη dicta est *Hesychio*, quod δίκην det, id est, jus τῆς πράξεως, sive *astutæ & callidæ actionis*; nam & hanc πράξις aliquando notat. Quare & Germanis Belgisque *practijk*, Gallis *prattique* forensis non tantum usus est, sed *dolum* seu technam qualemcunque etiam significat. Rogantque technas has suas *fures* a *Lavernâ* hâc Deâ; Horatius:

Varr. de L. l. lib. 4.

Rosin. Antiq. Rom. lib. 2. cap. 19.

Horat. Ep. lib. 1. Epist. 16.

pulchra Laverna!
Da mihi fallere, *da justum sanctumque* videri,
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.

Prout idem fere lapidi *Ophthalmio* adscribitur, de quo sic *Marbodeus* apud *Ursinum*:

Ursin. Theol. Symbol. §. 190.

Asseritur furum *tutissimus esse* patronus,
Nam se gestanti visus *conservat* acutos,
At circumstantes obductâ nube *recondit*,
Ut spoliare domos possint impune latrones.

Addunt quidam *Mercurium*, furum quippe furtorumque autorem & repertorem. *Fures* enim, si quiquam, *lucro* intentissimi sunt, cujus præses est *Mercurius*. Ad eum *Ovidius*:

Saubert. De Sacrif. cap. 3. pag. 50.

Ovid. Fast. lib. 5.

Te quicunque suas profitentur vendere merces,
Thure dato, tribuas ut sibi lucra, *rogant.*

Ipse

Ipse *fur* nonnunquam dicitur, & *furta docere*. Prudentius, Arnob. lib. 4. pag. m. 83. Prudent. Hamartigen. pag. m. 363.

Expertes furandi *homines hac* imbuit *arte*
Mercurius.

Quas autem non artes, tanquam verus Deæ hujus alumnus, *Eusebianus* hic *Theopompus* adhibuerit, apud eundem *Eusebium* videre est. Qui quidem, cum pluribus ex *Clemente*, *Porphyrio* aliisque *furti* hoc genus *Veteribus*, ac imprimis *Græcis*, usurpatissimum fuisse demonstrasset, sic tandem concludit: Τὰς γειτόνων μέλας ὁ καθεὶς αὐτῶν λέξει ὁμοῦ καὶ διανοίας, καὶ ὅλας λόγων συντάξεις ἀποκλέψας, ὡς ἐπ᾽ οἰκείοις πόνοις ἐσεμνύνατο. id est, *Imo quemlibet passim videas, vicinorum suorum verba simul atque sententias, operaque nonnunquam integra* suffuratum, *non secus iis, ac propriis laboribus gloriari*. At quid *Antiquos* moror? Utinam ne in ipsis quidem probatissimorum seculi hujus Scriptorum *Libris* integra quandoque capita, verbotim imo iisdem plane syllabis ex aliis descripta, haud crebro nimis occurrerent, ne in genere quidem nominatis aut laudatis Autoribus, per quos profecisse se confiteri debebant! Diserte hâc de re *Rainaudus*, Scriptor non incelebris: *Inter sacros* (inquit) *Interpretes nihil hodie frequentius, quam ut unus alium expilet. Inde* tot recantationes, *tot variis titulis & nonnihil variâ dispositione plane* iidem *Libri. Quæ prior quispiam in* Genesin *dixerat, alius prope* verbotim *carpta*, *ne* nominato quidem Autore, *transfert*

Eufeb. lib. Cit. pag. 461-464.

Raynaud. Erotem. n. 274.

fert in suos Psalmorum *vel* Epistolarum *Commentarios*. Et quam acriter hoc nomine a Clar. *Vossio* non exagitatur Vir haud vulgariter alias eruditus *L. Cælius Rhodiginus?* *Nempe hoc actum* (dicit) *Rhodigino passim*, ut dissimulatis *Scriptoribus*, *unde sua hausisset*, *non alius quam ipse testis laudaretur*. Et alibi: *Et hic mos etiam fontes*, *unde quidque hauserint*, dissimulandi, *summis aliquot Viris seculo nostro perquam est familiaris*. Licet verear, ne *Vossius*, sic scribens, aliquanto iniquior in *Rhodiginum* fuerit. Quotquot enim *Lectiones* ejus *Antiquas* evolvere non dedignabuntur, deprehendent facile, eum vix quicquam in iis differere, quod Scriptoribus, quorum usus est operâ, generosè & ingenuè non attribuat. *Anteloquii* saltem dictarum *Lectionum* Autor quisquis sit, plane aliter de eo pronunciavit. Hæc ejus verba sunt: *Sicuti* Antiquarum *Lectionum Commentarios* conc nnarat *olim vindex* Ceselius, *ita nunc eosdem per injuriam interceptos*, *reparavit* Ludovicus Cælius Rhodiginus, *in corporis unam veluti molem aggestis primum linguæ utriusque floribus*, *mox advocato ad partes* Platone *item ac* Platonicis *omnibus*, *nec non* Aristotele, *ac ejusdem hæreseos Viris aliis*, *sed &* Theologorum *plerisque ac* Jureconsultorum, *ut* Medicos *taceam* Mathesin *professos*, *ex quâ velut lectionis farragine*, *explicantur linguæ Latinæ loca*, *quingentis haud pauciora fere*, *vel aliis intacta*, *vel pensiculate parum excussa*. Immemor forte *Vossius*, cum hæc scriberet, fuit, quod ipsemet innumera ex *Martinio*, autoris nomine dissimulato, desumpserit, testi-

Voss. de Idolat. lib. 3. cap. 84.

Præfat. Ll. Antiqq. Rhodigin.

Menag. Amoen. Jur. Civil. c. 99.

testibus *Menagio* & *Almelovenio.* Prout & nuperrime Grammatici *Parasini* ei impro-perarunt, quod e *Sanctio* & *Scioppio* suorum quamplurima exscripserit; quâ tamen cul-pâ absolvere eum conatur Doctissimus *Phorbæus*; cui haud illibenter calculum adjicio. De *Petro Galatino dicit* Johannes Morinus: *Quæcunque habet* Galatinus *toto libro suo a* Porcheto *Carthusiano desumpsit; nec* Porcheti *vel de nomine mentionem fecit.* Plagium *sane portentosum, cui vix simile unquam factum est. Nam* Galatini *liber nihil aliud est quam* Porcheti *descriptio, ipsissimis* Porcheti *verbis, atque etiam textum Hebræorum translationibus conservatis.* Et postea: *Verba* Galatini *legisti, Lector, cum* Porcheti *retulimus.* Prout *Plagii hujus Galatiniani*, imitationem *Claudio* etiam *Frassenio* nuper exprobravit *Natalis Alexander*, Theologus Parisinus, conceptis verbis dicens, ipsum e *Waltono*, *Morino*, *Buxtorfio*, *Huetio* aliisque *Disquisitiones* suas *Biblicas*, A°. 1682. *Lutetiæ* editas, æque ac olim ordinis sui Fratrem *Galatinum* Arcana *sua e* Raymundi Dominicani *pugione, corrasisse & compilasse.* Criminis hujus dicam *Aretino* etiam scripsit *Christophorus Persona*, eo quod *Procopii* Historiam *Gothicam*, presso *Autoris* nomine, in lucem emisisset. Imo ne ipsi quidem *Scaligero* pepercit *Vossius*, dum sic infit: *Autor hujus locuples est* (egerat de *leporibus*) Johannes Leo, *Africæ suæ libro 9. cap. de* Camelo, *& ex eo, sed* præterito, ut solet, ejus nomine, *Cæsar Scaliger*, *Exercit.* 209. Et alibi: *Eandem rem narrat* Cæsar Scaliger,

Almelov. Opusc. pag. 194.

Phorbæ. Præf. Medull. Voss. præfix.

Morin. de Græc. Hebræ. sinceritat. lib. 1. cap. 2.

Natal. Alexand. Dissert. Anticrit. adv. Claud. Frassen.

Voss. Tract. cit. lib. 3. cap. 58. 59.

ger, *Exerc.* 209. *ubi & alia de* Camelo *miranda legas : sed* (NB) *ex uno hoc* Leone *descripta*, nomine Autoris præterito, *quod solenne esse summo Viro, superius etiam querebamur.* Eandem ob causam notatur ab Hoornbekio *Johannes Gerardi: Et sic* (dicit) *Cocus noster pag.* 156. *&, qui hunc* gnaviter semper describit, *Johannes Gerardi. pag.* 156. Et quis candidioribus in *Isidoro Clario* verbis id carpit, quam *Matthæus Polus*, eruditissimus *Synopseos Criticorum* Autor? *Ignavum* (inquit) *illum manifestumque* plagiarium *Isidorum Clarium lubens prætereo, qui ex Munstero plerumque, non modo* sententias, *sed &* verba *fere singula descripsit. Qui si in ea Republicâ vixisset, ubi* ingeniosis furibus *veniâ concessâ*, imperitis *tantum & segnibus pœna capitis statuebatur, ad furcam procul dubio damnatus fuisset.* Imo ne absolvi quidem crimine hoc plane potest inter Theologos nostros, vir alioqui subtilissimus, *Johannes Maccovius.* Quodsi enim inspicere non detrectes *Exercitationes* ipsius *Remonstrantium* hypothesibus abhinc annos aliquot oppositas, docebunt te oculi tui, eximiam earum partem non tantum quoad *materiam*, sed quoad ipsa etiam *verba*, e Belgico *Latine* versa, e Clar. *Molinæi* Anatome *Arminianismi* compilatam esse. Quod in Doctore, extemporanei acuminis honore alias celebratissimo, miratus semper fui. Hunc etiam alius postmodum secutus est *Scriptor*, cætera optime de Ecclesiâ meritus, qui vernaculo sermone egregium concinnavit opus, Adversariisque opposuit, in quo

Hoornb. Vet. & Nov. part. 1. pag. 129.

Pol. in Præfat. ad 1. Tom. Synops. Critic.

Maccov. Colleg. Theolog. Disp. 4. & 11.

Molin. Anatom. Arminianism. cap. 5. & 24.

quo vix quicquam tamen habet, quod ex alterius doctissimi Viri lucubrationibus *Latinis*, contra eosdem Hæreticos emissis, non deprompsit; cujus tamen perrarò, si cum aliis, quos multo frequentius memorat, compares, mentionem facit. Parco aliorum plurium nominibus, ne videar honorificæ eorum existimationi detractum quicquam velle: tametsi forte inter eos non desint, qui satis alias mordaciter eos exagitarunt, qui candide & generose nominare in more habebant, a quibus sua, quæ promebant, commodato acceperant; vasta interim volumina in lucem protrudentes, quorum forte ne minimam quidem particulam, ut vere *suam* venditare auderent, nisi stulte, a nemine alio legenda *sua* crederent, quam ab iis, qui præter illa nullum alium Scriptorem legerint unquam vel inspexerint.

V. Multo proinde *Scriptore* cordato dignius est, istiusmodi sibi imitandos proponere Autores, quibus (ut Jureconsulti *justitiam* describunt) *perpetua constansque animi voluntas est*, ut in aliis rebus, ita etiam in *scribendis libris*, suum *cuique tribuendi*, hoc est, qui a *furto* hoc *literario* plane alieni sunt, *Gryphiandros* nempe, *Heinsios*, *Dietericos*, *Geusios*, *Spanhemios*, *Altingios* &c. *Semper* (de se ipso dicit Gryphiander) *id egi, ut fideliter allegando Autores* furti literarii *maculam effugerem, cujus multi non ex modernis tantum, sed & ex Antiquioribus Scriptoribus rei aguntur, qui opes & Glossas, quas fecerunt D D. antiqui, mortui jam multis temporibus, viventes sibi approprian t*, ut

Gryphiand. Tract. de Insul. in Præfat. p. 14.

Heinſ. in Append. ad Ariſtarch.

ut conſequantur laudem & gloriam Scholarum. Et Heinſius: Ad *laudem atque exiſtimationem ingenui probique Viri intereſſe exiſtimavi ſemper, ut per* quos profecerit, *a quibus fuerit adjutus, nemo ignoret. Uſi ergo ſumus* Scaligeri *codicibus duobus &c.* Neque

Dieteric. Præfat. ad Antiqq. Biblic.

aliter Diëtericus: *Satius* (ait ille) *duxi profiteri quemque, quam ullum laude ſua fraudare, quam merentur, qui εἰς πάντα μαθήματα facem prætulerunt.* Nec non Geuſius:

Geuſ. de Victim. Human. part. 2. cap. 8.

Cramben recoctam nolunt neque alii, neque ego. Abhorreo, & ſemper abhorrebo, imo piaculum *duco, labores a maximis Viris multo ſudore exantlatos,* pro *meis venditare, cum in aliorum ſcriptis compilandis ἀνδραποδίστης & fur audire nolui. Et quod ab aliis laudatum, libatum aut tractatum eſt, tanquam recens inventum obtendere, a* furto *parum differt, & doctis bilem movet, ac faſtidium parit.* Ac tandem Spanhemius: *Hoc*

Spanhem. Dub. part. 1. in Ep. ad Lector.

etiam addo, me nemini ſtudio obſervationes ſuas, ſuppreſſo Autoris nomine, *intervertiſſe; ſi quid tamen tale imprudenter a me alicubi factum, repetundis poſtulatus, aliena ſpolia res ſuas ſibi habere jubebo.* Ita illi. Quibus non poſſum non addere *e Gentilibus* Æſchylum Poëtam, dicere ſolitum,

Pezel. in Obj. & Reſp. Melancht. part. 3. in Præfat.

τὰς αὑτοῦ τραγῳδίας τεμάχη εἶναι τῶν Ὁμήρου μεγάλων δείπνων, *Tragœdias ſuas de magnis Homeri cœnis particulas tantum eſſe.* Adeo nempe æquum juſtumque eſſe exiſtimabat, pleraque ſua *Homero,* cui debebantur, accepta referre. E. *Chriſtianis* habe *Nepotianum,* de quo ſic alicubi *Hieronymus,* cujus ſuave corculum erat: *Ingenuo pudore ornabat ætatem;*

Hieronym. Ep. 2. ad Heliodor.

tatem; *quid* cujus esset *simpliciter confiteri*, *atque hunc in modum eruditionis gloriam declinando eruditissimus habebatur. Illud, ajebat*, Tertulliani, *illud* Cypriani, *hoc* Lactantii, *illud* Hilarii *est*. *Sic* Minutius Felix, *sic* Victorinus, *in hunc modum locutus est* Arnobius. *Me quoque quod attinet, quia pro soliditate avunculi diligebat, interdum proferebat in medium, lectioneque assiduâ, & meditatione diuturnâ, pectus suum* Bibliothecam *fecerat Christi*. Imo vero a *criminis* hujus maculâ usque adeo abhorruit consummatissimus Theologus *Henricus Altingius*, ut vel levissimam ejus subire *suspicionem* quam sollicitissimè caverit. Ecce ipsissima ejus verba: *Hunc* Quintilianum *propriâ suâ manu descriptum, ante annos xx. scilicet Christi* 1620, *in Collegio* Sapientiæ *manu meâ excepi, atque etiam ex communi* (Bibliothecæ scil. Heidelbergensis) *incendio eripuissem, nisi veritus fuissem, si in supellectili meâ reperiretur* liber antiquus, *etiam mea omnia pessum irent, & ego ita apud posteros inter* plagiarios *recenserer*. Neque minori apparatu, sed majori potius & forsan nimio, invidiam hanc amoliri conatus est *Seldenus*, cum esse aliquem deprehenderet, qui nonnulla a se e *Petro Fabro* transscripta, & in *Syntagmata* sua de *DIS Syris* congesta esse, orbi literato persuasum vellet. Se culpâ eâ vocare multis protestatur, Deum innocentiæ testem inclamat, *Fabrum* ante primam *Syntagmatum* suorum editionem nunquam inspectum a se esse dicit, tandem haud uno, sed variis respectibus *Fabriana* a suis quam lon-

Alting. Histor. Palatin. m. 5. pag. 6.

Selden. de DIS Syris in iteratæ Edit. Præfat.

Donat. in Terent. Vit.

longiſſime diſcrepare, invictè oſtendit. Taceo *Terentium* Comicum, qui non tantum *Græcorum* inſtituta moreſque percipiendi, ſed & vitandæ opinionis cauſa, quia videbatur *aliena* pro *ſuis* edidiſſe, urbem *Romam* egreſſus eſt, nec unquam poſtea ad illam rediit. Tempore enim Poëtæ illius non obſcura erat fama, adjutum eum in ſcriptis ſuis fuiſſe, juxta nonnullos, a *Lælio* & *Scipione*, quibuſcum familiariter vixerat, juxta alios (quoniam duo illi adoleſcentuli tum demum erant) a *C. Sulpitio Gallo*, homine docto, vel *Qu. Fabio Labeone*, & *M. Popilio*, conſulari utroque & Poëtâ. Quod qualitercunque ſe habeat, ipſe ſaltem *Terentius* famam illam non tantum non minuit, ſed auxit e contra; eo quod nunquam niſi ſiccè & frigidè duntaxat ſe tutatus contra eam ſit. Ipſum eum audi in *Adelphorum* Prologo:

Terent Adelphor. prolog.

Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, aſſidueque unà ſcribere:
Quod illi maledictum *vehemens exiſtimant,*
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet,
Qui vobis univerſis & populo placent.

Montagne Eſſ. Livr. 1. Chap. 39.

Ita nempe tum temporis negligebat *Plagii* illius ſuſpicionem, quæ tamen poſtea adeo ipſum uſſit, ut Patriâ extorris fieri maluerit, quam qualitercunque eâ gravatus, inter familiares ſuos diutius morari.

VI. Neque

VI. Neque negari tamen poteſt, perquam arduum eſſe, poſt tot eruditiſſimorum hominum docta pignora, *inauditi* quicquam in ſcenam producere, cum Barth. Zodiac. Chriſtian. pag. 224.

> *nil fingere factu,*
> *Aut dictu valeas mirum inviſumque. . .*

Unde & neceſſitas Scriptoribus, etiam maxime ingenuis, impoſita eſt, aliorum cogitata, ut ſua, nonnunquam adoptandi; uti & nemo unquam abſolutè id improbavit. Quod enim de Scriptoribus *antiquis* dicit alicubi Euſebius, *honorem ipſis eſſe, ſi bene docuerint, quod* repetantur *eorum doctrinæ*, quidni quibuſvis aliis Scriptoribus etiam applices? Præſtat enim aliquando pedem in alieno ponere, quam impervium ſemper vagari callem, & proprio nimium ſtipiti inhærere, cum Lectoris non tantum ſed & veritatis inſigni ſæpe diſpendio. *Ego quid acturus* (quærit de ſeipſo Hieronymus) *qui nullum* prævium *ſequens*, peſſimum, *ut dicitur*, *memet* ipſum magiſtrum *habeo*? Græce, ἐγὼ δὲ τί διαπράζομαι, ἡγεμόνῳ ἑπόμενος οὐδενὶ, ἀλλ' ἐμαυτὸν κάκιςον, ὡς ὁ λόγος φησὶ, διδάσκαλον ἔχων? Glorioſum nonnullis videtur ſapere PRÆ multis, ſed longe ſatius eſt, ſi fieri poſſit, & digni ſint, ſapere CUM multis. De *Mantuano Vate* habet Macrobius; *Quis fraudi* Virgilio *vertat, ſi ad excolendum ſe, quædam ab* Antiquioribus *mutuatus* ſit? *cui etiam gratia hoc nomine debetur, quod nonnulla ab illis in Opus ſuum, quod æterne*

Eccleſ. 1. 9.

Euſeb. lib. 2. adv. Sabell.

Hieronym. Ep. ad Dextr.

Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 1.

æterne mansurum est, transferendo fecit, ne omnino Veterum *memoria deleretur.* Imo vapulat exertis verbis *A. Gellio* Seneca, *quod nihil dignitatis aut gratiæ ex* Veterum *scriptis vernaculæ & plebeiæ suæ* (ut loquitur) *eruditioni addiderit.* Ingeniosè olim *Zeuxis* Crotoniates, *Helenam* formâ undequaque perfectissimâ effecturus, cum omnia, e quibus constare excellens illa, quam quærebat, pulchritudo debebat, in uno reperienda corpore esse desperaret, quinque formosissimas elegit, & ad se deduci jussit virgines, ut quod in quâque earum excelleret maxime, in suum exemplar referret: atque hâc arte opus omni laude majus effecit & perfecit. Quis vero jam est, qui ullâ juris vel æquitatis specie sagacissimi illius Artificis a nullis non Scriptoribus, in *Libris* suis concinnandis, vestigia premi vitio unquam verterit? ea scilicet, quæ in unoquoque Autore laudabilia & elimata maxime ostendunt, in usum suum rapientibus, atque exinde, quod commentari in animo habent, judiciosè, quin & audacter nonnunquam componentibus & perficientibus: imprimis adeo industrii si sint, ut quæ *aliorum* sunt, justo ordine suis infarcire norint, riteque connectere. *Quæ hic propono* (verba sunt Paschasii Ratberti) *multorum sunt eruditissimorum hominum, quos antiquior tulit ætas, & firmavit auctoritas veritatis, sed proprio commendata stylo novitas facit esse mea. Ita ut Tractatus, qui de pluribus colligitur,* unus *vere videatur, & specialiter esse meus.* Quinimò negare quis ausit, imprimis oculatior si sit, & modicæ tantum

Gell. N. A. lib 12. cap. 2.

Plin. lib. 39. 9.

Paschas. Ratbert. in Præf. lib. 6. ad Matth.

tantum lectionis, quin (ut ut contrarium jactitare soleant homines quidam, qui, ut novivenduli videantur, nugivenduli sæpe sunt) universa fere moderna *scribendi* ratio in hoc solo consistat, quod quæ ab *his* scripta olim sunt, recoqui *ab aliis* videamus, adjectâ tantum novâ quadam super antedictis ἐπικεράσει, vel appositis novis quibusdam antescriptorum amplificationibus, tum per earundem thesium probationes recenter inventas, harumque ab opponentium exceptionibus instantiisque, hactenus non usurpatis, vindicationem; tum per nonnullorum (quæ plurium Literatorum primaria & laboriosa diligentia jam est) e Scriptoribus antiquis locorum, quæ vel in dubium tracta, vel variis eruditorum interpretationibus intorta, saltem vexata hactenus fuerunt, repetitionem & conglomerationem, haud quidem inutilem semper & illaudabilem, modo, qui modum excedunt, nonnunquam non interstreperent. Invenias enim non raro nonnullos e *Criticorum* grege, qui pro voculâ non ita pervulgatâ, si quam invenerint, aut paulo reconditiore fabulâ, aut abstrusiore loquendi modo, ubivis haud ita obvio, vel febriculosâ quadam ad Grammaticam pertinente observatione (*Lipsius* refert ad *scabiem Criticam*) inauratâ statuâ se dignos putant, tamque effusè nonnunquam eapropter gestiunt, exultant, triumphant, studiumque suum nemini non prædicant, ac si rarissimo exemplo ipsas *Babylonas* occupassent: haud pene absimiles in hoc *Pythagoræ*, de quo testis est *Plutarchus*, quod, cum Geometriæ

Muret. Orat. 3. Vol. 1.

Lips. Epist. Præterit. Ep. 13.

insignis admirator esset, ob *unum* tantum *problema*, eo spectans, inventum, totum bovem Dis suis immolârit. Ita Apollodorus:

Plutarch. Op. part. 2. pag. m. 1094.

Pythagoras celebri diagrammate *quando reperto*,
Mactato fecit splendida sacra Bove.

Atque hi quidem sunt, qui se tum *novi* & admirandi quid in scenam produxisse putant, cum ego e contra, ut olim, ita & jam verissimum & æquissimum *Comici* hoc essatum esse existimem:

Terent. Eunuch. in Prolog.

Nullum est jam dictum quod non dictum sit prius:
Quare æquum est, vos cognoscere atque ignoscere,
Quæ veteres *factitarunt, si faciant* novi;

communi quippe omnes Bibliopæi privilegio hic gaudent. Imo vero siquis e *meris* aliorum cogitatis & dictatis *Librum* forte aliquem concinnet, ne hoc quidem mox fraudi ei esse oportet, modo, debito iis, quorum ope usus est, honore relicto, ea quæ scribit in justum redigere ordinem possit, atque adeo, dum *materiei*, quam tractat, autor non est, *formæ* saltem ejus ingeniosum artificem se esse demonstret. Hinc condemnandi non sunt, e contra commendandi, qui Librorum & Tractatuum, a se selectorum, *Summas* exhibent, uti *Photius* fecit in *Myrobiblo*, & *Gesnerus* in *Pandectis*, & *Justinus* Trogi, Florus Livii, quin ipse *Eusebius* in Chronico, Afri-

cani

cani *Summatores* extiterunt; vel *Eclogas* e Scriptore vel Scriptoribus edunt, cum *Stobæo*; vel variis denique de locis sensibusque diversis carminis cujusdam structuram in unum solidant, aut e *multis* fragmentis scriptum aliquod contexunt, quod κέντρων Græcis, Latinis, omisso R, *cento* dicitur; de quo Scriptorum genere sic alicubi Scaliger: *Quum versuum membra hinc inde collecta assuuntur, rhapsodiæ nomen repræsentant: atque idcirco* centones *appellati sunt, a* centonibus, *quibus fiunt stragula. Tale apud* Ausonium *poëma, e frustis* Virgilianis *coagmentatum; tale etiam* Probæ *poëtriæ Christianæ, cui ab opere* centone *nomen factum est.* Quam imitatæ sunt *Eudoxia* Imperatrix, & *Olympia Fulvia Morata* ex *Homero*. Et quid *Lipsius* de *Politicis* suis? *Lapides & ligna* (inquit) *ab aliis accipio, ædificii extructio & forma tota nostra est.* Architectus *ego sum, sed* materiam *varie undique conduxi. Nec araneorum sane textus ideo melior, quia* ex *se fila gignunt, nec noster vilior, quia* ex alienis *libamus, ut apes.* Et ingenue Voetius (*plagium* alias ad *falsi crimen* referens, *Nolo hic taxare, qui* ex aliorum *fontibus & fluviis rivulos derivant, aut qui pugnum aliorum in palmam extendunt, aut vice versa palmam in pugnum contrahunt.*

Scaliger. Poëtic. lib. I. cap. 43.

Lips. Not. in Politic. cap. I.

Voet. Disput. Selećt. part. IV. pag. 695.

VII. Sed vero universa aliorum capita harpagari, imo tractatus dimidiatos describere, & ut *suos* Lectoribus obtrudere, ne interposito quidem quali quali propriæ mentis judicio, nullisque *magistris* laudatis, uti aversabile *plagium* est, ita a nemine, cui

vel cerebri unciola tantum restat, nisi pro *ingrati* in *Præceptores* animi manifestissimo indicio haberi potest. Haud immeritò, qui in sic faciunt hoc *Aristophanis* applices:

Aristoph. in Equit.

Ἐγὼ δὲ περιπατῶν γ᾽ ἀπ᾽ ἐργαστηρίου
Ἑψοῦντος ἑτέρου τὴν χύτραν ὑφειλόμην.
Ego obambulans ab officinâ longius,
Alio *coquente*, ollam paratam *sustuli*.

Vel hoc *Diocletiani*, tum nondum Cæsaris; cui solenne erat, de *discipulis* quibusdam dicere, *quod* Præceptores *suos apros occidere sinerent*, *ipsi pulpamento placide fruentes*: id est, quod *grave* erat, multâque indigeret operâ & curâ, *Præceptoribus* committentes, quod vero *leve*, & honorificum esset, *aliorum* nempe vitulâ arare, *furtivoque* illustrari splendore, sibi reservantes; quod utique *Scriptoribus* & Autoribus, si rescisçant, non nisi tormenti vice esse potest. Scilicet

Hos ego versiculos *feci*, *tulit alter honores*:
Sic vos *non* vobis *nidificatis aves*,
Sic vos *non* vobis, *vellera fertis oves*,
Sic vos *non* vobis *mellificatis apes*,
Sic vos *non* vobis, *fertis aratra boves*:

uti questus olim est *Virgilius*, cum *Bathyllus* distichon ab ipso in *Augusti* honorem scriptum

(*Nocte pluit totâ redeunt spectacula mane,*
Divisum imperium cum Jove Cæsar habet)

sibi

ſibi ipſi perfidè vindicaſſet, nec vulgariter eapropter ab Imperatore donatus & honoratus eſſet. Non *Bathyllus* ille *Samius* (ut obiter id notem) *Anacreonti* dilectus, de quo Horatius in Epodis: Horat. Epod.

Non aliter Samio *dicunt arſiſſe* Bathyllo
Anacreonta *Teium.*

ſed *Pontomimus*, patriâ Alexandrinus, *Mecœnatis* delitium, cujus *Tacitus* alicubi meminit. Tacit. Ann. lib. 1. Caſtigavit ſcribendi hunc modum, ut inſignem *ingratitudinem*, in *Macrobio* Petrus Crinitus, cum e penu *Gellianæ* eruditionis quamplurima in *Cœnas* ſuas depromſiſſet: Pet. Crinit. de bon. Diſcipl. diſc. 4. *Homo* (inquit) *fuit quidem eruditus, ſed ingenio* maxime ingrato, *ac prope impudenti, ut qui tanto æris alieni cumulo nuſquam creditoris* nomen *profiteatur;* neque alio eum carbone in *Galatino* notavit *Hottingerus*, dum dixit: Hottinger. Hiſtor. E. part. 5. p. 102. *Quare* Galatinus *ille Franciſcanus* ingratus *fuit, qui ne ſemel quidem* Raymundi Sebondi (ex hoc enim, juxta *Scaligerum*, omnia ſua ſurripuerat, *Morinus* dicit ex *Porcheto*) nomen *memoravit.* Scalig. Ep. 241. Adde quod *latrocinium* hocce *literarium* hoc quoque nauſeoſo multari ſoleat incommodo: quod, qui id committunt, in ſcriptione ſuâ nonniſi *inæquali* fere procedere poſſint pede; adeo ut tunc legere videâre *Tullium*, nunc *Tacitum*, tunc ampullas *Sophocleoſque* cothurnos, nunc interruptum, *trivialem*, humique repentem ſtylum, ſingultienti magis quam *articulatè loquenti*, vel *accuratè* & nitidè *ſcribenti* convenientem, quaſi veluti

Horat. de Art. Poëtic. Ver. 3. 4.

atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne,

& trunco aureo luteos suppositos pedes videas. Quod quam probrosum generoso Scriptori sit προσφανέστατον ἐστί. Displicuit saltem vehementer *Erasmo*, Theatri literarii alteri veluti *Roscio*, scribendi hæc ratio. Hujus enim stylum si consideres, eum non nisi apertum, simplicem, modestiæ plenum, doctum, eruditum, perpolitum, nihil scabri, contorti, conturbati habentem, e contra (quod præcipuè videtur attendisse) *sui in omnibus simillimum*, æquabilem, uniformique tenore fluentem semper & ubique offendes. Ut multa paucis, si expendere modo lubeat solertissimum *Aristophanis* judicium, quod apud *Vitruvium* est, patescet facile, quam invisum & invidiosum *Plagium* hoc apud Antiquorum aliquos semper fuerit. Historia sic habet: *Is* (Aristophanes nempe) *cum a Ptolomæo Philadelpho Musis & Apollini dicatis inter judices literatos septimus assideret, cæterique sex unanimi sententiâ primas & secundas in certamine* Poëtarum *tribuissent illis, quos maxime animadvertissent multitudini placuisse, eum primum pronuntiari jussit, qui minime populo placuisset. Quod cum miraretur tum Rex, tum multitudo universa, dicendi veniam flagitavit, eâque impetratâ, factoque silentio, eum solum poëtam esse dixit, cæteros vero non* sua, *sed* aliena *recitasse, judicantium vero esse, non* furta *sed* scripta *judicare & probare. Idque cum ex armariis eductis Voluminibus ostendisset, coëgissetque qui recitârant, se* furatos

Morell. Enchirid. ad Verb. Cop. pag. 13.

Vitruv. in Procem. libr. 7.

Ursin. Mantiss. ad Acerram Philologic. §. 137.

tos *sua esse, confiteri, Rex cum illis* furti *agi jussit, condemnatosque cum ignominiâ demisit.* Aristophanem *vero amplissimis muneribus ornavit, & super* Bibliothecam *suam eum constituit.* Ac justissimum certè *Aristophanis* hoc judicium fuit, meritissimoque hæc in expilatores irrogata pœna, cum juxta *Synesium*, Ptolemaidis *Episcopum*, *impium magis sit mortuorum lucubrationes, quam vestes eorum furari, magnamque hoc crimen cum ipsâ* sepulchrorum effossione *affinitatem habeat*, quam nemo unquam impune commisit. Juxta enim Senecam *sepulchri violati est actio*; proque circumstantiarum vario discrimine *tum* relegatione, *tum* damnatione ad metalla, *tum* deportatione, *tum* pecuniâ, *tum* manus amputatione, nonnunquam etiam morte autores ejus mulctabantur; ut neque multum ab alienarum arborum succisione differt, cujus supplicium non minus capitale semper fuit. Virgilius:

Synes. Ep. 41.

Senec. lib. 4. controv. 4.

Kirchmann. de Funerib. Roman. lib. 3. cap. 26.

Atque malâ vites incidere falce novellas.

in quem locum Servius: *In hoc maximum nefas* est, *quod ait vites* novellas. *Nam* vetulæ *& cum utilitate inciduntur. Fuerat autem* capitale *supplicium arbores* alienas *incidere.* Præsertim autem locum hæc habent, si de tali quoque *Plagio* sermo sit, quo *aliena* non tantum venditamus ut *nostra*, sed *nostra* etiam sub *aliorum* Magnorum Virorum *nominibus* in publicum emittere præsumimus. Quam enim male hoc *furti* genus cesserit *Alphonso Ciccarello*, cujus & supra

Serv. in Virgil. Eclog. 8.

Leo Allat. in Append. ad Fragment. Antiquit. Etrusc. & de Libb. Apocryph.

meminimus, Historiæ testantur. Hic enim postquam universæ pene *Italiæ*, idque prolixo satis tempore, ementitis suis Manuscriptis, Antiquitatibus, Actis, Libris, iisque ad omne argumentum confictis, imposuisset, turbasque haud leves ubicunque excitasset, deprehensus sub *Gregorio* XIII. Pontifice in phylacam rectà adductus est; cumque crimen nec negasset, nec palliare, multo minus excusare potuisset, *falsitatis* reus declaratus, ad supplicium ductus, resectâque prius a carnifice manu, palo alligatus, laqueo suffocatus, totusque tandem feralibus flammis exustus est. Licet non desint, qui, in mitiorem inclinantes partem, eum capitis simpliciter damnatum fuisse putant. Quod quomodo se habeat, jam non inquirimus. Sufficit in liquido hinc esse, Pontificem *Plagiarium* illum non vulgarem indignissime habuisse; affectatum in eo *Grammaticos* sive *Censores* Romanos, qui quoscunque libros, *falso* ita inscriptos, tanquam *subdititios* familiâ submoverunt, neque, ut laude lectuque dignis Eruditorum pignoribus accenserentur, permiserunt. Ad rem Rivetus: *Si justo* supplicio *plectuntur, qui per incautæ plebeculæ manus* adulterinam *monetam disseminant; eodem certe affici merentur, qui horrendum id in Ecclesiâ designant* flagitium, *ut ineptias suas, hæreses & superstitiones* [quidni & alia commenta?] *pro fide dignis operibus, claris* nominibus *confictis supponunt, notha pro legitimis.*

Quintil. Institut. Orator. lib. 1. cap. 4.

Rivet. de Autorit. Patr. cap. 31. pag. m. 86.

VIII. Atque hæc quidem cum ita sint, mirari sæpe subiit, quomodo Theologi quidam non incelebres, & vere eruditi (forsan

ſan, quod in more ſibi eſſet in *Commentationibus* ſuis ſine alienâ vitulâ vix arare, omiſſis paſſim eorum, a quibus docti ſua erant, nominibus) in animum ſuum inducere potuerint, ut artificium hocce κλοπικὸν tanto conatu excuſare, palliare minimum, quantum pote eſt, & incruſtare laborarunt, e contra aculeatè ſatis exagitare, qui in Scriptis ſuis aliorum Autorum ſuffragiis certare, ac per quos proficerint, cum illuſtri *Spanhemio*, ambitioſe *quidem teſtari in* more habent. Sic ante annos aliquot Prideauxius: *Iis* (inquit) *ſolenne eſt aliorum ſententiis latas paginas implere, ut ad tam multiplicem lectionem imperitiores ſtupeant.* Quem ſecutus pronuper eſt alius quidam Vir magni nominis, cujus hæc verba ſunt: *Nempe prout in convivio ibi appoſiti, & panis in fruſta ſectus non amplius ſunt ſolius heri, ſed omnium invitatorum, quibus jus eſt, quantum lubet, de omnibus veſci, & quod vult quiſque eligere; ita & cogitationes conceptuſque publico donatos, non eſſe illius ſolius, qui iſtos invenit primum, ſed omnium communes, & quos proprios facere cuique licet, cui aſciſcere placet.* Eos vero, qui a ſe hic divortunt, *citandis ſine modo & fine Auctoribus centones ſuos farcire* dicit; *ut multæ lectionis & vaſtæ eruditionis titulo apud ſemi-doctos & ſciolos ſuperbire queant.* Sat equidem dictatorie & odioſe! ſed vero, uti jungit nonnunquam

Spanhem. Dub. Euang. part. 1. in Præfat.

Prideaux. Orat. 3. cap. 2.

Horat. de Art. Poëtic.

Humano capiti cervicem pictor equinam,

ſic componuntur hic etiam cum ſe invicem, quæ haud magis conveniunt, quam cum

quadratis

quadratis rotunda. Quæ enim inter *Librorum scriptionem*, & commentitium, quale hic fingitur, *convivium* convenientia? imo quæ non disconvenientia? ut demonstrari pilatim posset, si res tanti esset. Diximus supra, quid per *plagium*, quid per *plagiarium* intellectum velimus (quod attendendum, ne videamur λογομαχεῖν) quodsi ergo accipiamus *comparationem*, quam possemus non accipere, quid tum? Non diffitemur nos, Scriptorem, qui *Librum* aliquem vulgavit, eo ipso nemini non jus facultatemque concessisse, conceptus illos, publico donatos, ut *suos* adoptandi. Verum enim hoc Senecæ est: *Optimam esse ultimo scribentis, conditionem; parata quippe verba invenit, quæ aliter instructa novam faciem habent; nec illis manus injicit tanquam alienis.* Sive, uti Flaccus:

Senec. Ep. 27.

> Publica *materies* privati juris *erit, si*
> *Nec circa vilem, patulumque moraberis orbem.*

Horat. loc. citat.

q. d. Licet Autorem, qui *publicè* scripsit, ut *tuum* adsciscere, si non hæreas in circulo omnibus patente & contemto; hoc est, si quem imitari videri vis, haud ita religiosè sequaris, ut nequicquam addas de tuo, nihil invenias, quod dictum hactenus non sit, nihil immutes, quod secus sive melius dicendum vel scribendum existimes. At tolliturne hoc tum pacto omnis *gratitudinis* obligatio, Scriptori illi a cogitationum suarum adoptatore debitæ, quam in re nullâ aliâ, quam in honorificâ accepti beneficii *professione*

Bond. in Horat.

sione & commemoratione consistere, neminem, credo, fugit? Revera hospes, qui opiparo convivas suos excepit epulo, eo ipso jus eis dedit in omnia, quæ apposuit, fercula; sed an ideo gratitudinis lege non tenentur, quotquot liberaliter excepti ab eo sunt? quis est, cui cor recte salit, qui id dixerit? *Ingrati convivæ est* (ut optimè habet eruditissimus Phorbæus) *nolle fateri, quam benigne exceptus sit epulis conquisitissimis.* Maxime si eadem illa fercula, quibus exhilarare alios intendimus, non *nostra*, sed benefici illius *hospitis* esse, latere haud dudum possit? Pugnarene dicemus, aliorúm sibi proprios conceptus facere, & eorum tamen, quorum adjuti sumus operâ, gratanter meminisse? vel an æquior forte gratiarum erit actio, si quæ *aliorum* sunt, clanculum surripiamus, & ut *nostra* parum peritis venditemus? Quod velle videntur Viri Eruditi, *plagium* non tam in rei furtivæ surreptione, quam in surreptionis illius professione & indicio constituentes. Componit cum se invicem, quæ opponi hic ab *Opponentibus* videntur, Doctissimus *Fullerus*, dum ait: *Sane quæ semel divulgata sunt, & in lucem edita, publici juris jam fiunt, & a quovis lectore usurpari possunt, modo ne de industriâ subtrahat ea Autoribus suis, sibique in morem* plagiarii *vindicet,* Cum vero volupe horum Theologorum alterutri fuerit, *plagiariorum* hoc jus cum eo, quod in omnes ab hospite appositos cibos conviva habet, conferre, ecce sis, quam parum causæ ipsius id prosit, in *Johannis Heidfeldii* verbis, quibus olim *Matthæum Tympium* (qui

Phorbæ. Dissert. de Litter. Latinor. p.

Fuller. Miscellan. in Append.

qui eidem huic inhærens comparationi; *Mensam* suam *Theologico-Philosophicam* in lucem emiserat) sic perstrinxit: *Tu* (ait *Tympium* compellans) *& tui similes nostros Libros lectitatis, sed valde illiberaliter & parum ingenue. Ego, si ea tollam, & mihi vindicem, ut jure debeo, quæ mihi, ut* Te plagiarium *decet, surrepta* in Mensâ *tuâ* Philosophicâ *apposuisti, vah! quantula portio aridarum tuarum micarum supererit? si, inquam tollantur, quæ sunt* Heidfeldiana, *arido pumice eris siccior, & Leberide nudior.* Non desunt, ut ante diximus, qui *infame furtum, piaculum, falcis in alienam messem missionem,* quinimo *sepulchrorum* veluti *effossionem* &c. fallacem hanc occultamque alienarum cogitationum surreptionem indigitarunt: quodsi jam benigniuscule forsan judicare & pronunciare de eâ Viris hisce Doctis visum fuerit, dissentientesque a se suâque opinione errasse existimaverint, cur non aquâ magis quam aceto, id est, fraternè potius quam usque adeo contumeliosè corrigere errorem illum instituerunt? cur non ex charitate potius aliter sentientes tractare, quam mentem actionesque eorum in sequiorem sensum torquere maluerunt? improperando iis, ut liquet, quod *multæ lectionis & vastæ eruditionis titulo apud semi-doctos & sciolos superbire, imperitorumque fucatâ illâ προφάζει stuporem & admirationem* excitare intendant. Procul certe id abit a piissimo Clariss. D. *Burmanni* consilio, *rectius esse,* dicentis, *errorem & ignorantiam, uti nostram, ita & aliorum non* altercatione, *sed* precibus, *non* gla-

Heidfeld. Sphinx, cap. 25.

Burmann. Orat. inaugur. habit. Ultraj. Anno 1662.

gladiatoriâ manu, *sed* flexis genibus *superare* (præsertim si de *citandis* vel *non citandis* Autoribus lis tantum sit) *& in iis, ad quæ pervenimus, eâdem incedere regulâ, & idem sapere; in reliquis vero, in quibus quis dissentit, expectare, donec Deus id revelet.* Sed eximiis magnorum Doctorum in Ecclesiam meritis dandum aliquid est: prout revera *Viri quadrati* (ἄνδρες τετράγωνοι dicuntur *Aristoteli*) id est, qui comsummatæ aliâs virtutis sunt, etiam humani quid pati nonnunquam possunt, juxta hoc *Simonidis*,

Aristot. Ethic. lib. 5. cap. 11.

Simonid. ap. Stob.

Πάμπαν δ' ἄμωμος ἔτις, ἐδ' ἀκήρατος.

Nemo vacat prorsus malo, neque crimine.

Tametsi percipere vix sit, quo pacto hi Heröes, multorum Scriptorum allegationes invidiosè ita exagitantes, in gratiam redituri facile sint cum tot nominatissimis Viris, quorum lucubrationes refertissimæ iis sunt, cum *Grotiis*, *Vossiis*, *Mornæis*, *Voetiis*, *Gathakeris*, *Spanhemiis*, & (ne *Nostrorum* solummodo hanc *scribendi* rationem esse quis putet) e *Papicolarum* grege, cum *Martino Delrio*, digno qui, ob illustrem, quem Scriptis suis in Eruditorum choro occupat locum, *solus* hic, nominetur. Hunc enim uti hoc imprimis nomine impense quidam commendarunt, quod in *Brabantiæ* Senatum primum allectus, ejusque Princeps, Palatinorum militum juri dicundo præfectus, Ærarii opulentissimi & vere Regii Quæstor, tandem ad *maxima* quæque natus, *minimam* postea *Jesu societatem* amplecti,

plecti, fastum omnem exuere, omnibus subesse, nulli imperare, & novellus quasi tyro, uti dicunt, repuerascere propter Christum non erubuerit; ita alii hinc etiam deprædicant, nominatim Henricus Dungæus; quod *in solis suis in* Senecam *Adversariis plus minus* mille, & centum *variorum Autorum, in diversis Scientiis & linguis sententias maximo cum labore & judicio congesserit*: ita quidem, ut ne ipse quidem *Lipsius* testari de eo dedignatus sit, *se nunquam Scriptores ullos vel vidisse vel legisse, quos ad testimonium dicendum Vir ille citare solitus non sit*. Vel si forte & hi *plagiarii* Nostris hisce fuerint (ut vereor ne suo sensu fuerint) ergone in omni Disciplinarum genere præstantiores Commentatores & Interpretes, singulosque Consilia, Decisiones, Quæstiones, Patrumque pro re nata testimonia congerentes repetundarum quoque postulabunt? Profecto ne ipse quidem *Plato*, *Herodotus*, *Dionysius Halicarnassæus*, *Cicero*, *Varro*, *Plinius*, *Bartolus*, *Tiraquellus*. *Chassanæus*, *Cujacius*, *Donellus*, vel Antiquorum interpretationes refricantes ulli in tuto tunc erunt. Remittitur quidem Lector ad *doctam & elegantem Macrobii*, iiscum scil. ἰσοψήφυ καὶ ἰσοφώνυ, *Præfationem* &c. At quam gratis hoc fit? *Macrobiusne* enim jam erit, qui negotium hoc conficiet? *plagiariorum* si quisquam *Antesignanus*, perspicacissimisque Scriptoribus, *Muretis*, *Erasmis*, *Obsopæis*, *Vossiis* aliisque pluribus *omnium Autorum vere fucus*, *fartor semipriscus*, *rhapsodus*, *simia*, *Laverna* &c. dictus? Licet in hoc forte aliquatenus Viris

Langevelt. in Vit. Delrii.

Muret. in Senec. de Benef. lib. 3.

Erasm. Adag. 231.

ris hisce Doctis non iniquior, quod non tantum tam acerbè in alios a se dissentientes, ac illi, invectus non sit, sed & depilationem suam ingenue confessus, imo culpam ejus deprecatus nonnunquam sit. Ipsissima ejus verba sic habent: *Nec vitio mihi vertes, si res, quas ex lectione variâ mutuabor, ipsis sæpe verbis, quibus ab ipsis Autoribus enarratæ sunt, explicabo. Quia præsens opus* (loquitur de suis Saturnalibus) *non eloquentiæ ostentationem, sed noscendorum congeriem pollicetur. Apes enim quodammodo debemus imitari, quæ vagantur & flores carpunt.* Multo proinde hic æquior, magisque extra partes constitutus, ac *Macrobius*, litis hujus arbiter erit Excellentissimus Vir & Theologus consummatissimus *D. Johannes Henr. Heideggerus*; qui cum Scripta sua hanc ipsam ob causam sugillari a nonnullis etiam deprehenderet, invidiam istam hisce a se amoliri conatus est verbis: *Non nescio equidem, eam* citandorum Autorum *rationem & curam vulgo* novitii *aut* Grammatici *commatis haberi, & aut a vano* lectionem variam *jactitantis, aut pusillo credi diffidentis animo profectam. Sed excusabit, credo, me exemplum* cum *magnorum Virorum, præclare tessellata sua Opera eadem ratione texentium, quos sum, licet impari valde passu secutus,* tum *etiam ea ratio, quod,* Euripide momente,

Obsopæ. Not. in Antholog. lib. 2. cap. 18.

Voss. de Histor. Græc. lib. 1. cap. 20

Macrob. Saturnal. in Proœm.

Heidegg. Histor. Patriarchar. part. 2. in Præfat.

λόγος ἐκ τ᾽ ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων αὐτὸς, οὐ ταὐτὸν σθένει.

ab obscuris profecta oratio,
Et a probatis eadem, non idem valet.

IX. Neque laudari tamen omnimode illam Scriptorum alienorum *citationem* velim, quæ ipsi contextui nonnunquam a quibusdam inseritur; quum fieri vix possit, præsertim numerosior si sit, quin ariditatem quandam scribentis stylo, quem hiulcum fere facit, adferat, orationisque filum & concatenationem ita subinde rumpat ac turbet, ut sine hæsitatione legendo pergere, si haud plane impossibile, difficillimum saltem sit. Sicuti nec quicquam interest, ut allegationes illæ ipsum præcise textum semper intercurrant; cum nihil obstet, quo minus in margine, appositis quibusdam asteriscis, appingi possint; quod inter multos Illustris *Mornæus*, Plessiaci Dominus, in eruditissimo suo de *S. Eucharistiâ* Opere ritè observavit. Dignus sane, qui pro eximio simul bonæ fidei in *citandis* Autoribus præstitæ, exemplo habeatur; eo quod *tum* Patrum antiquorum *tum* aliorum Scriptorum testimonia, ad quæ provocat, non nisi ex ipsis eorum fontibus revisa, alleget, adductis insuper Libris, capitibus, columnis, foliis vel paginis, ubi extant, ut lectori cuivis inquirendi & inspiciendi ea facultas suppetat. Quodsi enim *alienis* hic videre oculis quis malit, quam *propriis*, nec designatius indicare velit, *ubi*, quod citatur invenire sit, esse vix potest, quin ipse facile decipiatur, deceptusque alios quoque decipiat. Vapulat hinc non immeritò Petro Martyri *Gardinerus*, Vintoniensis Episcopus, quod ipsi, ut lectoribus suis fucum faceret, *magna semper religio fuerit*, cum multa pro suâ opinione ex nostris hominibus

Mart. de Eucharist. in Præfat.

minibus accepisse se diceret. *vel Autorem certum, vel locum proprium*, unde ea accepisset, *indicare.* Uti notavit etiam abhinc aliquot annos in *Briano Waltono* laudatissimus Chronologus *Robertus Baillius*, quod in *citationibus suis plerumque laxissimus* fuerit: *Autorem* (inquit) *quidem nominat, sed quo* loco, *quo* libro, capite vel paginâ, *solet si'ere.* Tametsi neque negandum sit, siquidem ipsorum illorum Scriptorum, e quibus aliquid depromitur, minus compotes fieri possimus, quin etiam ex aliis fide dignis Scriptoribus citari quandoque quid possit; præsertim si id ipsum non ad rei cujusdam quantivis momenti *confirmationem*, sed meram ejusdem *amplificationem* facere videatur. Fecisse id se pro re natâ in suâ *Euangeliorum Dominicalium Analysi*, Opere præstantissimo, non dissimulat Cunradus Dietericus, Johannis Cunradi Dieterici, de quo supra, Parens. *Par fides* (ita ille) *& diligentia in allegatis aliorum Autorum locis adhibita: Quotquot enim eorum habere ad manus potuimus, in originali revidimus, eque illis Libb. capp. folia vel paginas notavimus. Reliqua, quæ hæc annexa non habent*, e fide dignis Autoribus *aliis, quorum copia fieri nobis non potuit, descripsimus.* Additque pusillo post (quod omnino etiam observandum) *sed tamen nec inficias eo, etiam ea, quæ accurato & indefesso scribentium studio recte allegata sunt, detestandâ* typothetarum & correctorum *maxime incuriâ ac negligentiâ corrumpi nonnunquam & depravari, id quod facillime numerorum transpositione, ut si pro 12. ponatur*

Baill. Op. Chronolog. Lib. 1. Quæst. 4. pag. 8.

Dieteric. Dominic. part. 1. in Prolegom.

Toll. Fortuit. in Præfat.

tur 21. *pro* 34. *ponatur* 43. *&c. fieri poteſt.* Nec eſt, ut plane id quiſquam ſemper caveat, tametſi ipſum *Argum* mendorum caſtigatorem forte adhibuerit. Quodque adeo, ſi in ipſo etiam *contextu* eveniat, uti eveniſſe ſibi alicubi queritur ὁ πάνυ *Seldenus*, mihique ipſi in OTIORUM meorum THEOLOGICORUM editione turpiſſimum in modum accidit, Scriptori fraudi eſſe non debet. Haud licet enim quibuſvis eſſe tam beatis, ut uſibus ſuis nitidiora præla parata ſemper habeant. *Non meus eſt error* (dicit Martialis)

Selden. de DIS Syris in Præfat. Londinenſ.

Martial. lib. 2. Epig. 8.

> *nocuit* librarius *illis*,
> *Dum* properat *verſus annumerare tibi.*

X. Mittant ergo, ut ad lineas redeam, boni quivis Scriptores vulturiam hanc artem, neque quouſque caveri poteſt, a prædeceſſoribus bene dicta vel ſcripta temere reponant, ſed iis potius inveſtigandis & evulgandis gnaviter incumbant, quæ aliorum aciem diligentiamque hactenus effugerunt, neque in luce ſatis poſita ſunt. Etiamſi enim multa ſint, quæ ſcimus, plura tamen reſtant, quæ neſcimus, quibuſque inveſtigandis & eruendis occupari ſatis moderata ingenia poſſunt. Sunt, quæ penitiorem eviſcerationem & elucidationem, ſunt, quæ ſolidiorem probationem & ab objectionibus, noviter excogitatis, vindicationem, ſunt, quæ ſpiritualiorem ad praxin pietatis efflagitant applicationem. Neque enim materia uſque adeo unquam excisa eſt, ut reliqui nihil deinceps ad ſpicilegium

cilegium post-futuris superiorum diligentia vel industria fecerit; alius alio invenire potest plura, nemo omnia; & prout in plerisque aliis rebus, ita & in literis, dies curaque *præsens* incusatur, & semper *futura* melior est. Recte alicubi Galenus, *Fieri non potest, ut idem incipiat, idemque perficiat*: loquitur de re *Medicâ*. Hisce inquam, excutiendis, expediendis, docendis, inculcandis immoretur quisquis lucubrationibus suis inservire publico velit. *Quid* (inquit Seneca) *non ilo per priorum vestigia? Ego vero utar viâ veteri, sed si priorem planioremque invenero hanc muniam. Qui ante nos ista moverunt, non* domini *nostri sunt, sed* duces. *Patet omnibus veritas, nondum est occupata. Multum ex illâ etiam* futuris *relictum est*. Et alibi: *Multum interest, utrum ad consumptam materiam accedas, an ad subactam. Crescit indies materia, & inventuris inventa non obstant; qui præcesserunt, non præripuisse mihi videntur quæ dici poterant, sed aperuisse*. Imo verò in *artibus & disciplinis accidere videmus* (verba sunt B. Rhenani) *ut a posterioribus majores superentur, quotidie aliquid adjicientibus, & quod ab illis utcunque inventum est, consummatius reddentibus*. Ecce ingenuam hic *Villalpandi* modestiam, loquentis de admirando & vastissimo suo in *Ezechielem* Commentario: *Neque tamen* (dicit) *ita disputo, quasi putem operâ meâ factum esse satis officio*, præreptumque *aliis locum, aut demum peractum aliquid amplius, quam ut jecerim fundamenta, ex quibus excitatura sit subinde Posteritatis industria molem Operis cumulatiorem*:

Galen. lib. 2. de Natur. Facult.

Senec. Ep. 33.

Id. Epist. 97.

B. Rhenan. Præfat. in Oper. Tertullian.

Villalpand. in Ezechiel in Præfat.

latiorem: Via scil. est indicata duntaxat, quâ perfici plurimum possit, edolatumque lignum quod deinceps ab aliis expoliatur. Tollat Scriptor ab aliis quod lubet, at vero a se de *suo* id ita perficiat, ut esse *aliorum* desinat, *suum* fiat: sive, ut notanter Vincentius Lirinensis: *Spiritualis Tabernaculi Besaleel esto, pretiosas divini dogmatis gemmas exsculpat, fideliter captet, adornet sapienter, adjiciat splendorem, gratiam, venustatem. Intelligatur exponente eo illustrius, quod ante obscurius credebatur. Per ipsum posteritas intellectum gratuletur, quod ante vetustas non intellectum venerabatur. Eadem tamen, quæ didicit, ita doceat, ut cum dicit* nove, *non dicat nova.* Et certe qui sic facit, neque tædiosâ peccabit *prolixitate*, neque inutilem ingratamque lectoribus vere φιλομαθέσι nauseam pariet, ex adverso bonam utilemque Reipublicæ litterariæ operam semper est præstiturus.

Vincent. Lirinens. c. Prophet. Voc. Nov. cap. 27.

XI. Atque hoc proinde casu *Plagii* etiam ratio cessare tum incipit, licet aliquam ejus adhuc speciem manere videri possit; si nempe *Liber* aliquâ sui parte ex *aliorum* cogitatis conflatus, non obsit publico, sed prosit, nec primi cogitatorum illorum inventoris existimationi decedere quicquam faciat, neque ulli tandem homini injuriam inferat. *Illud* (inquit de *Ambrosio* Erasmus) *confitendum, at non improbandum, quod pleraque, quæ scripsit* Ambrosius, *hausit e Græcorum Commentariis præsertim* Origenis, *sed ita ut quod suum esset excerperet, quod a synceritate doctrinæ Catholicæ alienum aut contentiosum, dissimularet, nec errorem*

Erasm. Præfat. in Oper. Ambros.

rem proferens, nec Autorem prodens; quorum alterum non erat tutum, alterum invidiosum. Quod in illo comprobat etiam Divus Hieronymus *Epist. ad Pammachium & Oceanum:* nuper, *inquiens, S. Ambrosius* sic Hexaëmeron illius comprobavit, ut magis Hyppoliti sententias Basiliique sequeretur. *Rursus ad Pammachium & Mercellam: Habuit,* inquam, *Ambrosium, cujus pene* omnes libri *Origenis sermonis pleni sunt.* Et Ciceroni *quis vitio vertit? quod in Philosophicis argumentis Græcos sequeretur, non ut* interpres, *sed ut* imitator. *Nec erat* corniculæ furtum, *quod Græcorum* nomina, *quæ pleraque tum apud Latinos magnâ laborabant dogmatum improbatorum invidiâ,* pressit, *sed cauti pastoris, omnem offendiculi dissidiique materiam excludentis.* Imo commendantur hinc a Viris doctis *Justinus, Athanagoras, Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius,* quod in disputationibus suis contra *Gentes* iisdem, quibus *Octavius Minutianus,* armis *non tantum sed &* verbis *decertârint.* Sic de iis Franciscus Balduinus: *Usi sunt* (dicti Scriptores) *non iisdem modo & sententiis & argumentis, sed &* verbis *&* formulis: *sic enim* (addit) *majores nostri eadem de iisdem (ut ille olim dicebat) dicere solebant. Atque utinam posteritas tale observasset exemplum, ambitiosa* novitas *bonam antiquitatem non inquinasset.* Legitur etiam, vel disquiritur potius e *Porphyrio* apud *Eusebium*, num e *Demosthene* Hyperides, an Demosthenes ex *Hyperide* furatus sua esset? Quod dum utriusque συγχρονισμὸς dubium redderet, litem sic de-

Francisc. Balduin. Prolegom. in Minut. Fel. Octav.

 ter-

Euseb. de Præparat Euangel. lib. 10. cap. 3.

terminavit Apollonius: *Demosthenem*, etiam posito quod *fur* sit, laude tamen dignum esse, quia quæ accepit *præstantiora* reddidit; vitâ privandum e contra *Hyperidem* esse, quod elegantissimam *Demosthenis* orationem *in pejus* convertisset. Plura de *Plagio* & *Plagiariis* non addo; horum enim totum *Syllabum* nuper publicum fecit Doctiss. *Almelovenius*; ubi *Plagiariorum* tamen vocem *latiori* significatu sumere videtur, quam nos eam hic usurpamus; adeoque Viros nonnullos Eruditos in eorum censum quoque refert, de quibus haud immeritò dubites, an accenseri iis digni quidem sint.

XII. (3) Scriptionis etiam *brevitatem* assequetur Autor, si tractandis præcipue *rebus* inhæreat, non tam *vocibus*, verborumque supererogatoriis amplificationibus:

Ornari *res ipsa negat, contenta doceri.*

Maref. Distribut. Systém. Theol. ad Lect.

Arnob. adv. Gent. lib. 1. pag. m. 21.

Bodin. Tract. citat. cap. 5. pag. m. 197.

Recte alicubi Clar. Maresius: *Dum* brevitati *& soliditati studeo, obliviscor* elegantiæ. *Cum de rebus* (dicit Arnobius) *agitur ab ostentatione remotis*, quid *dicatur spectandum est, non* quali *cum* amœnitate *dicatur; nec qui l* aures commulceat, *sed quas adferat audientibus* [legentibus] *utilitates: maxime cum sciamus, etiam quosdam sapientiæ deditos non tantum abjecisse sermonis* cultum, *verum etiam, cum possent* ornatius atque uberius eloqui, *trivialem studio humilitatem secutos, ne corrumperent scil. gravitatis rigorem, & sophisticâ se potius ostentatione jactarent.* De *Scythis* autor est *Bodinus*, quod omnem orationis *suavitatem*, dicen-

dicendique *veneres* respuerint, uti ex sermone eorum & literis, sine vocalibus asperrime collisis, sat manifestum est. Sed neque hoc omnimode laudari velim, *comparate* tantum sumenda sunt, quæ hic disserimus: si nempe alterutrum negligendum sit, vel *amœnitas verborum*, vel *rei* tractandæ momentum, tum *hujus* semper magis, quam *illius* rationem esse habendam; nec *tam* (ut alicubi loquitur *Minucius*) eloquentiæ *tumore*, *quam* rerum *ipsarum* soliditate *sententias librandas esse*. Alioqui enim sus veluti rosis tantum coronatur, epulum meris jusculis, absque solidâ ullâ carne instruitur, librique moles sine nervis fiunt; & vel in cortice subsistere lectorem faciunt, vel si *rebus* delectari magis soleat, quam *verborum ampullis*, legendi ardorem mirum in modum sufflaminant. Invenias sæpe, prô dolor, quos præpostere curiosos formularum cantores, *syllabarumque*, uti nonnemo eos vocat, *aucupes* dixeris; qui voces pro fastu comtiores quærunt, λογοδαιδαλίαν venalem quasi gestant, tributim verba converrunt, fluctus maris in simpulo excitant, quantum volupe est circulantur, *verbisque* in ostentationem numerosis generosos discursus jactitant, *rerum* interim *tractandarum* vix modicum solliciti, iisque haud absimiles hominibus, qui calceum dum curant, pedis, cui inservire is debet, parum studiosi sunt, vel in pede quam in oculo curando diligentiores se præbent, quæ *potiora* sunt remissiori, quæ *viliora* intentiori zelo consectantes. Ut fecisse se olim *Agatho* alicubi fatetur apud *Athenæum*:

Minuc. Fel. in Octav. pag. m. 119.

Athenæ. Deipnosoph. lib. 5.

Τὸ μὲν πάρεργον, ἔργον ὡς, ὡς ποιούμεθα
Τὸ δ' ἔργον, ὡς πάρεργον ἐκπονούμεθα.

Operose id agimus, agere quod non *est*
opus,
At in eo, quod opus, *opera perfunctoria est.*

Fulmann. in Annot. ad Horat. de Arte Poëtic.

Sic etiam *Dithyrambici* olim *Poëtæ* verborum tumorem & amplitudinem sectabantur, atque adeo plerumque de Cœlo, nubibus, aëre, &c. *majore cum verborum magnificentia quam sententiarum pondere* scriptitabant. Spectat huc hoc Horatii,

— *dum vitat humum nubes & inania*
captat.

Talis fuit *Gorgias*, Sophista *Leontinus*, de quo sic *Dionysius Halicarnassæus*: Δηλοῖ δὲ τοῦτο Γοργίας τε ὁ Λεοντῖνος ἐν πολλοῖς πάνυ φορτικήν τε καὶ ὑπέρογκον ποιῶν τὴν κατασκευὴν καὶ οὐ πόῤῥω διθυράμβων ἔνια φθεγγόμενος, *id est, Hujus rei vel* Gorgias *testis est*, Leontinus *dictus, qui in multis tædiosam admodum, & prætumidam sive valde tumidam facit orationis texturam, & nonnulla a* dithyrambis *non multum remota profert.* Peculiarem de his *Diatriben* edidit *Erasmus Schmidius*, quam *Pindari* Commentario subjecit. At quam infructuosè hæc omnia, imo præpostere! Vix enim, imo ne vix quidem afficit viros cordatos diffusa illa loquendi scribendique farrago, mille licet calamistris meretriciis & fluentibus unguentis reusta, sive, ut

Schmid. Diatrib. in Pindar. Comment.

Cicero

Cicero loquitur, *uncta*, pigmentiſque qualibuſcunque Rhetoricis effœminata. Nucleum illi quærunt, non corticem, ſuccum, non florem. *Haud placent* (inquit Proſper) *prudentibus phalarata, ſed fortia, quando non* res *pro* verbis, *ſed pro* rebus *enunciandis* verba *ſunt inſtituta.* Imo vero grave iis potius eſt, ſi tales offendant *libros*, in quibus, præter *judicium*, nihil eſt, quod deſiderent; in quibuſque concinnandis plus temporis *ſcientiæ literariæ* oſtentandæ quam *materiei intelligendæ*, riteque pertractandæ impendiſſe, *verborumque* gratiâ, non *rerum* ſtudia elegiſſe videri *Scriptores* geſtiunt; quaſi non propter *res* vocabula, ſed propter *vocabula* res adinventæ eſſent. Concinnè *Cicero* ad Atticum: *Quanquam illa tua horridula mihi atque* incomta *viſa ſunt*, *ſed tamen erant* ornata *hoc ipſo, quod ornamenta* neglexerant, *& ut mulieres, ideo bene olere, quod* nihil oleant, *videbantur.* Proſp. de Vit. Contemplativ. cap. 34. Cicer. ad Attic. lib. 2.

Laborioſo præſtat ornatu *rudis*
Simplexque forma, fuco *egent merces malæ.*

Nec minus pulchre *Euripides*: Euripid. Phœniſſ.

Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ,
Κοὐ ποικίλων δεῖτ᾽ ἂν δίχ᾽ ἑρμηνευμάτων
Ἔχει γὰρ αὐτὰ καιρόν· ὁ δ᾽ ἄδικος λόγος
Νοσῶν ἐν αὐτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν.

quæ ſic reddidit Grotius:

Simplex & infucata veri *oratio eſt;*
Nec indiget res æqua ſermonum ambitu

Mani-

Manifesta per se; causa sed juris sui
Vitio laborans, quærit a verbis *opem.*

Quippe *eloquentia* seculo *servit*; *populo se jactare*, *& in rebus* malis *placere gestit. Siquidem* veritatem *sæpe expugnare conatur, ut vim suam monstret*, ut loquitur *Lactantius.* Quid a volutandis spissis multorum *Patrum* voluminibus deterruisse tam multos putas, præter hoc unum, quod immenso cum tædio, tot allegorias, tropologias, inficetasque alias amplificationes permeandas soleant exhibere, antequam ad minutissimam *auri* particulam inveniendam accessus detur? Veteres ἐκ πολλῶν ἀχύρων ὀλίγον καρπὸν συνάγειν, hoc est, *ex* multis *paleis* paululum *fructus colligere* id vocant. Quod itaque in *specie* de *Apophtegmatis* verum est, *quibusvis* etiam *Libris* Scriptisque meritò accommodes: eorum scil. gratiam decoremque in hoc præcipue consistere, quod *paucissimis* verbis sententiæ *plurimum* complectantur. Estque hic γνήσιος ille *Laconismus* vel sermo *Chilonius* Antiquis adeo commendatus. *Quid enim* (inquit alicubi Cicero) *tam furiosum est, quam* verborum *vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nullâ subjectâ scientiâ vel sententiâ?* Animorum pabulum *res* sunt, non *verba.* Non illepidè in Scriptores istiusmodi *verbosos* invehitur alicubi Amplissimus Vir *Johannes Bruno*, Ordinum *Zelandiæ*, dum viveret, Syndicus, cujus verba *vernacula*, eo quod ἐμφατικώτερα sic paritura sint, quam si *Latinè* exhiberentur, ita habent: Wat vindmen „ nu

Lactant. lib. 5. cap. 1.

Cicer, Orat. lib. 1.

Jan de Brune Banketw. 2. Deel, pag 333.

nu al Schrijvers, die seven bladeren met „
woorden, sonder de minste *wortel der sa-* „
ke daer onder te hebben, vervullen? die „
als gy 't al met spytig tijdverlies overlo- „
pen hebt, niet anders daar van behoud, „
als een hand vol wind of een greep van „
de Sonne. De *Tijtel* bedriegt ons veel- „
tyds, schynende ons goude schatten te „
beloven, en 't zijn maer doove koolen, die „
ongeviert zijn. De overmate van fluy- „
men doet het aengesigte vol en geswollen „
uytsien, daar 't evenwel so droog en so „
dorstig is, als een watersugtige. So gaet „
het met die lange *Penne-breekers*, die 't „
papier met *ydelheid* opvullen, en niet „
een verheven en treffelijk gepeyns daer „
onder mengen. Het schijnen sterren van „
een eeuwige schoonheyd te wesen, daar „
't niet anders als aangesteken dampen en „
stal-keersen zijn, die schielijk in nietig- „
heyd en damp ja stank verdwijnen. Van „
sulke seyt **Longinus**, daer haer schrijve- „
ryen nog vleesch, nog merg, nog leven „
hebben, datse week, spongie-achtig, en „
als een voose Campernoelje zijn. Sy leg- „
gen 't op een *Nagtegael* aan, maar als 't „
wel doorsien is, *een Uyl* is haar ontvlo- „
gen. Dit heet sijn eer bepissen &c. Ergo „
causam sive *argumentum* potius impleat
Scriptor, quam *paginam*; neque hoc solum
agat, ut turgescat, & infletur volumen,
sed ut aurea potius & gemmea quædam
Operi suo inferat, certo sibi certius persua-
dens, nunquam grata & delectabilia na-
sutis lectoribus fore, quæ *præter rem*, ver-
bis ut ut *mellitissimis*, intrusa esse depre-
henduntur.

henduntur. *Egone* (verba sunt Quintiliani) *fundum cultiorem putem, in quo mihi quis ostenderit lilia, & violas, & amœnos fontes scaturientes, quam ubi* plena messis, *aut graves* fructu *vites erunt, sterilem platanum, & tonsas myrtos, quam maritimam ulmum; & uberes oleas præoptaverim?* Et aliquanto post: *Propterea non debet quisquam, ubi maxima rerum* momenta *versantur, de* verbis esse *sollicitus. Neque hoc eo pertinet, ut in his nullus sit* ornatus, *sed uti pressior & severior, eo minus confessus, præcipue ad materiam accommodatus.* Pie tandem Salvianus: *Nos qui* rerum *magis quam* verborum *amatores, utilia potius sectamur, quam* plausibilia, *neque id quærimus, ut in nobis inania seculorum* ornamenta, *sed ut salubria* rerum *emolumenta laudentur; in* scriptionibus *nostris non* lenocinia *esse volumus, sed remedia, quæ scilicet non tam otiosorum* auribus *placeant, quam ægrotorum* mentibus *prosint.*

Quintil. lib. 8. cap. 4. pag. m. 412. 413.

Salvian. de Gubernat. in Procem. ad Salonium Episc. lib. 1. pag. 2.

XIII. (4) Si denique, dum cum *Adversariis* luctandum est, argumentorum non tam *numero*, quam *pondere* Scriptor decertet, paratissimam ad *Brevitatem* viam etiam inveniet. Communis fere *Controversiarum* Scriptorum dormitantia est, quæque *libros* eorum plus justo *intumescere* sæpe facit, quod *numerosa* ratiociniorum choragio obloquentes non tam convincere, quam obruere satagant. Alia utique mens illustri nostro *Calvino* fuit: hic enim (utcunque πολυγραφώτατος fuerit; & disputator adeo solidus, ut, si ulli, meritissimo ei adscribas, quod *acris aceti cupas habuerit*, cuique hinc omni jure

Turneb. Advers. lib. 28. cap. 13.

to-

—— totus *doctior Orbis*
Submissis defert fascibus imperium)

nunquam tamen *hæreticos*, contra quos in arenam descendit, totis argumentorum phalangibus est adortus, sed diserto & conciso potius acumine confodere studuit, imò & confodit. Vix enim contingit, si *turbâ* argumentorum agere quis malit, quam *momento*, quin intercurrant plerumque tela quædam plumbea, ficulnea, straminea, quæ adversarius, non tam retundere & comminuere opus habeat, quam, tanquam catellos eminus allatrantes, & nebulas in pariete, sive (uti apud *Græcos* est) ψυλλῶν ἱππικόν, *pulicum equitatum*, vel *levis armaturæ* milites, ut loquitur Florus, despicere, unoque quasi ictu dispuere, uti ventus folia, aut panniculam tectoriam, quandoque non sine aliorum cachinno, & magno asserendæ causæ intertrimento. Est hoc *volsellis* pugnare, juxta *Varronem*, non *gladio*. Referri huc etiam potest, quod de *Tisaphernis* militibus barbaris habet Plutarchus: *Jussit* (inquit) *Agesilaus captivos vestibus exutos a sectoribus vendi, & cum multi vestium emptores existerent, corpora alba, & plane ob umbratilem educationem tenera*, ut *inutilia & nullius pretii ab omnibus deriderentur*, *adsistens* Agesilaus, At *hi*, inquit, *sunt* contra *quos illa* propter quæ, *pugnamus*. Innuens nullo loco sibi esse invalidos quosvis milites, exitialemque eorum, quem minari videntur, impetum ridendum magis esse, quam extimescendum. *In omni conflictu* (inquit Vegetius) *non tam multitudo*

Flor. lib. 4. cap. 2. § 49.

Varr. lib. 8. LL.

Plutarch. in Agesilao. Vit. Tom. 2. pag. m. 374.

Veget. de Re Milit. lib. 1. cap. 8.

tudo prodest, quam virtus. *Puerorum* terriculamenta sunt hastæ junceæ, licet magno numero in hostem directæ, non *hominum armatorum*; plusque hisce debellandis & contundendis valet *unum* argumentum *apodicticum*, quam *dialectica mille*. Audiatur rursus *Hoornbekius* noster. *Ne arbitremur* (dicit) *numero &* copiâ *argumentorum in disputationibus rem agi. Sunt, qui putant, sola fere* multitudine *victoriam obtineri, quos sua quidem ratio vehementer fallit; non* numero *sed* pondere *argumenta æstimanda, & pauca*, quam *plura*. Attendit huc in dicendo *Phocion* olim *Atheniensis*: Huic enim, in concione sedenti, cum quidam dixisset, *videre meditabundus Phocion*: *recte conjectas*, respondit; *cogito enim siquid queam* detrahere *his*, *quæ dicturus sum apud Athenienses*. In quæ verba *Erasmus*: Alii *solliciti sunt*, *ut* quamplurima *dicant*, *illi diversa erat* cura, *nimirum ut quæ ad* rem *faciebant*, id est, nervum habebant, *verbis quam* paucissimis *complecteretur*. Quippe juxta hoc *Sophoclis*,

Hoornb. Summa Controvers. in Præfat. pagin. 56.

Rivet. in Præfat. ad Lib. Genes.

Erasm. Apophtegm. lib. 4. pag. 382.

Χωρὶς τότ᾽ εἰπεῖν πολλὰ καὶ τὰ καίρια.
Multa *aliud*, *aliud quid* e re sit *loqui*.

XIV. Verum enim vero, tametsi scribendorum *Brevitati* (ut jam multis assertum est) sedulo incumbendum sit, attendendum tamen etiam est, ne sine judicio modoque id fiat. Quemadmodum enim in mittendâ sagittâ non minus aberrat, qui *citra* scopum, quam qui *ultra* jaculatur, sic in *scribendo* etiam non minus peccat, qui

qui *pauciora*, quam res exigit, quam qui *plura* depromit. Notat tales *Fabius*, dum ait: *Alii* brevitatis *æmuli*, necessaria *quoque subtrahunt verba*, *& velut satis sit scire ipsos*, *quæ dicere velint*, *quantum ad alios pertinet nihil putant.* In *scribendo* prout περιττολογία pestis instar vitanda est, ita & tractandorum *mutilatio* & decurtatio non minus cavenda; quâ nempe res in eâ, ad quam se per naturam extendunt, amplitudine non proponuntur. Nec juvare hic potest *brevitatis* obtentus, cum id *breve* dici non debeat, cui necessariæ partes desunt, sed *mutilum*; ut mutilum corpus illud dicimus, non *breve* vel parvum, quod capite vel pedibus truncatum est. Ea demum justa *brevitas* est, quæ rebus tractandis æquata, nullam earum integrantem partem omittit. Nec *prolixitatis* invidiam incurrit, qui sedulo huc attendit. Quintil. lib. 8. cap. 2.

Non sunt longa, *quibus nihil est, quod demere possis.*

sive, uti Augustinus: *Absit, ut* multiloquium *deputem*, *quando* necessaria *dicuntur*. Augustus taxasse haud obscure videtur nimiam Horatii *brevitatem*, dum sic ad eum scripsit: *Pertulit ad me* Dionysius *libellum tuum*, *quem ego*, *ne accusem* brevitatem *quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne* majores *Libelli tui sint*, *quam ipse es*. Erat vero *Horatius* corporis habitu *brevissimus*, ut se ipsum in *Satyris* suis describit. De *Epistolis* ita monet *Lipsius* (quod ἀναλόγως huc applicandum) *Modum a materiâ specto*, Sueton. in Vit. Horat. Lips. Institut. Epist. cap. 7.

cto, si seria Epistola aut sapiens, diffundi *paulo magis velim, & rei per se gravi addi* verborum *aliquod pondus. . . Uti vela pro magnitudine* navium, *sic verba debent esse pro* rerum. *Etiam a captu, ut si ad leviter doctum & acutum: si ad juvenem*, extendam *tum profecto, nec tenebras ingenii offundam per se parum claris. Caput artis est scribere accommodatè.*

XV. Concludendum ergo est, siquidem eo, quo jam dictum est, modo, id est, tali *prudentiâ, soliditate, perspicuitate & brevitate* procedere velit Scriptor, nullo jure πολυθρύλλητον illud *Salomonis*, cujus supra injecta est mentio, opponendum ipsi esse, quasi scilicet sapientissimus ille Rex omni plane πολυγραφίᾳ infestus fuisset. Quis enim in animum id inducat suum, cum ipse haud *uno* libro, sed *pluribus* stupendæ cognitionis nomen sibi comparârit. Ut sacra ejus monumenta, *Proverbia*, *Ecclesiasten*, *Canticum Canticorum* taceam, ipsissimo hoc capite ei adscribitur, quod scrutatus sit & concinnaverit *sententias multas* (quæ idem forte sunt cum *Proverbiis*) quæsiveritque assequi *verba delectabilia.* vers. 11. 12. Et alibi, quod *elocutus sit ter mille sententias, fuerintque Cantica ejus supra mille; quod elocutus sit de plantis a* Cedro, *quæ est in* Libano, *usque ad* Hyssopum, *quæ prodit ex pariete; de jumento & de volucribus, & de reptilibus, & de piscibus.* 2 Reg. 4. 34. &c. Quin addit *Josephus*, cum *de Magiâ & exorcizandi* ratione etiam scripsisse; huncque de eâ Ceremoniarum ordinem tradidisse, ut naribus Dæmoniaci annulus admoveretur, sub cujus

Joseph. Antiq. lib. 8. cap. 2.

Rhodigin. lib. 9. cap. 22.

cujus sigillo inclusa esset radix a Rege indicata, ad cujus olfactum extractus per nares dæmon, collabente mox homine, adjuraretur, ne amplius rediret, mentione *Salomonis factâ*, recitatoque carmine, quo eam in rem iste præiverit. Concinentibus Josepho *Bedâ*, *Amalario*, *Alcuino* &c. uti & *Eleazari* exemplo id confirmatur, de quo sic porro Josephus: *Volens deìn* Eleazarus *his, qui aderant, ostendere artis suæ efficaciam, non longe inde ponebat poculum aut polubrum aquâ plenum, imperabatque Dæmonio hominem exeunti, ut his subversis signum daret spectantibus; quod reliquisset hominem;* quo facto nemini dubium *erat*, *quanta fuisset* Salomonis *scientia & sapientia* Sed an hæc vera sint, dubitatur. Mihi saltem haudquaquam verosimile videtur, illuminatissimum illum Principem rebus Diabolicis & infernalibus perscrutandis bonas suas horas impendisse, & Libros nefariæ curiositatis artibus refertos, qui *improbatæ lectionis* Jureconsultis dicuntur, in dias luminis auras protrusisse. Ita etiam Doctissimus D. Lomejerus: *Quod vero*, inquit, *nonnulli, ut* Josephus &c. *tradunt eum* (Salomonem) *libros de* artibus Magicis, *de* geniis evocandis &c. *scripsisse*, *in eo sane maximam ei faciunt injuriam*, *cum hoc ab hujus* Regis *& sapientiâ*, *& in Deum pietate alienissimum sit.* Gentilis *superstitionis imitamenta*, *divinâ Salomonis sapientiâ indignissima* vocat Vir vere doctus *Tobias Pfannerus* in *Diatribe* suâ, quam de *Charismatis* & *Donis miraculosis* anno 1680. publicam fecit: licet dissimulandum non sit, Autorem il-

Bed. Tract. sup. Act. Apost.
Amalar. de Eccles. Offic. lib. 2. cap. 9.
Alcuin. de Divin. Offic. cap. 34.
Joseph. loc. cit.
Perreaud. Dæmonolog. cap. 12.
Leg. 4. Famil. ercisc. cund.
Lomej. de Bibliothec. cap. 3. §. 3.
Pfanner. de Don. Miracul. cap. 2. pag. 51. 52.

lum, quoad *Historias*, quas ibi adfert, credulæ nimis Antiquitati plus justo nonnunquam adscribere. Fuit quidem revera *Salomo* tristissimum humanæ fragilitatis exemplum; peccatis enim maxime enormibus se contaminavit, idololatriâ, effræni *Polygamiæ* licentiâ, insano peregrinarum mulierum amore; imo, cum in diebus juventutis suæ exemplar fuisset sapientiæ & justitiæ, senio confectus cor a Deo avertit, post idola abiit, & antehac δημιουργὸς Templi Dei, idolorum & templorum Diaboli architectus factus est. At vero meminit horum *peccatorum*, disertè Scriptura, quæ tamen, licet in recensendis *Regis* hujus prævaricationibus satis alias accurata sit, de *Arte* hâc *incantatrice*, ab ipso conscriptâ, ne apicem quidem habet. Laudat etiam post mortem *Salomonem* ipse Dei Spiritus, 2 Chron. 11. 17. quod utique, ut verosimile est, non fecisset, si post rogum ejus publicum tantæ impietatis monumentum adhuc superfuisset. Ut neque magis credibile est, quod idem hic Rex Librum *Remediorum cujusque morbi*, Templi vestibulo incisum, conscripsisset, quem postmodum *Ezechias* plane evulsisset, eo quod populum morborum suorum curationem inde magis, quam ab ipso Deo expectare animadverteret; quò ejusdem *Regis* verba tum referunt, quæ morti, uti putabat, vicinus effatus dicitur 2 Reg. 20. 3. *Obsecro, Domine, memento quæso, quomodo ambulaverim coram Te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est coram te fecerim.* BONUM illud, quo spectabat ibi *Ezechias*, ad

Hottinger. Thesaur. Philolog. lib. 2. cap. 2. §. 2.

ad evulsionem dicti *Libri* (quem דִּבְרֵי רְפוּאוֹת שְׁלֹמֹה *verba medicinalia Salomonis* aliter vocant) trahentes. Sed, inquam, incerta hæc sunt, imò a veri viciniâ aberrantia. Neque opus est, eo recurrere, quoniam, utcunque Sapientissimi Regis Scriptis hæc non accenseantur, satis tamen manifestum est, *Librorum multorum* conditorem eum fuisse, atque adeo neque suam, neque aliorum πολυγραφίαν allegatis verbis plane condemnasse.

XVI. Sensus ergo dicti Loci hic potius erit: Vel quod Filio suo dicere voluerit *Salomo*, siquidem ego *Scripturam rectam*, *verba omnia delectabilia*, *verba veritatis*, *verba Sapientum* (de his enim versſ. 11. 12. 13. locutus erat) minutatim & diffusè explanarem, utique tantus *Librorum* mihi conscribendus esset numerus, ut *nullus* eorum *finis* daretur: hinc e re magis esse duxi, ne tractatione eorum legentium *caro nimium gravetur*, omnia illa ad generale quoddam κεφάλαιον revocare, idque hisce tibi verbis compendiariò indicare: *Finis verbi totius auditus est, Deum time, & mandata ejus custodi, quia hoc est totum hominis.* Vel quod monere Filium suum voluerit, ne *Libris* ullis extra verbum Dei, sive *Scripturam rectam*, nimiopere unquam inhæreret, tantumque iis efficaciæ tribueret, ac si ex iis etiam summum hominis bonum, animique vera & solida consolatio derivanda esset. Q. D. *Scriptorum* illorum *nullus* quidem *finis* est, sed utcunque infinita pene numero sint, omnia tamen simul sumpta

Ursin. Quæst. Bibl. lib. 1. cap. 2.

Mercer. in Loc.

pta, præstare id unum non possunt, quod *Scriptura recta* sola potest; adeoque & hæc sola in solidam animi tui contentationem quærenda & adoptanda est. Corpus *mentemque* quidem *gravabit* alienorum *Librorum* lectio, si ei pertinacius inhæreas, fiduciamque in eam ponas, *animam* vero nunquam tranquillabit. *Exceptis hisce verbis* (ait Hieronymus) *quæ ab uno Pastore sunt data, nihil facias, nihil tibi vindices. Majorum sequere vestigia, ab eorum autoritate non discrepes. Alioqui quærenti multa* infinitus Librorum numerus *occurret, qui te protrahat ad errorem, & legentem multa frustra faciat laborare.* Atque ita quidem si *Locum* hunc sumamus (ut superpondii loco in gratiam maximi *Regis* hoc adjiciam) manifestam certe rationem is exhibet, quæ abhorrere nos faciat a severâ eorum Doctorum sententiâ, qui salutem ejus æternam in dubium vocarunt, imo sempiternis ipsum cruciatibus adjudicarunt; ut fecerunt ex Antiquis Patribus nonnulli, *Chrysostomus* inprimis & *Augustinus*, affectantibus eos e *Pontificiis* non paucis, *Bellarmino*, *Cornelio a Lapide*, *Didaco* a *Stellâ*, &c. Posito enim, quod totum hunc *Ecclesiasten*, tam Divini argumenti Librum, post gravissima, in quæ prolapsus fuerat, peccata conscripserit, ut vulgaris opinio est, & hisce ipsis verbis, quæ mox explicuimus, cum antecedentibus & consequentibus collatis, *Sacrarum Scripturarum lectionem* totamque *pietatis praxin* tanto zelo commendarit, quis non inde eliciat, ipsum seriâ dictorum peccatorum pœnitentiâ

Hieronym. in Eccles. 12. 14.

Chrysostom. in Ps. 7. de Pœnitent.

Augustin. Enarrat. in Ps. 126.

Bellarmin. Controvers. lib. 1. qu. 5.

Cornel. a Lapid. in Deut. 17. 16.

Didac. Stell. in Luc. Tom. 2. Pag. 108.

ductum

ductum ante obitum fuisse, speciatim etiam ejus, quo *mulieribus alienigenis* tam impense & turpiter in ipsâ suâ senectute indulserat, quod inter atrocissima merito habetur? Hoc magis, quod *versibus* 26. & 28. *septimi* Capitis hujus Libri *mulierum* astutiam, vanitatem & malitiam tam disertis verbis deploret & condemnet. *Invenit* (inquit) *rem* amariorem morte, *nempe* mulierem, *quia est sicuti retia & laqueus cor ejus, ut vincula manus ejus: bonus coram Deo evadet ab illâ, peccans autem capietur ab eâ. Quam adhuc quærit anima, & non inveni. Virum de mille unum reperi*, mulierem *ex omnibus non inveni.*

Greg. Michael. in Gaffarel. Not. 13. p. 57.

CAP. VII.

De Librorum Lectione *in* genere.

SUMMARIUM.

I. *Locus Eccles.* 12. 12. *Librorum nec* scriptioni *nec* lectioni *obstat. Præter* S. Scripturam *alii etiam* Libri *legendi.* Lipsii *de neglecto hoc suo tempore officio gravis querela. Ne quidem multi* Ecclesiastici *Scriptores citra* aliorum *Librorum adminicu-*

lum rite perceptibiles. II. Ludiones *duo (de quibus Gathakerus)* Grunewaldus, Turbones Monasterienses, Cartesius, Pontianus Hattemius, *contrarium vel ore vel opere pertendentes, notati.* Ægidii Camarti ἀνιστορησία *in* Lutherum *injuriosa. Ejusdem in eundem aliosque Scriptores Reformatos infestus animus.* III. Objectionis *anticipatio* Alienorum *Librorum lectio* Scripturarum *meditationi non noxia, sed proficua. Quod e mero rerum aliquarum resultat* abusu *iis ipsis non adscribendum.* IV. *Gratiosæ Dei* benignitati *acceptum ferendum, quod præter* S. Scrituram, *alia* etiam legenda *concedantur.* Aliorum *Scriptorum lectio* Scripturarum lectioni *non opponenda, sed subordinanda. Multo minus hæc illi ullo prætextu postponenda.* Witsius *laudatus. Impium & detestabile*

Rab-

Rabbinorum quorundam effatum explosum. Hieronymus *an in ecstasi, ob* Ciceronis *lectionem ei, quæ Sacrarum* Scripturarum *est, prælatam,* a *supremo Judice flagellatus? Hic* Ciceronem *absolute legendum non esse, nunquam dixit aut sensit. Non* alii Libri *sed liber* Scripturæ *tempore prius legendus. Quo loco libri* prophani, *si cum* Divinis *comparentur, habendi?* Bernardus, Athanasius, Zwinglius, Isidorus, Rousius *ad partes vocati.*

I. EX dictis planum est, prout sapientissimi *Regis* verba Eccles. 12. 14. Librorum multorum *Scriptioni*, in se consideratæ, non obsunt, ita neque diligenti eorum studio & *lectioni* simpliciter opponenda ea esse; sed eo usque tantum, uti dictum est, quatenus iis homo a Sacrarum *Scripturarum* sedulo examine nimium avelleretur; vel sollicitaretur ejus animus, ad veram & *solidam consolationem* e Scriptis *profanis* non minus, ac ex ipso *Dei verbo*, sectandam & conquirendam. Utilissimum enim alias est, quinimo necessarium, ut *Sacrarum Literarum* lectioni librorum *aliorum* tractatio & lectio nonnunquam addatur: *tum* quod

quod præter res ſpirituales, quas Scriptura abunde exhibet, multa etiam *ſecularia* & temporalia ſint, eaque non *utilia* tantum & conducibilia, ſed tam ad *eſſe* quam ad *bene eſſe* hominis in hoc mundo plane *requiſita*, quæ in *Divinis Voluminibus* haud ita obvia ſunt; *tum* quod non paucæ ipſiſſimæ *Scripturæ* partes ſint, quæ abſque *aliarum* Diſciplinarum adminiculo & uſu vix, imo ne vix quidem percipi poſſunt. *Litteras* (inquit alicubi Magnus Seldenus) *miſceo* profanas, *ut ſacras* illuſtrent; *id nec quis incuſet, niſi qui citra illarum opem omnia in his intelligi poſſe, imperitus, atque idem perquam moroſus opinetur.* Quis enim inter Chriſtianos extat, cui epidemica mentium noſtrarum caligo explorata non ſit? Et quomodo emendari ac diſpelli hæc poteſt, ſine perſpicuis myſteriorum Sacrorum interpretamentis, in plurimorum *humanorum* Scriptorum commentationibus paſſim occurrentibus? Πῶς ἂν δυναίμην [γινώσκειν] ἐὰν μή τις ὁδηγήσει? *Quomodo intelligere poſſum* (dicebat *Philippo* Eunuchus) *niſi quis* explicando *mihi præiverit*? Et bene *Caſſiodorus*: *Quoniam tam in Literis* Sacris, *quam in* Expoſitoribus *doctiſſimis multa per artem* Grammaticam, multa *per* Rhetoricam, *multa per* Dialecticam, *multa per diſciplinam* Arithmeticam, *multa* per Muſicam, *multa per diſciplinam* Geometricam, *multa per* Aſtronomicam *intelligere poſſumus: non abs re eſt, inſtituta ſingularium Magiſtrorum, artes ſcilicet & diſciplinas, cum ſuis diviſionibus attingere.* Neque abnuit *Coccejus* in hunc ipſum *Salomonis* locum: *Non omnino*

Luduvic. Viv. Introduct. ad Ver. Sapient. §. 135.

Selden. in Præfat. ad Tract. de DIs Syris.

Act. 8. 31.

Caſſidior. de Divin. Inſtit. cap. 29.

Coccej. in Eccleſ. 12, 14.

omnino (inquit) *rejicit Salomon* Librorum copiam & Lectionis *sedulitatem* (*nam, ut ait Apostolus Coloss.* 3. 16. Verbum Dei inter pios *copiose* habitare debet, & *ipse Salomon* multas *Parabolas aptavit, quarum partim perscriptæ sunt in Canonicis Libris ad usum Ecclesiæ, partim interierunt, licet ab eodem Spiritu essent*) *sed docet non nimis evagari ad* minus necessaria, & *semper id memoriâ retinere, quod* præceptum *est, eoque cætera omnia referre.* Imo non exiguam seculi sui calamitatem in hoc posuit *Lipsius*, quod Scripturæ tractandæ ita quidam inhærerent, ut alia quævis studia non tantum negligerent, sed & noxia sibi fore existimarent: Hæc gravis ejus querela est: *Hodierni vero Theologi, credo, altissimæ scientiæ majestatem imminui arbitrarentur, si ad eam elegantes* literas *adjungerent; nisi potius id faciant desidiâ, laborisque tædio, qui non minimus exhauriendus est in linguis addiscendis, & tot Scriptoribus evolvendis. Deus bone! quantum in hoc antiquis illis Theologis, Græcis præsertim, absimiles, qui cum omnes, ut vocant, seculares novissent literas, eas non incongruum esse censuerunt cum rebus* sacris *miscere, ut nihil non, etiam profanum, in summi Dei gloriam proferrent.* Quinimo ne quidem alii etiam rerum Sacrarum Scriptores, e. g. Veteris Ecclesiæ Patres, rite intelligi ab iis possunt, qui in Autoribus prophanis plane hospites sunt. Versatum esse oportet in *Cicerone* & *Quintiliano*, qui *Hieronymum* bene assequetur; Theologi Græci multa contra Gentilium Philosophos disputarunt, quæ nemo, nisi aliquatenus

Lips. Epp. lib. 2. Ep. 36.

Aret. Problemat. Loc. 104. pag. m. 351.

tenus in iis tritus, probe percipiet; *Lactantium* quis intelliget, nisi in *Virgilio* & *Cicerone* quadantenus versatus? Quis *Basilium* Aristotelicos refellentem, quis *Augustinum* contra Academicos & Stoicos disputantem hoc sine adminiculo cum fructu legit unquam vel leget?

II. Haud ergo immeritò helleboro opus esse judicavit *Gathakerus* gemino isti hominum pari, cujus in *Præloquio* suo ad *Antoninum Pium* mentionem facit. Sic ait: *Pari ratione rejici possunt omnes in universum ab Eruditis piisque concinnatæ Instrumenti utriusque Sancti enarrationes: ut eodem tandem deveniatur, quo processerunt apud nos haud ita pridem par fere geminum, cerebri certe parum sani uterque. Quorum* alter *præter* Paginam Sacram, *nihil legebat aut legendum censebat.* Alter *postquam* Anachoretæ *cujusdam instar, cum suis domi se concluserat,* Librorum, *quam, pro hominis privati sorte censuque, amplam satis habebat, supellectilem omnem,* Bibliis *Sacris exceptis, foco accenso, flammis absumendam tradidit. Neuter* (hæc ejus censura est) *aut fundo justo, aut exemplo bono, & quod imitatione dignum sobrius quis sanusque sentiat.* Simile quid de quodam *Grunewaldo* habet *Martinus Ruarus*, de quo etiam alibi, Vir sane non indoctus, in *Epistolis* abhinc annos aliquot editis, dum sic scribentem eum inducit: *Cur non potius sumptibus illis, quos in* Libros *edendos insumimus, quosque ægre atque difficulter interdum ab aliis emendicamus, parcimus? & homines ad sedulam &* solam *Sacrarum lectionem Literarum relegamus? eosque docemus,*

Gathak. in Præfat. ad Antonin. P.

Ruar. Ep. 3. pag. 15. 46. 47.

mus; *ut seriis & assiduis precibus veram illarum intelligentiam a Deo impetrent*, missis *interim nostris in eam Commentationibus*? Licet hic idem *Grunewaldus*, postea a *Ruaro* monitus, opinionem illam retractasse, qualitercunque saltem incrustasse visus sit. Et quid *Turbones Monasterienses*? de quibus ita Sleidanus: *Posthæc idem Propheta* (Johannes Matthæus *cum* Knipperdollingo *Socio*) *mandavit*, *ne quis* ullum *deinceps* Librum *haberet*, *aut sibi servaret præter* S. Biblia, *reliquos omnes in publicum deferri jussit* (*quorum pretium viginti millium aureorum æstimabatur*) *flammisque comsumpsit*. Nec impendiò aliter animatus fuisse videtur Illust. *Cartesius*: Hic enim *Libros se tantum legere* non semel dixit *pour divertissement*, id est, *non ut studia sua iis promoveret*, *sed animum quadantenus ab iis avocaret*. Et aliquoties contigit, ut qui interioris admissionis apud ipsum erant, cubiculum ejus ingressi, *unum alterumque* duntaxat *Librum*, nonnunquam *sola Biblia* in abaco seu mensulâ ejus reposita invenerint. Imò ne defuerunt quidem, inter *Pontificios* imprimis, qui Theandrum etiam *Lutherum*, ut invidiam ipsi conflarent, *παχυδέρμοις* hisce accensuerunt. Sic de eo *Ægidius Camartus*, ordinis *Minimorum* quondam Generalis, Vir alias non mediocriter doctus, ut pulcherrimo suo Opere de *Eliâ Thesbite* testatum fecit: *Quæ* (inquit) *Apostolica sententia* (respicit Pauli locum Colos. 2. 8. *Ne quis deprædetur vos per Philosophiam* &c.) *tantum apud* Lutherum *valuit*, *ut persuaserit* Philippo Melanchtoni

Sleidan. lib. 10. pag. m. 251.

Rev. Cartesioman. part. 1. pag. 307.

Tob. Andr. Method. Cartes. p. 1. pag. 835.

Camart. El. Thesbit. cap. 9. §. 7.

lanchtoni & Andreæ Caroloſtadio, *adhuc ætate florentibus, & in Diſciplinis* ſecularibus *eruditis, abſtinere ab omni ſecularium literarum uſu, propriiſque manibus laborare, nec aliud curare, quam de* S. Bibliis *volvendis & revolvendis, ut autor eſt Surius.*

Scultet. Annal. p. m. 90.

Scilicet *Surius*, infenſiſſimus *Lutheri* hoſtis, adverſus *Lutherum* teſtis laudandus fuit: Cui certe, *de Luthero* quicquam narranti, nullo jure fidem magis adhibeas, quam ſi de vitâ & moribus Chriſti *Pharıſæorum*, vel de *Calvini* doctrinâ & pietate *Bolſeci* teſtimonia allegarentur. Digitum procul dubio *Surius*, ac ex & cum ipſo *Camartus* intenderunt in *Caroloſtadii* Wittenbergæ concitatos motus, *in quibus* (referente Bucholcero) *Scholas vaſtavit, clamoribus inconditis multis in locis præclara multa ingenia ſterileſcere, & , deſertis* Scholis, *artium ſtudia abjicere fecit.* Sed quid *Lutherum* hæc feriunt? an ſuaſu conſiliove *Lutheri* hæc contigerunt? nihil minus. Abſens *Lutherus* tunc erat, quinimo (quod neſcire neminem oportet, qui Hiſtoriam Temporum a limine tantum ſalutavit) zelum illum, ut juſto ferventiorem & intempeſtivum, culpavit non tantum ſed apertè etiam condemnavit. Interim non uſque adeo mirum eſt, *Camartum* tam inclementer *Lutherum* ibi habuiſſe, cum paſſim in eodem *Tractatu* quam infeſtus ipſi, imo quibuſvis fere *Reformatis* Doctoribus fuerit, impudenter ſatis oſtendat. Pag. 191. *Lutherum* vocat *tertium*, Germanorum opinione, *e Cœlo delapſum Catonem, quem adverſus Chriſtum & pro Chriſto ſub tertii Eliæ nomine coluerunt;*

Bucholcer. Chronolog. pag. m. 484.

Pezel. Mellific. Hiſtor. pag. m. 337. part. 3æ.

runt; *imposturas* ei tribuit, hominem *fallacissimum* & *salacissimum* dicit. Alibi in *Calvinum* invehitur : *verberonem* vocat, *Thersitem e rebellium castris erumpentem, novæ inauditæ & sceleratæ doctrinæ spicula torquentem* &c. Nec pepercit *Junio Tremellio*, *Leoni Judæ*, *Munstero*, *Pellicano* &c. quos *judaizantibus* hæreticis similes fecit, qui (verbis abutitur Hieronymi) *multa mysteria salutaria subdolâ interpretatione celarunt*. pag. 201. Tandem neque defuit quis e *Reformatorum* ordine, qui eundem hunc errorem erravit. Nuperrime enim in scenam prodiit *Pontianus* quidam *Hattemius* Verbi Divini per annos aliquot Minister, qui sagaci suo ingenio, quo pollere ipsum negari non potest, nimiopere innixus, putidissimis suis hæresibus, quas invehere conatus est, hunc *fanatismum* etiam adjecit, quod *per totos viginti annos nihil aliud quam* S. Biblia *lectitârit*, *idque pro unicâ fere gloriandi materiâ habuerit*. Verum non diu tulit hominem illum *Reformata* Ecclesia, sed erroribus suis præfractè inhærentem, consentientibus & approbantibus Præpotentibus *Zelandiæ* Ordinibus, munere suo abdicavit.

Orat. Peculiar. c. med.

Hattem. Apolog. pag. 36.

III. Neque periculum est (quod obtendi a quibusdam solet, qui ultra peram sapiunt) ne *aliorum Librorum* volutatione ipsa *Scriptura* in contemptum tandem abeat; quum *illorum* lectio *hujus* meditationi & studio opponenda minime sit, sed subordinanda. Imò esto nonnunquam, quod metui dicitur, ut fieri id quandoque

negari non poteſt: cum haud paucos procul dubio invenias, imo nimia eorum turba ſit, qui *ſecularibus* diſciplinis ſcientiiſque uſque adeo inſoleſcunt, ut *Sacrarum Literarum* eloquia, Canonicaſque Scripturas, eo quod verborum ornamentis, ſyllogiſmorum viribus, affectatiſque ſuadelis, peregrinâque Philoſophorum eruditione carere videantur, ſed ſimpliciter in operatione virtutis & fide nudâ firmatæ ſint, tanquam *ruſticas* & *idioticas* nimis deſpiciant, aſpernentur, contemnant. Sed vero quis iterum non tam *lectionis* & *Librorum*, quam ſolorum *legentium* vitio & *abuſui* adſcribendum id eſſe non judicet, ut ſupra etiam monuimus? Et cur, quæſo, ob qualemcunque optimæ rei abuſum *Libri* Tractatuſque cætera non mali, ſed docti, politi, pii, mortalium excutiendi magis manibus ſunt, quam eandem ob cauſam ſedula frequenſque *Verbi Divini auditio* iis diſſuadenda, cum par utrobique periculum prætexi poſſit? Rei fruſtrà *naturæ* quid tribuitur, quod e pravo ejus *abuſu* tantum naſcitur, & non niſi per accidens ei adhæret. *Solem* inficiunt Horizontis ſordes, *Lunæ* globum maculant repercuſſæ e Terrâ exſpirationes, (ſiqua errori fides) *ſtellas* noctu jactatas perpetuo Aëris vapor nobis repræſentat. Ergone *Sol* propterea ſqualidus, maculoſa *Luna*, *Stellæ* inſtabiles? Nihil eſt tam innocens, quod alienâ culpa reum non facit, ſi perverſos in uſus deducatur. *Crudelitatis* officina eſt bellum; *ambitionis* columen ſceptrum, *laſciviarum* illecebra formæ decor, *faſtus* concilia-tricula

Agripp. de Vanit. Scient. in Præfat.

Lactant. de Juſtit. lib. 5. cap. 1.

Farneſ. de Simulacro Reip. lib. 2. in Præfat.

tricula nobilitas: imo quid attinet plura adferre? quum ipsa sæpe *sanctitas* in usus deflectatur fictæ pietatis, & vera Religio privatarum fiat famula rationum? Non magis igitur damnat *Libros* pii & laudabilis argumenti usus eorum præposterus, quam florum pulchritudinem araneæ, quæ venena ex iis conficiunt;

Nemo ideo culpat fœcundi flumina Nili,
Pestifero fœtu quod Crocodilon *alat.*

Ne addam, *Libros* plerosque *Asceticos* (hisce enim maxime ut nonnullorum invidia, ita aliorum socordia infesta est) nihil aliud fere esse, quam *Conciones* scripto calamoque exaratas, ut & multas *Concionis* vix aliud quid, quam *Libros* ore vivâque voce pronunciatos; quippe nonnunquam quidem quoad externam *formam*, raro quoad ipsam *materiam* discrepantes. Tam procul proinde abesse oportet, ut aliorum probatorum Scriptorum lectionem ipsius Scripturæ studio vel hilum præjudicare quis autumet, ut amicissimas e contra sibi invicem operas tradant, imò manuducere genuina *piorum Librorum* lectio ad intensius & fructuosius Verbi Divini studium bene legentes nunquam non soleat. Equidem (verba sunt Jacobi Marchantii) *docent illi* (*quod & ipsa* Scriptura *facit*) *ignaros, arguunt otiosos, excitant torpentes, exstimulant dormientes, corrigunt errantes, erigunt corruentes, terrent ridentes, consolantur lugentes, laudant humiles, vituperant superbientes, confor-* Marchant. Hort. Pastor. pag. m. 1054.

tant debiles, reprimunt præſumentes, mitigant turbatos, lætificant triſtes, juſtificant pios, damnant perverſos.

IV. Adhuc, cum ſermones Domini *ſummatim* fere in *Sacro Codice* propoſita tantum ſint, benevolentiæ utique erga nos miſeros homines Divinæ teſtimonium habendum eſt, quod eos latius deductos, fuſius explicatos, magnâ ſæpe argumentorum inſignium varietate firmatos, illuſtratos, digeſtos, inculcatos, ad vitæ uſum accommodatos, aliorum operâ poſſidere conceſſum etiam ſit. Neque ideo tamen humanorum Scriptorum lectionem ei, quæ Sacrarum Literarum eſt, ullo prætextu præferendam eſſe cogites, μὴ γένοιτο: è contra *harum* ſemper major, quam *illorum* ratio habenda eſt, eo quod hæ illa multis numeris antecellant, præque his omnia humana fracta vitrea, imo σκύβαλα tantum ſint; de quo Amiciſſimus meus Witſius ſic alicubi diſſerit: *Non inficior* (inquit) *Gentium Legislatores præclara quædam inſtituta ſuis inſeruiſſe; laudo etiam celebroque quæ de* Virtutibus *Socrates, Plato, &* (Witſ. Diſſert. Epiſtol. ad Ampliſſ. Huber. p. 136. 137.) *poſt eos Cicero, Seneca, Marcus Antoninus Imperator, &, quem omnibus anteferre non dubito, Epictetus copioſe & eleganter diſſeruerunt. Sed ut ut magnifica primâ ſpecie appareant, præ eâ tamen ſanctitate, quæ* Euangelio *traditur, frigida prorſus, inania & inanima ſunt, veluti ſtatua quædam fabrefacta, at mentis ac ſpiritus expers.* Quare deteſtabile plane & impium hoc cœcutientium *Magiſtorum* effatum eſt בְּנִי הִזָּהֵר בְּדִבְרֵי הַסּוֹפְרִים יוֹתֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה׃ id eſt, *Memento,*

mento, mi Fili, majorem semper præceptorum Rabbinicorum, *quam* Legis *Divinæ curam esse habendam*: Licet alibi longissime ab eo recedant, dum quærunt: *Quare vastatum est forum* Bethene *tribus ante* Jerusalem *annis*? & respondent: *Quia verba sua verbis* Legis *præponebant*: quin imo Judæi passim religiosiores Librum *Legis*, siquidem iter facerent, inter præcipua sua viatica olim habuerint. Sicuti neque unquam Deus nisi indignissime ferre potuit, nec potest, si iis, quæ à spiritu humano, eoque fallacissimo fere, dictata tantum sunt, ea, quæ sanctissimi & infallibilis sui Spiritus sunt, postponi à quoquam deprehendat. Expertus id olim est *Hieronymus*, ut ipse alicubi fatetur, & aliquanto fusius enarrat *Jodocus Clichtovæus*, celebris inter Pontificios *Homiliarum* Scriptor: *Cum* (sic ille) *suggerente Satana* [Hieronymus] *quodam tempore, ductus fastidio* Sacrorum Librorum, *quod sermo sibi incultus in* Libris Propheticis *non placeret, imo horresceret, die quodam* Tullium *avidè legeret, &* Plautum, *& nocte* Platonem, *subitâ correptus febre, ad extrema vitæ perducitur. Cumque jam funus illi pararetur, repente in ecstasin raptus, tribunali summi Judicis sistitur, & cujus sit conditionis interrogatur. Cui se* Christianum *esse respondenti, ait Judex*: Mentiris, non enim *Christianus* es, sed *Ciceronianus*; ubi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. *Statimque jussit eum durissimè cædi. Ille autem inter flagella misericordiam Judicis implorans, promisit sub obtestatione, quod Libros* seculares

Voisin. Theolog. Hebræor. in Prolegom.

Lichtf. in Matt. 10. 9.

Maimon. de Libr. Leg. cap. 10. §. 9.

Hieronym. Ep. ad Eustoch. Oper. tom. 1. fol. 67.

Clichtovæ. Homil. p. m. 414.

Reatin. in Descript. Vit. Hieronymi.

nunquam posthac legeret; eo nempe, quo *ante* eos legerat, modo. Neque enim unquam sensit Hieronymus, *Ciceronem* plane legendum non esse, sed tum tantum, cum meliori *Sacrarum Literarum* intellectui & tractationi *lectio* illa obesset. Liquet id e Libro ejus de *Optimo genere interpretandi*, ubi plurimos ipse versus *e Cicerone* allegat, uti testis est *Erasmus*; qui quicquid hujus narratur *fabulam* vocat; forte quia ipse *Hieronymus* haud bene sibi hic constat; cum hic *somnium* dicat, alibi vero disertè *a somnio* distinguere id videatur. Idem *Clichtovæus* de *Bernardo* refert, quod hanc ob causam *Canonicas Scripturas* & *Divinæ paginæ Libros præcipue lectitârit*, *quod ex illorum verbis veritatem sibi magis elucescere deprehenderet*, *quam ex Autorum explanationibus*; *satius ducens e primario fonte*, *quam rivis*, *etsi dulcibus*, *aquam sapientiæ haurire*. Atque ita quidem unumquemque *lectorem* animatum esse oportet, neque ullo modo concedi in illorum hominum partes, qui *aliorum* opinionibus prius imbuti & præoccupati, postea demum ad *Scripturæ* lectionem se accingunt, ut nempe, non veritatis, sed *præconceptarum* illarum *opinionum* confirmationem haurire inde possint, *depravantes* (ut loquitur Hieronymus) *subinde sententias*, *& ad voluntatem suam Scripturam trahentes repugnantem*; neque a Scripturâ sensum sumentes, sed adferentes, mentemque ei affigentes ex suâ mente. Sed Scripturæ *ordine* imo *tempore* prius legendæ sunt, ut pietatis studio inde reportato, pias de-

Erasm. in Vit. Hieronym.

Hieronym. Tom. 1. pag. citat.

Clichtovæ. Lib. cit. p. 382.

Noll. Gnostic. in Præfat.

Hieronym. Ep. ad Paulin.

Ruar. Ep. 15.

deinceps meditationes nobis ingeramus, atque ita opinionibus, ad dilectionem Dei & proximi spectantibus, animos nostros imbuamus. Faciunt huc aurea *Zwinglii* verba: *Fateberis, te sæpenumero Scripturas in hunc finem perlegisse, ut verba quædam, quæ sententiæ jam antea conceptæ suffragarentur, excerperes, quibus opinionem tuam, quam mordicus retinere cupis, confirmares. Hoc, hoc omnium humanarum* Traditionum *ulcus est, quod acu tetigisse dolet. Quid enim hoc aliud est, quam sensum proprium* Scripturæ *testimonio probare velle, alienum sensum Scripturis ingerere, & errori suo Scripturarum prætextum, & patrocinium quærere? ut nimirum* Scripturæ *locos, pugnantes licet & invitos, in tuam sententiam pertrahas], & eos id, quod jam* ante *tibi* persuasum *est, loqui cogas.* Alias, uti dictum est, subordinata non pugnant, imò sibi invicem auxilio potius sunt: quare & *Athanasius* hæc cum se invicem sequentem in modum rite conciliavit. *Etiamsi* Scripturæ Divinæ *ad veritatis indicationem sufficiant,* Doctorum *tamen* Tractatus *haud contemnendum ad faciliorem* Scripturarum *interpretationem adferunt adjumentum.* Nec minus judiciosè *Isidorus Pelusiota*, qui, ut omnem prævertat *abusum*, sic loquitur: *Divinæ Philosophiæ* [sapientiæ] oratio *in Sacris Literis* humilis *quidem est,* sensus *verò* sublimis, *planeque Cœlestis. Externorum sane Scriptorum* splendida *est oratio; res vero humi serpit. Si quis igitur* illius *valens sensus consequi*, hujus *vero dicendi elegantiam, næ ille sapientissimus est. Elo-*

Zwingl. op. tom. 1. cap. 3.

Athanas. Orat. c. Gent. princip.

Clem. Alexandr. Stromat. lib. 1.

Isidor. Pelusiot. Epp. Lib. 5. Ep. 281.

quentia enim instrumentum esse queat Cœlestis scientiæ, si ei ut animæ corpus subjiciatur, & ut lyra Lyristæ, nihil quidem privatim innovans, sed interpretans illius *meditationes. Sin ordinem hunc invertat, &, cum debeat* servire, *regere, aut potius* imperare velit, *æquum est, ut expellatur.* Nec dissimiliter F. Rousius: *Cælestis* (inquit) *Academiæ alumnus* Ethnicos *Logicæ vel Philosophiæ magistros* Gibeonitarum *loco ducat, qui lignis findendis, aquisque in usum sanctuarii exhauriendis operam & studium navent.*

Rous Inter. Regni Dei pag. 5.

CAP. VIII.

De Justo & fructuoso *Librorum* legendorum *modo.*

SUMMARIUM.

I. *Non omnes* Βιβλιόφιλοι, *qui* videri *tales volunt. Libri sine* Doctoribus, *Doctores sine* Libris. *Libri ad* studium *non ad* spectaculum *possidendi.* Gronovii *querela. Sola* chartacea *suppellex nulli utilis. Pro genuinis* Librorum æstimatoribus *quinam* non, *quinam* imo *habendi?*

bendi? Vana eorum pompa *ab* Hieronymo & Seneca *contempta.* Luduvici XI. *Galliarum Regis, argutè dictum.* Librariæ *supellectilis* ornatus *quatenus improbandus* Agnes, *Henrici III. Imperatoris uxor, in Episcopum* Cassinensem *perversè liberalis.* Bonifacii *erga Divi Petri* Epistolas *supererogatoria & superstitiosa reverentia.* II. *Librorum* helluones *qui? Eorum* lectio *quomodo ritè instituenda?* (a) Humili mente *ad eam accedendum.* Discentium & *legentium* claves *quæ?* Johannes Wiertsius *laudatus.* (b) Linguarum *quibus exarati* Libri *sunt, peritiæ incumbendum. Omnis interpretatio seu* versio *textus primigenii tantum umbra.* III. (c) *Librorum* selectus *habendus.* Senecæ *de hoc effatum. Ennius quomodo* Homeri animam *dicatur?* sortitus

Theognidis γνῶμη. *Libri antiquiores novioribus passim præferendi.* Lutheri, Melanchtonis, Erasmi *hac de re consilium. Ut & illi præ aliis legendi, qui scientiam & pietatem* simul *ingerunt, quam qui illustrando intellectui* tantum *inserviunt.* Nazianzeni *de salutaribus hinc in animâ suâ fructibus testimonium. Scriptorum* Basilii *laus. Eorum, qui Scriptores prophanos* castrant, ludicraque *eorum in* sacra *convertunt, institutum commendatum.* IV. (d) Ordinis *in legendis* Libris *ratio habenda.* Præjudicia *tam* pro *quam* contra *legendos Scriptores deponenda. Animæ* carnales *sordes excutiendæ. Quid sit libellum* pure *legere? Curæ etiam mundanæ cohibendæ, & negotia temporalia moderanda. Festivæ* Erasmi *de hoc ad* Hervagium *Literæ. Autoris, qui legitur,* scopus *probe attenden-*

dendus. Librorum vitia *vel* commissionis *sunt vel* omissionis. *Quomodo ad* hæc *quomodo ad* illa *habere se debeat Lector. A* facilioribus *ad* difficiliora *in legendo ascendendum. De* Hebræorum *instituto, de primo* Genesios *capite, de* Canticorum *libro, principioque & fine* Ezechielis, *ante* trigesimum *ætatis* annum *non legendis, quid sentiendum?* Autoris *hanc in rem considerationes.* Turrettini *calculus. Per* multos *simul Autores*, junioribus *imprimis, non divagandum.* Voetius, Aristippus, Seneca *ad partes vocati. Scriptores* toti *legendi, &* ipsi, *potius quam eorum* epitomatores. *Aliquis tamen* compendiorum *usus concedendus.* V. *Lectioni* Repetitio, Meditatio, Oratio, Collatio & Continuatio *connectendæ.* Ἀκριβῶς ἀναγινώσκειν & ὁλοσχερῶς περινοεῖν *quinam dicendi?* Ἀμυστὶ πίνειν *quid?*

Coletus, Augustinus, Bernardus, Didym. Alexandrinus, Alcuinus, Hieronymus, Erasmus *testes laudati. Loco* Prov. 27. 17. *lux affusa*. Collationum *super rebus lectis origo & fructus*. Quando *a Gentilibus institui olim solitæ*? VI. (e) *Quisque scriptor* suâ *in* arte *suspiciendus*. Grotii *genius a* Riveto *delineatus*. Luduvici Vivis ἐπιείκεια. *Lectores quidam cum* scarabæis pilulariis & muscis *comparati*. Basilius & Horatius *laudati*. VII. (f.) *Eorum, quæ lecta sunt*, Adversaria *conficienda*. *Quæ* quid *sint* & unde *sic dicta, explicatur*. Libelli *apud* Romanos *quid*? Memoriæ *vis magna, sed imperfecta*. Semel *scriptum*, decies *lectum*. Cur *Regibus Israelis Legis exemplar* propriis manibus *fuerit describendum*? Adversaria *non indiscriminatim. sed cum* selectu & judicio *con-*

congerenda. Plinius, Scaliger, Erasmus, Muretus, *Cæsar* Augustus, Benedictus Carpzovius *laudati.* Excerpendi *negotium non debet nimis esse operosum.* Excerptorum & Adversariorum *fructus.*

I. VErum enimvero, prout esse ex dictis liquet, qui *Salomonis* allegata verba intorquentes, *aliorum* præter Scripturam *Librorum* lectionem oppugnare iis student, ita neque ex adverso omnes illi, qui diversum seu contrarium sentire se obtendunt, insignesque Βιβλιόφιλοι audire gestiunt, pro genuinis Librorum *æstimatoribus* habendi mox sunt. Quis enim, uti *Doctores sine Libris* sæpe sunt, ita *& libros sine Doctoribus* nonnunquam esse non videt, doctiora fere *scrinia* habentes quam *pectora*? Hoc est, tales haud raro dari nominetenus φιλοβίβλυς, qui magnam non tantum felicitatis, sed & eruditionis suæ partem in hoc solo collocant, quod instructissimis *Bibliothecis* gaudeant, extra eas nequicquam fere sapientes, imo ne sapere quidem laborantes, librosque non tam ad *studium*, quam ad *spectaculum* possidentes. Quod vitium in Optimatibus nonnullis præcipue notatur ab Illustri nostro *Gronovio*, dum ait: *Nescio, quomodo ex barbarie superiorum seculorum præ cæteris unum pertinacius hæret, ut* ma- Gronov. Ep. Dedicator. Senec. Tragic. præmiss.

magnæ *domus studiis* minores *sint*, *&* *Libri in* sericos pulvillos, *ac* citrios lectos *fastidiose recipiantur: sicubi fit tamen, nihil fere, nisi tralaticium, vulgare, umbraticum, & ut sic dicam, sine litteris literatum efficitur.* Neque mirum hoc, cum sola *chartacea* supellex, librorumque superficiaria tractatio nec erudire quem possint, nec emendare.

Clericus in Libro *non valet* ova *duo.*

Erasm. Epp. Lib. 3. epist. 29. *Haud enim mihi* (addit Erasmus) *libros amare videntur, qui eos intactos ac scriniis abditos servant, sed qui nocturnâ juxta ac diurnâ contrectatione sordidant, corrugant, conterunt; qui margines passim notulis, hisque variis oblinunt, qui mendi rasi vestigium, quam mendosam compositionem malunt.*

Auson. Ep. 43. Et festive ad Philomusum Ausonius:

Emptis quod Libris *tibi* Bibliotheca *referta est,*
Doctum & Grammaticum te, Philomuse, *putas*,
Hoc genere & chordas, & plectra, & barbita conde,
Mercator hodie, cras citharædus eris.

quibus adde hoc Juvenalis:

Juvenal. Lib. 1. Sat. II.

Indocti primum: quamquam plena omnia gypso
Chrysippi invenias, nam perfectissimus horum est,
Si quis Aristotelem similem, vel Pittacon emit,

Vel-

Vel jubet archetypos pluteum servare
Cleanthas.

Contempsit etiam hanc pompam *Hieronymus*, ut hisce innuit verbis: *Habeant, qui volunt, veteres Libros, vel in membranis* purpureis auro argentoque *descriptos, vel* uncialibus, *uti vulgo ajunt, litteris* onera *magis exarata, quam* codices, *dummodo mihi meisque permittant pauperes habere scedulas, & non tam* pulchros *codices, quam emendatos*. Nec quisquam cordatius Senecâ: *Quò mihi (* inquit *) innumerabiles libros & Bibliothecas, quarum dominus vix totâ suâ vitâ,* indices *perlegit? onerat discentem* turba, *non instruit? multoque satius est, te* paucis *Autoribus tradere. Quadraginta millia Librorum* Alexandriæ *arserunt, pulcherrimum Regiæ opulentiæ monumentum, alius laudaverit, sicut* Livius, *qui* elegantiæ Regum curæque egregium *opus id esse dixit. Non fuit* elegantia *illud sed* studiosa luxuria, *imò ne* studiosa *quidem, quoniam non in* studium *sed in* spectaculum *comparaverant, sicut plerisque* ignaris *etiam servilium Literarum Libri non studiorum sunt instrumenta, sed cœnationum ornamenta. Paretur igitur Librorum quantum satis est, nihil in apparatum. Vitiosum est ubique quod* nimium. *Quid habes cur minus ignoscas homini nomen marmore atque ebore captanti, quam opera conquirenti, aut ignotorum aut improbatorum, & inter tot millia Librorum oscitanti? cui librorum suorum frontes maxime placent & tituli. Apud desidiosissimos igitur videbis quic-*

Hieronym. in Prolegom. sup. Job.

Senec. de Tranquil. Anim. cap. 10.

quicquid Orationum & Historiarum est, & tectotenus exstructa loculamenta. Certe indoctus quisque auro margaritisque fulgentes *Libros* sibi comparans, nihil aliud facit, quam siquis ligneis pedibus aureas elegantesque crepidas inducat. Quid enim *cum fidibus graculo?* sive, ut *Epicharmus* apud Stobæum, τίς τυφλῷ καὶ κατόπτρῳ κοινωνία? *Quid cæco cum speculo?* Luduvicus XI. Galliarum Rex, cum de illiterato quodam audivisset, quod insignem, multisque *Libris* refertam *Bibliothecam* haberet, dicebat: *Homo ille gibboso mihi similis videtur, qui, licet magnum gestet in tergo gibbi onus, nunquam tamen id intuetur.* Et alius quis (puto esse Erasmum) *Qui divite gaudent Librorum supellectile, atque eorum magis fruuntur* spectaculo, *quam* studio, *similes sunt* pueris, *quibus totas noctes lampades ardent, sed parum advigilant.* Lucianus hinc τὸν ἀπαίδευτον & πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, id est, *ineruditum & multos Libros coëmentem*, ut individuos socios conjunxit. Neque dico tamen, omnem plane *Librariæ* supellectilis *ornatum* damnandum esse, statuo tantum, eum nihil iis prodesse, qui soli illi inhærent, ejusque magis aspectu se titillant, quam assiduo usu studioque oblectant. Sicuti eum duntaxat in finem *Agnes*, Henrici III. Imperatoris olim uxor, *Euangeliorum* Sacrorum exemplar *Benedicto Cassinensi* obtulisse fertur, cujus *tabulæ argenteæ, & splendidissimo auro obductæ* erant: insigni te procul dubio, imo regiâ liberalitate defunctam rata, quod donum misisset, magis ad oculos, quam ad animum ejus,

Epicharm. ap. Stobæ.

Ursin. Mantiss. Acerr. Philolog. §. 12.

Lucian. in Dialog.

Sydon. Epp. lib. 5.

Chronic. Cassinens. Lib. 3. cap. 30.

ejus, qui accipiebat, afficiendum accommodatum. Ut neque majoris pretii est, quod in *Sancto* (ut loquitur) *Bonifacio* tam impense deprædicat *Baronius*, adscribens ei, quod Divinos Libros *aureis* sibi describi *literis* curaverit. Verba epistolæ cum in finem ad *Eadburgam*, nobilissimam in *Angliâ* fœminam, ab eo datæ, sic habent: *Deprecor ut mihi cum auro conscribas Epistolas Domini mei Apostoli* S. Petri (cur *hujus* tantum, non etiam aliorum Apostolorum & Prophetarum?) *ad honorem & reverentiam sanctarum Scripturarum ante oculos* carnalium *in prædicando*. Fucus certe fit hominibus carnalibus, si nulla alia SS. Scripturis quam per deauratas *literas* reverentia exhibeatur. *Librorum superbiam* id vocat *Peraldus*, octo, quæ proponit, adminiculis debellandam. Secus alienum non est, quod jam laudatus sæpe *Erasmus* habet: *Non commemorabo, quantum majestatis accedat* voluminibus *ex* amplitudine chartarum, *ex elegantiâ dignitateque formularum; quæ res ut Typographis vix credendis impendiis constant, ita Doctori tam eximio* (spectat Chrysostomum) *non parum conciliant gratiæ, & lectorem, alioqui fastidiosum, ceu lenocinio quodam invitant*.

Bonifac. Ep. 28. ad Eadburg.

Perald. Summa Virtut. & Vitior. p. 2. pag. 232.

Erasm. Epp. Lib. 28. Ep. 40.

Ovid. Trist. Lib. 1. Eleg. 1.

II. Sunt etiam, quos *helluones Librorum* Cato dixit (quidam *Ciceroni* id adscribunt) id est, qui multa quidem, imo infinita pene legunt, releguntque, sed haud aliter fere, quam si sus tibiam audiret, hoc est, sine ullo fructu aut profectu; misellulo *Tantalo* assimiles, quem perpetuâ fame sitique tortum fuisse finxerunt Veteres,

res, aquis utut pomisque ori ejus imminentibus,

Quærit aquas in aquis, & poma minantia captat
Tantalus;

vel cum peregrinantibus illis merito comparandi, qui terras remotissimas labore, impendio & periculis quidem lustrant; verumtamen, utut situm Regionum, ædificiorum magnificentiam, fontium amœnitatem, fluminum cursus, montium moles, Gentiumque mores rite quidem viderint & perspexerint, quomodo tamen ad *usum* referenda illa sint, plane ac stupidè ignorant. Atque hâc itaque de causâ curandum sedulo est, ut non *legat* tantum Libros ὁ βιβλιόφιλος, sed & *bene* ac *fructuosè* eos legat. Quod ut fieri possit, hoc procedendum est modo: (1) *Humili* semper *mente* ad *lectionem* accedendum est; id est, tali, quæ ineptitudinis suæ ad ullos inde, sine altiori auxilio, fructus carpendos probe conscia sit. Sic enim animus ad ea, quæ *lectitando* addiscenda sunt, attentior redditur, ad majorem diligentiam excitatur, amplioremque Divinæ benedictionis spem concipere & potest & debet. Haud immerito hinc *Johannes Sarisburiensis*, discentium *Claves*, uti vocat, proponens, primas inter eas *humili* huic *menti* partes assignavit: Sic habent ejus versiculi:

Sarisbur. de Nug. Curial. lib. cap. 13.

Mens humilis, *studium quærendi, vita quieta*,

Scru-

Scrutinium tacitum, paupertas, terra aliena,
Hæc reserare solent multis obscura legendo.

Neque alio, quam hoc fine animoque, aureos & piissimos suos *Dialogos* a Filio suo legi voluit Amplissimus *Johannes Wiertsius*, Curiæ, cum eos ederet, *Brabantiæ* Assessor, nec non Serenissimo *Aurasionensium* Principi a consiliis: *Eo, mi Fili* (ait) *hæc evolvas animo, quo ego illa ex Jansenio, Jansenius ex Augustino, Augustinus ex Paulo, Paulus e divino hausit Spiritu, non quærendo tumultuosam contentionem; sed placidam veritatem, non sectando vanitatem* inflatæ scientiæ, *sed puritatem* humilis conscientiæ: *ut paucis multa, in omnibus suspiciens in te gratiam Dei, despiciendo in te nihilum tui.* (2) *Linguarum*, quibus exarati *libri* tam Sacri quam prophani sunt, *peritiæ* haud leviter est incumbendum: non uti canis e *Nilo*, sed ita, ut ab ipso, uti ajunt, fundo addiscantur, nec in superficiario tantum earum acquiescatur studio. Voces enim & vocabula cum rerum notæ sint & indicia, vix tam emphatice se mentibus nostris ingerunt, si per *interpretem*, quam si ex *ipsis fontibus* offerantur: estque exactissima quævis *versio* textus primigenii mera tamen umbra. Peculiaria unaquæque lingua idiomata proprietateque suas habet, quas qui Eruditorum scripta in linguas alias transfundunt, vel vix sæpe percipiunt, vel in tralationibus suis haud significanter satis exprimunt, imo ne exprimere quidem possunt. *Sunt enim quædam verba certarum linguarum*, teste Augustino, *quæ in usum al-*

Wierts. Præ-Legat. ad Fil. Præfix. Centur. Colloquior.

Noll. Gnostic. cap. 6.

Dilherr. Dispp. Academ. p. 1. pag. m. 754.

Augustin. de Doctrin. Christian. Lib. 2. cap. 11.

alterius linguæ per interpretationem transire non possunt. Bene itaque Erasmus: *Nullâ ratione, nullâ industriâ fieri potest, ut intelligas quod scriptum est, si* sermonis, quo scriptum *est, sis ignarus; nisi forte malumus, otiosi quicquid hoc est muneris, cum Apostolis e Cælis exspectare.* Addit Cl. Coccejus, *Fieri facile posse, ut a verâ mente interpretis aberrans, in absurdam aliquam & falsam sententiam agaris, vel non ita afficiaris conversis, atque primigenia te affectura fuissent.*

Erasm. de Method. Theolog. lit. B. 1.

Coccej. in Præfat. ad Libr. Sanhedr.

Dulcius ex ipso fonte *bibuntur aquæ.*

neque *suis* bene oculis videre censendus est, qui credit *alienis.*

III. (3) Librorum legendorum *selectus* instituendus est. *Nec enim* (ut rite Seneca) *refert, quam* multos *Libros possideas, sed quam* bonos. Et alio loco: *Vide, ne lectio illa* multorum *Librorum & omnis generis voluminum habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat.* Nusquam *est, qui* ubique *est. In peregrinationibus vitam agentibus hoc evenit, ut multa* hospitia *habeant, nullas amicitias.* In tantâ ergo ætatis fugacitate, Scriptorumque, quâ jam non premitur duntaxat orbis, sed tantùm non opprimitur, multitudine, cum legere non liceat *omnia*, quis legenda non dicet *optima*? Hoc magis, quod tales ipsi fere reddamur, quales *Autores* sunt, quos perpetuo terimus. Neque enim perinde ciborum qualitas in corporis habitum transit, ac *lectio* in animum mores-

Senec. Ep. 2.

Melancht. Rhetor. lib. 2. pag. 141. 142.

Cicer. de Orat. Lib. 2.

resque *legentium* commutatur. Si in jejunis, si in frigidis, in fucatis, in spinosis ac in rixosis Scriptoribus simus assidui, tales ut plurimum evadimus; sin in talibus, qui veram sapientiam virtutemque sapiunt, vix est, quin & ejus nobis aliquid adhærescat. Theognis: Epictet. ap. Arrian. Diss. lib. 3. cap. 16.

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖς Theogn. pag.
Συμμιχθῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον. m. 5. vers. 18.

A puris pura *accipies*, *sed turpibus amens*
Mixte cave mentis perdere quicquid habet.

Et Seneca: *Qui in unguentariâ tabernâ resederunt, & paulo diutius commorati sunt, odorem secum loci trahunt, & qui apud* Philosophum *fuerunt, traxerint aliquid necesse est, quod prodesset etiam negligentibus* Uti Ennius *Homeri animam* sortitus dicitur, quod Versus ejus tam *assidue* lectitasset; & de *Cicerone* proditum est, quod usque adeo *Platonicorum* Librorum copiam imbiberit, ut *is ipse propemodum sit factus*. Præferendi proinde novioribus libris *antiquiores* fere sunt, *tum* quod in *illis* vix quicquam sæpe sit, quod in *hisce* etiam reperire non est, idque magis haud raro genuinum, minusque aliorum additamentis, nonnunquam etiam figmentis collutulatum; *tum* quod simpliciore passim animo styloque *hi* præ *illis* concinnati sint. Suadebant hoc suo imprimis tempore *Lutherus*, *Melanchton*, *Erasmus*; qui postremus, cum Senec. ad Lucil. Ep. 108.

Erasm. de Rat. Theol. Lit. B. F. & Epistol. Lib. 28. Epist. 8.

per *Theologiæ Scholasticæ* Scriptores *Literaturam* turpiter fœdatam conspiceret, eosdemque ipsam *Theologiam* magis magisque corrumpere, & deinceps corrupturos esse videret, de iis, cum Scriptoribus antiquioribus collatis sic monet: *Tantum illud dicam in genere, si quis hujus rei promptum aliquod argumentum requirat, veteres illos Theologos*, Origenem, Basilium, Chrysostomum, Hieronymum, *cum hisce* recentioribus *componat conferatque. Videbit illic aureum quoddam ire flumen*, hic *tenues quosdam rivulos, eosque nec puros admodum, nec suo fonti respondentes.* Illic *tonant oracula veritatis æternæ*, hic *audis hominum commentula, quæ quo propius inspicias, hoc magis similia in somniis evanescunt.* Illic *solidis Scripturarum fundamentis innixum ædificium surgit in altum*, hic *futilibus hominum argutiis, aut etiam adulationibus, non minus inanis, quam immanis superstructa machina tollitur in immensum.* Illic *veluti in felicissimis hortis affatim tum oblectaberis, tum expleberis, dum* hic *inter spineta sterilia dilaceraris ac torqueris.* Illic *majestatis omnia plena* &c. Uti & illi præhabendi *Libri* sunt, qui *intellectum* non tantum *illustrant*, scientiamque adaugent, sed *mores* etiam *formant*, animamque ædificant, *doctiores* non tantum lectores suos reddentes, sed *meliores* etiam & pientiores. Atque hos inter primas tenere debet *Sacer Codex*, affectantibus illum omnibus iis scriptis, qui Spiritum Dei, devotionis ardorem, rerum cœlestium desiderium, omnigenæque virtutis studium vel infundere,

dere,

dere, vel excitare, vel adaugere apta nata sunt. Horum etenim *Librorum* lectionem ejusmodi etiam animi excipere solet mutatio, qualis mox indicata est, & *Nazianzeno* e lectis *Basilii* Magni voluminibus olim obvenit: *Cum Martyrum* (inquit) *encomia, a* Basilio *conscripta, lego, corpus contemno, & cum iis, qui laudibus efferuntur, animo versor, atque ad certamen excitor; cum* orationes *eas, quas de* moribus *&* bene vivendi ratione *scripsit, in manus accipio, animo & corpore purgor, templumque Dei capax efficior, atque instrumentum Musicum a spiritu pulsatum Divinam gloriam & potentiam canens; per eas* corrigor *& concinnor, atque* Divinâ *quadam* immutatione *alius ex alio efficior.* Atque hâc quidem de causâ dissimulandum non est, omne tulisse punctum inter Literatos viros, qui ipsissimos quoque *prophanos* Auctores, eorum saltem nonnullos, ita castrarunt, castigarunt & emendarunt, ut demptis iis, quæ bonis moribus non conveniebant, & materiis ludicris in *Sacras* & scripturarias conversis, una cum politiore *Latinitate* pietatis etiam principia juventuti instillarent. Uti felicissimè præstitum hoc est *a Cornelio Schonæo*, in Libello, quem *Terentium Christianum* inscripsit; in quem sic *Hadrianus Junius* sub personâ Autoris:

Nazianzen. Orat. 20. in laud. Basilii.

Exhibeo pietatis opus sub imagine lusus
Comici, *& hic secum* seria *multa trahit.*
Exulat hinc petulans jocus, *&* lasciva *Dione,*
Conveniens sancta vena pudica *rei est.*

IV. (4) *Modi ordinisque* in legendo curata etiam ratio habenda. *Præjudicia* quævis deponenda sunt, & mente iis vacua planeque defæcata ad lectionem accedendum; neque præjudicia illa tantum, quæ *contra* Scriptum vel Scriptorem, sed etiam quæ *pro* iis mentem nostram occupant forte, vel occuparunt; ut prorsus liber animus esse possit, & nullis præconceptis opinionibus vitiatus, sed solius veritatis, se oculis nostris ingerentis, evidentiâ convictus *Librorum*, qui leguntur, argumenta recipiat & asservet. Aliter enim si fiat, vel sine fructu legitur, vel vera facile pro falsis vel falsa pro veris, pro vario, quo in *Scriptorem* ferimur, vel non ferimur, affectu, adoptantur.

Toll. Fortuit. cap. 3. pag. 15.

Ne fiet alterius, *qui* suus *esse potest.*

Adhæc nimium tum fere iis inhæremus, non quæ justissima, saluberrima adeoque maxime necessaria sunt, sed quæ vel ætati, vel peculiari nostro genio, vel aliis, in quibus positi sumus, circumstantiis maxime convenire existimamus.

Sext. Empiric. advers. Grammat. Lib. 1. cap. 13.

Παῖς παιδὶ, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνὴ,
Νοσῶν ἀνὴρ νοσοῦντι καὶ δυσπραξίᾳ
Λυφθεὶς, ἐπῳδός ἐστι τοῦ πειρωμένῳ.

Seni senilis lingua jucundissima est :
Puero puerilis ; mulierique muliebris.
Vir æger ægro ; & qui malis est obsitus ,
Mali haud inexperto exhibet solatium.

Spe-

Speciatim cavendum, si *sacri* vel *ascetici* pervolutandi sint *Libri*, ne spinis vel saxis oppletæ mentes sint, id est, inutilium cogitationum vepetris horreant, vel pravæ consuetudinis usu induruerint, atque adeo ad vota Divini Agricolæ ita veluti obsurdescant, ut nihil omnino proficere *lectitando* possint, ex adverso optato ejus fructu plane semper destituantur. Vocat id Poëta *pure* librum legere: Horat. Epp. lib. 1. Ep. 1.

Ter pure *lecto poterunt recreare Libello.*

In quæ verba Turnebus: *Hic* pure lectum *libellum dicit, quem qui legit, se aquâ purificavit eâ castimoniâ ad* legendum *accedens, ut si* rem divinam esset *facturus: unde & piacula dixit.* Neque est, quod in *Librorum* sacrorum *lectione* id tantum requiram, quoniam etiam in *prophanis* scriptoribus evolvendis impense necessarium est. Hoc enim ut cum fructu quoque fiat, rerum *temporalium* lancinantes curæ, si revelli ex animo plane non possint, ut sæpe non possunt, prudenter moderandæ saltem sunt: vix enim ingenia humana Turneb. Advers. lib. 26. cap. 26.

Curarum geminos *sunt admissura labores.*

Apposité de tali quo, cui, ut ait, *vernantissimi sapientiæ*, e Libris hauriendæ, *horti soli patent*, Gasparus Stiblinus: Stiblin. Annot. in Euripid. Hippolyt.

Haud mundi sordida cura
Te coquat, *a rebus sit mens* abstracta *caducis:*
Sed procul hinc claras Cœli porrecta sub auras.

Tum tibi odoratam puro de flore coronam
Nectes, & viridi lætus spatiaberis horto.

Erasm. Ep. ad Hervag. præmiss. Epist. Florid.

Festivum etiam est, quod in hanc rem disserit *Erasmus*, indicans quantopere *studiis* suis obfuerit negotiorum corporalium moles: *Hoc tempore* (dicit) *sum in eo rerum statu, ut si maxime desit ætatis aut valetudinis excusatio, ab omni* Musarum commercio *sim alienissimus. Profecto rem facio, quæ mihi nec minus molesta est, nec minus operosa, nec minus aliena ab* ingenio *genioque meo.* Ædes *hic mercatus sum honesti quidem nominis, sed iniqui pretii. Itaque* Erasmus *ille rerum omnium dispendio* Literarum otium *redimere solitus, nunc licitatur, contrahit, stipulatur, cavet, consulit, demolitur, exstruit, rem habet cum fabris lapidariis, lignariis, ferrariis, vitriariis, nosti genus hominum, tanto cum tœdio, ut malim totum triennium in quamlibet iniquis* studiorum *laboribus versari, quam unum mensem hoc genere curarum agitari. Nec antea unquam perinde ac nunc intellexi, quantopere sapuerit* Diogenes, *quod maluerit ad* dolium *confugere, quam cum talibus conflictari.* Autoris etiam, qui legitur, scopus attendendus est, cui si respondeant quæ scripsit, *boni* utique *Scriptoris* officio satisfecisse censendus est, tametsi neque desint forte quædam, quæ addi infarcirique possent. Impossibile enim *Scriptori* est, ita in alieno habitare cerebro, ut scire omne id possit, quod alii quivis sciunt, scribentisque adjiciendum cogitatis esse judicant. In Libris esse peccata possunt tum *omissionis* tum *commissionis*; hæc uti censo-

riam

riam virgulam vix est quod effugiant, ita illa facillime condonanda, benigne minimum interpretanda sunt. Scripti etiam *antecedentia* cum *consequentibus* rite conferenda sunt, quæque leguntur, quantum fieri potest, a *contradictionibus* liberanda & vindicanda. Libri *elementares* & explanatiores primo loco evolvendi sunt, ac tum demum ad eos, qui involutius scripti, adque altiora evehere *lectorem* possunt, ascendendum. De *Hebræorum* Magistris constat, quod lectionem *primi Capitis Geneseos*, *Cantici Canticorum*, *principiique & finis Ezechielis* nemini concesserint, nisi qui ministerii Sacerdotalis ætatem, id est, *triginta* annorum, jam impleverat. Cujus instituti quænam vera fuerit ratio, non usque adeo in liquido esse videtur. Quidam fuisse putant singularem quandam & superstitiosam reverentiam, quâ circa libros illos magis ducebantur *Judæi*, quam circa alios. At cur ergo Libri *Estheræ*, lectionem & tractationem qui, ut alibi ostendimus, summo apud ipsos in honore erat, etiam non prohibuerunt? Alii ad *absconditum* Librorum illorum, vel partium illorum, sensum refugiunt, quem neminem nisi ingenii plane maturum assequi posse existimabant. Sed ridet illum obtentum *Lutherus*, haud opus fuisse dicens, *ut eâ de causa horum speciatim Librorum lectionem tantum vetarent, cum universa Scriptura, ob velamen cordibus oculisque Judæorum impositum,* obsignatus Liber *eis esset*. Me quod attinet, ego *tria* dicenda hic puto: 1. Utut non fuerint hi *Libri* revera *abstrusioris* sensus, quam

Hierônym. Ep. ad Paulin. & in Cap. 1. Genes. & in Procem. ad Ezechiel.

Joh. Gerard. Locc. Theolog. Tom. 1. loc. 1. pag. 53.

quam quidam etiam alii, Hebræos tamen illos pro talibus habuisse, atque hâc hypothesi nixos interdictum hoc invexisse. 2. Quoad *speciem* nonnulla ei connexa fuisse, quæ superstitionem [& ἐθελοθρησκείαν manifestè redoluerunt, ut quod ministerii *Sacerdotalis* annis præcise id adstrinxerint, omnesque indiscriminatim, tam ingeniosiores quam stupidiores ei subjecerint. 3. Quoad *genus* tamen, & generalem eorum intentionem haud plane id improbandum fuisse: voluerunt quippe dubio procul fructuosum, in Scripturâ legendâ & tractandâ, *ordinem* eo præscribere; nempe ad minus intelligibilia scrutanda accedendum non esse, nisi prælibatis & cognitis in antecessum iis, quæ evidentiora & obvia magis sunt. Atque hoc ipsum est, quod & nos hic volumus. Faciuntque huc (quantum Summi Viri mentem capio) *Turrettini* etiam verba, dum ait: *Non quæritur, an* discretio *quædam possit & debeat adhiberi in* lectione *Librorum pro captu cujusque, quomodo olim arcebantur a nonnullis Scripturæ Libris Juniores, quibus ob ætatem judicium non satis erat confirmatum; hoc non tam* interdictio *est, quam* methodus discendi *& commode fieri potest ad majorem profectum & ædificationem.* Quibus adde hæc Eruditissimi Viri *Andreæ Acoluthi*, qui, prolixâ inter *Templum Salomonis* variaque ejus Atria, & *Christianam Theologiam* comparatione, hujusque ad illa accommodatione institutâ, inter alia sic fatur: *Patebat illud* (Atrium nempe quod *a Templo* stricte sic dicto remotius erat) *Gentibus simul ac Judæis omnibus,*

Turettin. Theolog. Elenct. part. 1. pag. 154. 155.

Acoluth. de Aq. amar. in Dedicat.

nec

nec nisi puerperæ, & qui gonorrhæâ, hemorrhoide ac menstruis laborarent, *eo excludebantur*. Ad *Catecheticam Theologiam nulli hominum aditus oppessulatus*, *munditie tamen cordis requisitâ*. *Infantes etenim non admittit*, *nisi prius lavacro regenerationis atque renovationis peccatorum sordes absterserint*. *Adultos infideles aliquantisper quidem tolerat*, *tandem tamen ad S. Baptismatis fontem abluendos relegat*. *In Templi* interiora *intrare* nemo *poterat*, *nisi* (NB) *qui Atrium* Gentium *prius calcasset*. *Theologiæ ipsiusque Christianismi* arcana *celantur omnibus*, *qui* τ̃ τ̃ ἀρχῆς τ̃ Χριςῦ λόγον, *sive* sermonem inchoationis Christi *ignorant*. Utcunque sit, in genere verum est, quod habet Comicus, Ariſtophan. in Equitib.

Ἐρέτην χρῆναι πρῶτα γενέσθαι πρὶν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν.

Remigem oportere ante esse aliquem, *quam clavum in puppe tenere*;

Hoc est, nec in re nauticâ, nec in Literariâ, nec in ullâ ad *difficiliora* adspirandum cuiquam esse, nisi qui, quid in *facilioribus* valeat, expertus prius sit. Neque per *multos* variosque simul Scriptores, *juniorum* imprimis, animus diffundendus est, antequam solidæ cujusque sapientiæ fundamenta bene jecerint; sed *uni* potius, paucissimis saltem Autoribus mordicus insistendum, iique in succum & sanguinem convertendi sunt. *Multum legendum est*, inquit Plinius, *non* multa. De scriptis *Basilii* Nazianzenus; ἤρκεσε γὰρ εἰς αὐτὸ πάντων Plin. Epist. de exercit. styl. lib. 7. Nazianz. Orat.

rat. 20. de Basil.

τοῖς σπουδαιοτέροις εἰς παίδευσιν. *Omnium loco* unus hic *sufficit studiosis ad eruditionem.* Secus enim si fiat (observante Cl. Voetio) *ingenium obtunditur, & superficiariâ atque Historicâ quadam disciplinarum cognitione leviter tingitur, ad abditos earum recessus nunquam penetratur, nec proprios & accuratos conceptus formare discitur.* Quo & hæc *Aristippi* faciunt apud *Laërtium*: Σεμνυομένου τινὸς ἐπὶ πολυμαθίᾳ, ἔφη, ὥσπερ οὐχ' οἱ τὰ πλεῖστα ἐθιόντες καὶ γυμναζόμενοι ὑγιαίνουσι μᾶλλον τῶν τὰ δέοντα προσφερομένων, οὕτως οὐχ' οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντες, εἰσὶ σπουδαῖοι. *Quopiam se jactante ob multam scientiam, dixit, ut non ii, qui* plurimum *comedunt & exercentur,* melius *valent iis, qui* modice, *ita non qui* plurima, *sed qui* utilissima *legerint docti & studiosi censendi sunt.* nec non hæc Senecæ: *Fastidientis stomachi est,* multa *degustare, quæ ubi varia sunt & diversa, coinquinant, non alunt.* Probatos *itaque semper lege, & siquando ad alios diverti libuerit, ad* priores *redi . . . Qui quo destinavit pervenire vult, unam sequatur viam, non per* multas *vagetur. Non* ire *istud est, sed* errare. *Ipsi* quoque *Autores* legendi potius sunt, quam *epitomatores* eorum; iique non truncati & mutili, sed integri, ut rerum, quas tractant, connexio percipi fructuosius possit. Præterquam quod in principio sæpe præparare tantum & dissimulare scriptores videas, quod intendunt, ac talia dicere, quæ in summâ demum parte profutura sunt; atque adeo suo loco forsan nobis haud ita placent, dum quâ de causâ vel dicta vel scripta ita sint,

Voet. Præf. ad Biblioth. Stud. Theolog.

Laërt. in Aristip.

Senec. Ep. 2. & 45.

Noll. Gnostic. cap. 6. §. 8.

Sohn. Præf. Tom. 3.

ſint, ignoramus. Rite alicubi Melanchton: *Series narrationis & collatio membrorum oſtendit, quomodo quælibet ſcripti pars ſit accipienda.* Et incivile Jureconſulti ducunt, niſi totâ lege, cum iis, quæ connexa ſunt, perſpectâ, ex unâ aliqua ejus particulâ judicare. Neque eſt tamen, quod omnia rejici *Librorum compendia* velim, niſi a provectioribus forte, quos ad altiora aſſurgere fas eſt. Si qui vero in Muſarum caſtris prima demum ſtipendia merent, his hoc Clariſſ. *Berkringeri* conſilium commendatiſſimum velim: *Similis conſilii* (ita ille) *bonæ mentis ſtudioſis autor ego, ut artes domi, atque in ſuis hoſpitiis, &, ut ita dicam, fontibus, id eſt,* Compendiis, *invadant ante occupentque, quam ſuperinductis aut ſuperadditis aliunde* Commentariis, *tanquam Corrivationibus in* vaſta *flumina, id eſt,* Volumina *egrediantur, quæ nec ſuperari amplius queant a diſcentium diligentiâ, vel ſaltem non æque facile, ac* compendia, *quæ ipſo nomine compromittunt* compendium *ſtudiorum.* Berkringer. in Dedicat. Inſtit. Oeconomicar.

V. (5) Connectendæ lectioni ſunt *Repetitio, Meditatio, Oratio, Collatio, Continuatio.* Seponendi quidem aliquando *Libri* boni, ſed *ad tempus* tantum, non in perpetuum, de quo mox plura. E contra *iteranda* & recapeſcenda eorum *lectio* ſubinde eſt, ut argumentum tenacius hæreat. Δὶς ἢ τρὶς τὰ καλά. *Iterum ac tertiò quæ pulchra.*

Lectio prima *placet, nec non* repetita *placebit.*

Hipponenſis Doctor Librum ſuum *de*

Auguſtin. de Grat. & Liber. Arbitr. circ. fin.

Gratiâ & libero Arbitrio ſic claudit: Repete aſſidue *Librum hunc*, *& ſi intelligas*, *Deo gratias age*, *ubi autem non intelligis*, *ora ut intelligas*, *dabit enim tibi Dominus intellectum*. Etenim *lectio* (ſi *Fabium* audire velimus) *libera eſt*, *nec actionis impetu tranſcurrit*: *ſed* repetere *ſæpius licet*, *ſive dubites*, *ſive memoriæ affigere velis*. Repetimus *autem & tractamus*, *ut cibos manſos ac prope liquefactos dimittimus*, *quo facilius digerantur*. *Ita* lectio *non* cruda *ſed multa* iteratione *mollita*, *& velut confecta*, *memoriæ imitationique tradatur*. Eundem in finem *ruminanda* quoque ſunt, quæ leguntur, neque legendo continuo pergendum; *Lectionis* enim *tædium* (ut idem loquitur Fabius) *vicibus levatur*: ſed cum dignum notatu quid ſe offert, tamdiu ſubſiſtendum, donec quod legitur, haud plane pleneque tantum innoteſcat, ſed vim dulcedinemque ejus *Lectoris* animus perſentiſcat & deguſtet. Eſt id, juxta *Antoninum Pium* ἀκριβῶς ἀναγινώσκειν, *accurate legere*, aliter λεπτουργεῖν apud *Clementem*, hoc eſt, quo ſingula quæque, etiam minutiora inter legendum expenduntur: cui opponitur mox τὸ ὁλοσχερῶς περινοεῖν, quod eſt *ſummatim capita tantum delibare*, leviterque percurrere. Quâ ratione & feſtinatione qui tantum legunt, ἀμυστὶ πίνειν Græcis dicuntur, id eſt, *hauſtim bibere*, in eos jactum, qui adeo avidè bibunt, ut inter bibendum ſpiritum non reciprocent, ſed potum in alvum non aliter atque in dolium infundant; vel in eos, qui *lectione immodicâ* & continuâ ſpiritum obtundunt, cum præſtet *lectioni* ſub-

Quintilian. Lib. 10. cap. 1.

Id. lib. 1. cap. 19.

Antonin. de Reb. ſuis Lib. 1. §. 7.

Clem. Alex. Stromat. lib. 7.

subinde *cogitationem*, intermiscere.

Labor (monitum est Mauri Terentiani) Maur. Terentian. Tract. de Syllab.
——— *vobis ferendus in* legendo *est maximus.*
Non enim cursim *aut* remisse *tam minuta acumina*
Adsequi quicunque poterit, sed morosa intentio
Tum legentis *debet esse, quam fuit nobis quoque,*
Qui laborem provocando, perdomando tædium,
Forsitan nec lecta multis, e latebris scalpsimus,
Ardui laudem expetentes, non favorem ex obviis.

Quid in os (inquit Augustinus) *ingerere cibum juvat, si in stomacho non coquatur, & digeratur?* Et de Ambrosio: *Cum legebat oculi ducebantur per paginas, & cor intellectum* rimabatur, *vox autem & lingua quiescebant.* Johannes Coletus, apud *Erasmum*, rogatus, quibus modis ad concionandum iturus, animum *suum* præpararet, respondit: *Solitus sum in manus sumere Paulum, in ejusque lectione* tam diu *commorari, donec* sentiam *pectus meum incalescere?* Quod procul certe abest a lectione volatili, & mere tumultuariâ. Et quam sedulo id inculcat Bernardus: *Lectionis istiusmodi modum* (inquit) *meditatio sequi solet. De quotidianâ lectione aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimittendum est, quod* fidelius *digeratur, & rursus revocatum* crebrius ruminetur, *quod proposito conveniat, quod intentioni*

Augustin. Confess. lib. 6. cap. 3.

Erasm. in Epistol.

Bernard. ad Fratr. de Monte Dei.

pro-

proficiat; *quod detineat animum, ut aliena cogitare non libeat.* Qui & ipse fecit quod alios monuit: Sic de *eo Clichtovæus*: *Ita ex assiduâ sacræ* meditationis *Divinarum Scripturarum consuetudine* Bernardus *corporeos sensus ab exteris rebus habuit aversos & avulsos, ut quæ in prospectu forent, interdum non attenderet, & obvia quæque non videret: quia intentissimâ* meditatione *vires omnes sensuum ad interiora erant revocatæ, ut animo famularentur, circa Divina intelligenda occupatissimo.* Gemella his quoad res profanas sunt, quæ de *Carneade* Philosopho habet Valerius Maximus: *Carneades* (ita ille) *laboriosus & diuturnus sapientiæ miles; siquidem nonaginta expletis annis, idem illi vivendi & philosophandi finis fuit; ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, ut cum cibi capiendi causa recubuisset,* cogitationibus *inhærens,* manum *ad mensum porrigere oblivisceretur.* Precibus etiam exercitium *Lectionis* sanctificandum est, quandoque etiam, pro eximio occurrentis materiæ momento, solennioribus, semper saltem ejaculatoriis. Sic de *Didymo Alexandrino* autor est Ruffinus, *quod* precibus *suis miscuerit* studia *& laborem.* Sive, uti alicubi Alcuinus, *qui vult cum Deo semper esse, frequenter* orare *debet &* legere. *Vices suas habeant lectio & oratio.* Adhuc Bernardus; *Hauriendus est sæpe de* Lectionis serie *affectus, & formanda* oratio, *quæ* lectionem *interrumpat, & non tam impediat interrumpendo, quam puriorem continuo animum ad intelligentiam* lectionis *restituat.* Et alibi: *Lectio* in-

Clichtovæ. Homil. p. 381.

Iac. 1, 5.

Valer. M. lib. 8. cap. 7.

Ruffin. Hist. lib. 2. cap. 7.

Alcuin. de Virt. & Vit. Cap. 5. & Ep. 101.

Bernard loc. cit.

Hieronym. Ep. 18.

inquirit, *meditatio* invenit, *oratio* postulat, *contemplatio* degustat. Adde *Hieronymum*, cujus hoc monitum : *Orationi* Lectio, *lectioni succedat* oratio, *& breve videbitur sibi tempus, quod tantis rerum varietatibus occupatur*. Piè *Erasmus*: Lectionem *subinde interrumpat* precatio, *vel gratiarum actio, quarum* altera *sacri Spiritus imploret opem*, altera *beneficium agnoscat, sicubi te senseris profecisse*. Accedat etiam *Collatio*, quæ est eorum, quæ *lectitando* accepimus, cum aliis mutua & amicabilis communicatio; συνήθειαν vocat Cicero, ὁμιλίαν Euripides. *Ferrum ferro acuitur, ita vir exacuit faciem amici sui*, inquit Regum sapientissimus. *Quod ad* studiorum *& consiliorum* communicationem *&* collationem *refero* (dicit Mercerus) *quam magni esse momenti in rebus omnibus, & ingenia alacriora, vivaciora, & ad res penitius & accuratius intuendas ac pervestigandas accommodatiora reddere, docet experientia quotidiana*. Addo ego : Rerum lectarum memoriam eâ renovari, in sensum earum profundius descendi, difficultates, dubia, scrupulos circa eas animo eximi, rursusque iterumque eas legendi, cumque familiaribus super iis disceptandi generosioribus pectoribus desiderium ingenerari: quæ omnia quantopere *Lectionis* adaugeant *fructum*, ego vix dixerim, tu vix conceperis. Si *Durando* fides, placuit *conferendi* hæc ratio Antiquis præcipue Doctoribus: *Religiosi* (ita ille) *ante completorium præmittunt* collationem, *quæ à* Sanctis Patribus *originem traxit, qui con-*

Erasm. Tract. cit. lit. A. f.

Proverb. 27. 17.

Mercer. in loc.

Durand. Rational. Divin. Offi. lib. 5. cap. 9. §. 11.

venire, & de Scripturis sacris dictis Vesperis conferre *solebant*. Usum hujus fructumque sic explicat *Smaragdus*, Monasterii *S. Michaelis* olim Abbas: *De Scripturis Divinis aliis conferentibus interrogationes, conferunt, aliis congruas responsiones, & sic quæ diu latuerunt occulta, conferentibus fiunt perspicua.* A *collatione* Scripturarum itum postmodum est ad *collationem* Patrum, ad quam tribus in hebdomade vicibus dato signo conveniebant, teste *Isidoro*. Sed hæc in abusum tandem abiit: a *Collatione* enim *Monachi* surgentes, ad *bibitionem* se accingebant: unde & factum forte, quod cœnæ serotinæ *Collationum* nomine venire postea cœperint, quin etiamnum veniant. Veteres Gentiles *collationes* has in conviviis suis *Festalibus* fere instituebant, uti ex uno hoc *Agellii* loco manifestum est, qui, ut ut prolixior, hic tamen non omittendus. *Saturnalia* (inquit) *Athenis agitabamus hilare prorsum & modeste, non, ut dicitur, remittentes animum, sed demulcentes eum paulum, atque laxantes, jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eandem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam veneramus, quisque easdem auditiones eosdemque Doctores colebamus. Tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmia solvendæ quæstionis ponebat librum veteris Scriptoris Græcum vel Latinum, & coronam e lauru plexam; totidemque quærebat, quot homines istic eramus, cumque eas omnes exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. Quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur: non soluta autem*

Smaragd. Comment. in Reg. Benedict. cap. 4.

Isidor. in Regul. cap. 8.

Gell. N. Attic. lib. 18. cap 2. pag. m. 582.

tem transmittebatur ad eum; qui ſortitò ſucceſſerat, idque in orbem vice pari ſervabatur. Si nemo diſſolvebat. Quæſtionis *ejus nodum, præmium ipſum & corona Deo, cujus* Feſtum *erat, dicabatur. Quærebantur autem res ejuscemodi, aut ſententiæ Poëtæ veteris, lepidè obſcuræ, non anxie: aut Hiſtoriæ antiquioris requiſitio, aut decreti cujuspiam ex* Philoſophiâ *perperam invulgati purgatio; aut captionis ſophiſticæ ſolutio, rariorisque verbi indagatio; aut tempus item in verbo obſcuriſſimum.* Finitimum his eſt quod de *Therapeutis* eorumque *convivandi* ratione literis proditum eſt, qui an *Chriſtiani* fuerint, an *Judæi* diſceptant Autores, *prius* tenet Euſebius, *poſterius* Valeſius, Huetius, aliique, viri ſaltem fuerunt in *Ægypto* Philoſophiæ addictiſſimi, & in Monachorum veluti ordinem redacti: *Tum* (ſic de iis Philo) *proponit quispiam* Quæſtionem *e Sacris Literis, aut ſolvit ab alio propoſitam, nihil de ſolutione ſollicitus; nec enim* captat laudem *argutiarum aut eloquentiæ: hoc tantùm agit,* ut rem diligentius perſpiciat, *tum perſpectam non invideat minus perſpicacibus, & non minus diſcendi cupidis.* Neque omittenda eſt lectionis *Continuatio*, quâ ita tractandis *Libris* mancipatur animus, ut deſiſtere nec poſſit nec velit, antequam optatus inde fructus perceperit. Vocat id Apoſtolus προσέχειν τῇ ἀναγνώσει, 1 Tim. 4. 13. commendatque filio ſuo *Timotheo* 2 Tim. 3. 15. Perparum plerumque *Lectores* illi proficiunt, qui vel *deſultoriè* tantum legunt, id eſt, uno vix dum *volumine*

Euſeb. H. E. lib. 2. 17.

Valeſ. in Not. ad Euſeb. Hiſt. Eccleſ. pag. 35. 35.

Huet Demonſtrat. Euangel. pag. m. 1084.

Phil. de Vit. contemplat.

perlecto, adeoque haudquaquam intellecto, mox ad aliud, hujusque iterum exiguâ tantum parte inspectâ, ad tertium aliquod evolvendum provolant; vel qui *totos* quidem aliquot Scriptores legunt, sed qualiquali forsan cognitione vel Divinâ vel humanâ exinde comparatâ, abjiciunt deinceps *Libros*, solis mentium suarum lustribus, profundisque, uti putant, meditationibus standum sibi esse existimantes, satis scilicet jam sine cortice natare edoctis. Pariter ac *Enthusiastis* in Religionis negotio delirare solenne est, ipsam Sacram Scripturam pro mero *alphabeto* habentibus, non nisi *pueris* & in re Christianâ *tyronibus* indulgendo, inutili vero adultis & spiritualibus, quos verbo interno, hoc est, immediatis Spiritus illapsibus duci debere pertendunt. Pessimè hi in *Scripturarum* usu procedunt, neque multo proinde melius, quibus in *aliis* evolvendis *Autoribus* vestigiis eorum insistere volupe est. Nunquam *Lectionis* filum plane abrumpendum est, nec ullis difficultatibus aut molestiis animus ab eâ deterrendus, e contra persistendum in eâ laudabili pertinaciâ,

dum Spiritus hos regit artus,

vivendum *lectitando*, moriendum *lectitando*, siquis genuinus sapientiæ alumnus sit, & non vivere tantum sed & jucunde ac erudite vivere optet. Fecisse sic *Carolum Magnum*, Imperatorem Augustissimum, autor est *Theganus*, Chorepiscopus Treverensis: *Quatuor Euangelia* (inquit) *quæ* ap-

Thegan. in Gest. Ludov. Pii.

appellantur Matthæi, Marci, Lucæ, Johannis, *ipso* ultimo ante obitum *suum die* perlegit *non tantum*, *sed* cum *Græcis etiam & Syris optimè correxit*. Sicuti & *Zenonis Cittici* infatigabilem in hoc opere *assiduitatem* hoc carmine expressit *Laërtius*: Laërt. de Philosoph. vit. lib. 8. pag. m. 224.

Τὸν δ᾽ οὐκ ἂρ χειμὼν κρύοσεις, οὐ ὄμβρος ἀπείρων,
Οὐ φλὸξ ἠελίοιο δαμάζεται, οὐ νόσος αἰνὴ,
Οὐχ ὤ τις δήμου ἐν ἀέθμιος, ἀλλ᾽ ὅγ᾽ ἀτειρὴς
Ἀμφὶ διδασκαλίῃ τέτατα νύκτας τε καὶ ἦμαρ.

Hunc non acris hyems domuit, non frigidus imber,
Non Solis radii, non vis teterrima morbi,
Non quicquid vulgo pretiosum; invictus *at unus*
Instabat *gravibus* studiis *noctesque diesque.*

VI. (6) Quisque, qui legitur, *Scriptor* in iis, quæ artis suæ sunt, suspiciendus est & æstimandus; neque mox fraudi ipsi esse oportet, si forte in omnibus, quæ accessoria scriptioni suæ sunt, haud ita excellat, quam in aliis, imo leviter nonnunquam in iis aberret: modo pateat, ipsum in principali, quod ad disciplinam agrumque suum pertinet, argumento, melioribus satisfecisse.

Non omnia possumus omnes.

Ἀλλ᾽ οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ᾽ ἐπίσασθαι βροτῶν,
Πέφυκεν, ἄλλῳ δ᾽ ἄλλο προσκεῖται γέρας

Ut cuncta noris nemini mortalium
Datum est, sed alia dos adest alii viro.

Qui in *Theologiâ* princeps est, mox in *Philosophiâ*, *Medicinâ*, *Literaturâ*, aliisque faculatibus, quas in subsidium nonnunquam vocat, eodem gradu modoque non eminet; sed suæ quisque artis magister est optimus, stultitiamque sapit, si quis vietor simul & piscator, medicus simul & magnus, augur simul & scœnobates audire gestiat; vel uti *Grotium* alicubi describit Rivetus, *si ingenii tam ampli quis esse se putet, ut nullis coarctari possit terminis, upique juris dictionem exercere, in Literaturâ omnis generis, in linguarum cognitione, in legum & juris peritiâ ac tandem in Theologiâ dictaturam attribuere sibi velit.* *Ars* (ut pulchre alicubi Franesius *naturæ imitatrix est, & scientia ita existit: ut quemadmodum neque oculus simul de odoratu & colore, neque nasus de colore & odoratu una judicat, sed unumquodque membrum suo gaudet munere; sic uniuscujusque hominis* mens *suo fungatur officio, nec ad plures rerum scientias simul videtur idonea. Sensus quippe omnia percipiunt, sed alius aliud; homines item omnia intelligunt, sed alii alia.* Perpaucis obvenit *Philonis* illa felicitas, qui cum armamentarium *Athenis* fecisset, opus & sumptu & elegantiâ excellentissimum, ita facundè inventionis suæ rationem in theatro reddidit, ut populus *Atticus*, non boni *architecti* tantum sed & disertissimi *Oratoris* laudem ei adscripserit. Aliquando, ut in Adagio est Κροτωνιατῶν ὁ ἔσχατος πρῶτος τῶν ἑλλήνων; qui

Rivet. Præfat. in Gassandri Consultat.

Farnes. de Similacr. Reip. lib. 4. cap. 5. pag. m. 83.

Strab. Geograph. lib. 6.

Cro-

Crotoniatorum postremus est, reliquorum *Græcorum* primus esse potest, hoc est, qui in *uno* infimus, in *alio* supremus, princeps aulœdorum, inter citharœdos utut vilissimus, & contra. Notanter hanc in rem *Luduvicus Vives*, qui cum licet quoad *materiam* bene scripsisset, ob scriptionis tamen modum minus forte politum, carpi se a quibusdam videret, ita respondit: *In Autore alicujus Disciplinæ boni consulitis errores alterius; in* Theologico *Historiæ, in* Historico *Primæ Philosophiæ, modo* muneri suo *satisfaciat: multo benignius linguæ peccata condemnabitis: bonam sententiam* Gallice *aut* Hispanice *dictam amplectemur, non accipiemus* vitiose latine. *Ego vero cum M. ipso Tullio* indisertam *malo* sapientiam, *quam* stultam loquacitatem. *Augustinus recte, qui eo magis ait solœcismis & barbarismis offendi homines, quo* infirmiores *sunt, & eo esse* infirmiores, *quo doctiores* videri *velint non rerum scientiâ, quæ ædificat, sed* signorum, *qua non inflari difficile est, cum & ipsa* rerum *scientia sæpe cervicem erigat, nisi Dominico reprimatur jugo.* Quapropter omnes dicendi sunt excedere *ἀμιλείας* & inhumanitatis terminos, qui, prout scarabæi pilularii, omnibus vel *equini* vel *bovini* corporis sanioribus partibus prætermissis, huic vel illi putido ejus ulceri involare solent, ita omnibus iis, quæ in *Opere* aliquo *bene* scripta vel dicta sunt, neglectis, huic illive laciniæ vel voci sugillandæ sæpe inhærent, ne nihil pro suo, quod jactant, acumine, quod censurâ dignum sit, videantur

Lud. Viv. de Vit. & mor. Viri Erudit.

Montagn. Ess. Livr. 1. Chapit. 16.

observasse. Prout & alios ex adverso invenias (tam varia & perversa hominum studia & vota sunt) qui, si quædam in *Libris* non tam laude quam censurâ digna sint, ea admirantur, extollunt, mordicusque iis inhærent, præstantiora e contra, quæ inibi occurrunt, vellicant, exagitant, nullo saltem loco habent; de quibus ita Basilius: *Quid aliter muscæ communiter faciunt? quæ* politissimum *manus* candorem *celerrime præcursant, eoque minime adficiuntur; at si quid forte* scabiosum *invenerint, hoc ut delicias suas suavius deosculantur.* Atque ejusmodi quidem *lectio* non tam *judiciosa* tum est, ut videri vult, quam in Scriptorem scriptumque bonum *invidiosa* & *injuriosa*. Quanto æquius Venusinus olim Vates:

Basil. lib. 16. Ep. 7.

Horat. de Art. Poëtic. vers. 351.

Erasm. Epist. lib. 4. Ep. 7.

—— *ubi* plura nitent *in carmine, non ego* paucis
Offendor maculis, *quas aut incuria fudit,*
Aut humana parum cavit natura ——

VII. (7) Eorum denique, quæ legimus, excerpta & *Adversaria* conficienda sunt. Vox *est Ciceronis*, quâ indicavit scedulas, commentariolos & chartas, quæ homines *advertebant*, & veluti memoralia iis erant, ne res quædam exciderent. Alii *tumultuarios* vocant *Codices*, qui nos *advertunt*, & memoriæ causâ fiunt, postea tamen eadem illa, quæ in iis perscripsimus, in ordinem redigimus, & in tabulas referimus. Erant ergo chartæ quædam viliores, quibus Eruditi utebantur, quando primum

Cicer. pro Roscio.

David. Cleric. Orat. 10. pag. 124.

ali-

aliquid componebant, ut opus emendatum in mundiorem chartam postmodum referrent; quas Romani in genere *libellos* nuncupant, de quibus ita *Suetonius* in Nerone: *Venêre in manus meas pugillares libellique cum quibusdam notissimis versibus, ipsius chirographo scriptis.* Epiphanius χεδάρια appellat, ut quæ opus correctius excipiebant τελογράδας; Ὑπομνήματα *Demostheni* dicuntur. *Adrianus Junius* ita vocari vult, quod rerum memoriam *adversâ paginâ* in iis annotemus; & in hoc differre putat a *tabulis*, quarum meminit *Cicero*, quod *illa* negligenter & non sine liturâ scribantur, *hæ* vero cum diligentiâ & accurate. *Libros exceptorios* vocat *Vives*, ut &, qui notas *in Exercitationes* ejus conscripsit, *Johannes Thomas Freigius*. Germanis sunt *Sudelbücker* nobis Belgis *Klad-Boeken*. Sed de *voce* satis, *res* præcipue attendenda & præstanda est. Quod si enim vel attentissimè *legas*, ac profundissime *mediteris*, aquam in mortario tantum tundes, id est, nequicquam proficies, nisi memoriæ imperfectioni *Adversariorum* hujusmodi adminiculo subvenire studeas, & e *Scriptore* qualicunque in certas quasdam Classes ea seligas, & annotes, quæ olim usui tibi fore existimes. Docuit hanc artem *tum* exemplo suo, in eruditissimo *Adversariorum* Opere, *tum* verbis hisce *Adrianus Turnebus*, Professor primum *Tholosæ*, deinde *Parisiis*: Cum *seria* (ait) *tum studia animus ob molestias communium temporum, & Patriæ cadentis interitum, refugeret & aspernaretur, per* scriptores *elegantiores ul-*

Suetôn. in Neron. cap. 52.

Epiphan. in fin. Oper.

Jun. Nomenclat. cap. 32.

Lud. Viv. Exercit. p. 137. 151.

Freig. Not. in Viv. Exercit. pag. 157.

Turneb. Ep. ad Michael. Hospital.

tro citroqu cursitare vel volitare cœpi ; &, ut quemque librum prehenderam ; quicquid ex tempore subitoque in mentem veniebat, tumultuariâ scripturâ *comprehendebam : interdum repetitâ memoriâ, quæ in diversis Autoribus legeram*, unum *in* caput *congerebam* —— *Interdum oblitus quid ante notassem, illud idem in aliâ chartâ iterabam, omnia quidem fere velut folia Sibillæ in numerum digesta, sed nullo delectu ordineque descripta, temere inconditeque scribebam, & in pulverem situmque abjiciebam.* Nec dissimiliter Gellius, qui de seipso: *Usi sumus ordine fortuito, quem antea in* excerpendo *feceramus. Nam proinde ut librum quemque in manus ceperam*, *seu* Græcum *seu* Latinum, *vel quod memoratu dignum audieram, ita quæ lubitum erat, cujus generiscunque erant, indistinctè ac promiscè annotabam, eaque mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam literarum penu, recondebam, ut quando usu venisset, aut rei aut verbi, cujus me forte repens oblivio tenuisset, & inibi, ex quibus ea sumpseram, non adessent, facile nobis inventu & depromptu forent.* Eximia *quidem* humanæ *memoriæ* vis est, penetrale amplum, sed haud infinitum tamen ; certos enim limites habet & fines, ultra quos progredi sæpe non datur. Diversarum in eâ rerum imagines certis quasi cellulis reponuntur, quibus nisi custodes addas, qui sollicitè servent in iis recepta & recondita, nullo negotio effringent sæpe & aufugient, atque ita omnis *lectionis* peribit fructus. Huic ergo, inquam, occurrendum imbecillitati & incommodo est, nisi effluere tandem quam

Gell. N. A. Lib. 10. cap. 1.

Plutarch. de Liberor. Educat. Oper. part. 2. pag. 9.

Ursin. in Præfat. ad Theol. Symbolic.

quam plurima, si non omnia, velis, quæ *lectitando* tum recepisti unquam, tum confirmare & retinere intendisti: at quomodo feceris id melius, quam *excerpendo* & annotando? Neque enim multos invenias *Alexandros*, *Demosthenes*, *Cosroës*, *Hortensios*, horumque similes, qui *stupendæ* & tenacissimæ *memoriæ* extiterunt. De *Augusto* testis est *Suetonius*, quod in *evolvendis utriusque linguæ Autoribus nihil æque sectatus sit, quam præcepta & exempla publice vel privatim salubria, eaque, ad verbum* excerpta, *aut ad domesticos, aut ad Exercituum Provinciarumque rectores, aut ad urbis Magistratus plerumque miserit, prout quique monitione indigerent.* Quod Principis *memoriæ* inserviisse dicit *Pontanus.* Imprimuntur plerumque altius quæ non *lecta* tantum, sed & *scripto consignata* asservantur; *semel* scriptum, *decies* lectum. Estque ipsissima hæc ratio, ob quam Rex olim *Israelis* juxta Talmudicos (ex loco enim *Deuteron.* 17. 18. quem nonnulli huc trahunt, educi id non potest) *propriâ* describere *manu* exemplar *Legis* debuit, ut nempe menti suæ argumentum ejus firmiter hæreret. *Mox post acceptam potestatem* (dicit Philo.) *jubetur Rex Deuteronomium, id est*, Legis *compendium* manu propria *αὐτοχειρίᾳ describere, quo magis ea præcepta* inhæreant animo. *Qui autem scribit per otium imprimis & infigit menti singula fideliter, non in transcursu animadversa, sed cunctanter, non prius transeunte cogitatione ad sequentia, quam bene pensitatis quæ præcesserant.* Imovero hac ipsâ viâ tam profunde subsidunt in *re*

Sueton. in August. cap. 89.

Pontan. in Salust. p. 181.

Philo de Creat. in princ.

mi-

miniscentiæ nostræ habitaculum quæ *lectitando* accepimus, ut vix nisi cum *ipsâ vitâ* nobis eripi ea permittamus; juxta hoc *Cassii Severi* exemplum, qui cum ex Senatusconsulto *Libros* suos comburendos cerneret, patienter injuriam tulit, nihilque aliud hostibus suis respondit, quam hoc: *Superest ut & ipse jam* comburar vivus, *quia* libros *meos edidici.* Accedit, quod si forte *Liber* aliquis egregius ad manum non sit, nec pretio comparari facile queat, compensari impendium id possit, si *excerpserimus* ex eo, mutuo a quopiam sumpto, quæ in rem nostram fore arbitrati sumus. Testatur de seipso eruditissimus Vir *Johannes Benedictus Carpzovius*, quod cum *Wilhelmi Schickardi* Libellum de *Jure Regio Hebræorum* nullo anquirere pretio potuisset, ex eo, ab Amico commodato accepto, quicquid reconditum in eo erat in *Adversaria* sua retulerit, nihil moratus *Libri* defectum, quod sibi de latente inibi thesauro satis prospexisset. At vero non omnia, non vilia, non vulgaria, sed aurea, optima, *selectiora* enotanda sunt; aliter enim si fiat *exscribi* magis quam *excerpi* dicenda sunt. Bene Lucretius:

Rhodigin. Antiqq. LL. Lib. 11. cap. 13.

Carpzov. in Schickard. de Jur. Reg. Hebr. in Præfat.

Lucret.

Florigeris ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimus aurea *dicta.*

Spongiarum instar *Lectores* esse non debent, quæ omnia attrahunt, nec *clepsydrarum*, quæ quod exceperunt parte unâ, altera rursus emittunt, sed *ventilabrorum*, quæ, excussâ paleâ, bonum triticum tantum re-

tinent. Notat alicubi *Gellius* iſtiusmodi quosdam homines, qui albâ amuſſi, id eſt, *nullo delectu* omnia conglomerabant: *Illi omnes* (inquit) & eorum maxime *Græci*, *multa & varia* lectitantes, *in quas res cunque inciderant, albâ, ut dicitur, lineâ, ſine curâ* diſcriminis, *ſolam copiam ſectati converrebant*. Eſt hoc (ut ſalsè alicubi Scaliger) *in horrea noſtra ſimul cum frugibus, etiam ſcarabeos cum tabernaculis ſuis congerere, dum omnia converrimus ſine vanno & cribro*. Rectius Plinius: *Sicut* apes *non* quidvis *ex* omnibus *colligunt, ſed ex diverſis herbis & floribus primum favos conſtituunt, deinde ceram fingunt, hoc eſt, domos cellasque faciunt, deinde ſobolem, poſtea mella: ceram ex floribus, melliginem ex lachrymis arborum; ita non* omnia *petenda ex eodem Autore, ſed ex unoquoque ſumendum quod habet utiliſſimum*. Et poſt ipſum Eraſmus: *Erit huic* [lectori] *per omne ſcriptorum genus vagandum, ut* optimum *quemque primum legat, ſed ita, ut neminem relinquat inguſtatum. Atque id quo cumulatiore fructu faciat, ante locos & ordines quoſdam ac formulas in hoc paratas habeat, ut quicquid uſquam acciderit annotandum &* obſervatu dignum, *id ſuo adſcribat ordini*. Atque quidem hâc de causâ haudquaquam tam operoſo opus hic molimine eſt, quale abhinc annos aliquot adhibuiſſe quoſdam refert illuſtre Jure-conſultorum decus *Ulricus Huberus*; Qui (uti ait) nihil, quod *in libris* occurrebat, intactum relinquebant, ſed eos lituris refertos, ſuâ vel conductâ manu deſcribebant, ſingula videlicet *Excerpta* toties, quoties in illis verba

Gell. loc. antea citat.

Plin. lib. 1. cap. 6.

Eraſm. de Stud. & Legend. Autorib.

Huber. ſpecim. Philoſ.

Civil. in Præfation. verba pinguioribus insignia lineis exstabant. Unde & fiebat, ut absolutus *Index* ipso *Autore* suo longe major & spissior fere evaderet, ipsique inter se & apud alios hoc tenerent postulatum, nullius valoris *Indicem* videri, qui non ipso *Scriptore* longior & copiosior esset. Qui etiam, descripto auctoque eum in modum *Libro*, in chartis ἐπισογράφοις, id est, ab alterâ parte descriptis, singula dicta sententiasve in totidem fragmenta tabellarum scindebant, quæ tum iterum secundum ordinem literarum initialium, in tot saccos vel loculos, quot sunt elementa literarum, secernebant, eadem illa fragmenta, numero infinita, ordine Lexicographo disposita, chartis insuper aliis illinentes, ac deinceps iterum, quia deformia sic erant, nec tuto satis hærebant, describenda collocantes, & compacta suis in Bibliothecis seponentes, ut eò, quoties opus esset, tanquam ad inexhaustos thesauros, se reciperent. Haud opus, inquam, est tam anxie hic procedere: non enim puto laborioso tali conamine juvari ingenuorum mentes, sed opprimi; nec firmari *memoriam*, sed distrahi; ne addam, ne millesimum quidem hominem inter βιβλιοφίλυς esse posse, qui tanto oneri suscipiendo, nedum diu ferendo par sit. Neque multum etiam refert qualis *liber* sit, e quo *excerpas*, an bonus an malus, modo quod *excerpis*, non malum, sed *bonum* & *utile* sit, Virgilius etiam ex Ennii *stercoribus* aurum collegit veluti e luto margaritas, quod *grandis prudentiæ esse* Hieronymus asserit. Unus tandem accedat *Plinius*, mox laudatus, de quo

Donat. in Vit. Virgil.

Phædr. Fab. 17.

Hieronym. Op. tom. 3. Ep. 3.

quo ferunt, quod bis mille *librorum* lector extiterit, imo nullum unquam *librum* viderit, quem non legerit, sed quomodo? obiterne tantum? absit; e contra (quod tribuit ei Muretus) *nihil dignum cognitu legit, quod non in* litteras *retulerit.* Atque hâc *legendi* & studendi ratione tantum profecit, ut magno suo merito a nemine non Eruditorum rerum omnium, scitu dignarum, *promuscondus*, Artiumque ingenuarum *receptaculum* salutatus tandem sit. Neque ipsi tantum tam feliciter id cessit, sed quamplurimis etiam aliis, qui ipsissimâ hâc viâ ingentem profundissimæ, tum *sacræ* tum *prophanæ*, eruditionis thesaurum auspicatissimè sibi compararunt.

Muret. Vol. 2. Orat. 13.

Drexel. Aurifodin. part. 1. cap. 9.

Cap. IX.

De singulari *quorundam* in *Libros* affectu.

SUMMARIUM.

I. *Dignissimi* Bibliothecarum & Librorum *possessores qui?* Cato, Cicero, Alexander M. Labeo Antistius, Julianus *Apostata*, Pamphilus Presbyter, Hieronymus, Origenes, Alphonsus, *Arragoniæ Rex*, Bessa-

Bessarion *Cardinalis*, Franciscus, *Galliarum Rex*, Cælius Calcagninus, Martinus Silicæus, Laurentius Medicæus *viri* φιλοβιβλώτατοι. II. *Ingenti summâ* Libri *a nonnullis coëmti. Stupendi* pretii *donaria a* Ptolomæo, *Ægypti Rege*, *in* L X X *Interpretes profusa. De quorum tamen* valore *non una omnium sententia est. Ei, qui* Nicolao V. PP. *Euangelium Matthæi* Hebraicum *adferret, quinque Ducatorum millia promissa. Ejusdem* Nicolai *non vulgaris in quoscunque*, Literatos *imprimis*, *munificentia. Quâ collapsa Studia non parum restituit.* Heideggeri *de eo judicium. Principes alii in* Literatos *quoque liberales.* III. *Etiam Regum Imperatorumque quidam* scribendis Libris *se tradiderunt.* Bibliothecariorum *munus non liberis sed* servis *olim demandatum.*

tum. Ab illuſtribus *tandem Viris poſtmodum etiam quæſitum & ſuſceptum. Principes quidam ſibi invicem nonnunquam* Libros *donariorum loco miſerunt.* IV. Φιλομαθία *nulla ſine* βιβλιοφιλία.

I. PRout & iſtiusmodi Librorum *Lectores*, quales jam deſcripſimus, demum ſunt, quos ut dignos inſignium *Bibliothecarum* poſſeſſores jure ſuſpicias; quosque hic eruditi ſui apparatus effectus nunquam non manet, quod *Librorum*, tanquam felicitatis ſuæ literariæ inſtrumentorum, deſiderio effuſiſſimo flagrare non tantum, ſed & conſumi fere ſe ſentiant, φιλομαθίαν ſuam genuinâ βιβλιοφιλία, ut fideli pediſſequâ, nunquam non inſequente. Plurimorum exemplis demonſtrari hoc poſſet, ſed pauca tantum adducam; poteris enim ἐκ τῦ κρασπέδυ τὸ ὕφασμα γινώσκειν, *de totâ veſte e fimbriâ judicare.* Tot enim alias, ſi campum hunc ingredi animus eſſet, ſe proderent,

quot dicere nunquam
Tam cito, nec tanto poſſis contexere curſu, Juvenal.
Ut non ter decies reſpires.

Ita hanc in rem Cicero: *Quo cum veniſſem*, M. Catonem, *quem ibi eſſe neſcieram, vidi in* Bibliotheca *ſedentem*, multis *circumfuſum* Cicer. lib. 3. de Finib.

 Stoi-

Stoicorum Libris. *Erat enim, ut scis, in eo inexhausta aviditas* legendi, *nec satiari poterat; quippe qui ne reprehensionem quidem vulgi inanem reformidans, in ipsâ Curia solerет* legere *sæpe, dum Senatus cogeretur, nihil operæ Reip. detrahens*: Tam impensè amabat *Libros*, neque publico, prudenti tamen, indicio demonstrare id detrectabat. *Cæsar Julius* reprehensus subinde est, quod, teste Suetonio, *inter spectandum epistolis libellisque legendis ac rescribendis vacaret*. Cicero tam impensè sibi servari *Attici* Libros optavit, ut assecutus eos *Crassum* ipsum divitiis se superasse existimaverit. *Alexander* M. Homeri carminis lectione adeo captus fuit, tantoque ejus inflammatus est studio, ut aureum scrinium, in prædâ *Darianâ* repertum, gemmisque opulentissimè variegatum, isti destinaverit usui, ut *Homeri* opera, eo inclusa, ipsis bellicis expeditionibus gestarentur. Addit *Plutarchus*, quod ea sub pulvino cum pugione reposita habuerit; ut quoque quod, cum in superioribus Provinciis aliorum *Librorum* facultas non esset, mandaverit *Harpalo*, ut mitteret, eumque ei misisse *Philisti* Libros, *Euripidisque* & *Sophoclis*, & *Æschyli* tragœdiarum magnam vim; *Thelestis* quoque *Philoxenique* dithyrambos. Labeo Antistius, non ille, qui *Servii Sulpitii* auditor fuit, *Cinna* aliis dictus, sed hujus filius, *Trebatii discipulus*, ingenii qualitate & doctrinæ fiducia maxime insignis, qui juris Civilis scientiâ *Capitonem Atejum* antecelluisse, & incorruptâ libertate eminuisse dicitur; hic, inquam, tam flagranti in *Libros* fuit af-

Sueton. in Julio. cap. 45.

Plutarch. in Alexand.

Hotoman. de Senat. & Senatus-consult. insignib. pag. m. 166.

affectu, ut oblatum ab *Augusto* consulatum, tanquam *servitutis auctoramentum*, fortiter contemnens, usque adeo studiis fuerit mancipatus, ut sic universum diviserit annum, ut Romæ *sex* mensibus cum studiosis esset, *sex* mensibus secederet, *librisque legendis* non tantum, sed & *scribendis* operam daret; sicuti quamplurima ejus monumenta etiamnum extant, testibus *Macrobio*, *Gellio*, *Augustino*, *Servio* &c. Julianus Parabates, atrocissimus licet Christiani nominis hostis, vir tamen vere literatus literarumque & *Librorum* amantissimus fuit. *Princeps*, ut nonnemo eum vocat, *ad unguem factus*, *odium in Christianos si excipias*. Sic habet ad *Ecdicium*:

Pompon. in leg. 2. ff. de Origin. Jur.

Gell. lib. 13. cap. 10.

Macrob. lib. 1.

Serv. in Æneid. 15.

Augustin. de Civitat. Dei. lib. 4.

Socrat. 14. Eccles. lib. 3. cap. 1.

Ἄλλοι μὲν ἵππων, ἄλλοι δ' ὀρνέων,
Ἄλλοι θηρίων ἐρῶσι· μοι δὲ βιβλίων
Κτήσεως ἐκ παιδαρίου δεινὸς ἐντέτηκε πόθος.

Alii quidem equos *amant*, *alii* aves, *alii* feras, *mihi vero a puerulo mirum acquirendi & possidendi* Libros *desiderium insedit*. Pamphilus Presbyter, autore *Hieronymo*, tanto Divinæ *Bibliothecæ* captus est amore, ut maximam *Origenis* Voluminum partem (quæ, uti supra observavimus, ad *sex* fere *millia* excreverant, unde & [illegible] & χαλκεντέρου *Adamantii* nomen ipsi adhæsit, ob assiduum *scriptionis* studium) propriâ manu descripserit. Quin de seipso refert idem *Hieronymus*, tanto sibi *Origenis* volumina, dicti *Pamphili* manu exarata, fuisse gaudio, ut ea nactus *Crœsi* opes possidere se crediderit. *Si enim lætitia est* (ajebat) *unam episto-*

Julian. Ep. ad Ecdic.

Hieronym. de Scrip. or. Eccles. Op. Vol. 2. fol. 132.

lam habere Martyris, quanto magis tot millia versuum, per quæ mihi videtur sanguinis sui vestigia consignasse? Autolycus Gentilis, vir usque adeo doctus, ut omnes propemodum tam novas quam veteres calluerit Historias, totas interdum noctes in Bibliothecis transegit. Sic enim ad eum *Theophilus Antiochenus*: Εἰ γὰρ σοὶ δυνατὸν, καὶ νύκτωρ οὐκ ὀκνεῖς διατρίβειν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις: *Nam si tibi facultas detur, haud pigritaris vel noctes in Bibliothecis transigere.* Alphonsus, *Arragoniæ* Rex, omnes sese uniones suos margaritasque amittere malle, quam *Librorum* unum, quos habebat, aperte professus est: cumque *Cosmus Medices* Livii aliquot *decades*, nuper repertas, ipsi misisset, summi muneris loco eas accepit. Estque hic idem ille Princeps, qui, adinstar *Alexandri*, cum *Libris sub spondâ* positis dormiebat, noctuque experrectus allato lumine eos volvebat. Ut quoque *Scipio Africanus* absque *Xenophonte* suo somnum nunquam cepit, βιβλίοις ὡς προσ(ε)πεπηκὼς, *libris veluti agglutinatus*. Equidem *ego* (verba sunt *Bessarionis* Cardinalis, Constantinopolitani Patriarchæ, in *Epistolâ* suâ ad Venetos) *semper a tenerâ ætate omnem laborem, omnem operam, omne denique studium in conquirendis* Libris, *in* omni *genere scientiarum, consumpsi.* Quod argumentum pluribus ibi notatu dignis exequitur. Refert de seipso *Origenes*, sibi, ob jugem *Librorum* tractationem, concessum non fuisse cœnare, nec â Cœnâ deambulare, aut corpus quiete reficere, nec restituendi corporis causâ totam noctem dormire. *Fredericus*

Theoph. ad Autolyc. lib. 3.

Anton. Panormitan. de dict. & Fact. Alph. lib. 1. & 4.

Camerar. Horar. subcisiv. Cent. 3., pag. 243. 258.

Goldast. Ep. 45.

Cedren. Ep. ad Ambros.

ricus II. Imperator Græcæ, Latinæ, Saracenicæ & Germanicæ linguæ peritus, *quicquid habuit otii* legendis & volutandis *Libris* impendit. Carolus M. inter ipsos *armorum strepitus* studiis poëticis vacavit, ac *carmina* versusque dictavit. De *Francisco* I. Galliarum Rege, habet Sleidanus: *Prandens atque cœnans semper de* literis librisque *loqui solebat. Quicquid in Poëtarum, Historicorum, Cosmographorum* Libris *hauserat, quicquid de Plantis, herbis, animalibus, metallis, gemmis prodiderunt Aristoteles, Theophrastus, Plinius, & id genus alii, multo usu & quotidianâ recitatione cognitum habuit, & exploratum. Adhæc per Italiam atque Græciam habuit, qui Veterum Autorum* Scripta *conquirerent atque describerent.* Laurentius Medices in lectissimorum *Librorum* copiâ magis, quam in ipsis *divitiis* gloriari solitus fuit, eamque amicis suis deliciarum loco ostendere consuevit; tamque impellentia ab *Angelo Politiano* & *Pico Mirandulano* Comite *ad Libros* emendos optabat sibi præstari incitamenta, ut, deficientibus sumptibus, *totam* tandem eapropter *supellectilem* suam oppignorare cogeretur. Martinus Silicæus, Archi-Præsul *Tholosanus*, ut quanto in pretio *Libri* sibi essent, ostenderet, cum eorum comparandorum gratiâ ad *Bibliopolarum* tabernas se conferret, nunquam passus est per *famulos* eos domum deferri, sed *ipse* suis manibus dulce sustinere onus voluit. Urgentibus autem amicis, ut aliis illos concederet: *haud id fecero*, respondebat, *Libri me honorarunt, quidni vicissim eos gestan-*

Ivar. Adolph. Medull. pag. 125.

Sleidan. lib. 19. ad Ann. 1457.

Hotoman. de Senat. & Senatus-consf. insign. pag. m. 166.

do honorem? Digitum intendebat in dignitatem, quâ, ob indefessam & sedulam *Librorum* tractationem decoratus erat, cum ad *Philippi* II. Hispaniarum Regis educationem, & *in literis* institutionem, electus esset. Imo vero non defuit, qui vivus non tantum *Libros* deperiit, sed & post mortem in medio eorum tumulum quæsivit & acquisivit. Fuit is *Cælius Calcagninus*, cujus monumento hæc inscripta leguntur verba: *Cum* Cælius Calcagninus

Chytræ. in Delic.

nihil magis optaverit, quam de omnibus, pro fortunæ casu, bene mereri, decedens Bibliothecam, in quâ maximam ætatis partem egit, publicavit, & in eâ se condi *mandavit.*

II. Quare & hinc est, quod nullis sæpe pepercerint sumptibus Eruditi, si res suæ id ferrent, modo probatissimos undecunque *Scriptores* sibi potuerint comparare.

Gell. lib. 3. cap. 17.

Aristoteles (referente *Agellio*) pauculos *Speucippi* Philosophi *Libros* tribus talentis Atticis post mortem ejus emit; quæ summa mille præter propter octingentos Philippæos facit. *Plato*, licet tenuioris alias conditionis, tres tamen *Philolai Pythagorici* Libros decem millibus denariûm mercatus est, emptosque tanto studio lectitavit, ut ad ejus defuncti caput postmodum inveniti sint. Exagitavit eum eapropter *Timon Atheniensis*, per excellentiam μισάνθρωπος dictus, licet in denominationis illius causâ assignandâ Autores non conveniant:

Voss. de Philosoph. lib. 2. pag. 66.

Καὶ σὺ Πλάτων, ἐ γὰρ σε μαθητὴν ὁ πόθος
ἔχε

Πολ-

Πολλῶν δ' ἀργυρέων ὀλίγην ἤλλαξας βίβλον,
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Tuque Plato, *nam discipulum te dura Cupido*
Abstulit, exiguum *redimis* grandi ære *libellum*,
Scribere per quem orsus, prædoctus abunde fuisti.

Johannes Picus, Mirandulanus Comes, comparandis *Libris* septem aureorum numûm millia exposuit. *Richardus de Buri*, Episcopus Dunelmensis, nullam *caristriam*, ut loquitur, (*parcitatem* intelligit) *impedire debere* dixit *hominem à* librorum *emptione*, *si suppetat sibi quod pro iis petitur*, *nisi in* duobus *casibus*, vel *cum malitiæ venditoris non videtur cedendum*, vel *tempus emendi expectandum est opportunius*. Ptolomæus Philadelphus pro *Sophoclis*, *Euripidis* & *Æschyli* αὐτογράφοις quindecim argenti talenta *Atheniensibus* oppignoravit. Et quanti hic idem famosissimam LXX. Interpretum *Versionem* non fecit? quum magnis eam sumptibus adornari, inque *Bibliothecam* suam reponi non tantum curârit, ut pretiosissimum κειμήλιον, sed & literas dederit, Pontifici exhibendas, Interpretes accersentibus, donaria ad *Eleazarum* miserit, aliosque Templo sacratos; totque Talenta in redemtionem non tantum, sed & honorariorum loco in *Interpretes* dictos profuderit, ut, juxta *Josephi* & *Aristeæ* calculum, in tantam assurrexerint summam, ut non sine ratione credi-

Richard. de Buri Philobibl. cap. 3.

Wouwer. de Græc. & Latin. Biblior. vers. cap. 2. pag. 32.

Voss. Variar. Observat. p. 333.

deris, totam *Alexandrinam* *Bibliothecam* tanti non conſtitiſſe: imovero totum annuum vectigal *Ægypti*, (quod, juxta *Voſſium*, quinquaginta millium *Talentorum* fuit) tanti vix valuiſſe. Licet non deſint, qui in dubium hoc vocant, & nimis hyperbolicam computandi rationem illam habent. De ſtupendo hoc laudati Regis in ſtudia *librosque* ardore, ejusque peculiari quadam causâ, ſic diſſerit *Strabo*: Διαφερόντως ὁ φιλάδελφος ἐπικληθεὶς φιλιστορῶν καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, διαγωγὰς ἀεὶ τινας καὶ τέρψεις ζητῶν καινοτέρας. Ptolomæus, *qui* Philadelphus *cognominatus eſt*, *ſuper omnes Ægypti Reges erat cognitionis rerum ſtudioſus*, *cum propter* corporis imbecillitatem *ſemper novæ alicujus oblectationis materiam expeteret*. De ſeipſo narrat alicubi Plinius, ſe *Electorum* ſuorum Commentarios *Laërtio Licinio* quadraginta nummorum millibus vendere potuiſſe. *Nicolaus* V. Papa Romanus, per univerſam *Europam* viros miſit præſtantiſſimos, qui veterum Scriptorum *Libros* conquirerent reſtituerentque, & quinque ducatorum millia ei promiſit, qui Euangelium Matthæi *Hebraicum* adferret. Liberalitatem hujus Epiſcopi erga quosvis, imprimis *Literatos*, ſic deprædicat *Platina* (quæ verba mutuo ex eo ſumpſit *Nauclerus*) *Laudatur* (inquit) *ejus liberalitas, quâ in omnes uſus eſt: maxime erga* Literatos: *quos & pecuniâ & officiis Curialibus, & beneficiis mirificè juvit. Eos enim præmiis nunc ad Lectiones publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad vertendos Græcos* au-

Strab. Geograph. lib. 17.

Middendorp. Acad. Libr. 3. pag. 619.

Pontan. (Jovinian) tomo. 1. pag. 270.

Platin. de Vit. Pontif. pag. m. 722-723.

Naucler. Generat. 49.

autores in Latinum ita perpulit, ut Literæ Græcæ & Latinæ, quæ sexcentis jam antea annis in situ & tenebris jacuerant, tum demum splendorem aliquem adeptæ sint. Quam *Literarum* reformationem Clar. *Heideggerus* ipsius *Religionis reformationi*, *jam proximæ, quodammodo* dicit *præluxisse*. Pars *Epitaphii*, ipsi post obitum scripti, sic habet: Heidegger. Histor. Papat. pag. 182.

Hic sita sunt Quinti Nicolai *Antistitis ossa*,
Aurea qui dederat secula, Roma, tibi.
Consilio illustris, virtute illustrior omni,
Excoluit doctos *doctior ipse* viros.

Uti & antecesserunt huic Episcopo in munificentiæ erga *Literatos* demonstratione alii quidam Principes: *Cæsar Julius* omnes Liberalium Artium Doctores, qui *Romæ* erant, civitate donavit; *Vespasianus* Latinis Græcisque *Rhetoribus* annua *centena* constituit; id est, bis mille quingentos Philippæos; juxta *Plinium quingena* H. S. pro mercede annuâ *Medicis* destinata sunt, hoc est, Philippæorum duodecim millia & quingenti; *Eumenio Rhetori* Constantius salarium in *sexcentis millibus* nummûm accipere jussit. Lips. de Magnitud. Roman. lib. 4. cap. 10. pag. m. 362.

III. Quin & hoc imprimis indicio φιλοβιβλίαν suam ostenderunt altioris subsellii viri, quod ipsi eorum nonnulli se scribendis *Libris* accinxerint. Ita *Julius Cæsar*, *Augustus*, *Tiberius*, *Claudius Vespasianus*, *Alexander Severus*, *Numerianus*, *Julianus* Apostata, *Carolus Magnus*, plures- Vid. Bejerling. Zuinger. Ridder. aliosque.

resque alii, quos ingenti turba recensere possem, si actum agere animus esset. Deinde quod *Librorum* & Bibliothecarum in se curam suscipere non tantum dedignati non sint; verum honorificum e contra sibi esse existimarint, si *Bibliothecariorum* titulo insignirentur. Demandari alias id muneris hominibus non liberis, sed *servis*, literis scil. probe imbutis & institutis, solitum erat, uti *Ciceronis* hæc indicant: *Dionysius* servus *meus, qui meam* Bibliothecam *multorum nummorum* tractavit, *cum multos libros surripuisset, nec se impune laturum putaret, aufugit.* At postmodum ex *ingenuis* non solum, sed ex ipsis etiam, uti dixi, *Optimatibus*, Regibus, Principibus inventi sunt, qui se operi & sollicitudini huic non subduxerunt. Sub Ptolomæo Philadelpho (de quo mox) *Demetrius Phaleræus*, sub Ptolomæo Euergetâ *Apollonius Alexandrinus*, sub Philopatore *Aristoxenus Comicus*, haud imæ caveæ Viri, Bibliothecæ *Alexandrinæ* fuerunt præfecti. *Gregorius* II. Papa sub *Sergio* Romanæ Bibliothecæ custos & inspector fuit. *Varronem* Cæsar Julius *Palatinæ* Bibliothecæ præfecit; quam provinciam sibi ipsi vindicare postmodum *Augustus* non detrectavit. Sicuti haud dedecuisse ipsissimam *Imperii* majestatem *Librorum* hanc curam, colligere etiam est ex elogiis & inscriptionibus, quas exinde desumptas esse palam est. Exhibet earum antiqua quædam specimina Doctissimus vir *Johannes Jacobus Hofmannus* C. JULIUS

Cicer. Ep. ad Familiar. Lib. 13. Ep. 77. & Lib. 5. Ep. 9.

Lomej. de Biblioth. cap. 13.

Sueton: in Jul. cap. 44.

Hofman. Lexic. Univers. part. 4. pag 268.

LIUS C. L. PHONYMUS. A. BIBLIOTHECA. GRÆCA C. JULIUS. FALYX. A. BIBLIOTHECA GRÆCA PALATI. &c. Tandem etiam *munerum* loco *Libros* sibi invicem Principes mittebant. Sic *Michael*, Imperator Constantinopolitanus, Carolum M. *Dionysii* libris, instrumento *Musico* addito, donavit. Prout simile quid de *Livii Decadibus*, à *Cosimo Medicæo* Arragoniæ Regi missis, supra retulimus.

IV. Est quidem, uti & ante de πολυγραφίᾳ dictum est, quod virum vere doctum minime arguat sola *Librorum* voluminumque ingens moles; nemo hoc credit, nisi qui forte *vervecum in patria est, crassoque sub aëre natus*. Neque enim citharœdus quisque est, qui citharam habet, sed qui rite pulsare eam novit; vel, uti Seneca, *sapientia non in Literis est*, multo minus in *libris*. Verumtamen certissimum est, perpaucos esse, si ulli sint, qui viri profunde *eruditi*, sine multorum *librorum* lectione sedulâ & attentâ, unquam evaserunt. Imovero monstrari mihi vel unicum *literis* probè perpolitum velim, qui eâ ipsâ de causâ, quod talis sit, omnia deinceps scrutandi rimandique ardore continuo inflammatus non sit: At quo pacto talem aliquem laudatissimi sui voti compotem fieri posse credas, sine insigni exquisitissimorum *Librorum* adminiculo & usu? Senec. Ep. 89.

FINIS Libri *Primi*.

DE

DE
LIBRIS.

LIBER SECUNDUS.

Cap. I.

De Μισοβιβλίᾳ, *ejusque* duplici *causâ*, Ignaviâ & Φιλαργυρίᾳ.

SUMMARIUM.

I. Μισοβίβλων *ingens ſemper & ubique turba. Exemplum eorum memorabile ex Urſino.* Paulus II. *Papa infenſiſſimus* Librorum & *Literatorum oſor. Hic* Romanos *ſuos monuit, ne liberos ſuos bonis literis imbui ſinerent.* Alexander M. & Johannes Albertus, *Princeps* Megapolenſis, *ei oppoſiti.* II. Libri *a quibuſdam* proſcripti, *ab aliis* flammis dicati, *licet haud eodem ab omnibus animo & fine. Locis* Act. 19. 8. & Jer. 36. 23. *lux affuſa.* S. Scripturæ *Libris*

bris Pagani *maxime infesti*, *& quare?* *Libri* Sibyllini *cur in* arcanis *a* Romanis *habiti?* *Quo* loco *& a* quibus *asservati?* *Quænam* *M.* Attilio, *propter eos alteri communicatos, irrogata pœna?* *Ab* Augusto *supra alios* Libros fatidicos *in pretio habiti.* Muhammed, *se ipso teste, nec legere potuit, nec scribere.* Andreas Naugerius *cur singulis annis* Martialis *quosdam libros flammis devoverit? Qualis Poëta* Martialis, *& quam* caute *tractandus.* Papicolæ *quo jure* in τῶν μισοβίβλων *censum etiam referendi.* Index *eorum* expurgatorius *quando & a quibus invectus?* III. Ignavia in *multis* μισοβιβλίας *causa. Quo pacto hæc a volutandis* libris *deterreat?* Color *&* prætextus *apud varios Autores idem.* IV. *Etiam e* φιλαργυρείᾳ Librorum *aliquando contemptus.* Spanhemius, Hie-

Hieronymus, Bessarion Cardinalis, Publius Syrus *laudati*.

I. SIcuti autem, ut ex iis, quæ *Libro Priore* dicta sunt, liquet, hominibus βιβλιοφίλοις nunquam caruit, neque unquam caritura est Literatorum ætas, sic neque defuturi unquam sunt, quos μισοβίβλους jure dixeris: *Ranarum* chorus, cantionem illam e veteri Comœdiâ passim occinentium, βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ, hoc est, illiusmodi generis homines, qui tum corde tum ore præstantissimis etiam Eruditorum lucubrationibus obstrepunt, ac infestos se præbent, saltem vel nullo vel exiguo loco eas habent. Memorabile *morionis* istius modi exemplum refert Clar. *Ursinus*; cujus historia, quod jucunda sit, sine piaculo non videtur prætereunda: „*Operæ* (inquit) pretium est narrare, qua„lem *Erasmus* Episcopum quendam, in „*Dedicatione* præclari Operis, expertus „sit. Allatus *est Liber* inauratus, pur„purâ vestitus, ut non solum Scripta „sed & Scriptorum ornamenta amplitu„dini *Præsulis* responderent. Ille hin„niente risu primum maligne, ut solet, „donum intuetur; deinde vocari jubet pur„purarium, ut de purpurâ, χρυσόχοον, ut „de auro, Librarium, ut de compagina„tione edoceret, quanti constaret. Sum„mulâ in unum collectâ, secundum eam „pecuniam dedit. *Erasmus* (ut erat etiam in

Erasm. Epp. Lib. 28. Ep. 18.

Ursin. Tract. & loc. cit.

in irâ festivus) *ego*, inquit, *Librum meum* "
arbitrabar donasse, *vendidi*, *ut appa-* "
ret. Si Præsul vellet uti ingenio, *opti-* "
mus evaderet bibliopola, *nec facile de-* "
coqueret, *cum ex amussi* Librorum "
noverit pretia. Doctus forte studio- "
rum *librorumque* hoc *odium* Episcopus
is est à sanctissimo Patre suo *Paulo.* II.
Pontifice Romano; Hic enim *ἄμουσος*
non tantum fuit (ut Curia Romana *Ser-
gios*, *Benedictos*, *Eugenios*, *Johannes*
aliaque plura *illiterata* Ecclesiæ scil. capita
habuit) sed & *μισόμουσος*, id est, usque *a-
deo* bonis literis *Librisque* infensus, ut quos-
vis eorum æstimatores uno nomine *hæreti-
cos* dixerit; imò hanc ipsam ob causam hor-
tatus *Romanos* suos sit, *ne* (referente Pla-
tinâ) *filios suos diutius in* literarum *studiis
versari paterentur*: *satis enim esse*, *si* le-
gere *&* scribere *didicissent*. *Veritus haud
dubie* (addit Mornæus) *ne restitutæ semel
bonæ literæ abusus*, *sub ignorantiæ caligine
latitantes*, *detegerent*. Quapropter hoc
etiam post excessum suum decoratus est e-
logio, quod *omnis eruditionis & virtutis
hostis* diem suum clauserit. Aliter sane,
ac insulsus hic homo, animatus fuit belli-
cosissimus Princeps *Alexander Magnus*,
qui, rebus curisque militaribus utcunque in-
tentissimus, adeo tamen bonarum *artium*
flagravit amore, ut, cum Pater ejus Phi-
lippus *Perinthon* obsideret, triginta *pue-
rorum* millia a studiorum liberalium cultu
non tantum non abercuerit, sed e contra
nullis non exercitiis *literisque* imbui cu-
râit. Cujus vestigiis multa post secula *Jo-
han-*

Szegedin. Specul. Pontific. pag. 110. 156.

Platin. de Vit. Pontific. in Vit. Pauli 2.

Genebrard. in Chronic.

Mornæ. Myster. Iniquit. pag. m. 528.

Plutarch. in Alexandr. circ. fin.

hannes Albertus, Princeps *Megapolensis* instititit, qui non tantum quotannis examina quædam in Scholâ suâ *Suerinensi* instituebat, sed & ipse præsto in iis erat, ipse pueros examinabat, beneque respondentibus, ut currentibus calcar adderet, munera non exigua erogabat.

Manl. Collect. tom. 3. pag. 131.

II. Neque voluerunt multi latere hoc suum in *libros* odium, ex adverso apertè profiteri id maluerunt. Hinc decreta nonnunquam ad *Librorum* proscriptionem, imò totalem perniciem, haud concepta tantum, sed executioni etiam mandata:

Nunc Capitolino veluti turbante Camillo,
Ensibus, & trutinâ Galli fugêre relicta,
Sic nostri palare senes dicuntur, & ipsi
Ut ferale *suos* onus *extirpare libellos.*

Quidam flammis *Libros* consumpserunt, licet eodem semper fine modoque id non egerint. Autor est S. Lucas, *Ephesi*, tempore quo *Paulus* ibi erat, multos fuisse, qui *curiosa* (Græce περίεργα, Philosophi vocant γοητείας & περιεργίας) *sectati*, Libros *suos contulerunt* (quos γοητικὰς βίβλους Patres dicunt) *cunctosque eos coram omnibus combusserunt*. Et bene quidem: neque enim ex *Librorum* in genere *odio*, sed ob argumenti eorum fœditatem, & in dementiæ suæ detestationem, quod eousque cum insigni *tum* propriæ *tum* aliorum animæ detrimento usi iis essent, id faciebant. Sicuti similem ob causam Christiani veteres Hæreticorum Libros flammis excipere, in more etiam habebant:

Act. 19. v. 8.

Petr. Soav. Histor: Con-

bant: Constantinus *Arii*, Arcadius *Eunomianorum*, Theodosius *Nestorii*, Martianus *Eutychianorum* scripta partim proscripserunt, partim exusserunt. E contra plane aliud quid fuit, quod *Jojakimum*, Judæ Regem, ad Prophetæ *Jeremiæ* volumen ustulandum incitavit; non erat id argumenti ejus quædam fœditas, sed feralis ex eo terror a Rege conceptus, magisque, ut sibi metuebat, deinceps concipiendus, infestumque in ipsum Prophetam odium. *Nihil quippe* (ut ritè in loc. hunc habet Pellicanus) *impiis Regibus & Principibus intolerabilius & invisum magis est*, *quam* Propheticus *sermo*, *stylusque veritatis*. Et paulo ante: *Hyemis frigora sæviebant tum, tam in* cordibus *impiorum, quam in aëre, nono mense a Martio computato.* Addit de eodem *Rege* ejusque facto Calvinus: *Combussit* volumen *ipsum, ac si posset judicium Dei simul abolere cum libro.* Durissimi autem fuerunt *Pagani* in Sacræ *Scripturæ* libros, quare & illos *Vulcano* ut plurimum devoverunt. *Nonus decimus* (inquit Eusebius) *agebatur annus imperii* Diocletiani *mensis* Martius, *& dies solemnis* Paschæ *imminebat*, *cum* edicta *Principis per omnem terram proponebantur*, *ut* cunctæ, *quæ usquam sunt*, Ecclesiæ, *ad solum usque destruerentur*, Scripturæ Sacræ *igni exurerentur*. Et Autor Librorum *Machab*. Libro 1. cap. 1. *Libros* legis Dei *comburebant igni*, &c. Neque mirum hoc, cum cujuscunque generis *Libros*, qui religionibus suis derogabant, eodem tractarent modo. *Libros Græcos* (ait Valerius) *quia ali-*

cil. Trident. pag. m. 417.

Ier. 36. 23.

Pellican. in Ier. 36. 23.

Calvin. in eund. loc.

Eusеb. H. E. lib. 8. cap. 1.

Sueton. August. cap. 31.

Polyd. Virg. de Rer. Invent. lib. 8. cap. 6.

Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *quâ ex parte ad* solvendam religionem, *pertinere existimabantur*, *L. Petilius Prætor Urbanus*, *ex autoritate Senatus*, *per victimarios*, igne *facto*, *in conspectu Populi cremavit.* Laërt. in Protagorâ. Juxta *Lactantium* primus omnium *Protagoras* extitit temporibus *Socratis*, qui Lactant. de Irâ Dei cap. 9. *sibi non liquere* dixit, *utrum Divinitas aliqua esset*. Sed hæc *disputatio* (inquit) *adeo impia & contra veritatem & religionem esse judicata est*, *ut & ipsum* Athenienses *ex-* Arnob. contr. Gentes Libr. 4. *pulerint finibus suis*, & Libros *ejus*, *in quibus hæc continebantur*, *exusserint*. Sicuti etiam, referente Aurelio Victore, *Virgilii* Augustin. de C. D. lib. 7. cap. 34. cujusdam *Libri*, eo quod *leves quasdam Sacrorum causas complecterentur*, Patrum autoritate *cremati* sunt; exemplo sane Aurel. Vict. de Vir. Illustrib. cap. 3. haud illaudabili, in quo utinam omnes Magistratus Christianos æmulatores hodie haberent! Absit tamen, ut cum nonnullis Dionys. Halicarnass. Antiqq. Rom. lib. 4. huc quoque referam *Romanorum* institutum, quo *Libros* olim *Sibyllinos* in arcanis suis non tantum habuerunt, in *Jovis Capitolini* Templo, imo sub ipsâ terrâ in arcâ lapideâ, vel (uti Autor est *Suetonius*) duobus forulis auratis, sub *Palatini Apollinis* basi, eos occultantes, sed, ne in cujuspiam præter Duumvirorum, Decemviro- Valer. M. lib. 1. cap. 1. §. 13. rum ac tandem Quindecimvirorum, quibus asservatio eorum concredita erat, inciderent manus, tam anxie caverunt, ut, cum forte M. *Attilius* (alii legunt *Aquilius*, Simson. de Vaticin. Sibyllin. Valerius Maximus *M. Tullium Duumvirum* eum dicit) descriptionem eorum *Petronio Sabino* permisisset, is culeo eapropter bubulo insutus, jussu *Tarquinii* in mare præcipitatus sit: quasi scilicet hanc etiam

etiam ob cauſam feciſſent id *Romani*, ne lectione eorum religio ſua detrimenti quicquam caperet, res vero Chriſtianorum nimiopere per eam promoveretur. Nullibi enim Hiſtoriæ obtentus hujus mentionem aliquam faciunt; imo diſerte diſtinguit *Suetonius* Librorum hoc genus ab aliis *Fatidicis*, quos magno numero cremaſſe *Auguſtum* dicit, ſolis *Sibyllinis* retentis & conſervatis; quod manifeſto indicio eſt, ipſum iis, tanquam ſacris ſuis noxiis, infeſtum non fuiſſe, ſed ſingulari potius in pretio eos habuiſſe. Verum aliæ plane arctiſſimæ huius cuſtodiæ fuerunt rationes, quarum *duæ* hæ præcipuæ erant. *Una*, quod Reip. arcana, quorum non exiguam partem *Libros* illos continere autumabant, quæque religiosè ſemper cuſtodita erant, omnibus patere non deceret. *Altera*, quod tantopere multiplicati & adulterati *Libri* hi eſſent, ut, ad præveniendas turbas, privatorum eos manibus eripi neceſſe eſſet. Atque ita quidem *Gentiles*, ac per eos *Diabolus*, contra *Divinos* & religioſos *Libros* fere proceſſit. Quâ tamen ſævitiâ cum parum contra veritatem proficere ſe cerneret, aliam commentus eſt μεθοδείαν: vulpinari cœpit, & periculoſas non tantum de credendis lites ſerere, ſed & *Scripturam* ipſam ſollicitare, apices captare, verba vexare, ſententias torquere, ſacros Scriptores inter ſe committere, nodos nectere, ut gliſcentibus infinitis dubiis, ſimul impietas gliſceret, & caput attolleret. Verum & in cujusvis generis *Libros* ſævitum a quibuſdam fuit. Patuit hoc in primis *Muhammedanis*, poſt

Sueton. Auguſt. cap. 21.

Gregor. Michael. Not. in Gaffarell. pag. 484.

Marck. de Sibyll. Diſp. 8. §. 10.

Lactant. de F. R. lib. 1. cap. 6.

ipsum *Muhammedem*, Ducibus; hi enim *Libros quosvis*, dempto *Alcorano*, ubicunque locorum eos inveniebant, *incendio* tradiderunt; & ita se gesserunt, quasi procedendi istoc modo bellum non tantum *hominibus*, sed & *humanitati*, quæ sine bonis *artibus* non consistit, indixissent. Addit Spencerus, *seculi sequentis Arabes artium & literarum omnium ita fuisse* rudes, *ut id imprimis putentur curasse*, *ne Prophetam suum illiteratum* (uti vulgo audit *Muhammed*, qui de se ipso testis est, quod *nec legere nec scribere* potuerit, imo (uti alii referunt) ne *Alcoranum* quidem, cujus ipse autor videri alias volebat, *intellexerit*) *scientiâ superarent & contemptibilem redderent*. Accenseri forte his etiam posset *Andreas Naugerius*, de quo autor est *Paulus Jovius*, quod adeo infestus fuerit *Valerii Martialis* scriptis, *ut quotannis stato die*, *Musis dicato*, *multa ejus volumina*, *tanquam impura*, *cum execratione* Vulcano *dicaverit*. At vero quoniam is pœnam, usque adeo severam, ut textus videtur innuere, iis tantum *Martialis* voluminibus irrogavit, quæ *spurcitiem* quandam spirabant, quibusque tetrica, quæ propinaverat, verborum nuditate amœnare volens, haud sollicitè satis caverat, ne rerum obscœnitate aurium reverentiam incestaret, animique veluti mores corrumperet, non tam videtur suo hoc instituto ipsorum *Librorum* quam *petulantiæ* & *impudicitiæ*, quæ iis propinari quadantenus videbantur, odium demonstrare voluisse: uti ob eandem *spurcitiem* Poëtæ hujus carminum lectionem impro-

Petr. Suav. Hist. Concil. Tridentin. p. m. 417.]

Spencer. de Legib. Hebr. lib. 2. cap. 1. §. 3.

Alcoran. Azor. 17.

Alsted. Turr. Bab. pag. m. 1119.

Paul. Iov. in Elog. Vir. Illustr.

vidæ juventuti temere commendandam non esse, prudentiores semper judicarunt. Tametsi alias festivissimus Vates multa etiam egregia ac utroque pollice laudanda contineat, ob quæ summis ipsum elogiis cohonestare viri quidam maximi non detrectarunt. *Homo fuit ingeniosus* (inquit Plin. Epp. lib. 3. Ep. ult. Plinius) *acutus, acer, quique plurimum in scribendo salis habuit & fellis, nec* candoris *minus*. Cui gemellum hoc est, quod de eo habet Scaliger: *Ne* Martialem *quidem* (inquit) *transferre libet ad meliora: multa* Jul. Scalig. Poëtic. lib. 6. *sunt ejus Epigrammata* divina, *in quibus est sermonis* castitas, *& argumenti species luculenta. Versus vero* candidi, *numerosi, pleni, denique* optimi. *Alia fœda ne legerim quidem, tantum abest, ut ad censuram vocem.* Interim in γνησίων horum μισοβίβλων catalogum referri etiam digni sunt *Papicolæ*, qui utcunque omnis generis *Libros* non aversentur, aversantur tamen *optimos*; quæ tanto pejor μισοβιβλία est. Abhinc enim annos aliquot quamplurimos Eruditissimorum virorum fœtus proscriptos voluerunt, zelo non tantum ἐ κατ' ἐπίγνωσιν, sed & Deo animabusque injurioso ac plane pernicioso; nec quod ipsis *Libri* hi Christianæ fidei, *Judaismo* & *Gentilismo* oppositæ, vel bonis moribus, sed suis tantum hypothesibus, Curiæque imprimis *Romanæ* autoritati dicam, an tyrannidi, derogare viderentur. Hinc *Index* eorum *expurgatorius* sive Heidegger. Histor. Papat. Sect. 183. *prohibitorum Librorum*, primum anno præteriti seculi quinquagesimo octavo *Philippi* II. Hispaniarum Regis, deinde anno proxime sequenti *Pauli* IV. PP. edicto

evulgatus est, & confirmatus; pœnâ *Libros* illos *prohibitos* legentibus statutâ *Excommunicatione*, reservatis insuper *Papæ* arbitrio qualibuscunque correctionibus aliis, pro re natâ instituendis. Quâ severitate *Paulus* omnes Pontifices alios prædecessores suos (uno forte *Leone* X. excepto) superavit, imo tantum non condemnavit. *Conciliis* atque *Episcopis* satis hactenus fuerat ostendere, quorum *Librorum* damnabile argumentum esset, uti factum sub *Gelasio* A°. CCCCIV. uniuscujusque interim conscientiæ *Libros* illos vel legendi vel vitandi libertate relictâ. Etiam *Martinus* V. *Wiclefistas* & *Hussitas* quidem condemnavit, sed non eos, qui *Scripta* eorum forte evolverent, quorum lectione nullâ sub pœnâ vel Clericis vel Laicis interdixit. At vero, uti videtur, temporis tractu sapientiores facti Episcopi *Romani*, Ecclesiæ Cathedræque suæ securitati haud satis prospici posse censuerunt, nisi cum millenarum animarum dispendio & interitu conjuncta ea esset, id est, innumeris salutis procurandæ adminiculis turpi sacrilegio defraudarentur: *multo æquanimius decem millium animarum jacturam ferentes, quam decem solidorum*, ut de suis alicubi loquitur *Clemanges*, ipse Papista.

Petr. Suav. Histor. Concil. Trident. lib. 6. pag. m. 428. 429.

Clemang. de corrupto Eccles. Stat.

III. Neque est, quod nonnullorum hæc μισοβιβλία usque adeo forte tam mira cuiquam videatur, quam

Si mulier vitulum, vel si bos ederet agnum;

Iuvenal. Sat. 2.

Re enim pensius consideratâ, non una sed mul-

multiplices ejus se proditurae sunt *causae*, quarum primarias & maxime conspicuas in scenam hic tantum producam. Originem persaepe ducit e merâ segnitie & *Ignaviâ*; sive, ut supra *Lipsium* querentem audivimus, *desidiâ laborisque taedio*, *qui non minimus exhauriendus est in linguis addiscendis*, *& tot* Scriptoribus *evolvendis*. Aversantur quippe non raro ipsum supellectilis *Librariae* conspectum desidiosi & inertes quidam homines, ne sibi supina sua in tractandâ illâ negligentia & oscitantia improperari per eam contingat; dummodo sibi ligurienti, commessandi & liberius noctes diesque stertendi potestas tantum conceditur, satis sibi prospectum esse autumantes. Insuaves ipsis Literae sunt, adeoque & *Libri*, quibus illae continentur, suadentur, promoventur. Unde ergo & fit, ut nunc *valetudinem* excusent, nunc domesticae rei *occupationes*; tum *hyemalis* obstet rigor, tum *aestivus* fervor; interdum etiam *Autumni* pretiosum Caelum; tandem *Veris* quoque amoenitas, instabilis scilicet & mox fugitura. Pransi & bene saturati rem habendam esse negant cum *Libris* & chartaceis molestiis, antequam concoxerit bene stomachus; impransis obstrepit fames, quo minus libeat; luci ingratum esse dicunt domi desidere, ad lucernam vero multum vigilare oculis inimicum; si superat res domestica, quorsum opus tum cogitant, *Literis?* si deest, pauperem philosophari posse non credunt; *juvenis* negat aetatis florem senilibus curis esse absumendam; *provectior* valetudini parcendum putat. Ita

Lips. Epp. lib. 2. Epist. 36.

Τῦ μὲν γάρ τε κακῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλη.

Vertitur ignavi color, *evariatque subinde.*

Homer. Il. N. vs. 11. Quæ verba, alio licet sensu ab *Homero* usurpata, non inconcinne tamen quibusvis etiam *ignavis* accommodes; quorum omnium quippe genius est, *novos* identidem *prætextus* quærere, ut operi, quod præstandum habent, impune se subducant. Hoc magis, quoniam quicunque *prætextus* & subterfugia per *colores* haud unâ linguâ indicari etiam solent:

Iuvenal. Satyr. 6. *Dic aliquem sodes, dic Quintiliane,* colorem,

Arnob. lib. 5. pag. 105. dicit *Juvenalis*, & *sophisticarum disputationum* colores memorat *Arnobius*, id est, *obtentus* dolose excogitatos.

IV. Alii sunt, quibus e φιλαργυρίᾳ sordidâque *avaritiâ* καχεξία hæc oritur. Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη? dicebant aliâ occasione *Judas*. Hi *nummis* id applicant, qui bonis *Libris* coëmendis forent impendendi.

Spanhem. Orat. habit. Leid. 29. Oct. Ao. 1674. *Vertuntur* (querela est nostri Spanhemii) *illa hodie tempora, quo nullum impendii genus* perire *magis suis censetur Autoribus, quam quod in* Libros *erogatur, & ludos quoque aliquando præbent, quotquot ex scriniis* Bibliothecarum, *ac priscis monumentis res Divinas humanasque requirunt.* Adscribitur *Hieronymo*, quod *totum suum evacuaverit*

Goldast. Ep. 45. *marsupium, ut pectus* eruditione *locupletaret.* Et de seipso *Bessarion* Cardinalis

(de

(de quo etiam ſupra) dicit, *quod quidquid pecuniolæ ſeponere parca ſua frugalitas potuit; id in* coëmendis *Libris abſumpſerit. Nullam enim magis dignam & præclaram ſupellectilem eſſe* ajebat, *nec ullum pretioſiorem theſaurum comparari à ſe poſſe* exiſtimabat. Sicuti ſtupendam auri ſummam comparandis *Libris* multos etiam alios impendiſſe, ante oſtendimus. At vero paucos ſectatores habent; incubare quamplurimi opibus malunt, quam tanti *chartaceam* ſupellectilem emere. O pectora cœca! quæ, dum *eruditionis* ſubſidia deſpiciunt & negligunt, argentanginâ hâc correpta, auri & nummorum exoculati cuſtodes tantum ſunt, nihil habentia, niſi pervigiles noctes, anxios dies, ſollicita tempora, trepida gaudia, inquieta deſideria; collocata ſemper in æſtu, nunquam in portu, metum ſemper animæque flagellum ſecum portantia, ut individuum domeſticum. Adeoque verum eſt quod *Publius Syrus* olim dixit, Publ. Syr. in Mim. de Avarit.

Avarus ipſe miſeriæ cauſa eſt ſuæ :

dum nempe *Librorum*, quorum, ſi vellet, copiam habere poſſet, penuriâ certiſſimâ animi tranquillitate, aliisque inſignibus ejus donis, quibuſcum omnes *Crœſi* divitiæ ne quidem comparandæ ſunt, ſe privans, manere ſemper

Geſtit ob incertas irrequietus opes. Boter. de illuſtr. Polit. lib. 1. cap. 20.

Quare & M. *Antoninus Philoſophus*, ſtudiis, ac imprimis quidem *Philoſophiæ* in-

tentissimus, nihil magis aut timuit aut deprecatus est, quam *avaritæ* infamiam.

Cap. II.

De innovandi *Prurigine*, tertiâ μισοβιϐλίας *causâ*.

SUMMARIUM.

I. Innovandi *pruriginis effecta & finis.* Johannis Labadæi *pro invehendo novo suo* Donatismo *molimina. Fallere* volentibus *falli* volentes *nunquam desunt. Nihil tam tetrum, quod non suos inveniat admiratores?* Judæi *cujusdam impostura plurimis hominibus exitialis. Arminii* innovandi *artificium quale?* Jacobus Coelmannus *notatus.* II. Novaturientium *omnia nonnunquam plena.* Nova *cur* veteribus *anteferri sere solita? Antiquis* antiquiora *ut plurimum gratiora.* Tacitus, Plautus, Nazianzenus, Mu-

Muretus *ad partes vocati. Quid Gentiles errorum ſuorum tam* tenaces *olim reddiderit? In* Antiquitate *veluti reverenda quædam canities.* III. Innovationum, *in* Religionis *præcipue negotio, incommoda varia. Præſertim ſi cum* præfractâ *conjunctæ ſint audaciâ.* Gerſonis, Evagrii Scholaſtici, Claudiani Mamerti *de hâc querelæ.* Wolfgangus Gundlingius *correctus.* Novaturientium *genius ac communis procedendi modus.* Abrahami Ramburtii *laus.* IV. Innovationes *cur Eccleſiis ſcholisque adeo noxiæ? Cruda* noviterque *nata dogmata perperam præpropere in vulgus ſparguntur.* Partium ſtudium *taxatum.* Lud. Vives & Cicero *laudati.* Andreas Guimenius *notatus.* Innovationibus *cur tempeſtive obviam eundum? Aurea* Johannis Marckii *verba.*

ba. V. *Nihil* novi *sub Cœlo. Locus* Eccleſ. 1. 9. 10. *elucidatus. Stupidiſſimi cujuſdam* Monachi *exemplum.* Davidis Burgundi *atrox* in indoctos *Paſtores cenſura.* Theologorum *quorundam* Sorbonenſium *ſtupenda ignorantia. Quicquid* novi *obtenditur vix quicquam aliud eſt, quam* antiqua *fabula.* VI. Variæ *ſemper ingeniorum dotes. Hinc, ut,* quæ *Vetera ſunt*, ſuſpicienda, *ita quæ* noviter *inventa, modo* vera & bona *ſint, non contemnenda.*

I. SUccedit & alia μισοβιβλίας *cauſa,* immoderatus nempe *innovandi Pruritus.* Hoc enim quotquot aguntur, in more habent, in *aliorum* labores hoſtiliter & contumelioſè incurrere, ut *ſuos* commendent; quippe omnia *aliorum* fœtere optantes, ut *ſua* ſola bene oleant: ſive, uti rite alicubi Paterculus, *velut occupatam relinquentes materiam, quærunt,* novam; *præteritoque eo, in quo eminere non poſſunt, aliquid, in quo nitantur, conquirunt*; aliorum ſe ruinâ ſublime

Vellej. Paterc. Hiſtor. Roman. pag 37.

me culmen conſcenſuros, muſcerdasque ſuas loco piperis divendituros ubivis eſſe, ſperantes. Quos iiscum non invenuſte comparaveris hominibus, quibus cognita & habitata hactenus ſordeſcunt Terrarum ſpatia, *novum* ſcilicet Orbem quæſituris, ubi ſedes ſuas figant. *Vos* (ita Arnobius adverſus Gentes) *ſoli ſapientiâ conditi, atque intelligentiæ vi merâ, neſcio quid aliud videtis & profundum.* Atque hinc, inquam, contingere tum ſæpe videas, ut indigniſſimum aliorum ſtudiis ſcriptiſque, alias licet elaboratiſſimis, creetur præjudicium; idque eo quidem uſque, ut ignominioſiſſima nonnunquam in maximorum Virorum *lucubrationes* vibrentur tela, etiam ab hominibus cætera non uſque adeo malis, ſed *innovandi* hoc furore nimiopere percitis: nempe ut aliorum, uti dixi, conatibus contemtis, exploſis, exſibilatis, majorem *Neoſophiæ* ſuæ gratiam applauſumque concilient. *Neceſſe quippe habent* (verba ſunt Tertulliani) *aliud ſubruere, ut quod volunt poſſint extruere.* Vel, uti Alius, *acerbiſſime alios perſtringunt, non ut veritatem exprimant, ſed ut ſugillent & infament nomen alienum, vel odio impulſi, vel falſæ gloriæ ſpe adacti, exiſtimantes tam ſe habitum iri pulchros & præſtantes, quam alios tetros & viles eſſe oſtendiſſent.* Vel, quod ut plurimum etiam accedit, ut τὸ φῶς ἡλίῳ δανίζειν, *ſoli lumen mutuo dare* videri poſſint; id eſt, multis numeris ſe doctiores ea docere, quæ vel hactenus ignorarunt plane, vel ſaltem haud bene & profunde ſatis addidicerunt. Luſit hoc pronuper artificio,

Arnob. c. Gent. lib. 2. pag. m. 27.

Tertullian. de Veland. Virgin.

Lud. Viv. de vit. & morib. Eruditor.

ficio, ac recoctum suum *Donatismum* propagare conatus est *Johannes Labadæus*. Hæc enim continua ejus vox erat: *Omnis scientia e* Libris *hausta Literaria tantum est; a Spiritu dependendum* est &c. Scilicet, ut hoc obtentu excellentissimis etiam scriptis piorum manibus exturbatis, eorum loco sua qualiacunque cogitata, non *ore* tantum, sed & *calamo*, totis veluti plaustris substitueret. Neque omnino frustra fuit: levem enim minusque sagacem popellum plane veluti dementavit, dum

solos jactaret *habendos*
Esse Deos,

quos *tum* sibi ipsi finxerat, *tum* aliis manibus calcibusque commendabat, id est, neminem non in suo duntaxat cerebro habitare debere, inque sua verba jurare, ipsemet videretur credere, & non obscure suis nonnunquam inculcaret. Assurgunt enim facile hujusmodi hominibus quotquot

Iuvenal, Satyr. 13.

Viles sunt pulli, nati infelicibus ovis,

quippe

Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgæ,

Salmas. de Ann. Climacteric. in Præfationis.

eò quod fallere volentibus falli volentes nunquam desint; vixque ullæ tam rancidæ merces sint, quæ emptorem non inveniant. Etiam *Bavii Mævijque* Lectores suos habent, ut & maximè deformes buccæ suos basiatores; sive (uti apud Hieronymum est) *nul-*

nullus tam imperitus *Scriptor est, quem quis ipsi similis non legat, imo multo major pars est* Milesias fabulas *revolventium, quam* Platonis *libros.* Et quam facile fascinare non possunt homines aliquos leves & credulos, eosque infectam coire facere, *errantium* turbâ *mutua sibi patrocinia præstante,* ut loquitur *Minutius*, quotquot *intensioris devotionis* velamine convestiti, aureos ipsis montes promittere non erubescunt? Fit enim plerumque, ut fervida ingenia violentiam naturæ animique profundam ambitionem præclaro *zeli* schemate obnubant, quod est everriculum & mantile multarum fraudum. Scilicet popularia quædam & illecebrosa in turbam pro hamis mittunt, incautósque iis attrahunt, sibique mancipant: sive (quod impiè olim & falsò *Christianis* improperabat Celsus) *fatuos, ignavos, stolidos, mancipia, mulierculas, pueros captant & pelliciunt.* Exemplum hujus memorabile est in impostore illo *Judæo*, de quo apud *Socratem*: Gloriabatur hic, se novum adesse *Mosem*, cœlitus missum, ut eriperet Gentem suam e diutinâ servitute. Oppidatim circumit, hortatur opes amicosque relinquere, seque sequi in Terram illam promissam, &c, addebat, per ipsum mare se eam traducturum. Credunt homines, conveniunt, immensa adest multitudo, omnis ætas, omnis sexus ad promontorium, illo duce, properant, tanquam ad beatam terram. Ipse insilire jubet, quod factum insanâ confidentiâ à plurimis. Quid fit? statim merguntur, paucis

Hieronym. in Esaiam Lib. 12. in Procem.

Minut in Octavio. pag. m. 227.

Cels. ap. Origen. Lib. 3.

Socrat. H. E. Lib. 7. cap. 37.

Lips. adv. Dialogist. pag. m. 41.

cis scaphis piscatoriis exceptis. Caput sceleris nusquam apparuit. Sicuti vero hic *impostor* in cassum prorsus laboravit, ita neque *Labadæus*, quod intenderat, cœperatque, perficere plane potuit. Detectis enim supradictis similibusque aliis illius μεθοδείαις, dissipata ejus secta est, saltem animam jam agit, in extremâ tegulâ constituta. Neque aliter, multoque meliori successu processit antehac *Jacobus Arminius*, cujus *novandi* ratio sic describitur à Voetio: *Hâc methodo meminimus usum fuisse* J. Arminium, *qui suis quibusdam confidentibus* (*ut ita loquar*) *inter studiosos affeclis scedulas*, & novorum, *uti putabat, heurematum, MMSS diatribas communicabat, & in Collegiis* privatis *eadem heuremata, aut saltem hypotheses, & præcognita eorum inculcabat. Cum* (NB) *in* Publicis *lectionibus Academicis, præter textuum quorundam scripturæ, & consequentes orthodoxæ sententiæ hypotheseων vellicationes, aut enervationes, vix quicquam proderet.* Et quî committere possum, quin, nisi propriæ existimationis plane prodigus esse velim, in eundum quaque censum referam Virum alias eruditum, instrumentumque ad promovendum Dei regnum haud plane inutile, modo intra ἀταξίας cancellos continere se vellet, *Jacobum Coelmannum?* qui nescio quo animo & scopo, pusillulum meum *Libellum*, quem ad *prima Veritatis Pietatisque* elementa teneræ juventuti, simplicissimo, quo potui, modo inculcanda, abhinc annos aliquot in lucem emiseram, in suæ, quam edidit,

Voet. Polit. Eccles. part. 2. Lib. 2. pag. 330.

In-

Institutionis Cathechetica Præfamine contemptim satis & odiosè sugillare instituit. Quam enim aliam ob causam id factum esse cogites, quam ut, dum *mea* exagitaret, *sua* qualiacunque commendaret, & vendibiliora redderet, licet nullâ, uti credo,

proprii spe præfulgente lucelli.

Neque enim vel ipse credere vel quisquam alius potest, ullius hominis salutare bonum in supererogatoriâ illâ *exagitatione* situm fuisse. Ergone moneri & muniri tam anxie opus fuit lectores contra innocui *Libelli* argumentum, vel tractationis ejus modum, tanquam damnosum forte, inutilem saltem & insufficientem? Nonne penes ipsum stetit, supplere limatioribus cogitatis *suis*, quæ desiderari existimabat in *meis*? idque an facere non potuit absque omni conatuum meorum detrimento & vilipendio? At aliter visum fuit Viro Docto. Quod ego ἀλύπως facillime ipsi condono, obtestans Deum, ut quoscunque, qui intensioris devotionis ardore, præ aliis, agi se putant, sancto suo Sp. dirigere ita dignetur, ut, dum pro convincendis, instituendis, corrigendis, Christoque lucrandis animabus, universâque adeo pietatis praxi insigni laborant zelo, Christianæ *humilitatis* & fraternæ *charitatis*, quæ non minimæ ejus partes sunt, memores etiam sint.

II. Imovero & talia nonnunquam vivimus tempora, quibus, non hic vel ille tantum *novi* quid in scenam producit, sed omnia Tertull. Apologet. cap. 6.

T

omnia pene *Novaturientium* plena esse videntur, eoque omnes fere deduci Disciplinæ, ut *veterem* vix formam retineant; e contra *novæ* & inauditæ hactenus definitiones, divisiones, distinctiones de sinu misere ludificantis phantasiæ depromantur, spretis omnibus retro sapientibus, quasi soli & primi quidam per aureum veluti funem, ad cornicum oculos configendos, e Cælo delapsi essent. Sicuti & ipse usus docet, temporum perversitatem corporis cultum *novitatis* pretio fere metiri, autumareque insipidos multos mortales, illum speciosissimum habitum esse, qui quam *nuperrime* ex aliâ quâdam Orbis regione fuerit allatus. Approbabant se hinc pridem quamplurimis demissitia non tantum femoralia, sed & pilei orbis tam grandis, quam non *Prætori* usurpata corona, cum ludos olim ederet; imo tam monstrosa collariorum spatia, quibus statores, altius succincti, pro tunicâ, nautæ pro carbasis uti fere potuissent: omni vestitu alio neglecto & contempto, qui eâdem hâc *novitatis* notâ insignis non esset. Atque adeo, si & rei *literariæ* se immisceat hæc insania, ipsissimâ hac viâ sordescere etiam multa necesse est, eaque eximia sæpe *Theologiæ* non tantum, sed *aliarum* etiam *Disciplinarum* capita, non quia *pejora* sunt, sed quia *antiquiora*; sicuti arridere e contra alia, non quod *meliora* & solidiora, sed recentiora & *noviora* sint:

Prudent. *Tantus* novelli, *dogmatis regnat furor*.

Neque

Neque hoc ſenſu abſurde iterum Publius Syrus *bonarum rerum nimiam* conſuetudinem *peſſimam eſſe* dixit; id eſt, uti explicat, Eraſmus, *vileſcere facile, quicquid* conſuetum *eſſe cœperit.* Utque hoc tum ſub prætextu, pro ſolidis animorum & ingeniorum dapibus a *ſcribentibus* chimæræ quandoque propinantur, ita *legentibus* quoque, quod aſellorum alias eſt, pro auro ſæpe margaritisque ſtramenta præferuntur, ſive, ut Talmudicis in Proverbio eſt, פסולת תחת הסולת furfurem *pro farinâ* lectores ſæpe ſumunt; adinſtar hominis illius, cui *Eupolis* apud *Pollucem* olim exprobrabat,

Publ. Syr. in Urim. de Conſuet.

Spencer. de Legib. Hebræor. lib. 3. cap. 3. pag. 383.

Pollux. lib. 6. cap. 10. §. 2.

Οἶνος πάροντος ὄξος ἠράσθη πιεῖν.

Acetum bibere amat, cum vinum ſuppetat.

Eleganter Euripides:

Stob. Tom. 2. cap. 63. ex Euripid.

Κόρος δὲ πάντων· καὶ γὰρ ἐκ καλλιόνων
Λέκτροις ἐν αἰσχροῖς εἶδον ἐκπεπληγμένους.
Δαιτὸς δὲ πληρωθείς τις, ἄσμενος πάλιν
Φαύλῃ διαίτῃ προσβαλὼν ἥσθη στόμα.

Rerum ſatietas *omnium eſt, turpes toros*
Vidi ſequentem, pulchra cui conjux domi:
Et plenus epulis aliquis, e vili cibo,
Novitate *commendante, cepit gaudia.*

Et Homerus:

Homer. Odyſſ. 1. pag. m. 21.

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείους' ἄνθρωποι
Ἥ τις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.

Cantio enim hæc hominum longe est celeberrima vulgo,
Ac gratissima, *quæ* nuperrima *venit in aures.*

Quippe, ut alicubi Lucretius,

Lucret. lib. 5.

posterior *res illa reperta*
Perdit & immutat sensus ad pristina quæque.

Pindar.

Suadebat hinc ille apud Pindarum,

—— αἴνει δὲ παλαιὸν
Μὲν οἶνον, ἄνθεα ὕμνων
Νεώτερον.

Tacit. Annal. 2.

Macrob. Saturnal. lib. 11. cap. 1.

Vetus *quidem vinum lauda, flores hymnorum* recentium *æstima.* Ἐναντίως plane ac olim *Tacitus*, qui, ut *quieta turbidis, ita* vetera *novis anteferenda esse* dixit. Et alius quis apud Comicum *eloquentissimum* (uti *Plautus* est Macrobio)

Plaut. Casin. in init.

Qui utuntur vino vetere *sapientiores puto,*
Et qui libenter veteres *spectant fabulas.*

Ut pote

Horat. Epp. lib. 2. Ep. 1.

Meliora dies, *ut vina*, poëmata *reddit.*

Nazianzen. Orat. 26.

Atque adeo longe saniori consilio alii dehortari a *novitatibus* consectandis suos maluerunt. Disertè *Nazianzenus*: Μὴ ἀτίμαζε τὸ ἔωθος, μὴ θήρευε τὸ καινὸν, ἵν' ἀδοκιμήσῃς τοῖς πλέοσι. *Ne spernas usitata,* nova

nova *ne secteris, ut nominis splendorem apud vulgus tibi concilies.* Et *Muretus* ad *Fratris* sui filium: Muret. Orat. Vol. 2. pag. 441.

Νεωτεριζμῶν σαυτὸν ἴσχ' ἀπωτάτω,
Νόμων δ' ἀρίστες ἴσθι τὲς παλαιτάτες.

Ab innovationibus *te cohibe longissime,*
Et legum optimas *scito* esse, *quæ sunt* antiquissimæ.

Et certè si omnes in communi *Gentiles* spectare velis, quid eos religionum suarum tam tenaces semper reddidit? an *Novitas*? nihil minus, sed *Antiquitas*, utut passim erronea; pro *veritate* amplectentes, quicquid majorum error *vetustasque* ipsis forte commendabat. Tantum (verba sunt *Cæcilii* apud Minutium) *antiquitas Ceremoniis tribuere consuevit sanctitatis, quantum adstruxerit* vetustatis. Sive, uti Prudentius, Poëta Christianus, Minut. Fel. Octav. pag. 13. Prudent. c. Symmach.

sic observatio crevit
Ex atavis *quondam male cœpta, deinde secutis*
Tradita temporibus, serisque nepotibus aucta,
Traxerunt longam corda inconsulta catenam,
Mosque *tenebrosus vitiosa in secula fluxit.*

Δυσωπητικὰ γὰρ (inquit *Basilius*) πῶς τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἱονεὶ πολιᾶ τινι τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον. Hoc est, *veneranda enim sunt* vetusta dogmata, *quod ob* antiquitatem, Basil. apud Erasm.

 ceu

Mantuan. Fastor. lib. 1. *ceu canitiem quandam, habent quiddam reverendum.* Et tandem Mantuanus:

> *Tutius esse volunt, quâ lex Divina sinebat*
> *Isse viâ,* veterumque *sequi vestigia Patrum.*

Est quidem quod peccârint procul dubio Pagani *antiquitatem* ita, uti dictum est, consectantes, quippe idololatricam, sæpissime stolidam, semper saltem animabus perniciosam, uti revera *antiquitas* sine *veritate* nihil aliud, quam *erroris* & *impietatis vetustas* est; absitque, ut contrarium hic a nobis assertum, vel ab alio quopiam ex dictis collectum velimus. Sed elucescit tamen hinc (quod ad scopum nostrum sufficit) ex omnis generis hominibus, etiam e *Gentilium* grege semper extitisse, qui se rebus dogmatibusque *antiquis* addictiores, a *novioribus* e contra alieniores fuisse, demonstrarunt. (Cyprian. Ep. 63. & 74.)

III. Quot interim quantasque factiones, animorum distractiones, Doctorum inter se collisiones, funestaque Ecclesiarum pericula nullo non tempore secum traxerit præposterus hominum quorundam omnia *innovandi* impetus, quis est qui ignoret? Accedente ei imprimis, ut fere accedit, ferreâ istiusmodi & pertinaci audaciâ, quâ fascinati quidem (uti eos describit alicubi Tullius) *errare malunt, eamque sententiam, quam adamaverunt,* pugnacissime *defendere, quam sine* pertinaciâ, *quid constantissime dicatur, exquirere: destinatis sententiis quasi addicti &* consecrati, *atque adeo* (Cicer. Academ. lib. 4. §. 9. & Tusculan. lib. 2. §. 5.)

ne-

necessitate *quadam veluti constricti, ut etiam quæ non probare soleant, cogantur* constantiæ *causâ defendere*: imo vero susque deque habeant, quid intersit boni publici, hominum societatis, rerumpublicarum pacis, unionis Christianæ, dummodo sese proprii dogmatis assertores strenuos tantum modo ostentent. Fuisse & esse tales, suo modo tempore questus est magnus Academiæ *Parisiensis* Cancellarius, seculi sui oraculum, Johannes Gerson: *Videre* (inquit) *quosdam est, qui tantâ animositate suis aut cœptis aut consultis inhærent, ut nullis ad oppositum rationibus, nullâ incommodorum experientiâ, flecti possint. Malunt* omnia *secum* ruere, *omnia* frangi *vel* turbari, *quam pedem retroflectere a viâ suâ quia progressus obstare reperiuntur* . . . *Quicquid obstat cervicosa turgidaque* præsumptio *prætergredi nequit, quia nequit humiliari. Irascuntur tales immortali odio contra omnes, quos viderint vel audierint, non dicam adversari sibi, sed non plenis viribus & totis suis assentiri sententiis.* Uti & *Eutychianorum* tempore, id est, *decem* præter propter seculis ante *Gersonem*, horum quidam similes extiterunt, de quibus ita *Evagrius Scholasticus*: Ἡ συνηθείᾳ ἐπὶ περὶ τ͂ θεοῦ δόξης, ἢ τῷ ὄντι βέλεσι παρειλημμένοι ὡς τὰς πάσας ἰδέας θανάτου περιφρονεῖν, ἢ πρὸς τὴν τ͂ ὄντος ἰέναι συγκατάθεσιν. *Ita aut divinæ opinionis consuetudine, aut affectu aliquo sive præjudicio præoccupati sunt, ut omne genus* mortis *contemnere, quam veritati assentiri velint.* Homines certè, quibus & tum modo volupe fuit, con-

Gerson. Oper. Tom. B. pag. m. 297.

Evag. Scholastic. lib. 2. cap. 5.

Mamert. de Stat. Animar. lib. 1. in princ.

Gundling. in Not. ad Zialowsk. Delineat. Eccl. Græc. p. 12.

Bellarm. de Script. Ecclesiast. p. 148.

Bucholcer. pag. 246.

Plutarch. in Timol.

Simson. Chronic. Cathol. part. 4. p. 122.

Plutarch. in Numâ.

Cornel. Nep. in Timoleon.

tentionis ignem, *novis* invectis *opinionibus*, perpetuo fodicare, ne erroris convicti viderentur, nec quiescere, antequam omnia litibus inardescerent. In quales digitum quoque intendit *Claudianus Mamertus*, Episcopus *Viennensis*, cujus supra etiam meminimus: *Multorum in humano genere* (sic ille) *vitium est* arrogans *imperitia, & pervicax in defendendis perperè præsumptis opinionibus* pertinacia. *Claudianus Mamertus*, inquam, non *Mamercus*, uti male habet *Wolfgangus Gundlingius*: nullus enim scriptor Ecclesiasticus sub hoc nomine innotuit; hic vero noster *Mamerti* non *Mamerci* nomen ubivis gerit, apud *Bellarminum*, *Bucholcerum*, *Bignæum* in *Bibliothecâ PP.* &c. Occurrunt quidem aliqui in Historiis *Mamerci* dicti: *Martialis* cujusdam meminit; *Pythagoras* & *Numa Pompilius* filium ejus nominis habuerunt. Sed quantum illi à Præsule hoc nostro non distant? Nominis hoc etiam habuit *Catanæ* Tyrannus, de quo *Cornelius Nepos* aliique; sed neque illi commune quid est cum *Viennensi* hoc Episcopo: *ille* enim anno *ante* Christum 342. *Siciliæ* Tyrannos adjutum modo venit, cum *hic* seculo *post* Christum quarto demum inclaruerit. Interim reverà nulla major, nulla tetrior, nulla damnosior quam propriarum hypotheseωn servitus hæc est: sub fucatâ enim *Libertatis* specie miserum hominem in peccati & Diaboli conjicit vincula, adeo ut sub imagine veri, *novi* saltem & non vulgaris, dementatus & ex-

ocu-

oculatus, sibique totus mancipatus, ad *libertatem* veram & plenam assurgere non possit. Cujus rei Vir quidam Eximius hasce alicubi causas reddit: superbam sui confidentiam, turgidam *conscientiæ* fallere & falli nesciæ persuasionem, vilem aliorum, *fratrum* imprimis, despectum, & vanæ gloriæ captationem. Sed vero nostrum non est *Innovationum* hæc damna & pericula multis hic deducere. Demonstravit quid ex eorum studio & æstu suboriri fere soleat, ante annos aliquot ipsâ luce lucidius *Nicolaus Vedelius*, Vir nominatissimus, in aureo suo *de Prudentiâ Vet. Ecclesiæ* Opusculo, cujus observationibus pauxillula hæc tantum, e doctissimo in Theses *Sedanenses* Præfatore, libet adjicere. Hic itaque Vir Eruditus, cum in dignissimas *Abrahami Ramburtii*, Præceptoris sui, laudes multis verbis excurrisset, sermonem suum sic persequitur: Vedel. de Prudent. Vet. Eccles. Lib. 3. cap. 2. 3. 4.

"Hæc pauca *Magistri* mei, æternum colendi, memoriæ debebam. Unum addo, quod silentio prætermittere nefas duco, *Pacem* studiosissimè semper coluisse; hâc enim laude sine summâ injuria defraudari non potest, quod semper sedulo in id incubuerit, ut controversias inter *fratres* ortas sedaret. Utinam omnibus eadem mens, idem animus fuisset! nunc pro dolor tot scripta eristica, in perniciem Ecclesiæ nata, non vidissemus. *Novitatibus* semper infestum se præbuit. Ut ut autem *pacem* coleret, eam tamen *veritatis* dispendio nunquam quærebat, cum vide- Jacob. de Vaux. Præfat. in Thes. Sedanens.

" ret

„ ret in Scripturarum variis locis enodan-
„ dis, in diversis & bonis argumentis
„ tractandis satis amplam segetem super-
„ esse, etiam acutissimis & excelsissimis
„ ingeniis, in quibus industriæ suæ spe-
„ cimen quisque ederet, non poterat non
„ esse infensissimus hisce *Novitatum* Au-
„ toribus, sub his aliquid *veneni* delites-
„ cere semper augurabatur. Sciebat illos
„ *rotundo ore* nolle primâ fronte omnes
„ suas hypotheses in publicum prodire.
„ Ea enim est (*inquiebat*) erroris indoles,
„ ut per *cuniculos* agat perpetuo, & om-
„ nia sua mysteria nolit statim prodire, sed
„ tantum quædam doctrinæ Capita, nec
„ tam impia, nec tam absona, magno
„ tamen verborum apparatu vestita, &
„ studio *veritatis* ornata, in medium pro-
„ ferre, ut siquis emunctæ naris, & ve-
„ ræ pietatis & Antiquitatis amans ali-
„ quid sinistri olfaciens, & ex innatâ Au-
„ torum superbiâ, & *novaturiendi* ani-
„ mo probe cognito, his *novitatibus* se
„ opponat, habeant in promptu, quod re-
„ spondeant: *Rem non esse tanti momen-*
„ *ti*: sic *facilius viam sterni ad* compo-
„ nendas *quasdam controversias*; de *re-*
„ *bus ejusmodi non litigandum inter* fra-
„ tres; *multa* pacis *studio toleranda esse.*
„ Hâc arte (NB) multi boni decipiun-
„ tur. Interea gliscit error. Cum plu-
„ res, hisce artibus inescatos, in partes
„ suas pertraxerunt, *aliæ* rursus hypo-
„ theses in medium protruduntur. *Et*
„ *aliquanto post*: Revera ab hisce Nova-
„ toribus semper aliquid mali extimes-
cen-

cendum nonne res ipsa clamat? Nam “
si quod controvertitur res sit tam *exi-* “
gui momenti, quid opus in concionibus, “
publicis Prælectionibus, privatis con- “
sortiis hæc ad nauseam usque oggerere? “
Quot sunt ad animarum salutem, ad “
Ecclesiæ ædificationem ad Dei gloriam “
conducentia? Hæc dicantur, hæc do- “
ceantur, *inquiebat* vir ille eximius. “
Ne ἐρίδων μῆλον inter Fratres projicite, “
Ecclesiæ *pax* sit propositum vestrum. “
In heterodoxis, quæ tanti non sunt, lau- “
reolam ut ex mystaceo, ut primipili cen- “
seamini, ne quærite. Si Deus *novis* “
luminibus mentibus vestris affulsit, quum “
ad animarum salutem necessario non re- “
quirantur, his *soli* placide fruamini; “
vobis liceat esse beatis Sed quicquid “
sit, *pacem* Hierosolymorum perpetuo “
colite *Sic Ille*. “

IV. Habes ibi *Novaturientium* genium graphicè depictum, multa, quæ caussari passim in more habent, excussà & discussà, vulgarem, quem in εὑρήμασι suis *tum* propinandis *tum* propagandis observare solent, modum, liquidò detectum, pacem tandem *Hierosolymorum*, Fratres inter inprimis colendam fovendamque, serio commendatam. Quibus verbum unum alterumque tantum addendum. Rem nempe periculosæ plenam esse aleæ, si ita comparatum cum Ecclesiis Scholisque esse incipiat, ut in societate suâ habeant *Antecessores*, qui recentia & cruda dogmata, ideo solum, quia *noviter* nata & Autoris forte sunt aliunde non contem- nendi,

Hoornb. Præfat. ad III. Tom. Socinianism. Confut.

nendi, confeſtim apud populum divulgant; genuini δοκησίσοφοι, qui nil niſi quod *recens* & muſteum eſt, probant, *rationis* ſuæ *judicio*, quaſi veritatis menſura eſſet, nimium tribuunt, ſubque ſpecioſo *majoris lucis* & *penitioris indaginis* veritatum hactenus ignoratarum prætextu, quæcunque ante tradita ſunt convellunt & deſtruunt, eorumque loco ἰδέας ſuas ἐπιλύσεις & κυρίας δόξας, quaſi infallibilia oracula eſſent, non tam proponunt hominibus, quam obtrudunt; idque non ideo quidem quod ab iis dependere neceſſariam aliquam ædificationem putent, ſed quod aliquid *non vulgare* apud vulgus loqui geſtiant; quaſi in iis, quæ *certæ* veritatis uſuſque ſunt, non ſatis eſſet ad explicandam ſuam eruditionem, ultra ſalutem ſcilicet multa adhuc præſtituri ſuis auditoribus: dum miſere, ſic agentes, *ingenii* quidem aucupantur famam, non *Euangelii* glorificationem. Quin etiam, ſi iſtiuſmodi in ſinu ſuo fovere incipiant *alumnos*, quibus adeo naſi impedimento eſt obeſitas, quo minus olfaciant; ut, dum Aquiliferorum ſuorum ſerva nimis pecora eſſe volunt, cunctis ſtudiorum ſuorum adminiculis, id eſt, *Libris*, quibus uſi antea ſunt, nullo fere pretio divenditis, in hoc gloriari, hoc ante omnia jactitare ſoleant, quod eorum tantum volvant, revolvantque volumina commentarioſque, quorum *factioni* partibuſque ſe pridem manciparunt; immotoque conſtituant decreto, ſi vel *unum* in Bibliothecis ſuis offendant *Librum*, qualiſcunque

que argumenti, disciplinæ, vel Scriptoris sit, præter eos, qui *Præceptorum* suorum sunt, & *Sacra Biblia*, se quam citissimè flammis sacrificaturos eum esse; nec, præter illos, ullum Scriptorem alium unquam empturos vel lecturos, qui sodalitio suo non sit addictus. Idque *vel* hanc quidem, uti dixi, ob causam quod *partium studio* nimiopere exoculati, præceptoribusque suis justo addictiores sint, quâ de re sic iterum Luduvicus Vives: *Deducitur ad scholam filius ab indocto patre, venit eò adolescens novus; rudis omnium; imbuitur statim* ectæ *placitis: recipit, assentitur, afficitur, priusquam possit judicare: audit dici omnia constantissime a præceptore* ingenti asseveratione *vultus, superciliis sententiæ. Videt recipi omnia magno consensu atque admiratione a condiscipulis, credit esse mera* oracula; *ita haurit tanquam certissima & indubitata. Non solum ita hisce se addicit, ut ea modo censeat esse* vera, *sed ut alia cujuscunque modi habeat suspecta.* Quod utique (si *Ciceroni* fides) non nisi cum infando discentium & studiorum impendio conjunctum esse potest: *Quod si enim* (inquit) *in studiis a* multis *eligere homines* commodissimum *quodque quam se* uni alicui *certo vellent* addicere, *minus in arrogantiam offenderent; non tantopere in vitiis perseverarent, aliquando ex inscitiâ & levius laborarent.* &c. *Vel* quod trita nimisque vulgaria habeant, quæ anteriores & antiqui Scriptores vel dixerunt hactenus vel scripserunt;

Lud. Viv. de Discipl. lib. 20.

Cicer. de Invent. Rhetoric. lib. 3.

Api-

Martial. lib. 14. Epigr. 1.

Apinas tricasque, vel siquid vilius istis.

Prout abhinc aliquot annos ita judicabat, & liberaliter nimis pronunciabat *Amadæus Guimenius*, Theologus Lomarensis, *Omnia jam examinata melius esse* dicens, *eamque ob causam in omni materiâ* juniores *lubentius legendos esse quam Antiquiores*. Sed cui haud bene cessit ea lacinia; propositionem enim, eâ contentam, hoc carbone notarunt Doctores *Sorbonici*, quod *falsa, temeraria, moribus periculosa, sanctis denique Patribus & antiquis Doctoribus contumeliosa fuerit*. Et meritò quidem prudentiores se νεοσόφοις hujusmodi maturè opponunt: quod si enim talibus Magistris discipulisque rerum alicubi potiri ullo tempore contingat, rem in nervum erumpere necesse est, Ecclesias scindi, studiorum pene omnium fructum perire, ipsam tandem Rempublicam deplorandum in modum conturbari. Quod ne utinam multorum temporum experientia nimium comprobasset! Audi rursus Vincentium: *Siquidem* (dicit) *novitia veteribus, extranea domesticis, & prophana Sacris admisceri cœperint, proserpat hic mos in universum necesse est, ut nihil posthac in Ecclesiâ relinquatur intactum, nihil illibatum, nihil immaculatum; sed sit ibi deinceps impiorum ac turpium errorum lupanar, ubi erat ante castæ & incorruptæ sacrarium veritatis.* Et quid aliud innuit vir ille apud *Nævium* (de quo *Ursinus*) qui ab aliquo rogatus: *Cedo quomodo tantam*

A. Guimen. Oper. pag. 191. n. 4.

Vincent. Lirinens. de Fid. Cathol. Antiq. cap. 31.

Dio lib. 52.

tam Rempublicam *tam cito amisistis?* nihil respondit aliud, quam *Proveniunt Oratores* novi, *stulti, adolescentuli.* Quare & hinc est, quod ipsi Gentilium Magistratus contra quosvis, qui quicquam quod a receptis & patriis moribus vel opinionibus recedebat, tam sollicite cautum voluerint. Quod licet perperam Religioni *Christianæ* applicarent, ut supra dictum est, non leve tamen prudentiæ politicæ argumentum fuit. *Posthumius* apud Livium: *Judicasse prudentissimos Viros, omnis Divini humanique juris nihil æque dissolvendæ religioni* inservire posse, *quam ubi non patrio sed externo, id est,* novo *ritu sacrificaretur.* Neque Deos suos sic tantum respiciebant, sed etiam (uti *Mecœnas* olim ad *Augustum*) quod qui *nova* numina introducunt, *multis observationem* peregrinarum *legum suadent, unde tum conjurationes* & illicitæ *coitiones oriuntur.* Appingere hic libet Præstantissimi Theologi, *Johannis Marckii* verba maxime apposita: Quæ est (*inquit*) hæc intoleranda fidei Christianæ contumelia, audire eam hostibus, & merito, non secularem, non annuam non menstruam, sed fere *diurnam*, dum *nova* indies surgunt ingenia, & cum his totidem egregia scilicet inventa, quibus veritas producatur latens, error fugetur, superflua rescindantur, mens illuminetur, pietas accendatur, futura prænoscantur, salus promoveatur. Valeant illa in vitâ communi, in prudentia seculari, in artibus experientiâ nixis, *Religio*

Liv. lib. 9.

Marck. Orat. d. Groning. XII. Kalend. Jul. 1682. p. 15. 16.

„ verissima, quæ *antiquissima*, quia una.
„ Placeat hæc *innovatio* quorundam pe-
„ tulantiæ & pruritui, displicet omnibus,
„ quotquot non ex vanâ scientiæ spe, aut
„ docentium famâ, aut tradentium impe-
„ tu, aut magistrorum gravi supercilio,
„ sed ex pietatis synceræ, & communis æ-
„ dificationis fructu *Religionis* decus æsti-
„ mant. Impossibilem ego palam judico
„ publicam *concordiam*, quando ingeniis
„ hisce licet fœtificare, id est, inventa sua
„ & propolare audacter, & quotidie a-
„ daugere viriliter, quod neque in *Repu-
„ blicâ* sua *Plato* admisit, *sublimis* ille
„ *Philosophorum apex*. Et paulo post: *Con-
clamatum est de* Pace, *si animalibus gloriæ
licuerit tubam inflare, & ad prælia contra*
Pag. 30. *sacras veritates, contra Doctorum phrases,
contra solitum docendi modum, contra Deum
juvenilia animare pectora, nimis sero insani
furoris intellectura dedecus.*

V. Et certe (si quod res est dicendum
Ursin. Theolog. Symbol. §. 41. sit) quid *novi* est, quod quisquam osten-
tet? Ignoravit id saltem Regum omnium
minime stupidus, dum *nihil* novi *sub Cæ-
lo esse* dixit. Ecclesf. 1. 9. 10. In quæ verba
Mercer. in Ecclesf. 1. 9. ita Mercerus: *Nihil in hoc orbe* novi *est,
ut possit quis dicere, innovatum esse mun-
dum, & jam esse homini quicquam e La-
boribus suis residui, quod* superioribus se-
culis *non fuerit*. Refertque huc *Grotius*
Grot. in eund. loc. *Antonini* P. hoc effatum: Ὅτι πᾶν τὸ γι-
νόμενον, οὕτως ἀεὶ ἐγίνετο, καὶ νῦν πανταχοῦ γίνεται.
Antonin. P. lib. 12. §. 26. & 7. §. 1. Et alio loco: οὐδὲν καινὸν, πάντα συνήθη, καὶ
ὀλιγοχρόνια. *Quicquid fit, ita* semper *fa-
ctum, semperque* futurum, *& nunc etiam
ubi-*

ubicunque fieri. Nihil novi, *consueta & caduca sunt omnia.* Et alibi: *Propone tibi ob oculos fabulas totas scenasque uniformes, quæcunque vel ex notitiâ tuâ, vel ex historiâ antiquâ cognita habueris, aulam* Hadriani *totam, totam* Antonini, *illam item* Philippi, Alexandri, Crœsi, *ejusdem tamen modi fuerunt omnia illa, nisi quod per* alios *agebantur.* Nisi *novum* forte quis dixerit, quod non nisi *subjectivè* tale est; id est, vel mihi, vel tibi, vel pluribus forsan aliis hactenus inauditum & incognitum. Uti nugabatur antehac lepidus ille *Monachus*, cujus meminit *Heresbachius* Jureconsultus non incelebris; *Audivi* (dicit) *Monachum in Ecclesiâ declamantem, qui* nova, *ajebat, jam reperta est lingua, quæ vocatur Græca. Ab hâc sedulo cavendum. Hæc est, quæ parit omnes istas hæreses. Eâ linguâ* (pergebat) *proditus Liber in manu passim habetur, & vocatur* Novum Testamentum. *Plenus hic Liber est rubetis & viperis. Tandem,* addebat, *aliam jam oriri linguam, quam vocant* Ebræam. *Hanc qui discunt fiunt Judæi.* Homo profecto plumbeus, quo nullum stolidius est saxum. Qui, si tempore *Davidis Burgundi*, Ultrajectini Episcopi, vixisset, ejus utique censuram non effugisset, de quo quippe, cum eruditionis amantissimus esset (*fovit enim*, teste Wilhelmo Heda, *docta ingenia, bonasque Literas excoluit*) referunt Scriptores, *quod e trecentis Diœcesios suæ Pastoribus tres tantum post examen admiserit, reliquos tanquam* stupidos *asinos*, huic nostro assimi-

Lib. 10. §. 27.

Arnob. adv. Gent. lib. 1.

Heresbach. de Græcar. Litt. laudib.

Heda Histor. Episc. Ultraj. pag. m. 292.

miles, *exauctoraverit.* Tametsi negandum non sit, cum & esse, & a se inspectum esse Novum Testamentum, agnovisse saltem videri hic *Monachus* voluerit, quin *Doctoribus* illis *Sorbonicis* quadantenus adhuc melior fuerit, qui, Sixtino Amamâ autore, *per diem jurarunt, se plus quam quinquaginta habuisse annos, quod nesciebant,* Novum Testamentum *in rerum naturâ esse.* Et certe, nisi in hæresεων Scriptoribus plane hospes quis sit, deprehendet facile, quoscunque indies propullulantes *errores*, quascunque *paradoxas opiniones*, quantâcunque *novitatis* specie se commendent, vix quicquam tamen aliud esse, quam *zizania* a multis retro seculis Orbi modo cognita, sed ad tempus eruditorum piorumque quorundam Virorum industriâ & zelo pressa, jam vero ingeniorum *tum* petulantiâ invitante, *tum* jurato veritatis pacisque Hoste instigante, denuo efflorescentia & reviviscentia :

Amam. in Antibarbar. Biblic.

Puppam *se dicit Gellia, cum sit anus.*

Martial. lib. 4. Epigr. 19.

Byssinum *Rabbinorum* dicterium est, אל תסת כל גקנקן אלא בכה שיש בר כי יש קנקן הדש בלאי ישן hoc est : *Non respicias cantharum, sed id potius, quod in eo continetur. Nam quandoque est* cantharus novus *repletus vino* veteri. *Et pulchrè Casparus Barthius,* Varro Germanus :

Saubert. de Sacrific. in Præfat.

eadem *toto deludit* fabula *mundo.*
Immutata parum persona, *sed immutata*
Orbe redit patulo: scena una *est, histrioque idem,* Gens

Barthius Zodiac. Christ. 10. pag. 224.

Gens eadem, casus iidem. Variable saltim.
Effigies *alternat opus.*

Ovid. Metamorphos. lib. 14.

Nostrates dicunt, *de* oude *Munnik onder een* nieuwe *Kap.*

VI. Cæterum verissimum est, varias esse semperque fuisse ingeniorum dotes, multas seculorum varietates; atque adeo quod quisque potest, in medium proferre debere, nec alteri quenquam invidere, qui pro suâ virili suoque modo publicis studiis utilitatis aliquid conatur adjungere. *Veteribus* debetur reverentia præsertim quos præter eruditionem vitæ quoque commmendat sanctimonia; sed ita, ut non sine *judicio* legantur. Etiam *novioribus* debetur candor, ut absque æmulatione legantur, nec sine delectu tamen; absit modo ubique rabiosa contentio, pacis & concordiæ pestis; nec absint a studiis *Gratiæ*, quas Musarum comites non temere *Antiquitas* finxit. Optime Plinius: *Miror* antiquos, *non tamen, ut quidam, temporum* nostrorum *ingenia despicio.*

Plin. lib. 6. Epist. 21.

Cap. III.

De Eruditorum Thrasonismo, *quartâ* μισοβιβλίας *causâ.*

SUMMARIUM.

I. *Difficile est contra* inflatos *homines* satyram *non scribere.* Theophrastus Paracelsus, *novus quidam* Italus, Valentinus Weigelius, Claudius Verderius, Alphonsus X. *Arragoniæ Rex elatissimi animi Scriptores.* Vir *quidam* Doctus *in* Alphonsi *illius laudibus ebuccinandis nimis liberalis.* Hofmanni *prudentia laudata.* Hebræorum *blasphemia explosa. Impiæ* Gentilium *quorundam voces taxatæ.* Minutius Felix & Arnobius *ad partes vocati.* II. Turgescentium *Scriptorum conditio misera & periculi plena.* (a) Ingrati *passim in* Præceptores *suos* discipuli *sunt.* Ari-

Ariſtoteles, Maximus Ægyptius, Balthaſar Hubmerus *perverſitatis hujus poſtulati.* Philippi Melanchtonis *elogium. Multa hic a propriis ſuis diſcipulis paſſus.* Schoockius *in Præceptorem ſuum* Voetium *iniquiſſimus.* Hebræorum *de* gratitudine *a diſcipulis* Præceptoribus *ſuis præſtandâ, Canon.* Alexander M. & Antoninus Pius *hoc nomine commendati* III. (b) *Ad quasvis ſuſcipiendas* hæreſes *valde ſunt proclives. Quod variorum* Hæreſiarcharum *exemplis aſſeritur.* Richardi Baxteri *querela.* IV. (c) *Ad* lapſum *in* pravos & *profligatos* vitæ mores *in præcipitio ſtant. De* Petro Abaljardo *varia.* V. (d) *Ad* ulteriorem *in ſtudiis doctrinâque* profectum *plane ſunt inepti.* Tatianus & Plutarchus *laudati.* Album (*liber*) *quid, & unde ſic dictum? Locus*

Heb. 12. 1. *elucidatus. Voces* ὄγκος & ὑπέρογκος *quid?* VI. (e) *Doctis indoctisque inopino suo casu* ludibrium *fere debent.* Maphei Vegii *verba huc facientia.* VII. Vera *eruditio solâ* conscientiâ *contenta. Eorum, quibus imponere* superbi *Scriptores gestiunt*, duplex *genus.* Horatius, Martialis, Avienus *in testes vocati.* Basii *JCti.* inflatus *animus* & inglorius *exitus.* Jacobi Acontii ἀθεωτογραφία. *De Libello ejus de* Stratagematis Satanæ *Eruditorum judicia.* Neronis *festive factum.* Ἀγέλαστοι *varii.* Saltationes in utres *apud* Romanos *usurpatæ.* Baucismus *quid?* Angues inflati *an incantationum vi disrumpi soliti?* Aurem obturare *quid? Loca Scripturæ* Ps. 58. 6. Es. 33. 15. Proverb. 21. 13. *illustrata.* VIII. Inflatorum *Scriptorum* κρυζφύγετων *excussum* & *discussum.* Gregorius *M.*

&

& Coccejus *ad partes vocati. Verbis* Jobi cap. 12. 3. *lux addita.* IX. Hilarii Pictavienſis, Ferrandi Cordubenſis, Eraſmi, Samuelis Bocharti, Johannis Cocceji *laudabilis modeſtia.* Secundæ *curæ prudentiores.* Oves Epictetianæ *cordatis Scriptoribus in exemplum propoſitæ.* X. Andreæ Oſiandri *levis animus faſtus que impudentiſſimus.* De his non guſtabit aſinus *quale dicterium,* & *unde forte ortum?* Sophocles *laudatus.* Oratiuncula *Scriptori Chriſtiano, pro cordis ſui* tumore, *facile ſurrepente, reprimendo nonnunquam concipienda. Aſſentatorum* blandimenta *quomodo retundenda?* Annæ M. Schurmannæ & Magni Alexandri *laudabile hic ſtudium.* XI. *Thraſoniſmus* juvenilis *ſenili multo intolerabilior,* & *quare?* Cretenſium *ſanctione Leges reprehendere*

juvenibus *prohibitum.* Leges Annariæ *apud Romanos quæ?* Janus Dousa F. *laudatus.* Juvenum *communis genius.* Superbiæ *ipsorum origo & causæ.* Euripidis *prudens monitum.* XII Παῖς ἑκατονταέτης, puer centum annorum *quis? Loci Es. 65. 20 interpretatio varia.* Ergini cani *qui?* Annæ Schurmannæ *non vulgaris ante annos industria.* Hermogenes Tarsensis, Antoninus Pius, Augustinus, Hieronymus, Didymus Alexandrinus, Avicenna, Maimonides, Flavius Josephus, Arthurus, *Walliæ Princeps*, Philippus Melanchton, Burchartus Wirzius, Jacobus Crinitus, Nicolaus Rigaltius, Georgius Sohnius, Guiljelmus, *Archiepiscopus Andreapolitanus*, Ranutius Farnesius, *Dux Parmensis*, Iosephus Scaliger, Martinus Delrio, Hieronymus Ruveræus,

Da-

Daniel Heinsius, Hugo Grotius, Jacobus Ussérius, Gerardus Vossius, Claudius Salmasius, Johannes Bernhartus, Joh. Camero, Gisbertus Voetius, Johannes Coccejus, Renatus Cartesius, M. Zuerius Boxhornius, Martinus Schoockius, Johannes Hoornbekius, Johannes Marckius *præcocium ingeniorum specimina*. Sagaciores juvenes *ipsis* senibus *accensendi*. Hermogenes *ante annos ingeniosus valde adhuc* juvenis *mente lapsus est*. Quintiliani *error ex parte notatus, ex parte excusatus*. XIII. *Senes* juvenibus *fere sapientiores & prudentiores*. Calvini, Socratis, Euripidis *de hoc effata*. *Scriptores* seniores & *Antiquiores a* junioribus & *novioribus summopere suspiciendi*. XIV. Pyrrhoniorum ἐποχὴ *rejecta*. Minutius Felix, Durandus, Lactantius *laudati*.

I. Tiam merus *ingeniorum fastus* ita nonnunquam transversos quosdam agit, ut, dum singularem sublimioremque semper crepant spiritum, inque proprium inspuere sinum negligunt, summis, cum *de aliorum* laboribus Librisque judicandum est, procedant unguiculis, *stantes primoribus digitis*, uti apud *Varronem* est, *ut in littore cancri*, vel adinstar *Socratis* (qui sic ab *Aristophane* describitur:

Varr. Satyr. Menipp. pag. m. 6.

Ὅτι βρενθύῃ ἐν ταῖσιν ὁδοῖς, καὶ τὼ ὀφθαλμὼ παραβάλλῃ.

Aristoph. in Nubib.

Fastuosus per vias vadit, oculos circumferens.)

ubicunque locorum circumvolitantibus oculis versantes & inquirentes, an quemquam sibi parem ullibi inveniant; omniaque adeo omnesque præ se suisque pithœcias & spinturnicias tantum reputantes. Adeo quippe sui opinione distenta & differta capita sua habent, ut *Jovis* ipsius cerebrum vix æque gravidum fuisse dixeris, cum *Palladem* olim parturiens *Vulcani* securim imploraret. Tanti Ajaces sunt (ignosce, *Lector*, si jocari hic nonnunquam videar; impossibile enim est, si cum istiusmodi hominibus res sit, *satyram* non scribere) tanti Hercules, qui si a rastris ad rostra transcendissent, vacuum plus nimio verticem inter astra procul dubio condidissent. Multiscii scilicet *Apulejani*, confidenti-

Iuvenal. Satyr. 1.

loqui, *tympanotribæ*, *Curionum* gens, altivolantia ingenia, gemina iſtis apud *Plautum* hominibus,

Qui res alienas curant opere maximo: Plaut. Trinumn. Act. 1. Scen. 2.
Qui omnia *ſe ſimulant* ſcire, *nec quicquam ſciunt;*
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.
Id quod in aurem Rex Reginæ dixerit
Sciunt, *quod Juno fabulata eſt cum Jove.*
Quæ neque futura, neque facta ſunt, tamen ſciunt.
Falſon' an vero laudent, culpent quem velint,
Non flocci faciunt, dum illud quod lubeat, ſciunt.

Quorumque ad nauſeam tinnire audias ora: Horat. Satyr. lib. 1. Sat. 9.

Noris nos, DOCTI *ſumus;*
nos legiones difflamus ſpiritu,
Quaſi ventus folia.

Nempe (quo quid mage ridiculum eſſe dixeris.) *ſe ipſos* deprædicant, titulosque magnificos, quibus nec digni ſæpe ſunt, nec ab ullo forſan alio honorari ſe vident, *ſibi ipſis* inſcribunt. Contra quales homines *Lutherus* olim *Melanchtonem*, per novos quoſdam tum prodeuntes *Prophetas* nonnihil forte turbatum, hiſce monebat verbis: *Cum teſtimonium perhibeant de ſeipſis, non ſtatim audiendi ſunt, ſed, juxta conſilium Johannis, ſpiritus probandi.* Talis pyrgopolinix fuit *Theophraſtus Paracelſus*, de quo literis proditum eſt, quod tantæ Luther. Ep. ad Melancht. de Ao. 1522.

Hoornb. de Weigel. pag. 6.

tantæ fuerit arrogantiæ, ut palam dicere non erubuerit, *stultissimum capillitii sui pilum* (recalvaster enim erat) plus *scire, quam omnes* Galeni *sectatores*. Imo *barbam suam plus experimentorum habere, quam omnes, quæ essent, Academias*. Scilicet accedite huc quotquot audire vultis virum, qui ne quidem, quomodo *Junonem* duxerit *Jupiter*, ignoravit: arrectis adstate auribus; habetis enim, qui omnia eruditionis dolia solus exhausit, tantusque sibi ipsi visus est,

quantum haud viderunt secla priora,
Nec quantum, fuerint si posteriora, videbunt.

Bzov. ad Ann. 1501.

Hottinger. Hist. Eccl. ad secul. XVI. pag. m. 115.

Talis novus ille *Italus*: de quo apud *Bzovium* Trithemius, quod se *veterum Hebræorum, Græcorum, Latinorum omnium perfectissimam habere scientiam* gloriatus sit; *Veteresque* omnes *adeo habuerit contemptui*, ut se *cunctos eruditione excellere*, aperte dixerit; imo *præter se neminem hactenus sapientem fuisse*, jactitaverit:

Lucret. lib. 3.

Hic genus humanum ingenio superavit, & omnes
Restinxit stellas, exortus uti Æthereus sol.

Imò

Lucret. de Epicur.

Plaut. Mil. Gloriof. Act. 1.

centum in Siliciâ
Et quinquaginta centum Sycolatronidæ,
Triginta Sardi, sexaginta Macedones
Sunt homines, quos hic *trucidavit uno die.*

Talis

Talis *Valentinus Weigelius*, qui *Capturam* suam *auream* fastuosissimâ hâc inscriptione commendabat: *Quod ad res omnes* absque ullo errore *agnoscendas*, *multis Doctissimis incognita quidem*, *verum omnibus tamen scitu necessaria esset*. Talis etiam *Claudius Verderius*, qui *Librum*, superiori seculo a se editum, tam portentoso insignivit titulo, ut vix quisquam sine stomacho eum legat. Ita se habet: *In Autores pene omnes*, Antiquos *potissimum*, CENSIO, *quâ receptissimorum plerorumque* Grammaticorum, Poëtarum, Historicorum, Dialecticorum, Rhetorum, Oratorum, Jurisconsultorum *veterum & recentiorum*, Mathematicorum, Medicorum & Theologorum *errata quædam deprehenduntur*. Talis tandem, idque ore & more plane blasphemo, *Alphonsus* X. Castiliæ Rex, de quo autor est *Lipsius*, quod in tantam proruperit impudentiam, ut ipsissimum Deum in *Creationis* opere varia a se doceri potuisse conceptis verbis jactitaverit. Dicebat enim, *si Deo astitisset Cœlum componenti*, *& suas stellis scribenti periodos*, meliori consilio *docturum se fuisse*, *quo pacto illum suum laborem* ordinatius *digerere*, *& proportionibus mutuis* convenientius *aptare potuisset*. Effatum belluinum potius, imo diabolicum, quam regium!

Lips. Monit. Politic. tit. de Impietat.

Voet. Dispp. Select. parr. 1. pag. 216.

Itan' lepidum ipsi visum est scelus,
Jôvam ipsum ridere?

Quod quidem si Vir quidam doctus probè ex-

expendiſſet, Regem forte hunc hoc ſimilive elogio nunquam condecoraſſet: *Quod Legibus fuerit deditiſſimus, omnium fere Populorum & Gentium de Legibus volumina evolverit, ac ſeptem* Libros *pro æquitatis moderatione collegerit, ut & hominibus & Divino cultui neceſſaria ſingulis innoteſcerent.* Vel ſaltem, ſi aliunde illud hauſerit (uti credibile eſt) homini uſque adeo profano & impio, qui, dum *omnium Populorum de Legibus evolviſſe volumina dicitur*, ſolum *Divinæ Legis* volumen videtur neglexiſſe, vel plane potius contempſiſſe, non niſi ſalutari quadam adjectâ clauſulâ id unquam adſcripſiſſet; uti prudenter in *Lexico* ſuo fecit Clar. *Hofmannus*, qui ut ut varia etiam Regis hujus præmiſiſſet elogia, tandem tamen addit: *Cæterum a* reverentiâ Numinis *parum laudandus, ſi vera ſunt, quæ de eo Lipſius habet.* Quodſi enim eo, quo Rex hic ivit, procedendum ſit pede, num jure metuendum eſt, ne hoc Hebræorum tandem reviviſcat βδέλυγμα, quo quidam eorum Deum, ſummum νομοθέτην propriarum ſuarum Legum vix ſatis peritum fuiſſe, pertendere non dubitarunt? Legis enim de *Juvencâ rufâ*, quæ exſtat Numer. 19. 2. &c. genuinum ſenſum tam ſpiſſis involutum tenebris fuiſſe volunt, ut ſagaciſſimi Regis *Salomonis* non tantum effugerit ſapientiam, ſed ipſe quoque Deus ſingulari opus habuerit *ſtudio* & *diligentiâ*, ut rite eum aſſequeretur. Ipſa eorum verba exhibet *Theodoricus Hacſpanius*, quæ ſic Latine reddidit Clar. Spencerus: *Eâ horâ, quâ Moſes aſcen-*

Ridder. de Erudit. cap. 3. pag. 147.

Hofman. Lex. Univerſ. tom. 1. pag. 89. a.

Hacſpan. Not. in libr. Nizac. cap. 1.

cendit in altum, invenit Deum ſtudentem *in illâ ſectione, quæ eſt de Vaccâ rufâ.* Vel ne horridæ hæ Ethnicorum quorundam revocentur voces, quibus, *ne ſapientiæ virtutiſque* laudibus detrahi quicquam ſinerent, *cum* Deo ipſo non tantum comparare, ſed & *ſupra* Eum extollere eas inſtituerunt. Dicebant quippe, *ſapientes & virtute præditos DIs æquales eſſe; cum eis ex pari vivere; Jovem non plus poſſe, quam ſapientem: Virtutem Deum ipſum, quâ fas eſt, effingere; Deum ſapientem non vincere* felicitate, *etſi vicat* ætate; *imò* (quod ſummum eſt) *eſſe aliquid, qua ſapiens ipſum* antecellat *Deum;* uti de ſeipſo ἄθεον hunc Principem gloriantem mox audivimus. Plane aliter ac Apulejus, qui *ſapientem* pediſſequum *&* *imitatorem* Dei dixit, *ipſumque* ſequi *Deum* arbitratus eſt. Siquidem ergo *inflati* hujuſmodi *utres* in eruditorum ſocietatem irruere auſint, quid eſt quod mireris, ſi Scriptores quivis alii, ipſiſcum comparati, negligantur plane & vileſcant? Eant etenim tum, horum ſimiliumque judicio, eant, inquam, cum omnibus antiquis *Patribus*, tot quoque e *Recentioribus* ſplendidiſſima Eccleſiarum Lumina *Calvini, Bezæ, Martyres, Junii, Merceri, Paræi, Marlorati, Muſculi, Zanckii, Riveti, Gomari, Spanhemii, Voetii, Gathakeri, Mareſii, Cocceji, Turettini*, quotquotque ſunt Theologorum *Practicorum* pia & ingenioſa Capita, quorum favillas Deo devotus deoſculatur Orbis, cumque ſuis *vivant*

Spencer. de Legib. Moſaic. lib. 2. cap. 15.

Seneca.

Wilhelm. de Philoſophiâ in genere Diſp. 17.

Apulej. de Philoſoph.

va-

valeantque nugis;

e contra stentoreâ exclametur voce,

o felicia tempora quinam hos
Suffenos tanti nobis genuêre parentes!

Quæ enim viri hi *bombilii* tantâ fere jactant pompâ non nugamenta quædam sunt, qualia pueris a nutrice aut aviâ cum crepitacillis in aurem ganniri solent, non apinæ, non in fabâ, hilum, in filice aquila, non glandes, nuces, curculiunculi; absit (hæc enim ne titivillitio quidem emtitant) sed grandiora multo & digniora habent, quæ ingenti se hiatu invenisse & e *Democriti* puteo eruisse gloriari in more habent. Cicilendrum est, & macides, cicimandrum, happalopsides, cataractria, & si quæ alia novæ scenæ condimenta dari forte possint. Jus suum non condiunt, ut alii coqui, ὑψαλα φρονοῦσι; id est, ut loquitur Statius, *altis gaudent*, vel *altigaudentes* sunt; Divina, ut obtendunt, apponunt fercula, quibus e mortalibus immortales se facere posse sperant, ferventi clamosâque audaciâ lucraturos se esse putantes, ne argui facile a tyrunculis & minus peritis possint. Verbo ut dicam, secretiora sunt, quæ pandunt, quam quo prisci Doctores, vel veterum Scriptorum ulli assurgere unquam potuerunt:

Plaut. Pseudol. Act. 3. scen. 2.

Stat. lib. 1. pag. m. 19.

Avia Pieridum paragrant loca, nullius
unquam
Trita solo

sive

five, uti apud *Flaccum* eft, ne quicquam proferunt, nifi quod

infigne recens adhuc,
Indictum ore alio.

Invehitur in tales *Minutius Felix* hifce verbis: *Indignandum omnibus imo indolefcendum eft, audire quofdam, & hos ftudiorum rudes, literarum prophanos, expertes artium, nifi fordidarum, certum aliquid de* fumma *rerum ac* majeftate *decernere, de quâ tot feculis fectarum plurimarum ufque adhuc ipfa* Philofophia *ferio deliberat, nec immerito, cum tantum abfit ab exploratione Divinâ humana mediocritas, ut neque quæ fupra nos Cælo fufpenfo fublimata funt, neque quæ infra terram profunda demerfa funt, aut fciri fit datum, aut fcrutari permiffum, aut fcifcitari religiofum. Et beati fatis, fatifque prudentes jure videamur, fi, fecundum illud vetus fapientis oraculum, nofmet ipfos familiariter noverimus.* Et fimili zelo Arnobius: *Ecquid* (inquit) *ipfi penitus perfpicitis vos ipfos, fiquando de rebus difceptatis* obfcuris, *& ipfa, quæ dicitis, quæ afſeveratis, quæ capitali plerumque contentione defenditis, nefcire, & unum quemque fufpiciones fuas pro* probatis & comprehenfis *pertinaci obluctatione tutari?* Minut. Felix in Octav. pag. m. 3. Arnob. c. Gent. lib. 2. pag. m. 21.

II. Nec fic immeritò laudati *Autores*, loco enim non lubrico tantum, fed & fumme periculofo conftituti funt, quotquot fcientiæ doctrinæque fuæ profunditate, fui fcilicet oftentanc dixerim an miracula, adeo dementari fe finunt, ut fumma

quæque de ingenio suo polliceri sibi ausint, solosque se mundi *Soles* esse existiment, illuminandis obscuris natos, & obtenebrandis nimiâ suâ luce splendidis, sua quæque, quantumvis exigua, saltem modica tantum, maxima reputantes; adinstar speculi concavi, quod pro pilo truncum, pro culicibus *Pegasos* reddere solet. Vix enim est, ut qui ita animati sunt, justissimum Dei effugiant judicium, qui, uti *gratiam largitur humilibus*, ita semper *resistit superbis*. (Jac. 4. 6.) Sicuti enim *Literarius* hic *fastus* (ut jam dictum est) pios aliorum conatus vilescere passim facit, ita & *discipulos* in *Præceptores* suos *ingratissimos* fere reddit: *homine* quippe, juxta hoc *Micionis* apud Comicum,

(Terent. Adelph. 1. Scen. 2.)

——*Imperito nunquam quicquam* injustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, *nihil rectum putat.*

vel, uti Euripides,

(Eurip. Glauco.)

Βαρὺ τὸ φρόνημ᾽ οἴησις ἀνθρώπου κακοῦ.

Fastus *mali hominis res est intolerabilis.*

Expertus id ab ipso suo *Aristotele* est *Plato*, quem & *mulum* ideo vel *pullum* [πῶλον habet *Ælianus*] nonnunquam vocitabat, (Ælian. Var. Hist. lib. 5. cap. 9.) eo quod *mulus*, materno lacte saturatus, calcibus pulsare *matrem* suam soleat. *Aristoteles* enim, cum maxima Philosophiæ suæ semina e *Platone* hausisset, scholam

ta-

tamen adversus ipsum aperuit, veteremque *Præceptorem*, cum discipulis partiariisque suis strenue oppugnavit. Idque, *uti visum nonnullis est*, juxta Plutarchum, *majori contendendi amore, quam* sapientiæ *studio, ut qui sibi proposuisset Philosophiam* Platonis *contemnere*. Licet ab aliis *Platoni* mortuo aram in Templo construxisse, statuamque ei consecrasse dicatur, cum hâc inscriptione: *Hunc esse Illum, quem probi omnes merito debeant mirari & commendare*. *Ammonius* habet: Plutarch. Oper. Volum. 1. pag. m. 1115. Ridd. de Erudit. cap. 14. p. 448.

Βωμὸν Ἀριστοτέλης ἐνιδρύσατο τοῦ δ' Πλάτωνος
Ἀνδρὸς, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις Ammon. Aristotel. Interpr.

Hæc ab Aristotele *est Divino erecta* Platoni
Ara, tibi quem laudare sceleste nefas.

Neque *Platoni* tantum, sed pluribus etiam aliis sors hæc obvenit: *Maximus Ægyptius*, Philosophus *Cynicus*, moribus barbarus, a *Nazianzeno* in doctrinâ Christianâ non tantum institutus, sed & in domesticam ejus consuetudinem receptus, mensæque ejus adhibitus, quin ejusdem operâ *Clericorum* numero tandem adscriptus, defectionem tamen ab eo molitus est, atroxque, insanus *sui admirator* factus, *Præceptori* suo bellum indixit non tantum, sed & intulit. Uti hujus etiam lineis institit *Brixius* ille, de quo *Aventinus* in *Bojorum* Annalibus, *Martini Turonensis* discipulus. Hic enim ab ipso *Martino* in Monasterio suo enutritus, eum non tantum dereliquit, sed ea- Magdenburgens. Cent. 4. cap. 10.

Aventin. Annal. Bojor.

câdem ex causâ multis iisque graviſſimis calumniis benefactorem ſuum laceravit. Haud gratior etiam in Præceptorem *Zwinglium* fuit *Hubmerus*, qui ab eo ſaniorique doctrinâ apoſtata factus, ejusque beneficio e magno periculo liberatus, *eam ipſi* (verba ſunt Melchioris Adami) *gratiam retulit, quam mundus ſolet. Tantis* quippe *calumniis Virum bene de ſe meritum onerare nebulo non deſtitit, ut* Apologiâ *fratribus ſatisfacere neceſſe habuerit.* Quinimo ipſe *Auguſtinus* Româ, ubi ante converſionem *Rhetoricam* docuerat, eo quod ab *ingratis* & *ſuperbientibus* ſuis *diſcipulis deſereretur*, ſeceſſionem meditari debuit. Et quid non a degeneribus *Diſcipulis* pati coactus fuit bonus *Melanchton*, ἀνὴρ, ſi quisquam, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, cui hoc a *Luthero* perhibitum eſt teſtimonium, quod *organon tot ſpiritus S. donis illuſtratum in Dei Eccleſiâ fuerit, quot Deus in nullum alium hominem, in hoc terrarum orbe viventem, ſuâ ætate contulerat.* Multis verbis hoc queritur *Martinus Hellingus*, ſupra laudatus. *Habuerat* (inquit) *D.* Philippus, *nunc ipſo* Nohe *contemtior, & quem pejus mortuo cane fax* Diſcipulorum *venenata perſequitur.* Et paulo poſt: *Satis* duriter exagitatus *eſt* Philippus *in hac vitâ adhuc ſuperſtes. Longe vero crudelius infeſtantur* cineres *ipſius, poſt beatiſſimam ejus ex hâc vitâ migrationem. Vix enim quisquam, ex maledicâ illâ* ingratorum diſcipulorum *catervâ, adeo ſtupido eſt ingenio, adeoque veræ laudis ac gloriæ expers, quin exiſtimet, ſibi futurum eſſe glorioſum, ſi ex proceriſſimâ arbore, jam in terram proſtratâ*, ramuſculum

Melch. Ad. in Vit. Theolog. Germ. pag. 30.

Helling. in Epiſtol. Dedicat. 1. Part. Obj. & Reſp. Melancht.

Pezel. ad 8. part. Obj. & Reſp. ejuſd.

Bucholcer. ad ann. 1546. & 1560. Ind. pag. 501.

lum *impune detrahat*, & Leonem *jacentem & mortuum conculcet*, & *vulnus ei infligat*. Hinc non invenuste in ipsum ὁ δεῖνα: Melanchton, *donec vixit*, *fuit in* Purgatorio: *post mortem dicitur in* Inferno; *in vitâ autem venturi seculi erit cum Deo in æternâ beatitudine*. Atque horum utinam hâc etiam ætate vestigia non pressisset *Martinus Schoockius*, Vir alioqui bene doctus, cum, πανσοφίας suæ imaginatione inflatus, præceptorem suum optimum Clariss. *Voetium*, cui *se omnia debere*, publice antea professus erat, iam contumeliose habuit, ut virulentis suis in eum invectivis eruditum orbem in stuporem pene egerit: quibusque adeo apud celeberr. Rivetum *ingrati Discipuli* elogium etiam meruit. Deplorare alicubi Philosophus hic videri voluit, quod orthodoxæ fidei adversarios, acriori certe censurâ non indignos, inclementius nonnunquam habuerit: *Ad me* (dicit) *quod lubens hic ad Dei gloriam profiteor, primis annis, quum stylum pro veritate orthodoxâ arriperem, & occurrere pro tenuitate ingenii, & cultus illius adversariis laborarem*, *tantum* ebullienti juventæ *musto tribuisse*, *ut præter necessitatem sæpe rutam pulegio prætulerim*. Sed si non stolida, plane saltem supererogatoria palinodia illa fuit. Quanto equidem melius tum sibi tum rei communi vir hic consuluisset si infandam suam, non in hæreticos, sed in ejusdem cultus consortes (ὁσιεργέτας imprimis) profusam virulentiam vel publice vel alio qualicunque modo condemnasset & retractasset! Plane aliter profecto, ac homines hi fecerunt, Hebræorum Magistri

Schoock. in Dedicat. Desperatiss. causæ Papat.

Rivet. Ep. privat. d. 10. Aug. 1645.

Schoock. de Bon. Ecclesiast. §. 4. cap. 16. pag. 706.

Schickard. de Iur. Reg. Hebr. cap. 4. §. 13. discipulos suos monent; quorum hic expressissimus Canon est: *Quisquis a socio discit integrum caput, vel tractatum, imo versum unicum, aut litterulam, tenetur* honorem *ipsi deferre*. Notum etiam e *Laërtio* Laërt. in Aristol. Iuvenal, Sat. 7. est, quo loco *præceptorem* suum *Aristotelem* habuerit Alexander M. οὐχ ἧττον τοῦ πατρὸς ἀγαπῶν dictitans, ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν. Uti & pro eximia felicitatis suæ parte habuit *Antoninus Pius* Antonin. P. de Reb. suis lib. 1. §. 13. Imperator, quod a Catulo *præceptores suos prompte impenseque prædicare* doctus esset. Quintilian. lib. 1. cap. 10. Quos utique tanti fecit, ut aureas eorum imagines in larario suo habuerit, eorumque sepulchra, non aditu tantum, sed & hostiis floribusque nonnunquam honorârit. *Epaminondas* Lysi Tarentino Pythagoræo, Cornel. Nep. in Epaminond. pag. m. 224. 225. quem *præceptorem* habebat, ita fuit deditus, ut adolescens tristem & severum senem omnibus æqualibus suis in familiaritate anteposuerit, neque prius eum a se dimiserit, quam doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intelligi posset, pari modo superaturum omnes in cæteris artibus. Imo Senec. Ep. 73. vero, juxta *Senecam*, ne *Philosophi* quidem nomine dignus olim censebatur, *qui* Præceptores *suos, quorum beneficio vitiis se exuerat, non venerabatur*. Sed horum, inquam, omnium securi *Suffeni* nostri sunt, imò in contrarium potius eunt.

III. Nihil etiam invenias, quod ad omnes mentis *errores*, imo crudissimas *hæreses* imbibendas paratiorem viam sternat, quam stolidus ac *Phaëtontæus* hic genius, ut in omnibus pene *hæresium* architectis & inventoribus plus quam manifestum

festum est. *Omnes hæretici* tument (inquit Tertullianus) *omnes scientiam pollicentur.* Et Augustinus: *Hæretici matrem iniquitatis suæ habent* superbiam, *dum semper* altiora *se scire jactitant, & in Ecclesiæ contumeliam debacchantur.* De *Montano* habet Eusebius, quod lymphatus factus, subito in mentis obsessione & abalienatione constitutus, insaniverit, ἐν ἐπιθυμίᾳ ψυχῆς ἀμέτρῳ φιλοπρωτείας, *immodicâ* primi loci *cupiditate captus.* Idem de *Novato* testis est, quod in *hæresin* prolapsus sit *superbiâ* contra lapsos inflatus. De *Pelagio* iterum Augustinus, *quod tanto in pestilentiores iverit errores, quanto* præfidentius *suis viribus currere instituit.* Et de eodem Prosper: *Tantam firmitatem & tam sublime propositum, quâ impugnatione Diabolus potuit adoriri, nisi ut, quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret* laudis cupiditatem, *& inde novissima instrueretur tentatio, unde prima deceptio nocuit. Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus nec incultis sed magis quibusdam animis sedulis, & bonorum actuum probitate luculentis per* gloriam *irrepsit* humanam; *& quos impulsione non movit,* elatione *dejecit.* Uti & de *Apollinari* Ruffinus: *Vir fuit in cæteris sane instructus, sed dum contentionis vitio nimis ageretur, & adversus omne quod quisque dixit, ire obvius delectaretur,* jactatione ingenii *male fortis,* hæresin *ex contentione generavit.* Neque aliter de eo *Nilus*, Chrysostomi discipulus; si alias nothæ ipsius *Epistolæ* non sint: *Tuis* (inquit) *ipse oculis inspexisti* Apollinarem, *in vitâ prudentem, veneranda senectute ingravescentem, sermone honorifi-*

Tertull. de Præscript. adv. Hæret. Oper. p. 111.

August. in Hos. 2.

Euseb. H. E. lib. 5. cap. 16. & lib. 6. cap. 43.

Augustin. Ep. 52.

Prosp. Ep. ad Demetriad.

Ruffin. H. E. lib. 2. cap. 20.

Nilus in Biblioth. PP. pag. 234.

cum, *ab* Arrianis *per aliquod tempus persecutionem passum*, *hic nihilominus a* Diabolo *seductus in* hæresin *incidit*, *cum* intumescere *incepit*. Adde *Tatianum*, de quo Platina, quod *Vir licet doctissimus*, *sui tamen opinione* inflatus, *novam postea* hæresin *condiderit*, quam auxit deinceps *Severus*; unde sectatores ejus *Severiani* dicti sunt. De *Paulo* tandem *Samosateno* (ut recentiores omnes mittam) nimis notum est, quod *turgescere* incipiens, mox altius quærere tribunal conatus sit, negaritque *Dei Filium e Cœlo descendisse*, sed *ipsum e Mariâ demum originem traxisse* asseruerit &c. Atque hinc tum turbæ, contentiones, conflictationes inter Ecclesias, Doctores, fratres ortæ; cum ne quidem quidquam aliud ad eas tum excitandas tum fovendas compositum ita sit, ac *flatulenta* animorum hæc intemperies. Discere hoc est e præteriti temporis Historiis: dant enim hæ *Pharisæos* sapientiæ & sanctitatis persuasione turgidos, primatum affectantes *Discipulos*, honoris æmulatione scissos, *Simonem* mero fastu Ecclesias turbantem, *Diotrephem* ex arrogantiâ fratres rejicientem, *Pseudo-Apostolos* propria elogia prædicando vacillantium animos inquietantes, *Basilidem*, *Carpocratem*, *Arium*, *Photinum*, *Manetem* &c. quos non nisi *sapientiæ* vel *honoris* injusta *affectatio* huc impulit. Quinimo ex ipsissimo hoc fonte (quæ gravis *Richardi Baxteri*, Præstantissimi Theologi, querela est) *plurium infelicium ingeniorum tota orta ruina est*, *quod nempe*, *dum nota & necessaria plane negligunt*, *aut sensualitate*, *aut vitiorum mole obruunt*,

Platin. de Vit. Pontif. pag. m. 42.

Niceph. lib. 6. cap. 20.

Baxter. Theolog. Methodic. part. 1. cap. 5.

obruunt, *& absconditis inutilibus obnixe student*, *idque* ingenio superbiente, *caliginis suæ non satis conscio*, *quando frustra se non patefacta quæsivisse comperiunt*, *fatigati & desperantes*, *de* certis *etiam &* necessariis *dubitent*, *& ipsam animorum* immortalitatem *tandem negent*.

IV. Quid etiam est, quod, quoad vitam pie beneque agendam, a Deo derelinqui ita homines facit, inque *prophanos* delabi *mores* finit, quam idem insulsissimus hic tumor? *Thengnis* alicubi Theognid. Sentent. p. m. 2.

Ὕβρις καὶ Μάγνητας ἀπώλεσε καὶ Κολοφῶνα,
Καὶ Σμύρνην· πάντως Κύρνε καὶ ὔμμας ὀλεῖ.

Injuria & Magnetas perdidit, & Colophonem.
Et Smyrnam: omnino Curne & vos perdet.

Ὕβριν quidam non per *injuriam* sed per *superbiam* ibi vertunt, iis olim tributam, qui propriâ ferocitate & *arrogantiâ* sibimet ipsis exitium arcessebant. Ipso hoc didicit eventu *Petrus Abaljardus*, infausti *Socini*, in erroribus præcipue *de Ratione humanâ in rebus fidei judice*, de impugnatâ *SS. Trinitate*, & negatâ Christi pro nobis *satisfactione*, præcursor, quem sic alicubi describit Bernardus: *Habemus in Francia novum de veteri magistro Theologum*, *qui ab ineunte ætate suâ in arte Dialecticâ lusit*, *& nunc in Scripturis Sanctis insanit.* Hunc quippe Deus ob parem animi *elationem* hâc mulctavit pœnâ, quod, cum vitæ alias esset satis compositæ, in *mores* po-

Erasm. Adag. Chiliad. 2. Centur. 2.

Bernard. Ep. 190.

stea proruperit plane *libidinosos* & flagitiosos. *Hinc* (ipsius *Abaljardi* verba sunt) *calamitatum mearum exordia cœperunt, quod supra vires ætatis de* ingenio *meo* præsumens,*ad scholarum regimen adspiraverim. Et quoniam prosperitas stultos inflat, & mundana tranquillitas vigorem enervat animi, & per carnales illecebras facile resolvit, cum jam me* solum *intuendo* Philosophum *superesse existimarem, fræna libidini cœpi laxare, qui antea vixeram continentissime.* Scripsit sic (NB) *Abaljardus*, postquam de felicitatis suæ fastigio dejectus, Divinæ pietati (pœnitentiâ seriâ peractâ) fuit restitutus. Ipsum enim teterrimos suos errores retractasse, Librum de *Trinitate* propriis manibus flammis tradidisse, pieque deinceps tum vixisse, tum obiisse, utut quidam negent, plurimorum tamen favorabilior sententia est.

Albajard. Ep. 1.

Vit. Petr. Venerabil. Oper. ejus præmiss. tom. 2. pag. 813.

V. Taceo deplorandum in multiplicandâ scientiâ defectum, qui & consequi *fastum* hunc solet. *Prout* enim (ut bene hactenus habet in *Epistolâ* ad Celeberr. *Voetium*, nimis certe amarulentâ, Mathematicorum facile Princeps *Cartesius*) *vere eruditi nunquam* superbiunt, *sunt enim conscii omnimodæ infirmitatis, & quæ sciunt non magni æstimant, sed cogitant longe plura esse quæ ignorant, ingenui passim sunt, & dociles, semperque parati veritates sibi nondum cognitas addiscere*; ita ex adverso quibus omnia sua placent, imprimis juniores si sint, juxta *Tatianum*, acquirendi meliora potestate se privant. Ipsa ejus verba sic habent: τὸ αὐτῦ τῶν ἀποδεχόμενος, κλήμα

Cartes. Ep. ad Voet. p. 56.

Tat. contra Græc.

τῆς πολυμετέρου πλούτου ἐξουσίαν ἐχειρώσαντο. Atque hinc meritissimò *Plutarchus*: Δεῖ τῶν νέων ἐκπνευματοῦν μᾶλλον τὸ οἴημα καὶ τὸν τῦφον ἢ τῶν ἀσκῶν τὸν ἀέρα, τοῖς ἐγχέαι τι βουλομένοις χρήσιμον, εἰ δὲ μὴ γέμοντες ὄγκου καὶ φυσήματος οὐ παραδέχονται. *Oportet ex adolescentibus opinionem* fastumque *exprimere magis, quam ex utribus aerem, quibus utile aliquid infunditur, aut infundere animus est, alioqui* fastu *flatuque referti non admittunt.* Τὴν οἴησιν vocat *Bias* apud *Laërtium*, προκοπῆς ἐγκοπὴν, id est, *opinionem* profectus *impedimentum*. Peregrinantium Studiosorum *Albo* (uti vulgo dicitur) nominatissimus Jurisconsultus, *Antonius Matthæus*, limatissimi Operis de *Criminibus* autor, nonnunquam inscribebat, ne modestiæ immemores essent, nec in studiorum progressu sisterentur, hoc *Senecæ* Philosophi: *Multi ad eruditionem venissent, nisi se eo jam pervenisse putassent.* *Albi* dum mentionem hic facio, nihil aliud per id intelligendum est, quam *libellus* e purâ & *albicante* chartâ consutus, in quem illustrium virorum nomina & olim referebantur, & etiamnum referuntur: *Album* peculiariter dictus allusione factâ ad *album Prætoris, album Judicis, album Citharœdorum* &c. quæ tabulæ olim erant *albis* literis notatæ: σανίδας λευκὰς vocat *Hesychius*: de quibus videri possunt *Seneca*, *Quintilianus*, *Suetonius*, &c. Nihil enim obesse magis currentibus vir hic Eruditissimus existimabat, quam quod eum se modo attigisse terminum *Studiosi* putent, a quo longissimè adhuc absunt. *Papinius Statius*, (de quo *Lipsius*:

Plutarch. de Auditiæ.

Laërt. lib. 4.

Senec. de Tranquill. Anim. cap. 1.

Senec. Ep. 49.

Quintilian. lib. 12. cap. 3.

Sueton. in Neron. cap. 20.

Quis

Lips. ad Edit. Bernardi.

Quis hic Papinius? *Poëta magnus*,
Vel dicam potius Poëta summus,
Certe proximus est Poëtæ summo,
Quod mecum fateatur ipse Livor)

multo adhuc excellentior evasisset vates, nisi *animi elatio* ipsi obstitisset. De quo sic Janus Parrhasius: *Hæc sola satis esse possunt ad ineundam rationem cultissimi Poëtæ, atque ingeniosissimi artificium. Neque enim ullus veterum aut recentiorum propius ad* Virgilianam majestatem *accedere valuit, etiam* propinquior *futurus, nisi tam* prope esse *voluisset: siquidem naturâ suâ* elatus, *sicubi* excellere *conatus est, excrevit in tumorem.* Referunt quidam huc *Pauli* quoque locum Heb. 12. 1. Ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. *Deponentes omne* pondus, *&* *circumstans nos peccatum. decurramus propositum nobis certamen.* In

Parrhas. Epistol. Quæstion. 55.

Heins. in N. T. pag. m. 579.

Gathaker. Adversar. cap. 3. pag. m. 14. 15. &c.

„ quæ verba *Heinsius*: *Quid si igitur* ὄγκος
„ *hic* ὄγκος *sit* φρόνημα *seu* arrogantia
„ *&* fastus? *id quod vulgo* φύσημα καὶ ὑπε-
„ ρηφανία *dicitur. Hesychius* ὄγκος, φύσημα,
„ ὑπερηφανία. *Glossæ Stephani*, ὄγκος,
„ tumor, ὀγκοῦμαι, *turgeo. Neque quicquam*
„ *usitatius, quam ut absolute usurpetur; ut*
„ *cum Plutarhus*, ὄγκου καὶ φρονήματος γέμοντας,
„ tumore *&* opinione de se *plenos percipiendis*
„ disciplinis *inutiles esse dixit. Et*
„ *certe, ut* ὄγκος (*qualis gravitas quæcunque*)
„ *currentibus imprimis ac luctantibus*
„ *obstare solet, ita, ubi de* progressu *agitur*,
„ *quæ voce hâc continetur, persuasio*

grave

grave impedimentum eſt *ac moleſtum.* "
Vocis hujus ὄγκυ compoſitum eſt ὑπέρογκ☉, quod talem quem notat, qui *ſummè tumidus* & *inflatus* eſt, non (uti *Voſſius* in locum quendam *Dionyſii Halicarnaſſæi* eam vertit) qui *ſupra modum ſublimis* eſt. Apud *Pollucem* ut ſynonyma veniunt παμμεγέθης, ὑπερμεγέθης, ἐξαίσιον & ὑπέρογκον. *Judas* verbis applicat: τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, *os eorum loquitur* tumida, id eſt, *turgida* & *glorioſa* dicta. Sive de *verbis* capias, ſive de *perſonis*, omnes ὑπέρογκοι ſtudiorum ſuorum profectui obſunt; atque hoc quidem magis, quo ὑπερογκότεροι & *turgidiores* ſunt.

Cleric. Var. pag. m. 334.

Pollux Onomaſtic. lib. 5.

V I. Adde miſerandum & ridiculum quorundam caſum, qui propriâ antehac *opinione* in Cælum veluti ſublati, ſubitoque inde deturbati, doctis tandem indoctisque ludibrium debuerunt. Vetus verbum eſt,

Ventoſa riſus *parens eſt jactantia.*

ſive, ut dicit Phædrus: Phædr. lib. 1. fab. 11.

Virtutis expers verbis jactans *gloriam.*
Ignotos fallit, *notis eſt* deriſui.

Quam in rem adſcribere libet hæc *Maphei Vegii*, antiqui *Scriptoris*, verba: *Si virum quempiam egregie doctum, egregieque in negotiis publicis exercitatum, atque ita ſententiâ omnium probatum, cæterumque judicio ſuo multis, quibus inferiorem eum eſſe conſtat, ſe longe præferentem viderimus, errat hic graviter quidem, ſed excuſatione & veniâ di-*

Maph. Veg. de Perſever. in Religion. lib. 3. cap. 22.

dignior videtur, quam qui literulis paucis mediocriter intinctus, in rebusque parum publicis, parum quoque privatis versatus, doctissimo se cuique & prudentissimo putat jure merito vel comparandum, vel anteponendum. Nutritque secum eos cogitatus, ea verba profert, eo incessu atque gestu corporis movetur, ac si doctrina rerumque omnium experientia, despectis cæteris, *divino quodam consilio, in eum profluxisse videatur. Non est hoc errori* ulli *adscribendum, sed manifestæ magis* fatuitati *atque* stultitiæ. *Si qui autem (quod est omnium pessimum genus) cum neque literis, neque cognitione ullâ rerum & prudentiâ valeant, ita tamen loquantur, ita se palam omnibus exhibeant, ac si vel* Platonem *docentem, vel* Catonem *consultantem semper audierint, non jam fatui hi aut stulti, sed dementes omnino atque insani judicandi sunt; cujus tanti mali pernicies ita aperta in quibusdam apparet, ut & gestibus corporis, & communibus, qui habentur, sermonibus, manifeste quique eam in iis deprehendant: Irrisione* haud certe indignis, dum ipsi in causâ sunt, & a peritioribus exsibilari malle videntur, quam a minus peritis suique similibus non laudari. Tametsi sæpe ne apud eos quidem ipsos, a quibus laudari se alias putant, vix ullo in pretio sunt. Hinc *Martialis* ad Philomusum:

Martial. lib. 7. Ep. 76.

Nolito nimium tibi placere,
Delectas, Philomuse, non amaris.

Amittunt quippe quod habent, dum jactitare præsumunt quod non habent, ad instar

illius

illius *Corvi*, de quo Apulejus: *Corvus, ut se vocalem præberet, quod solum deesse tantæ ejus formæ vulpes simulaverat*, crocitare *adortus, prædâ, quam ore gestabat, seductricem compotivit*. Et Horatius: Apul. de Deo Socrat.

Horat. Epist. lib. 2.

Sed tacitus *pasci si posset* corvus, *haberet*
Plus dapis, & rixæ multò minus invidiæque.

VII. Vera etenim & genuina eruditio solâ conscientiâ contenta est, neque multo strepitu & susurro gloriam ambit, sed trahit. Ficta omnia mendaciis gaudent, & fucum facere contendunt, qui ubi semel doctrinæ solidioris spiritu discussus fuerit, ilico, tanquam fulmine tactus concidit ostentator, jacetque exanime & sine sanguine corpus. Ut enim nullum simulatum diuturnum est, & tincta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, ita nihil magis evanidum, minusque durabile, quam eruditionis non medulla, sed πρόφασις tantum & larva. Eorum quippe, quibus Therapontigoni hujusmodi imposturam facere cogitant, alii *cordatiores* sunt, vecordes alii & *simpliciores*. Mox gravis & suspecta *cordatis* fugitivorum illa magnificentia est; hi enim cum pygopolinicem hunc vel illum magnâ voce pugnas & facinora sua cientem audiunt, mox, *nimium tinnis*, ajunt *non places*. Qui vero *simpliciores* sunt, hos quidem decipit aliquamdiu *Leo* ille *Cumanus*, terretque horribili quasi specie pavidos; verum ubi, detracto spolio, ad spe-

Lucian. in Piscat. speciem suam faciente, ad id, quod revera est, redierit, lascivi pueri aures barbamque ei vellicant, cogiturque miser Callipides, qui tam pueriliter cristas suas antea erexerat, nisi prorsus forte depuduerit, *demittere* tandem

Horat. Sat. lib. 1. Satyr. 9.

auriculas ut iniquæ mentis asellus;

Neque est quod hujus suæ stultitiæ maculam rite unquam eluat, sed, quicquid molitur,

Martial. lib. 7. Ep. 93.

Thaus Thaïda semper olet.

quadratque in eum quod *Asino*, pelle suâ induto, *Leo* olim in fabulâ dictitabat,

Avien. Fab. 5.

Forsitan ignotos, mutato nomine fallis;
At mihi ceu quondam semper asellus *eris.*

Exemplo sit *Basius* ille Jurisconsultus, de quo referunt Viri Docti, quod tam inconsulti *tumoris* & furoris fuerit, ut *Alciatos, Cujacios, Hotomanos, Viglios,* quanta nomina! quibus certe matellam porrigere indignus erat, altissimo præ se contempserit, *supercilio* gloriatusque sit, a *se solo* animadversum esse, quod multis jam seculis universos latuerat: Hæc *thrasonica* ejus verba erant: *Studiosus Lector hanc nostram doctrinam diligenter animo infigat, quia etsi* trecentos, *in* Doctorum *scriptis evolvendis palleret* annos, *nihil* simile *ac tam* solidum *in hâc materiâ est* de-

Ant. Matth. Orat. 10.

deprehensurus. Nempe docendos a se heros ille putabat multis numeris se sapientiores & doctiores. Ὗς τὴν Ἀθήναν, *Sus Minervam*! bubo lusciniæ canit! At quis Thrasonis hujus exitus fuit? inglorius profecto & deplorabilis. Tam flagitiose enim turpiterque superiori ævo discessit, ut jam lateat plane cum obscuris viris, nec quicquam *Basii* post rogum pene superstit. Inflatissimo quippe huic homini, nisi plane saxeus fuerit, propria sua jactantia *Tibulli* hoc portendere satis potuit, Tibull. lib. 1. Eleg. 4.

Eveniet tibi mors, neque erit, qui lugeat, ullus,
Nec qui det mœstas munus in exequias.

Sic nempe ἰδιογνώμονες illi, famæ negotiores, infausti Thaletes, male sano ausu supra se rapti, tolli fere solent, vel se ipsos potius tollunt

in altum,
Ut lapsu graviore ruant. Claudian.

Quorumque conatibus, uti putabant, neque difficultas, neque arduitas, neque asperitas ulla remoram facere poterat, quique pennis non homini datis, vacua experiri aëra tentant, dum altius iter agere laborant, pennarum vincula viciniâ *Solis* solvi sæpe sentiunt, & ceris tabefactis, nudos quatientes lacertos, in aquas tandem præcipitatos se vident. Quare & hinc procul dubio est, quod ipse *Jacobus Acontius*, (de quo jure quod de *Origene* dici solet, *ubi bene, nemo melius, ubi male, nemo pejus*) li- Dav. Cleric. Funambul. circ. fin.

licet humilioribus alias & *modestioribus* haudquaquam accensendus, ipsissimâ hâc consideratione Literatorum *superbiam* reprimere conatus sit. *Quoniam* (ait) *sensim irrepere in hominum parum attendentium animos* stulta *solet* confidentia, *eaque, ubi invaluit, præsertim siquidem popularis aliqua adspiret aura, diffidentiæ locum relinquit nullum; illâ unâ ratione videntur ad* modestiam *revocari posse omnes, si* tantum *inspiciant, quam magnus fuerit in omni ætate numerus eorum, qui cum sibi de se summa omnia promisissent,* ridiculi *tamen præter modum evaserint.* Fuit hic *Acontius* (dicendum hoc verbo, ne nescias, quare ipsum cum *Origene* comparaverim) vir vere doctus, sed ingenii, ut acris quidem, ita & *elatioris* & justo liberalioris, quin a nescio quali scepticismo & indifferentismo in ipsam *Theologiam* introducendo, haudquaquam alieni, quod Tractatu suo de *Stratagematis Satanæ* testatum satis fecit, *libello* (Simone Goulartio judice) *omnium malorum pessimo.* Voetius ei adscribit, *quod vel imperite vel subdole communem confessionis conceptum molitus sit, sub cujus vexillo militari possunt & ipsi Ariani.* Committere hic etiam non possum, quin attexam quam festive *flatulentos* quosdam fungos (quibus nostros hos homines jure accenseas) olim etiam ostentui habuerit Imperator *Nero*; Historiam sic refert Theophilus Spizelius: *Erant qui fastu elationeque adeo essent* turgidi, *ut se Regibus pares esse putarent, ac prædicarent. Hos* Nero *convivio adhibuit, ac super* utres *sedere fecit: dum ergo illi accumbentes, & quasi* utres

Acont. Ep. ad Wolf. de edendor. libr. ratione.

Graser. Præfat. ad Tr. de Stratagem. Satan.

Trigland. Hist. Eccles. pag. 322.

Voet. Polit. Eccles. part. III. in Indic. & pag. 31. & 398.

Spizel. Felix Liter. pag. 259.

utres utribus *insidentes, sedibus suis magis* intumescerent, *quod sic honorarentur ab* Imperatore, *ministri*, Neronis *jussu*, utres *illos acu perforabant*, *ita ut* inflati *turgidique illi homunciones*, utribus *aëre evacuatis*, *humi se prostratos*, *non sine* Imperatoris *aliorumque gaudio deprehenderent.*

O! utres *animi sensus quos inflat inanis:*
Spectatum admissi risum teneatis amici!

Horat. de Art. Poëtic. vers. 5.

licet forte ne quidem ἀγέλαστος ille *Crassus* id fecerit, qui alias semel tantum in vitâ risisse dicitur; nec *Julius* ille *Saturninus*, qui nullo unquam cujusquam commento ad ridendum solvi potuit; imo ne ipse quidem *Heraclitus*, quem semper flevisse ferunt. Adhibuit forte oblectamenti hoc genus Nero *saltationis in utres* vice, in conviviis *Baccho* dicatis olim usurpatæ; per ἀσκωλιάζειν id efferebant. Ludos ipsos ἀσκώλια dicebant, ab ἀσκός, quod *utrem* significat. *Eubulus* apud *Aristophanis* Interpretem: Καὶ πρὸς γε τοῦτο ἀσκὸν εἰς μέσον καταθέντες εἰσάλλεσθε καὶ καγχάζετε ἐπὶ τοῖς καταῤῥέουσιν. *Quare* utrem *in medio collocantes*, saltate, *&* *eos*, *qui humi ceciderint*, *cachinnis prosequimini.* Plenius Mercurialis: *Erant quoque*, *qui supra* utres *oleo unctos & vino plenos pedibus saltarent*; *inter quos victores ii censebantur*, *qui ita dextre se gerebant*, *ut præ lubricitate humi non caderent*: *atque hi pro victoriæ præmio* utrem *cum vino ferebant*: *qui vero terram* natibus *percutiebant*, *non sine magnâ voluptate spectatoribus* risum *movebant.* Spectat huc etiam id *Virgilii*:

Aristophan. Scholiast. in Plut. pag. 52.

Mercurial. Art. Gymnast. lib. 2. cap. 11.

Virgil. Georg. 2.

atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliêre *per* u-
tres.

Tutior hoc ludo Græcis *Baucismus* suus fuit, qui saltationis ratio quidem erat Jonica, mollis & lasciva, a *Bauco* saltatore sic dicta, vel potius ἀπὸ τῶν βαυκιζμῶν, id est, *crepidis*, quibus induti saltatores erant (Nostrates dicunt *Pantoffels*) sed cum minori in terram procidendi, seque ludibrio spectatoribus exponendi periculo conjuncta. Crepidæ enim illæ *suber*, id est, corticem quendam crassum, scabrum ac valde rimosum [*cork*] subsutum habebant, qui uti calceamenta leviora, ita & saltatores, minus quippe lubricus, casui minus obnoxios reddebat. Ut neque minus facetum est, quod in sui plenissimum *Attalum*, se nihil non esse ac posse jactitantem, *Martialis* olim lusit:

Scalig. Poëtic. lib. 1. cap. 18.

Martial. lib. 2. Epigr. 67.

Declamas belle, causas agis, Attale, *belle,*
Historias bellas, carmina bella facis.
Componis belle mimos, Epigrammata belle:
Bellus Grammaticus, bellus es Astrologus,
Et belle cantas, & saltas, Attale, *belle,*
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias, facis attamen omnia belle.
Vis dicam, quid sis, magnus es Ardelio.

Imovero caveant sibi hujusmodi *utres*, ne rideantur exsibilenturque tantum aliquatenus a

nasutioribus (quæ levis & transitoria calamitas est) sed ne & omnimode tandem frangantur ac rumpantur, id est, sibi in plenariam perniciem *tumor* suus cedat; ad instar *anguium* illorum *inflatorum*, de quibus credidit Antiquitas, quod veneficarum incantationes ita intumescere eos fecerint, ut prorsus dissilirent. Virgilius: Gevart. in Papin. Sylv. lib. 1. cap. 3.

Frigidus in pratis cantando *rumpitur* anguis. Virgil. Elog. 7.

& Ovidius:

Vipereas rumpo *verbis & carmine fauces.* Ovid. Metamorphos. 7.

Utebantur eum in finem veneficæ *verborum fremore*, ut est apud *Arnobium*, id est, in *incantationibus* suis stridebant, & feralia sua carmina *immurmurabant*. Iterum Ovidius: Arnob. c. Gent. lib. 1.

Ter novies carmen magico demurmurat *ore.* Ovid. Metamorph. 14.

Quod ne sibi noceret, dicuntur *angues aures suas obturasse*, juxta locum Hymnographi Psalm. 58. 5. 6. *Venenum est ipsis simile veneno serpentis: sicut aspidis surdæ*, obturanti aurem suam, *ne mussitantium vocem audiat, & divini* incantationum *periti*. Faciebat id, uti observant Theologi, *aspis surda* alterutro hoc modo, *vel* quod recaneret, id est, contrario sibilo *incantationem* repelleret & retorqueret; *vel* quod haud magis eâ afficeretur, quam si vel *surda* Bochart. Hiero-Zoic. part. 2. lib. 3. cap. 6.

 plane

plane esset, & obtusis auribus. Atque hoc *posteriori* sensu phrasis hæc etiam de *hominibus* usurpatur. Ita vir pius dicitur *aurem obturare, ne cædes audiat*. Es. 33. 15. & qui immisericors in pauperes est, *aurem obturare a clamore pauperis*, Prov. 21. 13. hoc est, tam parum eo moveri, acsi non audiret: pariter ac de Æneâ habet Virgilius:

Virgil. Æneid. 4.

sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.

VIII. Neque fidem mereri sui hos tibicines temere credas, si forte obtendant, se istiusmodi invidiæ non esse, ut *soli* æstimari, ac non nisi *sua* legi velint; e contra se quosvis alios sibimet ipsis multis numeris anteferre, ac facillime herbam porrigere posse &c. Palpum enim sic loquentes tantum obtrudunt, quoniam facto contraria ut plurimum protestatio illa est, & *verba sua, factis deficientibus*, erubescere faciunt, ut alicubi *Tertullianus*. Quorsum enim tum est, quod tot præstantium & piissimorum Virorum utilissimos *conatus* tam contumeliose & contemptim fere exagitent, magnisque eorum nominibus oppedant? Quid insectatione illiusmodi intendere aliud censendi sunt, quam ut (quemadmodum supra de *Novaturientibus* etiam diximus) aliorum laboribus submotis, propriarum mercium turpe monopolium exerceant, majorique cum lucro & applausu paleas & cucurbitas suas extrudant? verborum procul dubio *M. Gregorii* vel nescii plane, vel saltem obliti, quibus Epis-

Gregor. lib. 4. Ep. 36.

piſcopos *Alexandrinum* & *Antiochenum* olim affatus eſt. *Abſit hoc, abſit a Chriſtianâ mente, id ſibi velle quemquam arripere, unde* Fratrum *ſuorum honorem* imminuere *vel quantulâcunque parte videatur.* Atque hoc quidem utcunque petulantiſſime nonnunquam a quibuſdam fiat, haud raro tamen, non tam cum Scriptorum, quos invadunt, quam *proprii nominis* & exiſtimationis diſpendio conjunctum eſt; ut; ex hoc *Nicolai Volani*, eximii cætera *Poëtæ*, exemplo ſat manifeſtum eſt: Hic etenim cum conſimilem *cenſuræ* maledicæ *gladium* in eruditiſſimos *& celeberrimos quoſdam Viros*, Dantem, Petrarcham *&c.* *diſtrinxiſſet*, *eosque partim ut* hebetes *&* tardos, *partim ut* rudes, humiles, inornatos *&* abjectos *exploſiſſet*, *omneque ingenium ad* eripiendam gloriæ coronam, *capitibus ipſorum impendentem adhibuiſſet*, *graviſſimæ reprehenſionis probrum apud univerſam eruditorum Italorum nationem & ipſe incurrit*, *ac irreparabilem famæ*, *ac* propriæ exiſtimationis *jacturam ſubiit*. Scilicet, ut dixi, quam plurimis hoc *Tzoaris* nimium in ore eſt, *Non reſpondebitur*, *tacebunt omnes*. *non eſt*, *qui pudefaciat*; ſed quibus jure optimo reponas, quod olim apud *Philemonem* Comicum ventoſo cuidam homini oggerebatur: Iob 11. 2. 3.

Σὺ γὰρ τίς ἐστίν; εἰπέ μοι παῤῥησίᾳ.
Σὺ λαλεῖς ἐν ἀνθρώποισιν, οὐκ ἄνθρωπος ὤν;
Τὸ δ' ὅλον περιπαθεῖς; ἢ τὸν αὐτὸν ἄερα
Ἑτέροις συνέλκεις, εἰπέ μοι, τοιοῦτος ὤν.

Philem. Com. ap. Gathak. in Not. ad Antonin. p. 328.

Effare nobis libere, quem te putas?

Loquerisne hominibus ipse non homo, sed tenens
Orbem sub pedibus? an communi vesceris
Aurâ nobiscum? qui te tam magni *facis?*

vel hoc sanctissimi Jobi: *Nempe vos estis populus, & vobiscum morietur sapientia.* Job 12. 2. Quæ verba piissime sic παραφράζει Celeberrimus noster Coccejus: *Non est* (inquit) *dubitare fas, quin ita sit, quia vos dicitis, nam & vos estis populus, & vobiscum morietur sapientia.* q. d. soli *sapitis, &* solis vobis *mysteria Dei revelata sunt. Similiter objurgat* Corinthios *Apostolus* 1 *Cor.* 14. 36. Aut a *vobis* sermo Dei egressus est? aut ad *vos solos* pervenit? *Non debet quisquam* φιλαυτίᾳ, αὐθαδείᾳ, *& suæ* opinione sapientiæ *esse suffarcinatus*, ut putet οἷος πεπνύσθαι τοὺς δὲ σκιὰς ἀΐσσειν, *solos se sapere, alios vero umbras vagari. Potest fieri, ut* tibi quicquam *revelatum sit, noli id tanti facere, ut te* solum *audiri, te* solum *prædicari æstimarique postules.* Potest *enim &* sedenti aliquid revelari 1 *Cor.* 14. 30. *& forte melius majusque, quam quod tu nosti, quodque tu tacitus, si sapias, audias & discas.* Optime Avienus:

Cocce}. in Job 12. 2.

Avien. Fabul. 15.

Si quâdam virtute *nites, ne* despice *quenquam,*
Ex aliâ quâdam forsan & ille nitet.

Cyprian. Ep. ad Quintin.

Et Cyprianus: *Nostra ne pertinacius amemus, sed quæ aliquando a* Fratribus *&* Collegis *utiliter & salutariter suggeruntur, ipsi potius amplectamur.* Quodsi enim contra-

trariam calcare viam quis velit, habet certe quod dubitet, an *scientia* sua, quam jactat, vere Divina, spiritualis, & salutaris quidem sit. Apostoli saltem verba 1 Cor. 8. 2. tali cognitioni minus favent: ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δ' ἀγάπη οἰκοδομεῖ. *Scientia* inflat, *charitas ædificat.* Prov. 3. 2, 3.

IX. Multo proinde laudabilius, quam *turgescentia* hujuscemodi capita, inter Antiquos inclaruit (ne *Augustinos*, *Ignatios*, *Hieronymos*, *Justinos Martyres*, *Irenæos*, *Cyprianos* aliosque memorem) *Hilarius Pictaviensis* (distinguendus enim hic ab *Hilario Romano* & *Arelatensi*) dum, licet *eloquentiæ Latinæ Rhodanus*, Latinique sermonis *tuba* Hieronymo *non tantum* dictus, sed & *tanquam vitâ doctrinâque divinus*, *in dignoscendis hæreticorum imposturis & versutiis acutus*, *exercitatus*, & *ad persuadendum commodissimus* a quibusvis deprædicaretur, adeo tamen abjectè de seipso sensit, ut *imperitissimum* omnium *sese* & *indoctissimum* dixerit. Fidem pene superant, quæ de stupendâ *Ferrandi Cordubensis* eruditione refert *Bzovius*: Artium, Medicinæ & Theologiæ Doctor fuit; universam *Parisiorum* scholam mirabili suâ scientiâ in stuporem vertit; erat enim in omni facultate Scripturarum doctissimus, vitâ & conversatione honestissimus; memoriâ tenuit tota *Biblia*, *Nicolaum de Lyrâ*, scripta *S. Thomæ Aquinatis*, *Alexandri Ales*, *Johannis Schotti*, *Bonaventuræ*, & aliorum in Theologiâ complurium; Decretum quoque & omnes utriusque *Juris* Libros; & in Medicinis *Avicennam*, *Ga-*

Magdeburgens. Tom. 2. Centur. 2. cap. 13.

Hieronym. Apol. cont. Ruffin.

Lasit. de Gest. Franc. lib. 6.

Hilar. lib. de Synod. c. Arian.

Bzov. ad Ann. 1501.

lenum, *Hippocratem*, & *Aristotelem*, omnesque Philosophiæ & Metaphysices libros & Commentarios ad unguem memoriâ retinebat. In allegando fuit promptus, in disputando acutus, a nullo unquam superatus. Linguas denique *Hebraicam*, *Græcam*, *Latinam*, *Chaldaicam* perfecte legebat, scribebat, ac intelligebat. *Romam* a Rege Castellæ missus Orator, in omnibus *Italiæ Galliæque* gymnasiis publice disputavit, convicit omnes, ipse a nemine unquam convictus. At quid jam? an Vir tantus, tot disciplinis perpolitus, cristas ideo erexit? an populari non tantum aurâ, sed & *Eruditorum* communi calculo adeo erectus & evectus, Cœlum se scalpere existimavit, aliosque præ se omnes contempsit? absit; e contra (quo testimonio dignatur ipsum Hottingerus) *non arrogans & superbus*, *sed* humilis *multum & reverentiâ plenus fuit*. Cum *Erasmus* symboli vice (ut nonnulli interpretabantur) sibi sumpsisset hæc verba CONCEDO NULLI, ejusque æmuli intolerabilem boni Viri *arrogantiam* inde colligendam esse obtenderent, nullâ non virium contentione laboravit, ut amoliretur a se illam invidiam, & ἀνταγωνιστὰς suos, nec verba illa *mentis* ullam *elationem* respicere, nec se lue illâ coinquinatum esse, plane convinceret: *Qui me* (inquit) *propius ex convictu familiari noverunt*, *quidvis mihi tribuent potius*, *quam* arrogantiam; *neque fatebuntur propiorem illi Socratico*, Hoc unum scio, me nihil scire, *quam huic* concedo nulli. *Sed fingant animum tam insolentem esse mihi*, *ut memet omnibus antepo-*

Hotting. H. E. part. 5. pag. m. 115.

Erasm. Ep. ad Alphons. Valdes.

nam

nem, etiamne tam stultum existimant, ut id symbolo *profiterer? Siquid habeant Christianæ mentis, interpretarentur illa verba aut non esse mea, aut aliam habere sententiam*, &c. *Vident illic sculptam imaginem, inferne saxum, superne juvenem capillis volitantibus. An hac habent aliquid Erasmi? Id si parum est, vident in ipso saxo expressum* Terminus, *in quam dictionem si desinas, versus erit Jambicus dimeter acatalectus*, concedo nulli Terminus; *si hinc incipias erit dimeter trochaicus acatalectus*, Terminus concedo nulli. *Quid si pinxissem leonem, & addidissem symboli loco*, Fuge, ni mavis discerpi, *num hæc verba mihi tribuerentur pro Leone? Nam similior Leoni sum, quam saxo, ni fallor.* Cæterum erudite de *symboli* illius sensu & origine in sequentibus disserit, quæ non adducimus: sufficiunt hæc ad demonstrandum, quam longe tantæ licet eruditionis veluti promptuarium, quale *Erasmus* fuit, ab omni tamen animi *tumore* abfuerit. Neque alia mens hoc etiam seculo *Samueli Bocharto* & *Johanni Coccejo*, sæpius laudatis fuit. Quorum ille, eruditionis licet abyssus adeo tamen *propriæ opinionis* & æstimationis expers fuit, ut haud semel commissos in Scriptis suis errores publicè sit professus: *Ingenue agnosco* (dicit inter alia Geograph. Sacr. lib. 2. cap. 14.) *nos in iis errasse, quæ de* Caspiis *portis &* Nisæo *campo diximus.* Adeo ut summo jure *Apulejanum* hoc convenire Viro huic dixeris, quod inter doctos *nobilissimus*, inter nobiles *doctissimus*, inter utrosque *optimus*, &, quod me-

Manl. Collectan. tom. 2. pag. 294.

Bochart. Phaleg. lib. 2. cap. 14. pag. m. 108.

merito addas, inter omnes *modestissimus* fuerit. Hic [Coccejus] *Philologorum* utut Aquila (neque enim ipsa invidia negare ipsi elogium ausit, quo abhinc quinquaginta annos, & quod excurrit, eum decoravit *Sixtinus Amama*: Ipsum *divinitus excitatum esse* dicens, *ad provehenda altius linguarum Orientalium studia, & reseranda nobis* Judæorum *sacraria. Nullum enim Christianorum tantum in* Thalmudicis *unquam præstitisse, quantum ille in eruditissimo (de quo non nisi eruditissimi judicabunt) scripto.* Hic, inquam in *Postloquio* Libb. *Sanhedrin* suffixo, non tantum dixit, *neque diffiteor fieri posse, ut utilia quædam hoc primo conamine nostro ne agnita quidem sint*: sed & ipsis addidit verbis: *Illud ingenue profiteor, in quibusdam me, cum putarem me sensum illorum percepisse, hallucinatum & lapsum esse.* Sic quidem absque involucro, & candide *animæ* illæ,

Amam. Ep. ad Martin.

Horat. Satyr. 5.

quales neque candidiores
Terra tulit.

Nihil enim quibusvis modestis ingeniis exploratius est, quam δευτέρας φροντίδας σοφωτέρας εἶναι, id est, *secundas curas prudentiores esse*, mentisque humanæ vim usque adeo esse circumscriptam, ut omnia videre non possit omni tempore, imo haud multa eorum, quæ antea probavit, post accuratius institutum examen, improbare postea, imo prorsus rejicere necesse sæpe habeat. Neque enim *levitas est*, ut loquitur Seneca) *a cognito & damnato errore discedere; verum in-*

Eurid. in Hyppolit.

Senec. de Benefic. lib. 4. cap. 38.

ingenue fatendum est: aliud putavi, deceptus sum; *Hæc vero* superbæ *stultitiæ petulantia est*, quod semel dixi, qualecunque est, fixum *ratumque* sit: Imo, juxta Aristol. Ethic. lib. 1. cap. 4.
Aristotelem, δεῖ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν, *oportet veritatis conservandæ causâ etiam nostra ipsorum verba aliquando evertere*. Neque cum existimationis propriæ dispendio conjunctum id esse quis credat, cum *pudor* (Ambrosio judice) *esse nunquam possit ad meliora transisse*. Ambros. Ep. 31.
Et (inquit Augustinus) *Ne quisquam nisi* imprudens, *ideo quia errata mea reprehendo, me reprehendet*. Adeoque quis esse potest, qui *Scriptoribus* quibusvis generosis consultum esse non duxerit, non tam multa, magno *verborum* apparatu adhibito, de *semetipsis* narrare & jactitare, quam ipsissimo *opere*, quæ verbis illis indicata aliis volunt, præstare; sive non tam solidos ingenti susurro e clibano boves promittere, quam oves imitari *Epictetianas*, quæ quantum comederant, non tam inutilibus balatibus pastori suo prædicabant, quam re ipsâ pinguedine, lanâ ac fœtu suo demonstrabant. Sic de iis Philosophorum hoc decus: August. Retract. in Præfat.
Τὰ πρόβατα οὐ χόρτον φέροντα τοῖς ποίμεσιν ἐπιδεικνύει πόσον ἔφαγεν, ἀλλὰ τὴν νομὴν ἔσω πέψαντα, ἔριον ἔξω φέρει καὶ γάλα. *Oves non fœnum opilionibus afferunt, neque demonstrant, quantum comederint, sed pastu intra se concocto, extra ferunt lanam & lac.* Epictet. Enchirid. cap. 69.
Est hoc ἀνεπιφάντως eruditum esse; cujus contrarium est τὸ φαντασιοπληκτῶς ἐπιδείκνυσθαι. Multo etenim (*Nazianzeno* judice) *præstantior pulchritudo est, quæ oculis cernitur,*

quam

quam quæ calamo *vel* ſermone *pingitur*, *& divitiæ*, *quas* manus *tenent*, *quam quas* ſomnia *effingunt*, *& ſapientia quæ per* opera *demonſtratur*, *quam quæ* ſermone *vel* ſtylo *nitet & ſplendeſcit*. Sequi ſcribentem non appeti gloria debet; nam & id ipſum, quod magnificum alias eſt, ipſo, qui geſſit, prædicante, prorſus fere evaneſcit. Ex adverſo

Nazianz. Orat. 15.

Κέρδιστον δὲ φρονοῦντα, μὴ δοκεῖν φρονεῖν.

utiliſſimum eſt,

Minime videri *ſapere*, *cum ſapias tamen.*

Æſchyl. Prometh.

ut inquit *Æſchylus*.

X. Vel quemnam adeo emotæ mentis eſſe crediderit, ut cum dictis eorumque ſimilibus Heroibus, modeſtiæ laude Chriſtiano Orbi innoteſcere non malit, quam tam contumelioſo in *Annalibus* notari ſtigmate, quali *Andreas Oſiander*, Vir alias (*Camerario* teſte) *naturâ & ingenio excellente*, ſed ut opinionibus, ita & *moribus* levis; quotieſcunque enim (narrat hoc de eo *Calvinus*) vinum ſuave & generoſum laudare volebat, has in ore habuit voces: *Ego ſum*, *qui ſum*, item *hic eſt filius Dei vivi*, *quæ manifeſta prodiderunt ludibria*) inſignitus apparet: nempe quod *ſuas* opiniones plurimi *aliorum* flocci fere fecerit; quinimo rogatus aliquando obnixe a *Johanne Laurentio*, ut cum aliis Theologis ſuper ſuâ, *de Juſtificatione peccatoris per eſſentialem Dei juſtitiam* ſententiâ placide conferret, indignabunde reſponderit: *ſatis ſe jam* Aſinis *illis*

Camerar. in Vit. Melanchton.

Calvin. in Ep. ad Melanchton.

illis fecisse, indignis, qui calceos suos portarent. A quâ dicendi amarulentiâ, intolerandâque ἀλαζονείᾳ haud procul etiam abit dicterium, quod qui res in doctrinâ disciplinisque *novas* moliuntur, cum de κενοσοφίας suæ arcanis loquuntur, in ore ferre habent: *De his non gustabit asinus*, alludentes forte ad vetus dictum: οὐδεὶς κακὸς εἴσεται τούτων. *Nullus malus hoc sciet*; vel, uti apud *Platonem* est, οὐ πᾶς ὗς τοῦτο εἴσεται. *Non sus quivis hoc nôrit*; vel quod nimis certe prophanum foret, ad ipsa Scripturæ verba, Ps 92.7. *Vir brutus non agnoscit, & stultus non animadvertit illud.* Sic juxta *Timonem*,

Læt. Compend. Hist. Universal. Pag. 4.

Casel. in Observat. ad Cebet. Tabul.

Plat. in Lachet.

Πολυμαθημοσύνης τοῦ οὐ κενεώτερον οὐδὲν,

Multiscientiâ (imaginariâ scil.) *haud quicquam vanius extat.*

Sive, uti *Sophocles*:

Sophocl. Antigon.

Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ
Ἢ γλῶσσαν ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.

Quisquis ille est, sapere *quise* unice,
Mentem linguamque sibi aliam, quam aliis putat,
Hos si explices, vanissimos *deprehendes.*

Omnes enim & omnia contemnere solent quotquot se ipsos contemnere non didicerunt: quod quidem *posterius* ut commendatissimum, ita *prius* Scriptori cuivis

Christiano invisissimum esse oportet. Quinimo operæ sane pretium fecerit Scriptor, qui piè procedere hic vult, si omni propriæ excellentiæ opinione ejuratâ, hâc similive *supplicatione* coram Deo, omnis genuinæ sapientiæ largitore, nonnunquam se sistat, opemque ejus adversus animi sui *tumorem* optimo cuique etiam invito facile surrepentem, obnixe imploret:
„ O bone Deus! aperi oculos meos, ut
„ videre possim id, quod *honorem* vo-
„ cant homines, nil nisi purum putum
„ *nihil* esse, eumque qui id sectetur, solâ
„ *imagine* delectari, merâque veluti *um-*
„ *brâ* semet ipsum titillare. Adeoque in-
„ ter omnes *honores*, hominumque, si
„ qui mihi obtingant, *applausus* hono-
„ ratam *statuam* me tantum fac, cui qui
„ laudes accinere velit, insipiens, vel
„ psittacus tantum esse videatur. Tuâ
„ etiam gratiâ fiat, ut Satanam *superbien-*
„ *tem* e Cælo deturbatum, Protoplastos,
„ *altiora spirantes*, e summâ felicitate in ex-
„ tremam miseriam conjectos, tristes
„ item omnium *elatorum* ruinas, horren-
„ das tragœdias, in ipso Ecclesiæ pro-
„ scenio olim peractas, totque illustria ejus
„ sidera, solo *fastu* procurante, de Cœ-
„ lo lapsa, & in meros ignes fatuos trans-
„ mutata esse, subinde in animum mihi
„ revocem, vixque unquam oculorum
„ meorum aciem in eos conjiciam homi-
„ nes, quos doctrinâ vel scriptione *præ-*
„ *vertisse* me putem, sed in eos potius
„ qui longissime *a tergo me* semper reli-
„ querunt. Sique cristas, qualis qualis mea
eru-

eruditio nonnunquam erigat; ad eos "continuo spectem, quibuscum compara-"tus, vel nihil vel parum videri possim "vel didicisse vel præstitisse, &c. Præci-"pue, ut dixi, pio Scriptori a Deo contendendum est, ut contra hominum applausus *honorata statua* sit, id est, contra assentatorum blanditias ita muniatur & obfirmetur, ut negligere eas fortiter possit. Prætérquam enim quod immodica istiusmodi præconia tum pudori tum mediocritati nostræ parum conveniant, quia, si fide ut plurimum non careant, ironiis saltem affines sunt, multumque contrahunt invidiæ, nullus etiam tam pestilens folliculus est, & *inflare* optimorum quoque animos aptior natus, quam hominum vel simpliciorum, vel nimis forte reculis suis studentium, cum boni quicquam præstitisse videmur, profusa nimis parasitatio. Expertam se hoc esse multis verbis queritur, atque hactenus quoad summam rei non male, Celeberrima *Schurmanna*: *Scilicet* (dicit) *quamvis sæpius reclamârit conscientiæ occultus quidam fundus, tamen sub specie alicujus virtutis, aut officii & communis eruditionis boni, me ad illustrioris illud famæ theatrum, unde deinde difficilis erat regressus, pedetentim introduci passa sum, & nescio per quam incuriam vel occœcationem mentis, argumentum vel ansam præbuerim literariæ* idololatriæ; *cujus se reos constituunt omnes vanæ gloriæ cultores, sive* (*ut quidam non inique dixit*) mendaces Panegyrici, *qui mutuis sese* laudibus *incantantes in mera* animalia gloriæ *se transformant; cui latissimæ me culpæ eatenus a quibus-*

A.M. Schurman. Ἐυκλεῤ cap. 1. §. 6.

dam immodicarum laudum *mearum decantatoribus involutam fuisse deprehendo, quod dum me homuncionem, vermiculum terræ &c. . . in Cælum inveherent, meque non tantum* Ethnicorum *Numinum ordini prophane adscriberent, sed &* Veri Dei *divinis attributis*, omniscientiæ, *& nescio quibus non odiosis titulis blaspheme onerarent, ego me nusquam satis fortiter eorum dementiæ an impietati publicâ quadam protestatione sive* Apologiâ *opposuerim; quod igitur nunc mihi sero, sed & seriò, cum quadam neglecti officii detestatione hic agendum esse duxi.* Præluxit hâc in re ante multa secula Nobilissimæ huic Virgini Magnus *Alexander*, qui licet satis alias φιλόδοξος esset, haud minus tamen, ac illa, immodicas laudes invitus tulit. Huic enim per fluvium *Hydaspem* naviganti, cum *Aristobulus* carmen offerret, in quo ita ei assentabatur, ut *Elephantes interimere, turres prosternere, muros perfodere* &c. diceret, indignatus Rex dixit: *Apage hæc mendacia, quæ etiamsi vera essent, possent in mendacii suspicionem venire.* Et simul *Librum* in profluentem abjecit; similia *Autori* minatus, *si tale quid in posterum ederet.* Nempe sciebat generosissimus Princeps, *nihil* esse,

Erasm. Epp. pag. m. 322. 582. 831.

Gyrald. de Histor. Poët. Dialog. 3.

Senec. Ep. 59.

quod credere de se
Non possit, cum laudatur DIs æqua potestas.

Juven. Sat. 4.

Quare & fraudi semper fuit *Ciceroni*, quod *elogia* & *encomia* ab aliis sedulo nimis aucuparetur & sollicite emendicaret, quin & *suas* ipse *laudes* aliis quibusque materiis in-

Gathaker. in Antonin. lib. 1. pag. m. 19.

intercalares subinde facere gestiret. Ad Philosophiæ *Gnathonicæ* sectatorem sic nuper ad me Amicus quidam Eruditissimus:

Immodicâ noli me reddere laude superbum:
Ne mihi blandiloquis vocibus ora line,
Præbuit illa Gnatho *bellaria bella* Thrasoni;
Ne tibi sit morum dux malus iste Gnatho.

Cujus postulati rationem hanc reddit *Euripides*:

Καὶ γὰρ ἐπίφθονον
Λίαν γ᾽ ἐπαινεῖν ἐστὶ, πολλάκις δὲ δὴ
Κ᾽αὐτὸς βαρουνθεὶς οἶδ᾽, ἄγαν γ᾽ αἰνούμενος. — Euripid. Heraclid. versſ. 202. 203. 204.

Est enim invidiosum
Immodice *prædicare, sæpe enim jam*
Memini me quoque gravatum esse, quando
nimium *sum laudatus.*

Et alibi:

Βάρος δὲ κἀν τῷδ᾽ ἐστὶν αἰνεῖσθαι λίαν. — Id. Orest. vers. 1164.

Etiam hoc est molestum nimium *laudari.*

XI. Putet procul dubio hic *tumor* in omnibus & singulis, qui distenti eo sunt, at maxime invidiosus & nauseosus tamen est in *junioribus*; quos prout ipsos ob *juventutem* contemni minime fas est, haud quaquam etiam decet, omnes alios, qui ætate ipsos, sapientiâ & experientiâ multum antecellunt, præ se despicere. Etiam

imberbes aliquando provenire possunt adolescentuli, qui ob *solam umbram suam quadantenus grandescentem* (ut falsè alicubi habet Dio Chrysostomus) *sese efferentes*, nescio quæ non paradoxa sæpe somniant, *innovandi* libidine pruriunt, verborumque & loquendi tantum non imperiti, *novas* rebus formas dare zelo multo nonnunquam, ac grandævi senes, ferociore haudquaquam detrectant. Vocat id *Melanchton* (ministros quosdam spectans, quibus falcem in alienam messem mittere volupe erat) *ingeniorum* juvenilium πολυπραγμοσύνην, qua *Veterum instituta mediocria reprehendere, novas Leges ferre, expeditiorem cognitionum in judiciis ordinem præscribere, rerum venalium pretia statuere* superbe *solent*. Uti, juxta *Senecam*,

Dio Chrysostom. Orat. 23.

Melancht. Corp. Doctr. Christ. pag. m. 637.

Senec. Troad. vers. 250.

> Juvenile *vitium est, regere non posse impetum.*

At quam longe ab *Elihu* piissimo exemplo hi divortunt, qui sic ad reliquos *Jobi* amicos: *Minimus* ætate *sum, vos autem* decrepiti, *ideoque veritus sum, ac timui ostendere sententiam meam vobis. Dicebam: provecti* ætate *loquantur* & multi anni *notificent sapientiam?* quamque præstantissimæ illius *Cretensium* Legis, *Platoni* laudatæ, immemores, vel prorsus forte ignari sunt, quâ *juvenes* reprehendere *leges* vetuerunt, sique *senes* aliquid excogitassent, id ipsum Principibus & æqualibus, ne ullo quidem *juvenum* præsente vel audiente, referre sançiverunt? Quo & *leges Annariæ* (*Anna-*

Job 32. 6.

Plat. de legib. lib. 6.

Salmuth ad. Panciroll. p. 22. tit. 10.

nales vocat *Cicero*) apud Romanos videntur respexisse. Erant hæ illæ proprie *Leges*, quibus magistratuum capiendorum *anni* præfiniebantur: licet Viri Eruditi ad illos quoque eas extenderint, qui præmaturè vel *scribendo* vel alio quovis modo in publicum prodeunt, quos impingere etiam in *eas* dicunt. Innuit id inter alios *Janus Dousa*; hic enim cum tenui ætatulâ *Plauti Comœdias*, magno studio recensitas, in lucem mitteret, non defore sibi vitilitigatores quosdam præsagire se dixit, qui *veluti in leges* Annarias *graviter peccanti temeritatis dicam impingerent*. Plurimum utique interest, juxta *Horatium*, quis qualisve sit, qui vel verba facit, vel scribit, Cicer. Philippic. 5. & de Orator. lib. 2. Brisson. de verb. Signif. Dous. in Præfat. ad Plaut.

Maturusne senex, *vel adhuc sub flore* juventæ
Fervidus. Horat. de Art. Poëtic. vers. 115.

Imo Veteres

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis *vetulo non assurrexerat* . . . Iuvenal. Satyr. 13.

De *Pamphilo* quidem, valde *adhuc juvene*, habet *Terentius*, Ovid. Fastor. lib. 5.

Sic vita erat: facile omnes perferre & pati,
Cum quibus erat cunque una, his sese dedere,
Eorum obsequi studiis: adversus nemini:
Nunquam præponens se aliis, *ita ut facillime*
Sine invidiâ laudem invenias. Terent. Andr. Act. 1. Scen. 1.

 Sed

Sed plus quam vulgare in eo id fuit. Verius alias de *juvenibus* dicitur, quod *Plinius Secundus* eis tribuit: *Quotusquisque vel ætati alterius ut minor cedit? Statim* sapiunt, *statim* sciunt *omnia*. Sique aliquid scribant, quicquid in calamum inciderit, eructant, & sine fronte chartis sæpe illinunt, in pannos purpuram insuunt; sic ut tragelaphum conspicere ut plurimum videaris, nunc cothurno assurgentes, mox humi iterum repentes, eque comportatâ hinc inde dictionum farragine oratione consarcinatâ, thesauros, sylvas, & nescio quos non phraseologos quosdam proxenetas habentes. Nempe proprio nixi ingenio & industriâ sibi ipsis exempla sunt, audiunt neminem, neminem imitantur, imo ne imitari quidem conantur, suo remigio omnia agunt. Neque mirum hoc, cum ne inspiciant quidem alios sæpe Autores, sed vel nullius vel perquam saltem exiguæ lectionis fere sint, tanquamque μονάζοντες, solisque in se nascentibus bonis contenti, commercia quævis literaria cum quibusvis mutis præceptoribus longissime fugiant: quæ & primaria tum communisque *fastus* eorum causa est. Quodsi enim scirent probe, imò sæpe obiter tantum consuluissent numerosam illam, quâ circumfusi sunt, esse saltem possunt si velint, *Eruditorum* turbam, deponerent utique superbiæ illud literariæ symbolum, *Nil admirari*; deprimerentque cristas suas, nec mox tantopere sibi applauderent, si forte in volaticum quoddam εὕρημα, aut diobolare dictatum quandoque incidissent; neque ut admi-

Plin. lib. 8. Ep. 23.

Baud. Epp. cent. 3. Ep. 67.

Horat. lib. 1. Epist. Ep. 6.

mirandum, infandum, inauditum mox id deprædicarent, primosque se in mundo ejus inventores, adeoque scientiarum omnium helluones & promoscondos salutandos esse præsumerent; solos se ridicule *sapere* autumantes, quod, quam excellenter alii ante se sapuerint, pueriliter & turpiter nimis ignorent. Quodsi itaque contingat, ut in Viros etiam graves, probatæque virtutis & doctrinæ Suffeni tales insurgant (ut eò usque nonnunquam procedit eorum protervia) conjicere facile est, quid facto opus ipsis sit: nil nempe aliud, quam ut pumiliones illos, tanquam longe infra iram suam constitutos, generoso supercilio contemnant, putidique fumi & fungi instar cuncta eorum molimina aversentur, semper sibi *Eripideum* hoc sub oculos ponentes:

Ἐι τὶς γ᾽ ὑφ᾽ ἥβης σπλάγχνον ἔυζωνον φέρων
Μάταια βάζει, μὴ τούτου κλύειν δόκου.

Siquis juventa *pectus* inflatum *gerens*
Inepta *garrit, hunc* audire *ne velis.*

XII. Est quidem quod & dari quandoque possit παῖς ἑκατοντούτης, id est, homo, qui ipsis *juvenilibus* annis magnâ scientiâ imbutus sit; a juventute *moribus* canus, *in omni scientiâ, tam humanâ, quam Divinâ veluti ambidexter, per utramque eruditionem in adversarios se armans*, ut de Fratre suo *Basilio* loquebatur olim *Nyssenus*; vel prout de Adolescente *Pisone* Silius Italicus:

Nyssen. Orat. in laudem Basilii.

Sil. Italic. lib. 8.

Ductor Piso *viros spernaces mortis agebat*
Ore puer, *puerique habitu*, sed mente *sagaci*
Æquabat senium, *atque astu superaverat omnes*.

Toto etenim Cœlo errant, qui virtutem non nisi *annis*, sapientiamque solâ *barbæ opacitate* metiuntur. Inveniuntur quoque Interpretes, qui locum Es. 65. 20. de *puero centum annorum* de hujusmodi *juvene* exposuerunt, exegesi utut forte insolentiore (non nescio enim e supremæ caveæ Theologos esse, *Gregorios*, *Pellicanos*, *Lyranos*, *Drusios*, *Cocburnos*, *Gathakeros* &c. qui plane aliter eum sumunt) meo tamen judicio, haud prorsus absurdâ. Alienus ab eâ non fuisse videtur *Tirinus*, dum dixit: *Quamvis inter Christianos moriatur quis* puer, *tamen quoad mores & sensum perinde morietur, ac si esset* centum annorum, *id est, sapientiâ Cœlesti & virtutibus maturus*; neque etiam Clariss. *Coccejus*: *Per ænigma* (sic ille) *indicatur sufficientia doctrinæ & cognitionis, cum* puer *tantum possit scire, quantum antea alius, qui per* centum *annos vixisset*. Qualitercunque sumas, in liquido saltem est, anteactam non tantum ætatem, sed & recentiorem *præcocia* istiusmodi ingenia, quibus, ut venuste Persius,

Tirin. ap. Pol. in h. loc.

Coccej. in Es. 65. 20.

Pers. Satyr. 4.

experientia velox
Ante pilos *venit*,

(*Ergini cani* quibusdam dicuntur, cujus ratio-

rationem exponit *Erasmus*) in omnibus pene regionibus affatim tulisse. Quod ut asseram, possem e Genre etiam *fœmineâ* hic quasdam producere, speciatim in laudes iterum excurrere nominatissimæ Virginis, de quâ ante, *Annæ Schurmannæ*, quæ quippe de se ipsâ testis est, *quod vix sex annorum puerula, absque ullo exemplo, ductus & figuras ex obviis chartulis adeo affabre forficulâ exscinderet, ut nemo fere adultarum etiam amicarum inveniretur, qui simile quid cum successu tentaret.* Quod etiam *quadriennio post tribus horis artem Phrygiam* ('t Borduurwerken) *nemine non admirante addidicerit; posteaquam scil. flosculis plumbo hispanico delineandis paucas septimanas impendisset*, &c. Sed campum istum impræsentiarum ingredi non libet: sufficiet, si intra *Virilis* sexus septa me contineam. De *Hermogene Tharsensi* literis proditum est, quod annos demum *quindecim* natus Sophista usque adeo probatus fuit, ut *M. Antoninum* Imperatorem, & *Musonium*, celebrem tum temporis *Poëtam* ad auditorium suum pellexerit, ab *illo* multis muneribus donatus, ab *hoc* cum stupore auditus. Anno ætatis *octavo decimo* Libros edidit, quos inter excellit *Ars* ejus *Rhetorica*, quam anno ætatis *vigesimo* evulgavit. Fueritne hic *Hermogenes* idem cum eo, quem *Domitianus* ob quasdam *in Historiâ figuras occidit*, *librariis etiam, qui eam descripserant, crucifixis*, uti testis est *Suetonius*, dubitatur. *Nomine* saltem & *patriâ* conveniunt. De seipso etiam habet dictus Princeps *Antoninus*, quod in ipsâ suâ *pueritiâ* (ἐν παιδὶ, vel ἐν

Erasm. Adag. pag. m. 521.

A. M. Schurmann. Tractatu citato. cap. 6. §. 6.

Rhodigin. Lect. Antiq. lib 21. cap. 5.

Philostrat. in Sophist.

Sueton. in Domitiano. cap. 10.

Antonin. P. de Reb. suis lib. 1. §. 6.

παισί, ut alicubi habet *Lucianus*, id est, in *pueris*, dum inter *pueros* esset) *Dialogos* conscripserit. Addit de eo *Julius Capitolinus*, quod vix *duodecimum* ingressus annum, se Philosophiæ habitu vestiverit, tantamque deinceps ostenderit tolerantiam, ut studeret in pallio, atque humi cubaret, vix autem matri agenti in strato pellibus lectulo accubaret; imò *tantum operis & laboris* studiis *impenderit*, *ut corpus afficeret*, *atque in hoc solo pueritia ejus reprehenderetur*. Augustinus anno vitæ suæ *duodecimo* omnes Theoreticos & Logicos *Aristotelis* Libros optimè intellexit. Hieronymus Stridonensis valde adhuc juvenis, id est, *viginti* tantum annos natus, tantos in literis fecerat progressus, ut eopse tempore ad *Presbyterii* honorem a Papa *Liberio* sit evectus. Quin idem hic de Didymo Alexandrino autor est, quod oculis licet captus, a *parvâ*, tamen *ætate* artes Liberales præclare didicerit. Avicenna vitæ suæ anno *decimo* tam luculentum ingenii sui specimen Præceptoribus suis dedit, ut omnibus miraculo esset. Totum quippe Alcoranum (*Muhammedanus* enim erat) memoriâ tenuit, reliquasque Disciplinas per se, nullo usus magistro, sed assiduo labore, perpetuis vigiliis, summâque animi contentione, ante annum ætatis *octavum decimum* addidicit. Moses Maimonides, tantus inter *Hebræos* vir, ut non solum per excellentiam מורה צדק *Doctorem justitiæ* eum vocitent, Patriarchæ *Noæ* ipsum assimilantes, sed & μιᾷ φωνῇ pronunciare de ipso soleant:

Lucian. in Necyomant.

Iul. Capitolin. in M. Antonin.

Pocock. Port. Mos. in Præf.

ממשה עד־משה לא קם כמשה *A* Mose *ad* Mosem *non surrexit sicut Moses*; imo cui ex ipsis Christianis hoc elogium scripsit Celeberr. *Cunæus*; quod *nunquam ita magnifice quicquam dici de eo possit, quin id superaverit virtus ejus; cum fato quodam & sorte nascendi primus solusque in illâ* [Judæorum] *gente recte intellexerit, quid sit non ineptire.*

Cunæ. de Republ. Hebræor. cap. 2.

Hic (inquam) famosissimos suos in *Mischnas* Commentarios annos demum *viginti tres* natus inchoavit, tandemque summâ cum laude perfecit.

Carpzov. in Schickard. de Jur. Reg. Hebræor. pag. 441.

De seipso refert *Josephus*, quod *quatuordecim* tantum *annorum* adolescentulus a Pontificibus & Urbis *Hierosolymitanæ* Primoribus consuli modo solitus fuerit ὑπὲρ τοῦ παρ' ἑαυτοῦ περὶ τῶν νομίμων ἀκριβέστερόν τι γνῶναι, *ut ab ipso penitiorem Legum sensum possent ediscere.*

Joseph. in Vit. in princip.

Quod quidem quomodo cum eorum consistere possit opinione, qui ipsum ne *linguam* quidem *Hebraicam* calluisse credunt, fateor me ignorare. Ipse saltem non uno loco contrarium de se testatur, dicitque linguam *Græcam*, quâ *Libros* suos conscripsit (hinc enim hoc colligunt) non vernaculam sibi sed *peregrinam* fuisse, quam cum pueris in Scholis addidicit; imo sua se ex *Hebraicis* literis transtulisse manifeste declarat. Arthurus, *Walliæ* Princeps, *Henrici* VII. Angliæ Regis Filius *sextum decimum* necdum ingressus *annum* omnes Scriptores *Latinos* dicitur perlegisse, præter varios aliud genus *Libros*.

Baker Hist. Reg. Angliæ, pag. m. 708.

Philippus Melanchton, a *Frederico*, Saxoniæ Electore, e *Tubingensi* Academiâ ad *Witembergensem* evocatus, *viginti duos* tantum numerabat

Scultet. Annal. ad Ann. 1518.

rabat

rabat *annos*, cum hoc a Præceptore ſuo *Simlero* ornatus teſtimonio diſcederet : *Quotquot ibi* [Tubingæ] *eſſent docti homines, non eſſe tam doctos, ut intelligerent, quanta eſſet* doctrina *ejus* [Melanchtonis] *qui inde vocaretur*. Præſagierat id jam ante, imo prædixerat de ipſo *Eraſmus*, uti ex hoc ejus elogio liquet: *At Deum immortalem! quam non ſpem de ſe præbet* (deſignat *Melanchtonem*) *etiam* adoleſcens *&* puer? *utrâque literaturâ ex æquo pene ſuſpiciendus? quod inventionis acumen? quæ ſermonis puritas? quanta rerum reconditarum memoria? quam varia lectio? quam verecunda Regiaque prorſus indolis feſtivitas?* Burchartus Wirzius, Studioſus Tigurinus, ætatis anno *decimo quarto* literas ad *Zwinglium* exaravit tam facundas, ut omnibus admirationi fuerint, ætatemque non tantum, ſed & ſeculi barbariem longiſſime ſuperârint. Duo earum ſpecimina exhibet Cl. *Hottingerus*. Jacobus Crinitus, Scotus, necdum *peradoleſcentulus* (qualem Veteres juvenem viginti trium annorum fere nuncupabant) *vigeſimo primo* ætatis modo anno, non tantum *decem* linguarum, ſed & Philoſophiæ, Mathematicæ, Theologiæ, omniumque Diſciplinarum peritiam ſibi comparavit: unde & *transacti ſeculi monſtrum, prodigioſo naturæ opificis conatu editum* nonnullis dictus eſt. Nicolaus Rigaltius ætatis anno *decimoſeptimo* haud ſine encomio *Funus* ſuum *Paraſiticum* publicum fecit. De Antonio Mureto vitæ ejus Scriptor autor eſt, quod *puer* pene *diſcipulos prius habere cœperit, quam magiſtros*; quod *ſicuti in-*

Scult. Annal. ad Ann. 1517. pag. m. 4.

Hottinger. H. E. ad Sec. XVI. p. 2. pag. m. 287.

Cornel. Nep. in Eumen. pag. 267.

Schott. in vit. Mureti.

ingenio doctrinam, *sic etiam usu præcurrerit* ætatem, *& uti ingeniosos diligentiâ, ita ingenio diligentes devicerit, totum illud sibi perire tempus credens, in quo non aut doceret aliquid, aut disceret*; quod denique *viginti* circiter annos natus *Poëmata* quædam condiderit, quoad venustatem non contemnenda, quæ *Juvenilia* inscripsit; at quæ tamen provectior ætate factus non usque adeo probavit. Georgius Sohnius anno ætatis *sexto decimo* solenni Philosophiæ Laureâ in Academiâ *Marpurgensi* est honoratus, ubi & annum ingressus *vigesimum tertium* professionem *Theologicam* omnium cum applausu suscepit, summâ soliditate & facilitate docuit, & plurimis post se relictis discipulis, tandem exultantibus adversariis, dolentibus *amicis* obiit. Guilielmus, Jacobi, Scotorum Regis, filius, Archiepiscopus titulo Divi *Andreæ*, adhuc puer (teste *Erasmo*) discebat Jureconsultorum literas; audiebat dicendi præcepta, & præscripto themate declamabat, pariter calamum exercens & linguam. Discebat *Græce*, & quotidie quod traditum fuerat, stato reddebat tempore. Ne ipsum quidem convivii tempus studiorum vacabat fructu. A convivio fabulas, sed breves, & has quoque *literis* conditas tractabat. Nulla vitæ ejus pars vacabat studio, nisi quæ rei Divinæ somnoque danda erat. Nam etiamsi aliquid superfuisset temporis, quod tam variis studiorum vicibus non suppetebat, tamen si quid forte supererat, id *Historicorum* lectioni impendebat. Nam hâc cognitione præcipue capiebatur. Et quid tandem?

Ioh. Calvin. Eth. Profess. de Vit. & Obit. Sohnii.

Sohn. Orat. funeb. in obit. Rhodingi.

Erasm. Adag. Chil. 2. Centur. 4.

dem? His rebus factum est, ut *adolescentulus*, vixdum *decimum octavum* egressus annum, tantum in omni literarum genere consecutus fuerit, quantum in quovis *viro* jure mireris. Hisce gemella pene sunt, quæ de *Ranutio Farnesio*, Parmæ & Placentiæ Duci, habet *Famianus Strada*: Et vero *Tu* (inquit Principem alloquens) *priscorum belli Ducum, imprimisque Macedonis Alexandri res gestas, itinerum intervalla, loca situsque præliorum observare in eorum Historiis, ac digito monstrare* adhuc puer *non sine omnium admiratione consueveras.* Josephus Scaliger annos *septendecim* vix natus, *Oedipum* Tragœdiam confecit, in quam non omnia tantum ornamenta Poëtica, sed verborum etiam non vulgarem delectum impendit. Martinus Delrio vix *viginti* annorum juvenis, notas suas in *Solinum* evulgavit, eruditissimas sane & politissimas. Hieronymus Ruveræus, Italus, *innocentis ætatulæ*, ut loquitur *Prudentius*, id est, *decennis* tantum *puer*. Carminibus suis orbem attonitum dedit, prælucentibus ipsi *Pico* Mirandulano Comite, & tribus *Canteris* fratribus, qui eâdem ætate in omni Disciplinarum genere stupendum in modum eminuerunt. Quos tamen inter *Canteros* excelluit, cui *Audreæ* nomen fuit, de quo sic Wendelinus: *Equidem non provocabo ad rarissima & pene incredibilia exempla, in quibus* decem annorum *puer* Andreas Canterus *Groningensis, qui ante annos* CLXX. *sub Imperatore* Frederico III. *eos in* omnibus *Artibus & Facultate quoque* Theologicâ & Juridicâ *progressus fecit, ut* Sa-

Strad. de Bell. Belgic. in Dedic. part. 2. præfix.

Drexel. Aurifod. part. 1. cap. 5.

Act. Erudit. Lipf. tom. 2. pag. 338.

Prudent. in Roman. Martyr.

Wendelin. Logic. in Præfat.

Sacram *utriusque Testamenti* Scripturam, *& tam* Civile *quam* Canonicum Jus, *magnâ cum audientium admiratione interpretari, & profiteri publicè, necnon ad subtilissimas Quæstiones ex tempore respondere, nodosque difficillimos, syllogisticè propositos, felicissime expedire potuerit. Unde hoc naturæ miraculum e Belgio* Viennam *ad se Imperator, scriptis ad ipsum humanissimis literis, evocavit, eique* Doctoris *axioma & primum in aulâ Imperatoriâ locum promisit.* Et quid excellentissimus noster Heinsius? Hic licet ob plurimas, quas in vitæ suæ curriculo passum se esse nonnunquam conqueritur, calamitates, *fortunæ privignum* vocitare se soleret, in addiscendis tamen literis adeo felix fuit, tantumque brevi tempore profecit, ut, cum vix nuces reliquisset, ipso *decimo* ætatis anno cuidam e suis commilitonibus venustâ *Elegiâ* parentârit, cujus hoc ultimum distichon erat:

Qui nondum undecimum *vidi transire* Decembrem,
Hæc ego de puero *carmina canto* puer:

anno insuper ætatis *decimo octavo* publicè, primum *Latinos* deinde *Græcos* explicare Autores aggressus est. Sic ut non immeritò ad eum alicubi Casaubonus: *Equidem sic discessi a tuarum lectione, ut nondum constituerim, utrum prius mirari debeam, judiciumne* supra annos, *an exquisitæ eruditionis copiam, vel in* sene *admiratione dignam.* Qui talia id ætatis *præstas, obsecro quid* Casaubon. Ep. 56.

factu-

facturus es τελείας ἀνδροσύνης μέτρα πληρώσόμενος? De *Gerardo Vossio* autor est celeberrimus ejus Parens, quod annum vix claudens, cum ad reliquos abiret, *primum & vigesimum*, publico reliquerit *Castigationes in Vellejum Paterculum*; ut & complurimum aliorum, quæ affecta habebat, editionem fratris sui *Isaaci* curæ commiserit. Hugo Grotius anno ætatis suæ *quinto decimo* egregium *Martiani Capellæ* opus, notis tersum, & ab innumeris mendis emaculatum in lucem emisit. Celeberrimus totius *Hiberniæ* Primas *Jacobus Usserius*, Archiepiscopus *Armachanus*, Vir in Antiquitatibus Ecclesiasticis versatissimus, tam citos olim in literis humanioribus fecit progressus, ut *decimum tertium* vix ingressus annum dignus habitus sit, cujus nomen in albo *Academicorum* Collegii Trinitatis *Dublini* insereretur, imò principem ibi locum occuparet. Adhæc cum in eâdem forte urbe Jesuita *Fitz-Symondus* captivus detineretur, eâque occasione, eruditione suâ fretus, quosvis *Protestantium* doctissimos ad certamen super *Religionis* controversiis provocaret, idem hic *Usserius* octodecim vel novemdecim annos tantum natus, communi *Academiæ* censensu, ipsocum est commissus, postque unum alterumque cum eo colloquium, fastidiosam viri præfidentiam ita perdomuit: ut ad novum provocatus conflictum, declinarit eum non tantum, sed & ad ἐχεμυθίαν redactum se esse ipse confessus sit, quinimo suum hunc antagonistam *Acatholicorum doctissimi* elogio

Voss. de Idololatr. Gentil. tom. 3. in Præf.

Rich. Parr. in Usserii vit.

gio poſtmodum condecorârit. Claudius Salmaſius, *decimo ſexto* ætatis anno necdum exacto, *Nilum* de *Primatu Papæ* recenſuit atque emendavit. Johannes Bernhartus, ſeptendecim annos necdum natus, cum e vivis exceſſit, hoc Eruditorum retulit elogium, quod nihil eapſe ætate eximium, notabile, rarum, excellens, peregrinum fuerit, quod latuerit ipſum, & de quo nervosè non diſſereret; quod omnia Antiquariorum & Hiſtoricorum adyta penetraverit, Latinæ, Græcæ, Hebraicæ Linguarum ſcientiſſimus fuerit, Chaldaicæ quoque & Syriacæ non ignarus; quod varia tandem acutiſſimi ingenii monumenta exarârit tam docta, proba, ſingularia, ut *invidia dentem ſuum in ea ingerere, aut labens ævum limam iis adhibere erubuerit.* Johannes Camero, admodum adhuc adoleſcens, Græce tam expedite & eleganter, quam quivis alius Latine, *ex tempore* loquebatur, ita ut doctiſſimis, quos ullibi invenit & convenit, adeoque & ipſi magno *Caſaubono* admirationi fuerit. Gisbertus Voetius, Theologus Ultrajectinus, meus olim præceptor & fautor eximius, adeoque nunquam niſi cum reverentiæ & honoris Præfamine mihi memorandus, in provectiore ætate (quam ad LXXXVII. annos produxit) vir non tantum vere magnus, fuit, ut e variorum nominatiſſimorum Virorum elogiis palam eſt: ſic enim de eo clariſſimus *Owenus*: Gisbertus Voetius, *vir* πολυμαθέστατος *ob raram eruditionem, pietatem ſingularem, ac veritatis amorem nunquam ſatis laudandus*; & Celeberrimus D.

Dilherr. Elect. Sacror. lib. 3. cap. 9.

L. Capell. Icon. Joh. Cameron.

Owen. de Ort. & Progreſſ. Theolog. pag. 522.

Heidegger. Histor. Patriarch. p. 1. pag. 395.

Heideggerus, cujus hæc verba ſunt: *Eſt is Theologus ſummus* Giſbertus Voetius, *cujus erga Eccleſiam zelus & fides, nec non eruditio & candor notior eſt, & bonis omnibus acceptior, quam ut Adverſarii noſtri machinationibus & inſidiis hactenus obſcurari nedum ſupprimi poſſit*; ac tandem Præſtantiſſimus *D. Le Moine*, Profeſſor Leidenſis, qui *Muſæum vivens, Bibliothecam viventem*, ac *Divino incoctum pectus amore* eum dixit. Hic (inquam) *ætate maturus* tantus Vir non ſolum fuit, ſed & de *juvenilibus* ſuis annis hoc teſtimonium a Vatum noſtratium ἐμφαλικώτατος, Nobiliſſ. *Hugenio* retulit, quod & *iis ipſis* Patriæ ac Eccleſiæ, inſigniter tum afflictis, eximio adjumento fuerit. Ita de eo canit in *Epicedio* exequiis ejus ſcripto:

Le Moine Epiced. in Obit. Voetii.

Qui Patriæ quondam, vix e lanugine primâ,
Præſtitit ingenii pene ſenilis *opem*,

Quas Incomparabilis Theologi laudes aliquanto fuſius exequi hic placuit, ut retundantur quadantenus infrunitæ *Pelagianizantium* quorundam calumniæ, agminatim in ipſum jactæ. Eſt, qui ut *Regulum & Epiſcopum Ultrajectinum* (Papam dixit Lud. Molinæus) *ſuorum plurimis ob* factioſam *&* ſuperbam *indolem inviſum* &c. traduxit. Alius *ineptum* ſcriptorem, *linguacem* imo *mendacem* vocitavit; nullam procul dubio aliam ob cauſam, quam quod ſe refellendis ipſius Scriptis impares deprehenderent: quo caſu nullum paratius quam

Næran. in Epp. Erudit. Viror. pag. m. 875.

ad

ad maledicendum refugium esse potest: *in maledicendi ferociam eruperunt, quia* causæ *suæ* infirmitatem *validis rationibus convelare non potuerunt*, ut de *Romanis* quibusdam loquitur alicubi *Marcellinus*. Johannes Coccejus *viginti quinque*, ni fallor, vel *sex* annorum, eruditissimam interpretationem & Commentarium ni Codices *Sanhedrin* & *Maccoth* publicum fecit. Renatus Cartesius, Nobilis Gallus, *decimo septimo* vitæ suæ anno istud studiorum absolvit curriculum, quo decurso, mos est, in Eruditorum numerum cooptari. Marcus Zuerius Boxhornius, *Tullius redivivus* vulgo dictus, *decimo nono* ætatis anno Historiarum & Eloquentiæ Professioni est admotus. Uti & Martinus Schoockius, *uno* tantum *anno* major eandem Professionem adiit. De Johanne Hoornbekio, Theologo eximio, habet *Adamus Steuartus*, quod *infans adhuc scholas duas Belgicas frequentaverit, & anno ætatis* sexto *Latinam, ut ratione cum oratione uteretur, simulque disceret loqui variis linguis, & sapere ea ætate, quâ alii adhuc nugantur, adeo* præcox *& diligens fuit in omnibus: mature nempe incipere debuit, qui mature debuit grave pensum absolvere, & magnum opus conficere brevissimo tempore, tam gloriæ satur, quam alii avidi, celeber antequam alii docti vel noti.* Neque omittendus tandem est Johannes Marckius, cujus ob insignia in rem literariam, imprimis *Theologicam*, merita, singularemque, quâ me ab annis aliquot dignatus est, amicitiam, non possum non hic meminisse: Hic raro exemplo, ipsissimo

Gerard. de Vries Introduct. Historic. ad Philosoph. Cartesii §. 36.

Schoock. Dissert. Histor. Politic. de Bon. Eccles. pag. 62.

Steuart. in Vit. Hoornbeekii.

vitæ ſuæ *anno decimo nono* ad cathedram non tantum *Eccleſiaſticam*, ſed & *Academicam*, ipſiusque *Theologiæ* Profeſſionem eſt vocatus, illuſtris Prædeceſſoris ſui veſtigiis inſiſtens, Clariſſ. ſcil. *Mareſii*, qui ſimile quid de ſe ipſo refert; quam ſpartam etiamnum tam ſtrenue ornat, ut juventuti ſtudiis devotæ non tantum inſignis ſtimuli, ſed Academiæ etiam, antehac *Franekeranæ*, jam *Groninganæ* veluti miraculi loco exiſtat. Sic in ipſum ὁ δεῖνα, cum Profeſſionem *Theologicam* primum capeſſeret,

Mareſ. Ult. Patient. in Præfat.

Νυνὶ πάρεστι νεὸς φρόνιμος καὶ ὑπείροχος ἄλλων.

Jam ſapiens juvenis *reliquis* præſtantior *adſtat*.

Et poſtmodum alius quis Amicus:

Hic ætate quidem juvenis, *ſi reſpicis annos*,
Viribus ingenii *vincit at ille* ſenes.

Licet Diſtichon hoc invidiâ in Virum eximium inardeſcere quoſdam fecerit, quos minime hoc decuit. Atque in hos horumque ſimiles, qui ipſis creſcentibus annis ingenio & eruditione modo excellunt, hoc *Platonis* quadrare tum dixeris: Εἰ δὲ νεώτερος ὁ διδάσκων ἔσται, οὐδέν μοι μελήσει. *Sit juvenis*, *qui docet*, *nihil mihi curæ eſt*, *modo ſit ſapiens*. Imovero, ſi quidam *juvenes* ſcientiâ & moribus *ſenilibus* polleant, quidni ipſis *ſenibus eos accenſeas*, ut loquitur Plautus, *ab ingenio* quippe, id eſt, *quoad*, vel

Vid. Micræl. Syntagm. Hiſtor. pagg. 122. 153. 155. 174. 263. 268. 298.

Plaut. Milit. Glorioſ. Act. 3. verſ. 36. 37.

vel *quantum attinet* ingenium *senes*, vel *animi maturos*, uti apud *Virgilium* est

animi maturus Alethes? Virgil. Æneid. 9.

Quales inter *Reges* Davidem & Josiam, inter *Ecclesiæ ministros* Titum & Timotheum quidam habuerunt. Uti senes *quidam sunt* (inquit Cicero) *qui semper pueri sunt, ita* juvenes *sunt, in quibus* senile *aliquid invenias.* De *Tiberio* alicubi Ovidius: Cicer. in Caton. Major.

Parcite natales timidi numerare Deorum,
Principibus virtus contigit ante *diem.*
Ingenium Cæleste suis velocius annis
Surgit, & ignavæ fert mala damna moræ. Ovidius.

Atque hinc *Quintiliani* tum pellucet error, cujus hæc sunt verba: *Ingeniorum illud velut* præcox *genus non temere unquam pervenit ad frugem.* Quod enim *præcocem* illorum sapientiam præmatura nonnunquam mors consequatur, haud procul a vero abest; imo plus nimio forte ipsâ experientiâ comprobatur. At quod raro vel nunquam in studiis, maturè & bene cœptis, tales faciant progressus, ut Reipublicæ vel Ecclesiæ usui esse possint, non citra injuriam de ipsis creditur vel dicitur. Neque in contrarium facit quod de *Hermogene Tharsensi*, de quo supra, adfert *Rhodiginus*, eum nimirum *adeo ingeniosum, & supra ætatem disciplinis mirifice imbutum*, quartum *decimum & vicesimum agentem annum*, mente lapsum Quintilian. Instit. Orat. lib. 1. cap. 3. pag. 23. Rhodigin. LL. AA. lib. 21. cap. 6.

lapsum esse, nullâ evidenti de causâ (Belgæ nostri vulgi-verbium suum huc applicarent:

> *Vroeg* ryp, *vroeg* rot,
> *Vroeg* wys, *vroeg* sot.)

indeque cavillatum in eum fuisse *Antiochum* Sophistam, Ἑρμογένες ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς: *Hermogenes inter* pueros *senex fuit, inter* senes *puer*. Sed nihil dico, id obstat, quia exemplum hoc singulare tantum est, nec una hirundo Ver facit. *Quintilianum* quod attinet, absolvere forte cum errore hic possunt verba ejus, quæ ante allegatis mox subjecit: *Hi sunt, qui parva facile faciunt, & audaciâ provecti quicquid possunt, statim ostendunt.*

Plutarch. Oper. part. 2. pag. m. 450.

Calvin. in Iob. 15. 19.

Plat. in Sympos.

XIII. Tametsi autem hæc ita se habeant, ut dixi, multa nempe dari posse, quin dari sæpe *præcocia* ingenia, probabilissimum, imo certissimum tamen est, ut rite observatum a *Calvino*. seniores *quidem, qui proficiendo vixerint, plus* junioribus *sapere*. Juxta enim *Socratem* in sympotio *Platonico*, tum *demum* mentis *oculus* acute *incipit* cernere, *cum* corporis *oculus obscurari &* deflorescere *incipit*:

Ovid. Metamorph. lib. 6.

> *seris venit usus ab annis.*

Euripid. in Andromach.

Vel, uti senex ille Terentianus, *nunquam ita quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit, quin res, ætas, usus semper aliquid apportet novi*. Πολλῶν νέων γὰρ κἂν γέρων ἔμψυχος, ἢ κρείσσων; Gnavus *enim* senex *compluribus* juvenibus *præstat*, inquit *Euri-*

ripides. Et *Aristoteles*: Δύναμις ἐν νεωτέροις, ὁ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις: *Vires in* juvenibus *prudentia in senibus*. Summè proinde necessarium est quibusvis nostris *Thrasonibus*, ac præcipue quidem iis, qui *primævo flore juventæ* adhuc virent, ut verba hæc *Eliphazi*, ἐνεργητικῶς sane, sed piissimo *Jobo* male applicata, subinde expendant: *Num tu in secreto Dei audivisti? & detraxisti ad te sapientiam? quid nosti, quod nos non norimus? quid percipis, quod non penes nos sit? etiam* canus *etiam* vetulus *est inter nos, major patre tuo diebus?* Sique aliqui forte eorum progressus quosdam fecerint, eos haud tam inaniter aliis quibusvis ostentent, quam humiliter modesteque vel re vel calamo Literatorum orbi tantum exhibeant, pretiumque laboris, a *senioribus* eum in finem olim impensi, gratanter officioseque iis rependant. Adinstar pygmæorum esse oportet *juniores* qui, siquidem longiore prospectu gaudeant, haud quaquam sibi ipsis id debent, sed *Gigantibus*, quorum lacertis vel humeris insidentes, Orbi conspiciendos se præbent.

Iob. 15. 7. 8. 9.

XIV. Atque hæc quidem de Eruditorum *fastu*, nimis certe vulgari, ut damnosissimâ μισοβιβλίας causâ, dicta sunto; quem dum hactenus impugnavi (utinam expugnassem!) id ne eo tamen accipias sensu obsecro, quasi a viris ideo ingenuis, sive palestræ literariæ tyrones, sive plurium stipendiorum milites sint, in *Pyrrhonicâ* quadam ἐποχῇ, vel desidiosâ rerum tum naturalium tum supernaturalium scientiam ulterius, quam hactenus stetit, producendi

Marck. Orat. de sapiendis, in Eccles. Litib. pag. 20. 21.

Minut. Fel. in Octav. p. m. 3.

Durand. Prolog. Sentent. Quæst. 1.

Senec. Ep. 8.

Rhenan. in Proverb. ex Tertullian. excerpt.

Lactant. de Falsâ Relig. lib. 3. cap. 6.

desperatione ignorantiæ latibula quæri vellim, vel zelum eorum ad altiora adspirandi cohibere, neutiquam: *Haud enim placet* (verba sunt Minutii Felicis) *tædio investigandæ veritatis nonnullos potius succumbere, quam in explorando pertinaci audaciâ perseverare.* Homines istiusmodi *bestialis insipientiæ* alicubi postulat *Durandus*; *pigrique ingenii esse* pertendit Seneca, *iis solis, quæ ab aliis inventa sunt, contentum esse.* Injuriâ quippe hoc pacto afficitur Deus, qui plurima sane hisce diebus, quæ antehac profundissimis tenebris mersa fuerunt, e *Democriti* veluti puteo educta, & in mundi theatrum collocata voluit, etiam a modicis tantum ingeniis, anquisitius ea considerantibus, facile imbibenda. Sed vero haud præter casam fugiendum est, sive, uti damnosissima hæc *inertiæ* scylla vitanda est, ita neque in longe eâ pejorem, *arrogantiæ* nempe, omnium pene rerum cognitionem jactitantis, omniaque alia præ se suisque superbè contemnentis, charybdin incidendum. Hoc enim aliud nihil esset, quam, ut dicunt Græci, τρέχειν μὴ βρεχθείη, ἐ εἰς βόθρον ἀποπνίγειν, *currere quem, ne aquâ adspergatur, & interim in foveâ suffocari*; sive, uti Tertullianus, *de calcariâ in carbonariam* ire, id est, rem sordidam & noxiam non tam evitare, quam cum re æque sordidâ commutare. Sed *mediâ* incedendum viâ est, ut neque ingratitudinis in Deum, neque ullo jure *fastuosi* coram hominibus *supercilii* rei peragamur. Optime hanc in rem Lactantius: *Nusquamne* (quærit) *sapientia est? Imo vero inter Philosophos fuit,*

sed nemo vidit. Alii putaverunt, sciri posse omnia. *Hi sapientes utique non fuerunt, alii* nihil; *ne hi quidem sapientes fuerunt. Illi quia plus homini dederunt, hi quia minus: utrisque in utramque partem fuit modus. Ubi ergo sapientia? ut neque te scire* omnia *putes, quod* Dei *est, neque* omnia nescire, *quod* pecudis *est. Est enim aliquid* medium, *quod sit* hominis, *id est, scientia cum ignorantiâ conjuncta & temperata.*

CAP. IV.

De Eruditorum Invidiâ, *ultimâ* μισοβιβλίας *causâ.*

SUMMARIUM.

I. Luduvici Vivis, Hieronymi, Erasmi *de hâc querelæ*, Ambrosii, *inter Veteres*, *scripta omnium minimè ei obnoxia. Livore &* Invidiâ *nulla animi* passio *turpior, nulla damnosior.* II. *Præstantissimis aliquando scriptis non tantum* contemptus, *sed &* interitus *per eam intentatus.* Sabini PP. *nefaria exinde contra* Gregorium *prædecessorem suum mo-*

limina. Maimonidis, Tertulliani, Irenæi *Scripta extremo per illam periculo exposita.* Sannazarii *argute dictum.* III. Invidorum *contra aliorum conatus procedendi haud* uniformis *modus. Quidam* aperto Marte *invadere eos soliti. Quorum genius describitur.* Ophiogenes & Psylli *qui? His Scriptores* invidi *haud similes tantum, sed & pejores. Quos inter Scriptoribus ingenuis maxime graves sunt, qui nullam unquam ab ipsis injuriam passi.* Johannis Sauberti *nimia in* Antonium Muretum, *jam a multis annis defunctum, vehementia.* Aristarchus Grammaticus *quis? Quantam is in* Homeri *versus authoritatem sibi arrogarit? De* Ciceronis *in scribendo imitatione* Erasmi *judicium. Ne* nitidissimi *quidem Scriptores a* solœcismis *semper plane immunes. Nulli Auto-*

tori, *nedum uni* Ciceroni, *stylus nimiopere adstringendus.* Zoilus Amphipolites *quis? Cur* canis Rhetoricus & Homero-mastix *dictus? Quo mortis genere interierit?* Homerus, Virgilius, Seneca, Baldus, Justinianus, Varro, Julius Cæsar, Sallustius, Livius, Cicero, Erasmus, Voetius, Hoornbekius, Essenius, Casaubonus, Frassenius, Lipsius *a suis quique æmulatoribus ob* scribendi, *quem tenuerunt*, modum *exagitati.* Poggius Florentinus *quis? Honorificum ejus de* Hieronymo Pragensi *martyre testimonium.* Latine *scribere quinam dicendi? Stylus* politior *in quibus Scriptis* magis, *in quibus* minus *necessarius. Peculiare quid in JC^torum^.* Digestis *est, quod stylo usque adeo* Romano *congesta sint.* Latina *lingua Romanorum olim communis. Quid proprie* barbarismus?

Bar-

Barbare, Romanâ ſimplicitate, Latine, clare & evolute *loqui nonnunquam ſynonyma.* Martialis, Cicero, Turnebus *laudati.* Verborum *in ſcribendo* nitor *minime condemnandus, e contra ſummopere commendandus.* IV. Duriori *etiam* & ſatyrico *contra Adverſarios ſtylo uti, haud ſemper illicitum.* Riſus *quisnam in dictione & ſcriptione uſus?* Μυκτηρίζειν *quid Græcis, quid* naſum habere, & naribus indulgere *Latinis?* Irenæus, Auguſtinus, Cyprianus, Hieronymus, Montaltius, Wendrockius *ad partes vocati.* Hermiæ *Liber* Irriſio Philoſophorum *dictus.* Cautiones *obſervandæ. Duro nodo duro ſubinde opus eſt cuneo.* V. *Alii* clam & perſonati *aliorum Conatibus inſultant.* Malorum carminum *duplex apud Juriſperitos genus.* Libelli famoſi *ad al-*

alterutrum eorum genus referendi. Pasquillus *Romæ quid? In cujus memoriam erectus? Quisnam ejus tum olim tum etiamnum apud* Italos *usus? Quivis* Libelli famosi *cur inde denominati?* Libellorum famosorum *damnosa & aversabilis fœditas. Quænam ab* Augusto *in eorum artifices statuta pœna?* Labienus *cur* Rabienus *dictus? Supplicium* fustuarium *an olim fuerit?* Petrus Pithœus, *id negans, refutatus.* Duplicis *generis fuit apud Romanos.* VI. *Adversarii lucifugæ nullâ responsione digni.* Aristophanes & Martialis *laudati. Calumniatores* neglecti *conticescunt cito,* retusi *magis intumescunt.* Heidani *præclare dictum.* Invidia *suæ ipsius pœna.*

I. Restat

I. Estat tandem amaræ *invidentiæ* ærugo, quæ Literatorum animos plus justo occupans, eos ad *aliorum* Labores contemnendos non raro etiam sollicitat. Vidit & questus id modo est abhinc sesqui seculum doctissimus Hispanus *Luduvicus Vives*, ut hæc ejus verba indicant: *Illud magnopere dolendum est, insidere sæpenumero ingeniis doctorum quidem, sed non æque bonorum hominum, periculosum* invidentiæ *virus quâ bona opera incessant, lacerent, proscindant, aut perdere conentur, profutura aut allatura lucem, obscurare;* nec non ante ipsum *Hieronymus*: *Accedunt* (ita ille) *ad hoc* invidorum *studia; qui omne, quod scribimus, putant reprehendendum.* Quibus *Erasmi* hæc adde: *Erant* (inquit) *qui* Cyprianum *verterent in* Caprianum. *Origenes ne mortuus quidem Hydram* invidiæ *potuit effugere. Hieronymo ad extremum usque diem amarulenta cum* æmulis *rixa fuit.* Excipitur tamen ab Erasmo *Ambrosius*, de quo ita: *Nullius unquam scripta latiùs inclaruerunt, aut minus obnoxia fuerunt invidiæ.* Et quodnam certè *livore* hoc malum turpius! quodnam majori cum iniquitate conjunctum! Argumenta amoris in odii vertit alimenta, quoque quis rerum tam divinarum quam humanarum sapientiâ excellit magis, hoc magis distorto eum intuetur oculo: quasi concessorum donorum rationem misellulis nobis hominibus reddere teneretur Deus; & in eodem expanso variæ magni-

Lud. Viv. in Præf. ad August. de C. D.

Hieronym. ad Rustic. de vit Monastic.

Erasm. Præfat in oper. Hieronym.

nitudinis stellas, in eadem domo varii generis vasa, in eodem corpore diversæ præstantiæ membra, eâdemque in familiâ & Rep. diversas functiones esse non conveniret. Hinc Dei sapientiam impugnare, Ecclesiæ bono insidiari, in se ipsos crudeles, inque alios injusti esse censendi sunt, quotquot pestiferum hoc malum in sinu foventes, dum ipsi edentuli sunt, vescentium dentibus *invident*; atque hoc œstro perciti *contemnunt* & carpunt omnia, quæ emendare non possunt.

II. Imovero non *contemtus* tantum, sed & *interitus* præstantissimis quibusdam *Lucubrationibus* perniciosissimâ hâc lue intentatus nonnunquam fuit. Tanto quippe olim *in Gregorium* M. prædecessorem suum *livore* accensus fuit *Sabinus*, Pontifex Romanus, ut parum abfuerit, quin omnes boni *Gregorii* libri Vulcano fuerint dicati. *Adeo* (inquit Platina) *in Gregorium irâ & invidiâ exarserat homo malevolus.* Neque sors melior Rab. *Maimonidis* voluminibus obtigisset, eo quod *aliqui, nominis ejus celebritati* invidentes, *nihil non contra scripta ejus molirentur*; nisi alia quædam intervenisset causa, quæ funestum illud periculum avertisset. Bis quoque eodem periisset fato *Tertullianus*, primum depravatione, deinde situ, nisi *Beatus Rhenanus* luci eum rediddisset. Ut *Irenæum* taceam, cui idem pene obvenit, Scriptori utique inter omnes indigno, qui unquam periret. Ita nimirum *mediocribus* sæpe *scriptis* (autore Symmacho) *amicorum benignitas favere novit, aliorum* invi-

Platin. de Vit. Pontif. pag. m. 187.

Pocock. Port. Mos. in Præfat.

Symmach. Lib. 5. Ep. 185.

vidia *ignoscere non novit* ; eò quod nihil acutius aliorum contueatur nævos, quam oculus hoc ſucco obductus. Argutè indicabat id olim *Sannazarius* (de quo etiam ſupra) dum quæſtione in conſpectu Regis (quem fuiſſe puto *Ferdinandum Juniorem*, Neap. Regem, cui perquam gratus fuit) inter *Phyſicos* motâ, *quid præcipue oculorum conferret perſpicuitati*, aliique *fœniculum* proponerent (de quo legere apud *Avicennam* eſt,

Abreneth. Medic. Anim. cap. 21.

Avicenn. 2. Canon. cap. 281.

Quod purget ſtomachum, viſum *quoque reddat acutum*)

alii vitri uſum, alii aliud, *Ego* (dixit) *invidiam puto*, *ſiquidem majora omnia aliorum vitia & pleniora*, *quam ſunt*, *videri facit*.

III. Interim æmuli hi, ut aliorum *labores* contemptibiles reddant, haud eodem ſemper procedunt pede. Sunt qui *aperto Marte* eos eorumque inceſſunt Autores, nominibus ſuis haudquaquam diſſimulatis; quaſi ſcil. e caninis rictibus, id eſt, *publicâ* ſugillandi, calumniandi & ſatyricè perſtringendi audaciâ quandam veluti gloriolam aucuparentur, & δαιμονίως εὐθυσιᾶν ϗ κορυβαντιᾶν, ſive

Horat. de Art. Poetic.

Quælibet in quoſvis convitia *figere*,

cunctoſque qui quicquam promunt, quod ad palatum ſuum non eſt, nec *multa* forſan

dies

dies, & multa litura coërcuit,

vel qui id scripsit,

Perfectum decies non castigavit ad unguem,

ut asellos bipedes traducere pro virtute haberent. *Plautinæ familiæ* homines, ut vocat Hieronymus, *sciolæ tantum ad detrahendum.* Quosque adeo *Librorum* tantum *venena* exsugere natos jure dixeris, dignosque qui cum *Psyllis Marsisque* (Ophiogenes aliis sunt) hoc nomine comparentur: quorum olim erat, venenatum eorum sanguinem exsugere, qui a serpentibus percussi erant; de quo sic Suetonius; *Cleopatræ &* Psyllos *admovit* [Augustus] *qui venenum ac virus exsugerent, quod periisse morsu aspidis putabatur.* Nimirum superstitem Reginam illam in triumphum ducere Cæsari animus erat, adeoque, si penes se stetisset, vitam ejus conservare, ad tempus saltem aliquod producere optasset. Imovero quidni multo *Marsis Psyllisque* pejores homines hosce habeas? cum nihil illi, nisi quod revera venenum erat, exsugerent, suctuque suo corpori, quod infectum erat, salutem conferrent, uti *Celsi* hæc indicant: *Quisquis exemplum* Psylli *secutus, & ipse tutus erit, &* tutum *hominem præstabit*: hi vero *Librorum* tantum venena sibi fingant, suctuque suo orum non tam bonum, quam damnum, imò interitum quærant. Atque hinc tum est, quod, *Invidiâ* obstetricante, bonæ notæ Scriptoribus, ab iis etiam, quorum

Hieronym. Ep. 27. & 48.

Sueton. in August. cap. 17.

Plin. lib. 28. cap. 3.

Cels. de Re Medic. lib. 5. cap. 26.

Arnob. cont. Gent. lib. 2.

nunquam boves abegerunt aut equos, *inscitiam*, *stupiditatem*, *ἀκεϱσίαν*, quinimo *artium* pene omnium, *Linguarumque*, quibus sua conscripserunt, *Latinæ* imprimis *ignorantiam* improperari nonnunquam videas, propriâ licet experientiâ & conscientiâ sæpe reluctantibus, & reclamantibus. Scilicet istiusmodi heroum judicio ii, quibus minus favent (prout de *Oscis* olim Romani) *Osce & Volsce fabulantur, nam* Latine *nesciunt*; dumque ob nullas alias causas possunt, ob *stylum* saltem *minus comtum* & Romanum, vel qualemcunque alium dissensum *Criticum* plebis literariæ despectui exponendi sunt. Quæ quidem tela cùm maxime vulgaria non tantum, sed & summè ignominiosa fere sint, non est, quod multum mireris, si comminuendis iis bonos Autores pressius aliquanto insistere forsan deprehendas. Equidem nunquam non gravissima in Scriptores contumelia hæc est, at nunquam tamen magis detestabilis, quam cum ab iis etiam infertur, quorum, uti dixi, nunquam *boves abegerunt aut equos*, id est, qui ne quicquam injuriarum passi ab iis unquam sunt. Cujus notabilissimum sed non usque adeo laudabile exemplum videre est in Viro Cæteroquin erudito *Johanne Sauberto*. Nunquam ab Antonio Mureto læsus is erat, imo ne esse quidem poterat, cum *hic* jam diem forte modo obierit, antequam *ille* primam lucem adspexerat, saltem antequam animum ad scribendum appellere potuerat, quod in annum hujus seculi incidit LIX, cum a°. seculi præteriti LXXXV. *Muretus* mortuus modo sit.

Rittershus. de LL. XII. Tabul. cap. 4. pag. m. 10.

Crauser. Phosphor. in Præfat.

Saubert. de Sacrific. Veter. cap. 19. pag. m. 463. 464. 465.

Funcc. fol. m. 172.

At

At quam virulenter tamen *Saubertus* in Leonem illum mortuum insurrexit! Dissensus inter hos erat super sensu usque vocis χρείας, vel Veterum HOC AGE, in mactandis victimis usurpato; & Muretus *Gabrielem Faërnum*, a se hic divortentem, minus forte humaniter exceperat; hinc ergo ita in eum Saubertus, *Faërni* scilicet ὑπερασπιστής, & quî potuit acerbius? *Superciliosum hominem! qui etiam* Erasmi *aliorumque optimorum laudes impudentissimo ore conspurcare laborat . . . Noti quoque sunt mores* effæminati *illius* pædiconis, *sancti, si DIs placet, & honesti amatore, ne dicam Christiano homine perquam digni, cui aliquando* vivicomburii *supplicium a Magistratu, ob παιδεραστίας crimen impendebat, sed vix ac difficulter eum liberatum* Roma *læta excepit, atque* Professoris *munere bonum virum ornavit.* &c. Sunt vero in *maledicendi* hoc genere illi quidem plerumque audaciores, qui se jam qualitercunque *eloquentiæ* laude, nominisque celebritate Orbi literato innotuisse existimant. Hisce enim, sui hâc opinione turgidis, possibile vix est, omnia illa non contemnere, quæ *rotunde* (quod *Horatio* perinde est ac *nitidissimè* & exquisitissime,

Grajis dedit ore rotundo *Musa loqui*) Horat. loc. cit.

exarata non sunt, id est, cum *Ciceronis* sui stylo, quem efflictim depereunt, exactissimè non conveniunt; *in arctum* veluti (ut loquitur alicubi Lipsius) *lectionis* [Scriptio- Lips. Instit. Epist. cap. 11.

 nis]

Melanchton. Rhetor. lib. 2. pag. 136. 144.

nis] *Tullianæ omnem eloquentiam concludentes*; γνήσιοι *Aristarchi*! Grammaticus enim ille, qui hoc nomen gessit, tam castigato se putavit esse judicio, ut *Homeri* versus nullus haberetur, quem ipse non probaret. *Ut enim* (ita Cicero) *Aristarchus*. Homeri *versum negat*, *quem non probat*, *sic tamen tu* Appium affatur) *lubet enim jocari*, *quod disertum non erit*, *ne putâris meum*: Imo vero pro lubitu versus quos vellet, ut partus suppositititios ab *Homeri* familiâ submovit: licet dicant alii, ipsum communi suffragio in *Censorem* talem creatum fuisse. Meminit hujusmodi hominum subinde τελζμέγιςΘ noster *Roterodamus*, eosque sequentem in modum castigat: *Nihil moror istos quosdam* Eloquentiæ *pene dixerim simios*, *qui dicendi* [scribendi] *virtutes inani quodam ac puerili vocum tinnitu metiuntur*, *atque ubi multorum denique dierum lucubratione*, *non sine corporis impendio susceptâ*, *unum aut alterum* flosculum *suis intertexuerint* scriptis, *& quatuor e* Cicerone, *& totidem e* Sallustio *voculas adsperserint*, *protinus apicem* Romanæ *facundiæ assecutos se credunt. Tum displicet Divi* Hieronymi *stylus*, *tum putet* Prudentius, *tum* elingue, mutum, infans *esse videtur*, *ubicunque non vident quatuor illas* M. Tullii *voculas*. Et alio loco: *Non probârim quosdam*, *qui ceu* barbarum *horrent*, *quod in his posterioribus* (qui nempe post *Ciceronem* scripserunt) *reperiunt*, *præsertim cum fieri possit*, *ut quod refugiunt*, *apud* Tullium *fuerit in Libris*, *quos desideramus*. Adhuc alibi: *Divinum quiddam est esse* Ciceronianum. *Nec tamen statim* male *dicit*, *qui se-*

Cicer. ad App. Pulchr. lib. 3. Ep. 11.

Gesner. Onomast. pag. m. 48.

Erasm. Adag. Chiliad. 3. cent. 1.

Idem.] de Verbor. Cop. cap. 20. & Epistol. lib. 21. Ep. 38.

cus

cus dixit, quam Cicero *dixit.* Respicit hisce & supra allegatis verbis *Ciceronianorum* factionem, quæ tempore eo tum in *Italiâ* tum in *Germaniâ* vigebat, ac eo quidem usque procedebat, ut ei addicti multo sibi probrosius esse putarent, *non Ciceronianum* quam *non Christianum* dici; quos passim *Desiderius* irridet, *imo rideret ipse Cicero,* ut ait, *si revivisceret.* Et certè, monstret mihi semel quisquis sit Aristarchus in *Cicerone*, *Sallustio* vel *Livio* suo contortuplicata hæc *Plauti* verba (qui ut *verborum* alias *Latinorum elegantissimus*, *atque elegantiæ in verbis* Latinæ *princeps* a *Gellio* deprædicatur, juxtaque accuratissimum Criticum Philippum Pareum *linguæ* Latinæ *lex*, *norma* & *regula* fuit, hocque a *Quintiliano* olim retulit testimonium, quod *Ælii Stolonis musæ sermone ejus locuturæ fuissent.*, *si* Latine *loqui voluissent*) Epist. lib. 2. Epist. 15. Gell. lib 1. cap. 7. & lib. 7. cap. 17. Parei Lexic. Critic. in Præfat. Quintil. lib. 9.

Vaniloquidorus, virginisvendonides,
Nugipolyloquides, argentiextenibronides,
Tedigniloquides, nummorumexpalponides,
Quodsemelarripides, nunquamposteaeripides.

Plaut. in Persid. Act. 4. scen. 6.

sicuti *Lenonem* suum ibi describit. Ut etiam quod alibi habet,

tunc papillæ primulum
Fraterculabant. Illud volui dicere,
Sororiabant.

Gathak. Cinn. lib. 2. cap. 3. pag. m. 205.

Vel ubinam *Tullius* has habet voces: *quidditas*, *baptismus*, *Eucharistia*, *Evange-* Clauder. de Antiquit. §. 55. 58.

Briſſon. Παρεργ. lib. ſingular.

geliſta, *Apoſtolus*, *Paradiſus*, *Papa*, *Cardinalis*, *Abbas*, *Monachus*, *Diaconus*, *Trinitas*, *Juramentum* &c quæ *Theologorum* τεχνολογήματα ſunt; vel has Jure conſultorum: *Vaſallus*, *reſcriptum*, *Cancellarius*, *Parlamentum*, *Advocatus*, *Falcidia*. &c; ut & Philoſophorum *ſubjectum*, *prædicatum*, *prædicamentum*, *ſyllogiſmus* &c. Quin in ipſo forte *Cicerone* Tulliomimi hi carpant, quod vocabulis quibuſdam nonnunquam uſus ſit, quæ primâ fronte deformia videri potuerunt, ut *mulieroſitas*, *beatitas*, *acervalis*, *mollitudo*, *dulcitudo* &c. *Solœciſmos* mitto, quorum ne *Latiniſſimi* quidem Scriptores plane ſemper immunes fuerunt: ne quidem ipſe *Cicero*, cujus hæc in *Verrem* verba ſunt: *Hanc ſibi rem ſperant præſidio futurum*; nec magis *Plautus*, cui in *Amphitruone* eſt: *Nunc vero in* mentem *mihi fuit*; quique ſæpiſſime inſolentiâ conſtructionum contra vulgatos *Grammaticorum* Canones utitur: verbis nempe paſſivis & tranſitivis *active*, activis *paſſive*, compoſitis pro *ſimplicibus*, ſimplicibus pro *compoſitis*, ſingularibus pro *pluralibus*, &c. E. G. *Exite huc aliquis*. Epid. Act. 3. ſcen. 3. verſ. 18. quod & *Terentius* habet: *Aperite hoc* aliquis *oſtium*. Adelph. Act. 4. ſcen. 4. verſ. 25. &c. Uti nec deſunt, qui hujuſcemodi conſtructionum integros catalogos texuerunt. Et quid noviores Grammatici, *Sanctius* imprimis & *Scioppius*? Hine tales invexerunt conſtructiones, *hunc pelagum*, *hic Corinthus*, *hic laurus* &c. quas vulgaris Literatorum ſchola pro *ſolœciſmis* non poteſt non habere? Et Voſſii

Cicer. Tuſc. Quæſt. 4 & de Natur. Deor. 1. & de Orat. 3.

Id. in Verr. Orat. 5.

Plaut. Amphit. Act. 1. ſc. 1. verſ. 25.

Pare. Mantiſſ. Lexic. Crit. pag. 166.

Dilherr. Diſputat. Academ. p. 11. pag. 334.

Sanctii Gramm. pag. 7.

Sciopp. in Annotat. Grammat. Inſtitut.

Solœcistam si consideres, anne vel ullus erit Scriptor, qui gravissime hic reus non sit? Ne addam (quod *Galenum* voluisse, testis est Albericus Gentilis) *neminem prorsus ob orationis* solœcismos aut barbarismos *reprehendendum esse*; utque supra ex Augustino *Lud. Vivem* disserentem audivimus, *eo magis* solœcismis *&* barbarismis *offendi homines, quo infirmiores sunt, & eo esse infirmiores, quo doctiores videri volunt.* Equidem, prout qui aliena semper premere vestigia vult, non nisi tarde progredi potest, idque cum quadam molestiâ, non libere ad suum sed alienum arbitrium gressuum suorum spatia commensurando; ita qui e præscripto egredi non audet, sed alienis semper verbis omnia animi sui sensa exprimere conatur, sine ullâ vi, sine ullo acumine, vel ullo sententiarum pondere, imò fatuè nonnunquam & insulsè loqui debet. Quapropter nulli quidem, disertissimo utut & nitidissimo Scriptori, nedum soli *Ciceroni*, stylum nimiopere adstringendum esse jure censueris; maxime cum ipsissimus *Tullius* conceptis verbis asserat, *cæteras fere artes seipsas per se tueri singulas*, bene *dicere* [scribere] *autem, quod est scienter & perite, & ornate dicere* [scribere] *nullam habere definitam regionem, cujus terminis septa terminetur*; Cordate iterum Erasmus: *Ego tantum abfui, & semper quidem, ut Ciceronianæ phrasios figuram exprimerem, ut etiamsi possim assequi, malim* nonnunquam *aliquod dicendi genus solidius, astrictius, nervosius, minus comtum, magisque masculum.* Neque ex æquo proinde & justo contra eos, qui

Lib. 1. cap. 8. §. 6.

Ant. Schor. de Rat. Observ. ✠. 5.

Cicero Ap. Francisc. Sylv. in Præfation. ad Progymnasm.

Erasm. Ep. lib. 20. Ep. 8.

hunc aliumve Scriptorem examussim non imitantur, proceditur, si eam solam ob causam mox tanquam non *Ciceroniani*, *Sallustiani* vel *Liviani*, minusque eloquentes a quoquam exagitentur. E contra haud procul a tyrannicâ in *Literatos* dominatione abesse dicendi sunt, qui legem statuere audent, quâ quis loqui aut *scribere* debeat; cum Oratorum summus, nec dicendi solum sed & censendi autor optimus, quæsierit, nec invenire unquam potuerit, quænam esset in vario ac multiplici *eloquentiæ* quasi vultu præstantissima dicendi forma; magisque animo & imaginatione complexus sit, quam facultate assecutus *absolutæ eloquentiæ* effigiem. Attamen prodolor! nuperus non est agendi, vel potius ob hanc similemve rationem bonos Autores sugillandi hic modus, sed antiquitus modo a variis in se mutuo plus nimio usurpatus, indeque ad hæc etiam tempora infausto nimis omine derivatus, ut ex dicendis plenius patescet. Non minimum olim contra fidem Christianam *Paganorum* præjudicium erat, quod Doctores ejus, contemtâ secularis eloquentiæ vanitate, trivialem in promulgandâ eâ humilitatem sequerentur, verborumque lenociniis & fuco abstinerent; qui eapropter tanquam agrestes, rusticani, sordidi ab iis exagitabantur & irridebantur, *solœcismis* passim *barbarismisque* ipsis objectis. *Hæc* (inquit Lactantius) *imprimis causa erat, cur apud sapientes & doctos hujus seculi Scriptura sacra fide carebat, quod* Prophetæ *communi &* simplici sermone, *ut ad populum sint locuti. Contem-*

Baud. Epp. Cent. 2. Ep. 2.

Elmenhorst. in Arnob. lib. 1. pag. m. 32.

Lactant. Institt. lib. 5. cap. 1 & lib. 6. cap. 21.

temnebantur itaque ab iis, qui nihil audire vel legere, nisi expolitum & disertum *volebant; nec quicquam inhærere animis eorum poterat, nisi quod aures* blandiori *sono permulcebat;* ea *vero quæ sordida videbantur,* anilia, inepta, vulgaria *existimabantur.* Neque *Christianos* tantum Gentiles, sed & se invicem hanc ipsam ob causam acerbe satis perstrinxerunt. Ita, quod neminem fugit, *Zoilus Amphipolites* (κύων ῥητορικός, *canis Rhetoricus* dictus, homo tam propudiosæ nequitiæ, ut rogatus, *quâ de causâ de omnibus male loqueretur?* responderit: ποιῆσαι γὰρ κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι, *quoniam male facere, cum velim, non possum*) magnum olim *Homerum* est insecutus, *inscitiæ*, & nescio qualium non in exarandis scriptis suis sphalmatum cum postulans; unde & ipsi ὁμηρομάστιγος, quibusvis vero ipsum imitantibus Literatorum detractoribus *Zoili* nomen adhæsit. Ovidius:

Arnob. c. Gent. lib. 1. Isid. Pelusiot. lib. 4. Ep. 27. Ælian. Var. Histor. lib. 2. cap. 10. Ovid. de Remed. Amor. lib. 2.

> *Ingenium magni livor detrectat* Homeri,
> *Quisquis es ex illo*, Zoile, *nomen habes?*

Cruci tandem suffixus dicitur, vel potius præ *invidiâ* ipsi sibi gulam fregisse, quò *Martialis* hoc pertinet,

Martial. lib. 4. Epig. 76.

> Pendentem *volo* Zoilum *videre.*

Dicunt alii, ipsum de *Scironiis* saxis ab *Olympicorum* spectatoribus deturbatum esse, ὅτι ἐπέσκωπτεν ὅμηρον, *quod* Homerum *ludibrio habuisset.* Nec humanior in hunc ipsum Poëtam fuit Eratosthenes, dum *ine-*

Muret. Or. 3.

ineptæ loquacitatis magistrum eum indigitavit. Et quid *Virgilio* non obvenit? Fuit, teste *Donato*, qui stylum ejus contumeliose exsibilavit :

Donat. in Virgil. Vit.

Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?
Dic mihi, Damœta, cujum pecus? anne Latinum?
Non, verum Ægonis nostri sic rure *loquuntur.*

M. Vipranius *novæ* κακοζηλίας *repertorem* eum dixit; Herennius *vitia* ejus contraxit; Petilius Faustinus *plagium* & *furta* ei exprobravit. Senecam etiam tanquam *arenam sine calce*, *ob corruptum & depravatum dicendi genus*, risit Quintilianus. *Baldum*, Jurisconsultum nulli secundum, *Bardum*, ipsum *Justinianum* Imperatorem *analphabetum* quidam nuncuparunt. Benevenutus, apud Vallam, Servium Grammaticum *bestialem* dixit, ut ipse Valla Poggium *bestialissimum* : Ille (inquit) *bestialis* Servius. *Profecto de te* Poggi : *qui negas illum unquam errasse : dictu*rus *hic* bestialissimus Poggius, *hoc est dementissimus*. Erasmus *impium*, *indoctum* & *obscœnum rabulam* eum vocat. Estque hic idem ille *Poggius Florentinus* sive *Brandolinus*, qui Concilii *Constantiensis* Secretarius fuit, & totus licet hæresibus, Idololatriæ, & superstitionibus *Papalibus* immersus, tam honorificè tamen de *Hieronymi Pragensis*, ob religionem veram *Constantiæ* olim contra datam fidem exusti, vitâ, moribus, & morte judicavit & pronunciavit, ut

Ang. Polit. Præfat. in Quintilian.

Vall. Invectiv. in Pogg. lib. 1.

Erasm. Ep. lib. 4. Ep. 7. & lib. 31. Epist. 42.

Pogg. Ep. ad Leonard. Aretin.

Mornæ. de Eucharist.

ut in ſtuporem egerit Orbem, ſuorumque cenſuram effugere non potuerit. Extat hâc de re memorabilis ejus Epiſtola ad *Leonardum Aretinum*, cui hic indignabundus ita reſcripſit: *Nudius tertius habuimus exemplar Literarum tuarum a* Barbaro *miſſum*, *de* Hieronymi *ſupplicio : quarum elegantiam valde probo. Tu illi tamen plus tribuere videris, quam ego vellem. Etſi judicium tuum ſæpe purgas, tamen neſcio quid majoris affectionis animi præ te fers. Ego cautius hiſce de rebus ſcribendum puto.* Sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ. Palæmon Vicentinus Grammaticus, eâ fuit arrogantiâ & amarulentiâ, ut *Marcum Varronem*, ingenii & memoriæ alias inter Romanos prodigium, *porcum* vocitare non erubuerit, *ſecum & natas & morituras Literas eſſe* jactitans. Omnium audaciſſimus frontiſque maxime expers fuit *Aſinius Gallus*, quem & *monſtrum prodigioſumque & vecordem hominem* ideo appellavit A. Gellius: Hic *Cæſaris Julii* Commentarios, tantopere in Rep. Literariâ celebres, tanquam *parum diligenter*, *nec integrâ veritate compoſitos* traduxit; In Salluſtio *verba obſoleta* carpſit; Livium ut *peregrinum nimis*, *longiuſque a Latio verſatum*, exagitavit; imò ne ipſi quidem *Ciceroni*, genuinæ Latinitatis parenti, pepercit, cui *ſtylum exanguem* objecit. Ne Calvum & Brutum addam, qui hunc ipſum *Aſianum*, *fractum* & *redundantem* dixerunt. Et quid etiam noſtro hoc ſeculo vulgatius eſt, quam ipſiſſima hæc *invidioſæ* maledicentiæ ſpecies. Quid *bono Eraſmo* non accidit ab Antagoniſtâ ſuo

lib. 1. pag. m. 145. 145.

Aretin. Epiſtol. ad Pogg.

Sueton. Catalog. Illuſtr. Grammatic.

Gell. lib. 17. cap. 1.

Sueton. in Julio. cap. 56.

Eraſm. Epiſt. lib. 4. Ep. 7.

Turneb. Adverſ. lib. 28. cap. 22.

Eraſm. Apolog. adv. Stunic. p.

suo *Stunicâ?* In me *tam parcus & malignus est* (inquit) *ut nudo, quod ajunt, etiam vestimenta detrahat, nihil non adimens infelici* Batavo, *ingenium, memoriam, curam, judicium, eruditionem, lectionem & intellectum sacrorum voluminum, peritiam linguarum omnium, elegantiam, denique Grammatices etiam* Latinæ *scientiam.* Stomachose etiam abhinc quinquaginta præter propter annos *Cornelius Jansenius*, Episcopus Iprensis, *Voetio* nostro objecit, quod *omnibus viribus* eloquentiam *affectans tantâ imbecillitate molitus id sit, ut necesse habuerit novo quoque passu respirandi causâ subsistere: Quod* Grammaticus *fuerit e pulvere* inferiorum *classium nuper emersus . . . quod toties* Latina *vocabula obscurissima, ex adytis Latinitatis hausta, Theologicæ disputationi, ubi claritas maxime necessaria est, obtorto collo intrusit, nimirum ut Lector minus peritus abstrusæ Latinitatis, succinctus* Lexico *&* Calepino, *apud se admirabundus cogitet, quantus Vir sit* Voetius, *qui per singulas pene paginas, sine tali subsidio, intelligi nequiret.* Invectus etiam nuper est in *Hoornbekium* & *Essenium*, utrumque eruditissimum virum, homo quidam obscurus, sectæ *Remonstranticæ* promachus, dum illum *scriptorem ineptum, quem pueri in triviali castigent*, hunc *vix fari potentem* dixit. Nec minus in Illustrem *Casaubonum* iniquus fuit apostata *Scioppius*, de quo sic in Epistolâ quadam ad *Heinsium* queritur: *In his est ὁ κακοδαίμων Schoppius, quem accepi ab Excellente Viro* D. Lingelshemio, *furiose in me debacchari,*

Iansen. Spong. adv. Voet. Ep. Dedicat. & cap. 1.

Epist. Erudi-tor. Viror. pag. m. 575.

pe-

pedibus manibusque nitentem demonstrare, *me* Latine loqui *nescire*, *neque in istis Literis quicquam intelligere*. Ipsissimum socienum suum, propriæ Religionis consortem, *Claudium Frassenium* Minoritam, haud dissimili insectatus est modo *Richardus Simon*, famosus *Historiæ Criticæ* autor: cujus genium sic nuperrime, non ex odio (contrarium enim evincunt varia, quibus eum cohonestat, elogia) sed cum συμπαθέια descripsit eruditissimus Vir Jacobus Basnagius: *Doleo Virum procul dubio doctissimum ultra moderationis & decori metas abripi se tam leviter pati, ita ut* omnes *adversus illum in arenam descendentes* conviitiis *potius quam pondere* rationum, *obruantur, & unius veritatis causa suscepta disquisitio in* probra *vergat*: *Miror* (inquit Simon) *nuperum scriptorem ex ordine Seraphicorum, zelo plus quam Seraphico accensum, sententiam hanc in* Disquisitionibus Biblicis *tanquam impiam damnasse, illiusque autoribus dira imprecatum. Verum, ut audio, Seraphicus ille Doctor, cum nihil sciat* Hebraice atque Græcè, *audacissimæ tamen est inscitiæ, & ex eorum sectâ, qui quæcunque ignorant blasphemant*: eandem inflante tibiam fidissimo ejusdem *Simonii* Hyperaspiste (si ipse *Simonius* non sit, sed larvatus) cujus hæc in *Judicio de Responsionibus* Excellentissimi *Vossii* verba sunt: *Miror profecto belli* Critici *audaciam, qui tamen non aliam habet Librorum* Hebraicorum *cognitionem, quam illam, quam habere solent Bibliopolæ*. Mitto *Henricum Stephanum*, qui peculiari Tractatu ipsius *Lipsii* Latinitatem

Casaubon. Ep. 113.

Basnag. Div. Chrysost. Epist. p. 152.

R. Simon. Castigat. ad Is. Voss. Object. pag. 42. 43.

Hieronym. Camus. Iudic. de Res. ponf. Voss. pag. 21. 6.

se

Montacut. in Anti-Diatrib. severe castigavit, ut hic iterum *Sigonii*, aliique aliorum stylum & scribendi rationem, *Montacutius*, *Rosweidus*, *Sanctius*, *Scioppius*, *Vossius*, &c. Sed vero quam juncea spicula hæc sint, haud generosis certe, sed desperatis, & causæ suæ diffidentibus, parumque a ratione, a candore forte adhuc minus instructis Scriptoribus usurpata tantum & digna, quis est qui non videat! Cum jure merito veritati justitiæque litare parum censendi sint, qui se non nisi pravis animi affectibus, & maledicendi in *scribendo* furore agi, omni posito pudore testatum faciunt. Quâ de causâ neque incredibile mihi est, quin sedatius forte *styli* hi, quo quis pro modulo suo utitur, exagitatores procederent, si modo, quantum intersit inter *Orationes* publicè coram populo habendas, quin & prælo forte committendas, & istiusmodi *Commentarios* Librosque, qui inculcandis & excolendis hisce vel illis disciplinis artibusque destinati sunt, ritè considerarent. In *illis* utique, eo quod ad demulcendos & oblectandos animos, semper saltem ad ornatum compoui solitæ sint, sermonis *Latini* puritas & *Ciceronianus* nitor, haberi si possit, haud bene negligitur: at *horum* alia quadantenus ratio est; quos utcunque non parum commendare etiam possit exquisita & polita *Latinitas*, haud ita tamen necessaria in iis est, ac in mox memoratis argumentis; dum fine scopoque, qui *illic* ornare & persuadere, *hic* docere tantum est, non conveniunt. Expeditque tum, *Senecæ* exemplo, non af-

Rosweid. ibid.

Ant. Matth. Orat. 1. pag. 20.

affectari sermonis apparatum, sed eum adhiberi *stylum, qui ultro ad manum est*, ideamque & venam ingenii scribentis optime repræsentat; *Qualis* (inquit *Lucilio*, conquerenti, quod *minus accurate* scriberet) *sermo meus esset, si una sederemus aut ambularemus*; illaboratus *&* facilis, *tales esse epistolas meas volo, quæ nihil habeant* accersitum *& fictum*. Leporem *nativum* vocat *Nepos*, Pomponioque Attico tribuit, *non adscitum*. Tantum sollicite curet *Scriptor*, ut mens sua Tractationis, quem tenet, modo abunde elucescat: cui utique claritati, ut pluribus supra assertum est, curatius, quam verborum venustati & elegantiæ videtur insistendum. *Neque* enim *prodest* (Augustini verba sunt) *locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis vel legentis, cum loquendi omnino nulla sit necessitas, si quod loquimur non* intelligant, *propter quos loquimur, ut intelligant*. M. Tullius (inquit Erasmus) *non requirit eloquentiam a* Philosopho, *& quisquam eam requirat a parœmiographo?* iisque, quos in *Adagiorum* suorum Opere *eloquentiam* forte desideraturos esse præsagiebat, sic occurrit: *Hos etiam futuros arbitror, ut* eloquentiam *exigant, primum ab homine* Hollando, *id est, plus quam Bœoto*; *sed extra jocum: in Opere, quod totum ac proprie sit ad* docendum *accommodatum, & ad docendum res, non illas quidem indignas cognitu, sed ita minutas atque humiles, ut non modo non flagitent Orationis* ornamenta *copiamque, verum etiam repellant ac plane repudient*. Et adhuc alibi: *Neque M. Tullii illa myrothecia conveniunt iis*, quæ

Senec. Epist. 75.

Cornel. Nep. in Pompon. pag. 369.

Augustin. de Doctrin. Christian. c. 10.

Erasm. Ad. Chiliad. III. Cent. 1. adag. 1.

Epistol. lib. 25. Ep. 30.

L. Valla Invectiv. in Poggium lib. 2.

Erasm. Epist. libr. 27. Ep. 38.

quæ vel ad docendum *parata sunt, vel* religionis *negotium tractant.* Estque proinde non vulgare quid, sed singulare *Digestorum* in Jure Civili privilegium, quod, utcunque ad *docendum* & erudiendum accommodatissima sint, eo tamen politæ *Latinitatis* splendore eniteant, qui ipsis ab aliquibus, imprimis a *Laurentio Valla*, licet rigidissimo alias ne dicam mordacissimo, si quisquam, verborum censore, tribuitur. Verba ejus digna sunt, quæ huc transcribantur: *Relegi* (infit) *proxime* L. Digestorum *Libros, ex plerisque JConsultorum Voluminibus excerptos: & relegi tum libenter, tum vero quadam etiam admiratione, quod nescias, utrum diligentia, an gravitas; prudentia an æquitas; scientiarum an* orationis *dignitas præstet, & majori laude digna esse videatur. JConsultis* his, *qui inter manus, versantur, nihil est, meâ sententiâ, quod addi adimive posse videatur; non tam* Eloquentiæ (*quam quidem materia illa non magnopere patitur*) *quam* Latinitatis *atque* elegantiæ; *sine quâ cœca omnis doctrina est, & illiberalis, præsertim in Jure Civili.* Adhæc *Latina* lingua communis *Romanorum* olim fuit, quâ & pueri & mulierculæ utebantur, ut *Læliæ* mulieris exemplo probat *Cicero.* Utcunque ergo qui *vulgari* tantum tum loquebantur, modo *Literarum periti* non dicerentur, quod verborum concinnumque sermonis *Latini* delectum non haberent, dicebantur tamen *Latine loqui*, quia hic patrius & vernaculus eorum sermo erat, non nisi minori nitoris & elegantiæ gradu ab eo di-

L. Vall. Elegant. lib. 3. Præfat.

Plutarch. in Quæst. Platonic.

Cicer. de Orator. libr. 3. & in Brut. pag. 441.

distinctus, quem per excellentiam *Latinam* vel *Romanam* appellabant. Prout & huc forte facit, quod *Plautus*, in comparatione ad Græcæ linguæ venustatem & *Latinè* loqui per *barbarè* loqui non semel expresserit: sic habet in *Asinariæ* Prologo: Plaut. Asinar. in Prolog. & in Trinumm.

Dicam, huic nomen Græce est onagos Fabulæ.
Demophilus scripsit; Marcus vertit barbare.

id est, *Latine*, inquit *Dousa*, ad *Festum* provocans. Quod utique de *accuratâ Latinitate* non videtur intelligendum, cum, qui eâ utebantur, *barbare* loqui nunquam dicerentur. E contra eximebantur ab hoc nomine *Latini*, quod mitiorem magisque cultam linguam haberent. *Barbari* vero, teste *Strabone*, dicebantur, qui difficulter, aspere atque duriter (Nizolius habet *inquinate*) loquebantur, quasi duriloqui & *crassilingues*, ut qui impedite loquuntur, *blæsi* & *balbi* dici nobis solent. Adde quod, juxta probatos Autores, *Latine loqui* & scribere non illi tantum dicendi sint, qui *Tulliano* & *Liviano*, uti dictum est, more & stylo examussim loquuntur & scribunt, sed illi quoque, qui *ingenuè*, juxta verum & pretium, non involute sed *evolute*, id est, ut apud *Martialem* est, *Romanâ simplicitate* loquuntur & scribunt: Dous. in loc. Plaut. Wulferr. de Vit. linguar. §. 4. Strab. Geograph. lib. 14. Nizol. Thesaur. p. 147. Voss. Partit. Orat. lib. 4. cap. 2.

Absolvis lepidos nimirum, Auguste, libellos,
Qui scis Romanâ simplicitate *loqui.* Martial. lib. 11. Epig. 2.

 Ipse

Cicer. in Verr. & Philipp. 2. & 1. de Orator.

Ipse id innuit *Cicero*: *Scitote* (inquit) *Latine me loqui, non accusatorie*, id est, plane, candide &c. Et alibi: *Marcus Antonius* gladiator *appellari solet, sed ut appellant illi, qui plane & Latine loquuntur*; hoc est scapham scapham vocant. Scilicet *bene* (ait Turnebus) *Latini de Latinis existimabant, eos simplices & ingenuos esse*. Neque est tamen, quod quæ hanc in rem hactenus disserui, ita quis capiat, quasi verborum *nitorem*, modumque scribendi *emendatissimum* ac verè *Romanum* ullatenus aspernarer vel flocci facerem, absit; ex animo e contra eum veneror & colo, *barbarieique* hostis sum infestissimus; utcunque ipse eam forte ubivis ex voto evitare non potuerim, Musarum utpote alumnus (quod haud invitus agnosco) in postremis tantum subselliis collocatus. Neque ullo modo arridet quod de *Caligulâ* habet Tranquillus, eum usque adeo. *lene quodcunque comtiusque* scribendi *genus contempsisse, ut* Seneccam, *tum maxime placentem, commissiones meras componere & arenam esse sine calce dixerit.* Cum plena certe nauseæ & stomachi eruditio illa sit, quæ orationis jejunitate est comminuta, & pedore verborum contaminata. Tanto duntaxat *Romanæ* & *Ciceronianæ* elegantiæ amore fascinatum quem esse nolim, ut nullum laude dignum Scriptorem esse judicet, nisi qui quam accuratissime eam in Scriptis suis assecutus sit; vel quoscunque illos γνησίως *Latine* scribentium contubernio exturbandos esse arbitretur (quod a quibusdam fieri supra observavimus) qui æque eam feliciter ubicun-

Turneb. Advers. lib. 24. cap. 5:

Sueton. in Caligul. cap. 53.

cunque observare non potuerunt; vel forsan, dum rerum, quas tractabant, momento quam politiori stylo intentiores essent, observare non usque adeo laborarunt. *Hæc, mi Francisce* (sic iterum Erasmus) *non eò spectant, ut alius sit magis proponendus* Eloquentiæ *candidatis, quam* Cicero; *sed ut istos rideam simios, quibus nihil pulchrum, nisi quod* Ciceronem *refert: quum nulla unquam fuerit forma tam felix, in quâ nihil desideres.* Erasm. Epp. lib. 20, Ep. 15.

IV. Utcunque vero tanquam *invidiosi* pectoris indicium condemnandum plane sit, scommatibus & dicteriis in aliorum conatus incurrere, ne tamen absolute nefas esse existimes, insanam quorundam inscitiam vel impudentiam verbis nonnunquam durioribus & salsis reprimere, vel, uti in Proverbiis est, *stulto juxta stultitiam suam respondere.* Vix enim possibile id non facere aliquando iis est, quibus non est χάλκεον ἦτορ; præsertim homines si sint, quibuscum res ipsis est, ventosi, sui pleni, typho & arrogantiâ sublevati, quinimo quoscunque alios, præ se suisque fastidioso semper supercilio despicientes, de qualibus supra egimus. *Ubi* quippe, ut recte Phædrus, Proverb. 26. 5.

vacuus animus, aurâ captus frivolâ,
Arripuit insolentem sibi fiduciam,
Facile ad derisum *stulta levitas ducitur.* Phædr. lib. 5. Fab. 7.

Quomodo etenim tales contundi & confundi melius possint, quam stylo εἰρωνικῷ & nonnihil piperato, fateor me hactenus non didicisse; cum indigni sane, qui *jocis* salibus-

busque ab aliis excipiantur, haberi non possint, qui ipsi stultâ & pomposâ sui ostentatione

Materiam cuivis præbent causamque jocandi.

Lucian. in Pseudolog. Provocant hi ultrò, unde probra sua audiant, uti *Eliensis* olim Tragœdos, referente *Luciano*, eundem in finem dicitur conduxisse. *Habet vim risus* (inquit Fabius) *nescio an imperiosissimam, & cui repugnari minime potest.* Quintilian. lib. 6. cap. 4. Quare ad persuadendum, convincendum, ciendosque affectus non alia tantum adminicula, sed & *risus*, ironiæ, sales, facetiæ &c. commendari a *Rhetoribus* solent. Haud saltem omnimode ab hujusmodi agendi scribendique ratione adhorruerunt (ne *Jobi*, *Eliæ*, imo ipsius *Dei* adducam exempla) ex antiquis Patribus *Irenæus*, nomine & re alias pacificus, *Augustinus*, *Cyprianus*, *Hieronymus*; Iob. 12. 2. 1 Reg. 18. 27. Genes. 3. 22. qui Scriptores licet essent gravissimi, maxime serii, nonnunquam etiam severi, si tamen cum pyrgopolinicibus quibusdam colluctandum sibi esse deprehenderent, *nasum* sibi non *defuisse* publice ostenderunt; id est, *irrisione* haud quaquam abstinuerunt. *Nasum* enim *habere* nihil aliud est, quam subdolè aliquem *ridere*. Nasum *aduncum* vocat Horatius:

Horat. Sat. lib. 1. Satyr. 6.

naso suspendit adunco.

Et *nasuti* dicti non tantum, qui sagaces sunt sed & ingeniose *ridere* aliquem norunt:

Na-

Nasutus sis usque licet, sit denique nasus: Martial. lib. 13. Ep. 2.

& qui *crebro* id faciunt, *naribus* dicuntur *indulgere*: Persius:

rides, & nimis uncus Pers. Satyr. 1.
Naribus indulges.

Μυκτηρίζειν vocant Græci, ἀπὸ τ̃ μυκτῆρος; id est, *naso*, irrisionis instrumento. *Huic nimirum personæ* (dicit de *Cypriano* Erasmus) *magis congruit dignitas, quam lepos, etiamsi locis aliquot declaret, sibi non defuisse nasum, sicubi res ita postulasset: velut ubi* salsè ridet *hæreticum quendam, qui negabat* Cyprianum *habendum esse pro* Episcopo. *Deinde cum refellit illos, qui non immersos sed aspersione aquæ baptizatos in periculosis morbis, non* Christianos, *sed* Clinicos *censebant appellandos. Nam hic præter perpetuam illam jucunditatem, sanguinis in morem per omne corpus sparsam,* jocis *ac* dicteriis *utitur*. Et quid *Hieronymus*? Hic, cum *maledicum detractorem*, imo *satyricum in prosâ scriptorem* ipsum dixisset *Ruffinus*, sic sese contra illum tuetur: *Hoc obsecro, ut si* mordacius *quippiam scripsero, non tam meæ putetis austeritatis esse, quam morbi; putridæ carnes ferro curantur & cauterio, venena serpentina pelluntur antidoto.* Uti & ipsâ hâc viâ *Jesuitarum* superbiæ mederi conatus pridem est personatus *Montaltius* in *Epistolis* suis *Provincialibus*, doctis sane & jucundis. Id vero licet illibenter ferrent *Jesuitæ*, & odiose ipsi obji-

Erasm. in Præfat. ad Oper. Cyprian.

Hieronym. Apolog. lib. 1.

objicerent, ſcribendi eam rationem neutiquam tamen excuſavit, nedum retractavit, e contra graviſſimis quibuſdam argumentis propugnavit: *Jubet* (inquit inter alia) *omnino charitas, nonnunquam aberrationes hominum* irrideri, *ut ab ipſis & rideantur & fugiantur. Inde præclara* Auguſtini *vox:* Hæc tu miſericorditer *irride*, ut eis ridenda & fugienda commendes. Addit in eruditiſſimis notis ſuis ad Montaltium *Wilhelmus Wendrockius: Præcipuus eorum* [Jeſuitarum] *morbus eſt* ſuperbia; *nihil autem* ſuperbiam *validius dejicit, quam* IRRISIO. Ubi & plura alia, huc facientia, adducit. Et quid *Hermias*, Philoſophus Chriſtianus? hic librum adverſus Gentiles evulgavit, quem expreſſâ hâc ſignavit inſcriptione: Ἑρμίου Φιλοσόφου Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων. *Hermiæ Philoſophi Gentilium Philoſophorum* IRRISIO. Proinde haud ſemper illicite, ut dixi, hoc modo proceditur, ſiquidem non temere, ſed rei momento urgente id fiat, ſcandali periculum, animi exacerbatio, vindictæ prurigo abſint, & leniora, ad convincendum & emendandum adverſarium, media qualiacunque præceſſerint, tentata ſaltem ſint. Hiſce, inquam, ſub *cautelis*, non *oleum* tantum promere bonum *ſcriptorem* oportet, ſed aliquando etiam *ſalem*: τὸ ἅλας ἐκ τοῦ τέλματος ὠνεῖσθαι, ut loquitur *Ariſtoteles*. Id eſt, ut fructuosè quis ſcribat, obloquenteſque pro modulo corrigat, iiſdem haud ſemper adminiculis inſiſtendum eſt, ſed, pro re natâ, ut molliora adhibenda ita & aſperiora: quod eſt, πάντα λίθον κινεῖν; malo nodo

Montalt. litt. Provinc. Ep. 11. pag. m. 287. 295.

Wendrock. in Montalt. pag. 301.

Bibliothec. PP. Tom. 5. pag. m. 190.

Ariſtotel. Rhetoric. lib. 2.

nodo malus aliquando adhibendus est cuneus.

V. Quum vero vix tuta satis *aperta* hæc sugillandi & calumniandi ratio videri nonnunquam possit, volupe nonnullis est, cautius, uti putant, rem hanc agere, id est, cœcis potius viis, sive *Libellis* carminibusque *famosis*, vel a se ipsis vel ab aliis pro se conscriptis, quam *palam* bonorum Scriptorum, vel aliorum, nomen existimationemque conspurcare, idque nullo quidem eorum, quos feriunt, merito, nec ullâ vel privatâ vel publicâ necessitate id requirente; impune se facere hoc putantes, modo in tenebris & *personati* id faciunt, latentium viperarum instar, quæ in occulto coquere venena sua solent. *Mala carmina condere* id dicunt Jurisconsulti; quorum *duplex* apud ipsos est genus: Unum *incantatorium*, quo Magicis suis excantationibus vel sibi ipsis damna inferunt homines, vel aliis, bestiis etiam & segetibus, de quo Ovidius: Rittershus. Comment. in Legg. XII. Tabul. cap. 13.

Carmine *læsa Ceres steriles vanescit in herbas*, Ovid. lib. 3. Eleg. 6.
Deficiunt læsi Carmine *fontis aquæ.*
Illicibus glandes, cantataque vitibus uva
Decidit, & nullo poma movente fluunt.

Alterum est *diffamatorium*, quo scripta quædam in aliorum *contumeliam* componuntur, & vel in vulgus sparguntur, vel clam iis, quos feriunt, subministrantur, quo hic respicimus. *Paulus*, Jc. *psalteria* quoque dicit: *Psalterium* (sic loquitur) Paul. Sent. lib. 5. cap. 4.

quod vulgo dicitur Canticum *in alterius* infamiam *compositum*. ᾠδὰς vocant Græci: *Suidas* φάμωσσα vel φάμωσα habet, sed parum Græce. Referebatur huc antehac, quin etiamnum referenda est, effigies illa marmorea *Romæ*, de quâ multi multa hactenus, sed non usque adeo consona annotarunt. *Pasquillus* (*Pasquino* dicunt Itali) nuncupatur. Simulachrum quidam esse putant unius ex *Alexandri M.* ducibus, quem idem gessisse nomen volunt; alii pro *Martis* vel celebris cujusdam *Gladiatoris* statuâ habent; tametsi enim mutila naribus, brachiis, tibiisque truncata appareat, gestum tamen corporis, quasi ferire volentis, ac subter se marmoreum aliud quoddam truncatum alterius simulachri fragmentum tenentis refert, quocum dimicasse videtur. Adhuc alii *sartoris* cujusdam *Romani* (Pasquilli dicti) imaginem inde faciunt, qui *Papam* & Papæ *senatum* mirâ libertate ob vitia sua solitus erat vellicare; cuique postea, ac quidem juxta ipsius tabernam, statuam hanc erectam, proprioque ipsius nomine insignitam fuisse contendunt, quod ob dicacitatem suam magister notissimus *Pasquillus* ibi olim habitasset. Quicquid horum sit, in liquido saltem est, *statuæ* illius hunc quondam fuisse, hodieque adhuc esse usum: ut, siquando homines quidam, vel e circumforaneorum genere, vel alii, sive a *Pontifice*, sive a *Cardinalibus*, sive a Regum & Principum *Oratoribus* futurum, dictum, vel factum quicquam suspicarentur, quod a vulgari opinione abire existimabant, mox *satyram* quandam, vel di-

Bocer. ad L. unic. de Famos. Libell. cap. 1. n. 2.

Besold. Thesaur. Pract. l. p. n. 3.

Torrent. in Sueton. August. cap. 55.

dicterium probrosum & injuriosum scripto de eo conciperent; idque *Statuæ* huic noctu affigerent, ut interdiu legi a quibusvis transeuntibus posset. Atque hoc cum, ut dixi, *noctu* semper fieret, sollicitâque adhibitâ curâ, ne scribentis nomen innotesceret, factum inde est, ut *famosi* quivis *Libelli*, præsertim qui subscripto nomine carent (sunt enim & alii, juxta Jureconsultos, qui expressum nomen habent) *pasquillorum* venire cœperint nomenclaturâ, omneque personarum librorumque calumniatores lucifugæ, qui occulte nocere & lædere, suumque pus in bonos *Scriptores*, vel aliorum mores, evomere non dubitant, ut inter atrocis imposturæ, & audacis impudentiæ parietes furtim elabantur, non nisi pro genuinis convitiosi *Pasquilli* pullis habiti sint, semperque habendi. Quiquidem quam invisi ipsis etiam *Gentibus* nunquam non fuerint, hinc manifestum est, quod haud levius quam *homicidii* crimen committere eos dixerint, &, *Erasmo* teste, mortis pœnam iis decreverint. Diserta legis XII. Tabularum verba sunt: SI QUIS OCCENTASIT MALUM CARMEN, SIVE CONDIDISIT QUOD INFAMIAM FAXIT, FLAGITIUMVE ALTERI, CAPITAL ESTO. Imo juxta Constitutionem Impp. *Valentiniani* & *Valentis* capitali sententiæ is etiam subjugandus dicebatur, qui ab alio inventum libellum famosum non abolevisset. *Hi etiam* (sic alicubi loquuntur) *qui famosam seriem scriptionis impudenti agnitâ lectione non* ilico *dis-*

Wesembec. in Paratit. ff. de injur. n. 5.

Harprecht. ad Institut. lib. 4. tit. 4. §. 1.

Rockenbauch. de Pasquill. §. 86. &c.

Gomes. 3. Resolut. fol. 6. n. 1.

Erasm. Ep. lib. 19. Ep. 45.

Ritterhus. loc. cit.

L. unic. C. de famos. Libell.

L. 10. Codic. Theodos. de famos. Libell.

cerpserint, vel flammis exusserint, vel lectorem cognitum prodiderint, ultorem suis cervicibus gladium *reformident*. Quam licet pœnam Jureconsulti quidam ad tales tantum *Libellos famosos* restrictam velint, quibus gravia & capitalia crimina alicui objiciuntur, in hoc tamen omnes consentiunt, quod nullos *famosorum Carminum* artifices impunitos dimittendos esse censeant. De *Augusto* autor est *Rhodiginus*, quod omnium de *famosis libellis cognitionem legis speciæ* majestatis *tractaverit*, *commotus* Cassii Severi *libidine*, *quâ viros*, *fœminasque illustres* procacibus *scriptis diffamaverat*. Additque alibi de *Labieno* (ob calumniandi licentiam *Rabieno* dicto) *quod* nova *in eum excogitata sit* pœna; *effectum enim esse per ejus inimicos*, *ut omnes ejus* libri *comburerentur*. Juxta jus commune *intestabiles* declarabantur. Horatius ad ξυλοκοπίαν sive *fustuarium supplicium* dicit damnatos:

Rittersh. de different. Jur. Civil. & Canon. l. 6. cap. 4.

Rhodigin. A A. LL. lib. 15. c. 25. & lib. 11. cap. 13.

Lips. in Sueton. Domitian. cap. 8. pag. m. 103.

L. 5. §. 10. si quis Librum. & §. seq. D. de injuriis.

Horat. Epigr. lib. 2. Epigr. 1. ad Aug.

quin etiam lex
Pœnaque lata malo quæ nollet carmine quenquam
Describi, vertêre modum formidine fustis.

Quam pœnam & ipsam *capitalem* fuisse, quidam censent; *ad mortem enim* (inquit Rittershusius) *fustibus cædebantur*, nempe juxta Judicis *intentionem*. De *Chosroâ*, Persarum Rege, habet *Zonaras*: Ῥοπάλοις ἐκέλευσε κατὰ τῶν λαγόνων τυπτόμενον τὸν πατέρα ἀποθανεῖν. *Patrem ad* mortem *usque per ilia* fustibus *cædi jusserat*. Nonnullorum tamen meminit *Rhodiginus*, qui utut postmodum pro-

Zonar. Tom. 3.

Rhodigin lib. 3. p. m. 561.

proſcripti, nec a neceſſariorum ullo domi excipiendi, ipſam tamen *mortem evaſerunt*. Alii levius *ſupplicium* hoc faciunt. Imo tam dubia & incerta tota ejus ratio eſt, ut ne deſint quidem, qui nullam prorſus *fuſtis* pœnam apud *Romanos* locum habuiſſe volunt; ſed ſic poëticè locutum tantum eſſe *Horatium*, ut innueret eos, quos deſignat, non ex virtutis amore, vel peccati odio, ſed ob pœnæ metum *famoſorum carminum* ſcriptione abſtinuiſſe; ſimilitudine mutuo ſumptâ a *canibus*, qui, ne quem lædant, *fuſtibus* abſterreri ſolent. Ita *Pithœus*. Quibus verbis ſiquidem ad pœnas, *mali carminis* conditoribus decretas, tantum reſpiciat, easque inter *fuſtuarium* numerari nolit, utique ſenſu ſuo, me judice licet falſo, gaudere poteſt: ſed ſi Populum R. ſupplicii hoc genere plane diſtitutum fuiſſe velit, ut verba videntur innuere (*fuſtis pœna, cujus Horatius meminiſſe videtur, nulla, ut opinor, fuit*) mirari ſubit, quo infortunio Vir Doctus in errorem illum delapſus ſit; cum vix quicquam in JCtorum. ſcholâ vulgatius ſit, quam *pœnæ* hujus mentio, ut apud *Briſſonium* & *Calvinum* videre eſt. Diſtinguunt etiam Juris-periti inter fuſtuarium *paganicum* & *militare*; paganicum ſtatuentes, quod *non-militi* infligebatur bacillis ſeu virgis faſcium, quos Magiſtratui præferebant lictores; militare, quod *militi* infligebatur, non virgis, non bacillis, ſed vitibus. At quorſum diſtinctio hæc *ſupplicii*, ſi ipſum *ſupplicium* in rerum naturâ nunquam fuerit?

Pithœ. Notæ in Moſaicar. & Romanar. LL. Collation. ad tit. 2.

Briſſon. de Verb. Signific. pag. 246.

Calvin. Lexic. Juridic. p. 394. 395.

L. 7. §. 1. ff. ad l. Aquil. &c.

Polyb. libr. 6.

VI. Quamobrem neque mirum cuiquam vi-

videatur, quod vix ullus cordatus Scriptor ſit, qui *larvatos* hujuscemodi ſycophantas, *infames* quippe, *inteſtabiles*, & Magiſtratuum *vindictæ* obnoxios, ullo reſponſo dignos judicet: quum nemini volupe eſſe poſſit, cum lemuribus & veſpertilionibus confligendo oleum & operam perdere; nec bene quisquam talem in modum adverſantium ulciſcatur malitiam, ut, dum recalcitrat, eos non tam emendet, quam ipſe, cum inſanis inſaniendo, malus quoque fiat. Qui morſum procacitatis morſu compenſat, non petulantiæ vulnus curat, ſed petulantiâ cumulat. Οὐ γὰρ ἔνεστι συκοφάντου δήγματος φάρμακον, *neque enim adverſus ſycophantæ morſum ullum eſt remedium*, ut dicit *Ariſtophanes*. Imovero *ajunt ſana ſentientes* (inquit *Arnobius*) *ſtultis contradicere, ſtultitiæ eſſe majoris*. Luſit in tales eorumque ſimiles olim Martialis,

Ariſtophan. in Pluto.

Arnob. lib. 1. pag. m. 11.

Martial. lib. 12. Ep. 61.

Qui carbone rudi, putrique cretâ
Scribit carmina, quæ legunt cacantes,

(uti Senecæ fuerunt *Tanuſii Annales*, & Catullo *Voluſi* cacata charta)

Frons hæc ſtigmate non meo notanda eſt.

q. d. ſervilis & maledica talis frons haud digna eſt, cui ego manſura carminis mei puncta unquam inuram, vel cui vel unum verbum reponam. Neque aliter de ipſo *Auguſto* Suetonius: *Etiam ſparſos* (inquit) *de ſe in Curiâ* famoſos Libellos *neque expavit, & magnâ curâ redarguit, ac ne requiſitis qui-*

Sueton. in Auguſt. cap. 55.

quidem auctoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos *aut* carmina *ad* infamiam *cujuspiam sub alieno nomine edant.* Idem fere *Tiberio* adscribitur ab eodem *Autore.* Ne addam, si *tenebrionibus* istiusmodi obnitaris, eos, veluti torrentem injectis obicibus, altius intumescere solere, cum neglecti citius conquiescant, vel ipsis maledicendo delassatis, vel defessis eorum lectoribus: Id. in Tiberio, cap. 28. Baud. Epp. Cent. 1, Ep. 5.

Bacchæ bacchanti si velis adversarier,
Ex insanâ insaniorem facies, feriet sæpius: Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2.

Vel, sicuti *nuncius* ille apud Senecam

Alit unda flammas, quoque prohibetur magis,
Magis ardet ignis. Senec. Med. Act. 5.

Præclare (inquit) in hanc rem Clar. Heidanus: *Certus sum non multum curandum esse, ut satisfiat* calumniæ, *quando satisfactum est* conscientiæ . . . *Cæteros ut malim, benevolos, ita si malevoli ipsi esse velint, irato suo relinquo genio, qui illos magis ulciscetur, quam ego possem, contumelias eorum ad animum revocando, aut responsione dignando. Sicut enim* malam *conscientiam non sanat laudantis encomium, ita* bonam *conscientiam non vulnerat vituperantis convitium. Invidia* equidem suæ ipsius pœna est; satisque dolorosam in seipsos, qui fræna ei laxant; exercent vindictam, si *invidere* tantum pergant; cum nullâ magis quam hâc viâ atrocissimi sibi ipsis tortores & car- Heidan. de Origin. Error. in Præfat.

carnifices sint. Venusinus Vates,

Horat. Ep. 1. ad Lol. 2.

Invidiâ *Siculi non invenêre Tyranni*
Majus *tormentum*.

& Martialis:

Martial. lib. 1. Ep. 4.

Omnibus invideas, *Livide*, nemo tibi.

CAP. V.

De vario Librorum *Fato.*

SUMMARIUM.

I. *Remedia adversus* μισοβιβλίας *tempestivè adhibenda. Primarium* βιβλιοφίλων *circa* Libros *officium. Pro* vario *hominum genio* varie *semper* Libri *excepti.* II. Rigidissimi *Librorum* censores *ut plurimum qui?* Hieronymi & Talmudicorum *de hoc effata.* Apulejus & Martialis *laudati.* III. *Ob iniquas* μισοβίβλων *censuras Scriptores ab inserviendo* Libris *suis publico non deterrendi.* Diaboli, *ut hoc fiat*, μεθοδεία & *astus.*

Multi

Multi etiam Librorum lectores judicesque benevoli. *Scriptores* antehac *contemti* postea sæpe *æstimati.* IV. *Sufficere* Scriptoribus debet, *si non æstimentur ab* omnibus, *quod æstimentur ab* optimis. V. *Omnes Libri* imperfecti. Juvenalis, Hieronymus, Martialis, Quintilianus *ad partes vocati. Non minus sæpe utilis inimicus* reprehensor, *quam amicus* applausor. VI. *Contemptores* Librorum *contemnendi.*. Evenus Parius, Saubertus, Martialis, Spanhemius *laudati.* VII. Aloysii Novarini *de* Librorum *suorum editione discursus pius & humilis.* PARALIPOMENA *quædam.*

I. ATque hæ quidem hactenus præcipuæ μισοβιβλίας *causæ* sunt, quibus plures alias impræsentiarum non addo, quia ad figendas anchoras festino. Hisce ergo modo justa tempestive adhibeantur remedia, nullus dubi-

bito, quin *scripta* Literatorum omnia, in timore Domini exarata, suos nunquam pudefactura sint autores aut Lectores, e contra profutura sint multis, nemini obfutura; hoc uno tantum a quorumvis legentium partibus accedente, quod rite ea & *benevolenter* excipiant, animoque discendi proficiendique cupido diligenter volvant revolvantque. Fore hoc dico, si remedia *tempestive* adhibeantur,

Ne mala radices altius arbor agat.

Malum enim in herbâ prudentius supprimitur, quam ubi ad maturitatem semina pervenerunt; & facilius succedit Medici opera, ubi per longas moras morbus nondum invaluit. Quodsi vero contingat, ut, quantâcunque etiam ἀκριβείᾳ & curâ concinnata scripta sint, cunctis tamen singulisque non arrideant (prout nunquam non sunt, qui omnia in pejus rapiunt, aliorumque conatus non possunt non cavillari, licet vel in ipsâ nive atramentum quærerent, Veneremque ipsam culpare si nequeant, ejus tamen sandalium reprehenderent) nihil id miretur *Scriptor* cordatus, quoniam verissimum est, quod dixit olim *Plato*, Librum qualemcunque inter homines prodeuntem, in *novum veluti Orbem* deferri, variisque a variis tractari & excipi solere modis, præcipue contraria studia si ardeant; illis benigne ac officiosè, hisce adversâ plane ratione contra novum hospitem se habentibus. Adeo peculiari quique suo sunt genio, sine ingenio, imo captu potius, quam ingenio, aliorum omnia metientes:

Pro

Pro captu *Lectoris. habent sua fata Libelli.*
Et quod scire *grave est,* carpere *cuique leve est.*

Quinimo oppido difficile est Scriptoribus vel *paucorum* respondere expectationi, nedum *omnium.* Quâ etiam de causâ conditio eorum, qui *Libros* pariunt, non uno respectu miserior habenda est, quam earum, quæ *liberos* gignunt. Quodsi enim mulier, quæ parturit, fœtum edat mutilum, imo ex parte monstrosum, haud puerperæ vulgus id imputat, sed vel astris, vel corporis vitio, vel casui, nonnunquam etiam Deo: at siquid in ingenii fœtibus vitii se prodit, nulla pene superest venia, soli genitori, id est, *Scriptori* id imputatur, is ideo in capitis veluti periculum vocatur. Ut & qui corpore puellam gignunt, uni tantum sponso eam gignunt, quæ si nacta sit, cui placeat, nequicquam refert, quam placeat vel non placeat aliis: *Scriptores* vero populo gignunt, hoc est, multorum capitum belluæ, cujus oculis cum diversa placeant, ne fieri quidem, ut dixi, potest, ut per omnia placeant, etiamsi, quæ naturâ suâ formosissima sunt, genuerint; tam moroso serviendum ipsis est proco.

Erasm. in Epist. Dedic. Method. Theolog. præfix.

Pindar. Pyth. 10.

Velle suum cuique est, nec voto *vivitur* uno: Pers. Satyr. 5.

sive, uti Homerus,

Ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις. Homer. Odyss. ξ. vers. 228.

Eurip. Hyppol.

Namque aliis aliæ res arridentque, placentque.

Et quem fugit hoc Horatii?

Horat. Epp. lib. 2. Ep. 2.

Tres mihi convivæ prope dissentire *videntur,*
Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter.

Cicer. Tusculan. lib. 5. §. 63.

Quod petis id sane est invisum acidumque duobus.

Eandem scriptionem aliqui excultam nimis & ad vitium pene elegantem dicent, alii rudem nimis putabunt & impolitam. Proditurus enim adhuc coquus ille est, qui ad cujusvis *Apitii* palatum edulia sua præparet. Neque id mirum,

Terent. Adelph. Act. 3. scen. 4.

Theogn. vers 13.

ὐδὲ γὰρ ὁ Ζεὺς
Οὔθ' ὕων πάντεσσ' ἁνδάνει, οὔτ' ἀνέχων.

ipse enim Jupiter
Neque pluens omnibus placet, *neque sustinens.*

II. Estque hoc ipsum eo magis liberalibus ingeniis grave, quod tales plerumque homines rigidissimos suorum experiantur censores & Aristarchos, *qui* (verba sunt Hieronymi) *judicare tantum de aliis, & ipsi nihil agere noverant, interdum contra se, conscientiâ repugnante, publice lacerantes, quod occulte legunt. Quique,* ut Idem alibi,

Hieronym. ad Rustic.

Id. ad Domn. Oper. tom. 2.

per

per angulos garriunt, de mundo sententiam ferunt. Hic bene dixit [scripsit] *ille male, ille Scripturas novit, ille delirat: ille loquax, ille infantissimus. Contra quemvis passim in triviis strepentes, & scurrarum & parasitorum instar maledicta congerentes?* Quibus ex asse hæc Clarissimi *Burmanni* respondent: *Sunt, qui nihil aliud solent, quam minuta aliorum errata ventilare, & quicquid* ignorant, *hoc errorem vocare: inter quos illi, qui* non scribunt, *quia nec forsan possunt, longe acriores &* severiores *se* aliorum *O-perum* censores *solent ostendere, quam qui Scriptorum suorum publicatione eidem examini se subjiciunt, quod in alios sibi sumpserint.* Animosè de talibus Marquardus Freherus: *Quodsi quis nimis velit esse morosus* μομητὴς, *calamum* ipse *in manum sumat, ac scopulum veritatis (cujus se tam præclarum* μιμητὴν *videri cupit) perpetuo scil. figat. Næ ille, ubi sæpe omnes nervos contenderit, nec tamen forsan rem (quod ajunt) acu, imo ne ligone quidem, tetigerit, faciliorem (nisi ne fallit animus) se aliis deinceps præbebit & moderatiorem.* Istiusmodi, inquam, homines sunt, qui cum perveniendi ad aliquam præeminentiam occasiones præreptas sibi vident, intelliguntque nullo eruditionis splendore crescere se posse, a regiâ viâ ad calumniarum & *obtrectationum*, quas in bonos *Scriptores* conjiciunt, diverticula conversi, in sublime subvehi se putant, ut si non aliunde saltem e bonorum Autorum contemtu, utiliumque *lucubrationum* abjectione qualemcunque sibi gloriam cauponentur; malle se malesano hoc conatu & viâ im-

Burman. Synopf. Theolog. in Præloq. ad Lector.

Freher. de Numism. censf. ad Lect.

Hoornb. Socinianism. Confut. Part. III. in Dedicat.

piâ instar *Jovis* esse ostendentes, quam inter *minorum Gentium Deos* consistere. Atque ita verum tum fit: Talmudicorum hoc effatum, אדם יוצא לשוק יהי דומה לעיניו כמי, שנמסר לסרדיוט *Homo prodiens in forum est in oculis suis quasi lictori tradendus*. Quia (uti *Glossa* habet) hinc *reprehensiones* & *contentiones* qualiumcunque hominum, *Gentilium* & *Israelitarum*, *oboriri* in ipsum solent. Sive, ut laudatus mox Hieronymus, *in* publicum *aliquid* dare *perinde est, acsi manum in ardentem flammam immitteres, aut te ipsum dares obtrectantium linguis & spiculis*: vel (ut alius adhuc) *quasi ranarum innumero numero te objiceres*. Hoc *genus* (dicit Apulejus) *invenitur, qui meliores obtrectare malunt, quam imitari, & quorum similitudinem assequi dum desperant, eorum affectant simultatem, ut sic, qui* suo *nomine obscuri sunt, aliorum nomine luminibusque innotescant*: hoc quidem, uti dixi, in aliorum exagitandâ eruditione sæpenumero audaciores se præbentes, quanto a genuinâ eruditionis culmine longius absunt. De *Osio* Scholastico dicit Seneca: *Ipse ab Eloquentiâ* multum *aberat; natus ad contumelias omnium ingeniis inurendas. Nulli non impressit aliquid, quod effugere non posset*. Exerti *ac* seminudi *pectoris inverecundam jactantium* vocat *Cyprianus*. Quæ magna equidem horum hominum, utut *felices* se esse in conamine hoc putent, *miseria* & calamitas est, juxta hoc *Martialis* ad *Aulum*, qui

Plin. Epp. lib. 7.

Apulej. Florid. 1.

Senec. Controvers. lib. 5.

Cyprian. Orat. de Patient.

Martial. lib. 5. Epigr. 28.

Rubiginosis cuncta dentibus rodunt,

He-

Homines malignos *forte tu dixeris,*
Ego esse miseros *credo, queis placet nemo.*

Urebat pridem indoctiorum hæc, præ peritiorum, in judicio de *alienis* ferendo, confidentia *Stephanum Clericum*, cujus & ante miminimus: Cum quidam (sic de ipso ejus *Filius*) aliquando frequenti Senatu, de re, quam nullo modo capiebat, modulus ingenii, magno strepitu verba fecisset, sententiam dicens ordine suo *Clericus* more proavorum nostrorum, qui scapham scapham vocabant; *Miror*, inquit) *eos, quos in hoc negotio constat* doctiores *non esse* scipione *meo* (scipionem manu gerebat) iis hic *acriores* esse, qui rem accuratissime expenderunt. *Vappas* istiusmodi homines vocat *Vives*, metaphorâ a vino acescente desumptâ, quod odorem & saporem suum amisit, uti sunt fere viles, diobolares & indocti viri. *Nam iste* (inquit) *qui jam impugnat*, vappa *est*, *pugione pugnat plumbeo*, *&* altius *tamen* clamat, *quam cæteri. Observa, videbis eum a pugnâ* raucum *discedere: hoc est ei perpetuum; & quantumcunque repulsa sunt ejus tela, urget nihilo secius pertinaciter quidem, sed inefficaciter.*

David. Cleric. in Præfat. ad Quæstion. Sacr.

Lud. Viv. Exercitat. Lingu. Latin. pag. 139.

III. Atquid? anne jam propter iniquas hujuscemodi censuras, & dura *Librorum* quorundam fata, ab inserviendo lucubrationibus suis publico, deterrendi & dimovendi boni *Scriptores* sunt, uti *Pamphilo* Martyri accidit, qui hâc de causâ induci nunquam potuit, ut stylo quicquam vulgaret? Absit; ex adverso ad animum potius

tius hoc Poëtæ revocandum est:

Tu ne cede malis, *sed contra* audentior
ito;

idque ob has quidem rationes luculentas sane & momentosas:(a) Quod astus & μεθοδεία infernalis Spiritus tantum sit, omni virium contentione in id incumbere, ut quorumcunque eorum zelum, qui in rem communem, imprimis *Theologicam*, conferre aliquid satagunt, plurimarum difficultatum, ab iis, qui id tentant, subeundarum, obtentu, horribili veluti μορμολυκείῳ & terriculamento haud sufflaminet duntaxat, sed omnimode etiam extinguat. Pathetice hanc in rem alicubi *Alstedius*, ipse Diaboli hoc artificium expertus: *Fons ille boni Deus* Literas bonas *earumque studia hominibus commendaverat, ut earum beneficio seipso meliores evaderent, & alios commilitones suos meliores facere possent. Sed* Diabolus, *ut mensuram* nominis *sui impleret* (vocaverat quippe ipsum antea vocabulo Syriaco אבלקכצא *Achel Karza*, id est, *obtrectationis promulgatorem*) *mel convertit in fel, deque candido fecit nigrum, quando* literas *divinitus concessas; ut homo homini inservire posset, commutavit in* lituras, *quibus gloria Dei & bona proximi fama obscuraretur. Qui* scribendo *in commune bonum aliquid profert, bene meretur de multis. At* Diabolus *excitat* obtrectatores *quibus hæc una cura carpere, lacerare, damnare*. Sed huic, inquam, malitię ne ad momentum quidem cedendum. (b) Neque omnes etiam, in quorum manus incidunt

Alsted Præcogn. Theolog. in Præfat.

Li-

Libri, Saturnini & inhumani *Timones*, zelotypi pusiones, fastidiose delicatuli, cujus ne *Maronis* quidem vel *Tullii* unquam placuerunt Musæ, uno verbo βιβλιομάστιγες tales sunt, quales mox descripsimus, a quibusque sibi jure quid metuant *Scriptores* ingenui. Non enim desunt quamplurimi plane aliter animati, id est, tales qui præposterâ hâc mordacique sugillandi libidine non laborant, sed affectu gratissimo bonos *Libros* excipiunt, laude prosequuntur *Autores*, nec non *Deo*, pro eximiâ iis Reipublicæ literariæ sæpe præstitâ operâ, maximas gratias agunt. (c) Quin & contingere aliquando potest, imo contingit nonnunquam, ut *Libri*, qui *jam* forte non usque adeo placent, post annorum aliquot decursum summopere multis arrideant. Ita *Melanchton*, sæpissime alias de seculo, quo vivebat, sycophantico & maledicentissimo conquerens, hâc tamen exspectatione semetipsum solabatur: *Si ullâ erit pia posteritas, illa* rectius *de meis* Scriptis *judicabit, quam hoc sycophanticum seculum*. Quod ipse etiam eventus comprobavit, ac etiamnum comprobat. Neque aliter de *Voetio*: tunc *suo*, Martinus Schoockius: *Triumphabis* (inquit) *aliquando de iis* (æmulis) *ipsi vero te laudabunt, & desiderabunt, cum præter memoriam & cineres, nihil amplius colere poterunt*. Ἄλλοτε, uti apud Poëtam est, ἀλλοῖος οὖρος, *aliâs alius ventus*. Spem hanc de Conatibus & moliminibus suis *syncretisticis* antehac etiam conceperat *Grotius*; sed ejus eum compotem factum esse, pauci sunt qui credunt. Ita alicubi canit:

Helling. loc. ante citat.

Schoock. in Præfat. ad Desperatiss. Caus. Papat.

Grot. Epigr. de Moderat.

——— *noſtro labor hic ſi diſplicet ævo,*
A gratâ *pretium* poſteritate *feret.*

IV. (d) Et quidſi forte Scriptor neque omnium minus faventium morſus plane effugere, nec cunctis ſingulisque placere ſe poſſe conſpiciat, non tamen ideo deſpondendus ei eſt animus, modo hâc ipſum gratiâ beare non dedignetur rerum omnium arbiter Deus, ut, ſi conatibus ſuis ſatisfacere non poſſit *omnibus*, ſatisfaciat tamen *optimis*; laudemque licet non e vulgi, e laudatiſſimorum tamen virorum ore profectam conſequatur.

Principibus placuiſſe viris non ultima laus eſt.

Hector apud Nævium:

Lætus ſum laudari me a te, pater, laudato *viro.*

Senec. Epiſt. 102.

Et Seneca *claritatem* a *gloriâ* diſtinguens, *Gloria multorum* (inquit) *judiciis conſtat*; *claritas bonorum.* Eadem Ciceroni mens fuit: *Ego cum a noſtro* Catone *laudabar, vel reprehendi me a* cæteris *facile patiebar.* Lucilius dixit:

Cicer. de Orat. perfect. §. 41.

Lucil. Sat. 14.

Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν

Paucis *ſe malle ac* ſapientibus *eſſe probatum.*

Eri-

Erigebat se hâc etiam consideratione olim *Martialis*, sic scribens in *Detractorem:*

En tibi permittis felices carpere nugas :
Quas & perpetui dignantur scrinia Sili ;
Et repetit toties facundus Regulus *ore ;*
Quique videt propius magni certamina Circi,
Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ :
Ipse etiam tanto dominus sub pondere rerum
Non dedignatur bis terve revolvere Cæsar.

Martial. lib. 6. Epigr. 64.

Apud *Flaccum* argutissima mulierum *Arbuscula*, cum explosa a multitudine in theatro esset, *satis esse* dixit, *equites sibi plaudere.* Et alicubi Drusius: *Mihi curæ fuit, ut placeam* bonis ; *& tui similibus* (affatur P. Villerium) *id si assecutus sum, quid alii sentiant non magnopere laboro ; probent an improbent, cicum, ut ille ait, non interduim.* Nec non alius Vir Doctus Epistol. ad Suffrid. Calignonum : *Ego unius tui judicio laudatus titivillitii non faciam quidquid gumiæ insaniant, vel bacchantes Dindumeni : Quippe malim unum* Catonem, *quam ter centum* Socratas.

Cunæ. Præfat. in lib. 3. de Rep. Hebræor.

Druf. Quæst. Hebr. lib. 1.

Linden-bruch. Epist. ad Calignon.

V. (e) Et quam profecto non omnium rerum hominumque in hoc mundo epidemica imperfectio est? quâ fit, ut, qualiacunque sint, quæ politissimus etiam *Scriptor* depromat, nunquam tamen tam limata & exasciata sint, quin facile iis adhærescat aliquid, quod, si in aurariâ trutinâ pendatur, ut non satis examussitatum arguere & arrodere *zoilus* quis possit; oblitus scilicet, quanto facilius sit, quæ aliorum sunt,

Plutarch. Oper. part. 2. pag. m. 4.

μωμεῖσθαι, quam rite μιμεῖσθαι: Tonat (clamabit) & fulgurat quidem *Pericles*, sed sine gravitate; Atticâ subtilitate friget nimis *Lysias*; suavitatem *Phalereo* tribuet, gravitatem adimet; *Isocratem* oratorem umbratilem, affectatis stricturæ numeris, orationisque periodis nativæ dictionis gratiam, perdentem, dicet; *Demosthenis* orationes qui *Ciceroni* alias eloquentiæ omnibus numeris veluti absolutum exemplum est, lucernam olere afferet, nimiumque eum affectibus & urbanitate destitutum fuisse obtendet, & quid non præterea! scilicet tam

Juvenal. Satyr. 10.

——— *facilis rigidi est censura cachinni.*

sive, uti Hieronymus, *nihil levius est, quam otiosum & dormitantem de* aliorum labore *& vigiliis disputare.* Haud vivimus in Republicâ *Platonicâ*, perfecti inter perfectos, acsi syncerum, citraque omnis mali admistionem purum, ab omnique terrenâ fæce divino veluti igne incoctum dari aliquid possit: absit Ἐν ῥοιᾷ ϗ καλῇ σαπρόν ἐστι κόκκον. *In malo* Punico *etiam probo, granum putre aliquod.* Supra hominem est, uti in

Laërt. lib. 6.

aliis rebus, ita & hoc in negotio, nunquam humani quid pati. *Facile* est, dicit Martialis,

Martial. lib. 7. Ep. 55.

Epigrammata belle
Scribere, sed Librum *scribere* difficile *est.*

Et *Idem* ad Avitum,

Sunt

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura, Id. lib. 1. Ep. 8.
Quæ legis hic, aliter non fit, Avite, *Liber.*

Ingenue Cicero: *Omnis cognitio multis est obstructa* difficultatibus, *eaque inest & in ipsis rebus* obscuritas, *& in judiciis nostris* infirmitas, *ut non sine causâ & doctissimi & antiquissimi invenire se posse, quod cuperent, diffisi sint.* Scaliger *deludi* nos fere putat, *ut a ciconiâ vulpes, vitreum vas,* inquit, *lambimus, pultem sæpe non attingimus.* Quapropter (addit Fabius) *ne statim legenti persuasum sit, omnia, quæ magni Autores dixerunt, utique esse* perfecta. *Nam & labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati; nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur: cum Ciceroni interdum dormitare* Demosthenes, *Horatio vero* Homerus *ipse videatur. Summi enim sunt*, homines *tamen.* (f) Adde tandem, *Plinium* non credidisse Librum suum placuisse amico, nisi cognoverit, ei quædam etiam in eo displicuisse. Adeoque vitio semper danda non est, quinimo vehementer quandoque optanda illa in studiis dissensio conflictatioque, quam mortalibus utilissimam esse dixit *Hesiodus*, modo ne in rabiem abeat, & citra convitia consistat. Haud gratior subinde esse potest, adeoque & debet, *amicus applausor*, quam *inimicus reprehensor*, dum ne plane ultra crepidam. Etenim si *vere* quis reprehendit, discedes doctior, sin *falso*, acueris

Cicer. Academ. lib. 4.

Scalig. de Subtil. Exerc. 307.

Quintilian. lib. 10. cap. 1.

Erasm. Ep. ad Christoph. Fischer.

ta-

tamen, exſtimulaberis, redderis attentior & cautior, magisque ad defenſionem veri animaberis & excitaberis.

VI. Hiſce ergo omnibus rite expenſis, quid reſtare aliud dici poteſt, quam ut boni quicunque *Scriptores* librorum ſuorum contemtores generoſe tantum contemnant, & veluti pro *Cyprii Bovis* merendâ habeant? Senec. Ep. 76. *Ad* honeſta *videnti* (inquit Seneca) *contemnendus eſt* contemptus *iſte*. Imitandus *Thraſo* apud Comicum:

Terent. Eunuch. Act. 3. ſcen. 1.

invidere omnes mihi
Mordere clanculum, ego non flocci *pendere.*

Quid enim eſt, quod teſtudo muſcam vel elephas culicem multum curet? uti revera, qui vere eruditi ſunt tanto intervallo ab iis diſtant, qui mendacem ejus ſpeciem ſolum referentes, neque nomen ejus, quod reapſe non ſunt, aſſequi valentes, exiſtimationi & conatibus aliorum calumniando inſidias ſtruunt. Neque aſſis faciendum eſt, *an* & *quid* inſimulator quis carpat, ſed quo *fundo* & *veritate* id faciat. Ad rem Clemens Alexandrinus: *Nulla Scriptura tam feliciter procedit, cui nullus omnino contradicat; at hæc tamen rationi conſentanea habenda eſt, cui nemo* jure *contradicit*. Et noſter Baudius:

Clem. Alex. Stromat. lib. 1.

Baud. Epp. cent. 1. Ep. 8.

Quid *quisque dicat ſive muſſitet in manu*
Non eſt; ſed illud, vera *dicat an ſecus.*

nec minus appoſitè *Evenus Parius*:

Πολλοῖς ἀντιλέγειν μὲν ἔθος περὶ παντὸς ὁμοίως

Ὀρ-

Ὀρθῶς δ' ἀντιλέγειν οὐκέτι τοῦτ' ἐν ἔθει. Sylburg. Poemat. Gnomic. p. 130. 131.
Καὶ πρὸς μὲν τούτους ἀρκεῖ, λόγος ὡς ὁ παλαιός·
Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἐστὶν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

Multis contradicere quidem in omnibus ex
æquo mos est,
Recte *vero contradicere, non id amplius*
in more est.
Et adversus illos sufficit, ut vetus verbum
est,
Tibi quidem hæc *videntur, mihi vero*
ista.

Laudandus hic inter multos venit Præstantissimus Scriptor *Johannes Saubertus*, qui sic ad *Syntagmatis* sui Lectorem: *Siquidem aliquando aberrasse tibi videbor, humanitati id tribues, in hoc facile proclivi. Zoilorum* fremitus, *qui fœtum meum in ipsâ herbâ petere non erubuerunt, jam dudum* exsibilavi. *Idem & tu, si reviviscant, facito. Quamdiu enim erit mundus, tam diu quoque erit Democritus, qui rideat. At vero sæpe quem* Mopsus *ridet, hunc* Diogenes *admiratur.* Adhuc Martialis: Saubert. de Sacrif. Roman. in Præfat.

Allatres licet usque nos & usque, Martial. lib. 5. Epigr. 6.
Et grunnitibus improbis lacessas,
Nos hâc a scabie tenemus ungues.

Dejiciat ergo *se tantum de navi* generosus Scriptor (ut cum *Cicerone* loquar) *& præsto erit, qui excipiat, vel Delphinus, ut Arionem Methymnæum, vel Pelopis illi equi Neptuni, qui per undas currus perhibentur rapuisse.* Sive, ut magis *Christiane* id efferam, Cicer. Tusc. Quæst. 2.

ram, quod *suum* est præstet *Scriptor*, sique recte quid fecerit, uni Deo id tribuat, *per ingenioli sui* (ut piè alicubi Chrysostomus) *oblationem Deo suo sacrificans*; legentiumque semper magis bonum quam quod proprium est quærat. *Officium quippe* (monitum est τῦ πάνυ Spanhemii) *præstare* Scriptoris *est, candorem* lectoris, *successum eventumque* Dei, *non hominis*. *Dumque recte agit* (ut piè Nilus, qui sub *Theodosio Juniore* Monachus fuit, *Abbas* vocatur in *Bibliothecâ* Patrum) *& in virtute proficit, laudem a* Deo *tantum requirat. Quod si alios doceat* (voce *vel* scripto) *& juvet, repositam apud* Deum *mercedem exspectet, & tanquam debitum opus persolvens, remunerationem ab eo speret in muneribus sempiternis.* Atque huc quidem attendere si velint quotquot muneribus suis *papyraceis* Rempublicam ditare volupe est, spondere ausim, optatos conatibus ipsorum fructus nunquam defuturos esse. Imovero ipsos, utcunque tumultuentur æmuli, ringanturque Orbis & orcus, vasto procellosoque mundi hujus oceano, superbiâ tumido, odio & livore amaro, contentione & ambitione semper agitato, scopulis pravarum opinionum, & male-doctorum male-coctorumque hominum fraudibus imposturisque infami, Cælesti aspirante favonio, auspicatissimè tandem esse emersuros. Ranæ etenim illæ, quibus terret aliquando impurus Spiritus, multum licet coaxent, vix tamen damni quid adferunt, auribus tantum molestiam quandam exhibentes, nullo negotio superandam. Latrent adversarii, fremant otiosi, rideant ma-

Lud. Vives de morib. Erudit. ex Chrysostomo.

Spanhem. Præfat. in Dub. part. III.

Nilus in Bibliothec. PP. pag. m. 877. tom. 3.

malevoli; vincet tamen tam *Scripti* quam *Scriptoris* tandem ingenuitas, instar palmæ, quæ quo magis depressa fuit, magis renititur; quoque insolentius proculcata, eo uberius crescit. Ipsum sæpe Solem obscurant caligines, sed dissipantur iterum; franguntur Proserpinæ radii aurei, sed renascuntur tandem, & illustriori, quam ante, splendore efflorescunt.

VII. Claudam quæ hactenus disserui *Aloysii Novarini* verbis, tam piis certe & demissis, ut dignissima sint, quæ profundissimis cujuscunque boni tum *Scriptoris* tum *Lectoris* præcordiis fixa hæreant. Patiar (*inquit*) Literarium Orbem scire, quid imbecillitas mea, Deo innixa, valuerit, & quid voluerit, ut omnes Divinum Numen mihi propitium reddant, ne ad pœnam mihi sit, *chartaceis* opibus operibusque divitem esse, illis vero carere, quæ ab animæ, superâ gratiâ gravidæ, fœcunditate sunt. Quid mihi proderit, si plura, quam ullus alius effuderim volumina, si librorum multitudinem bonorum operum sterilitate inficiam conficiamque, & tanquam cadavera animâ vacua & vidua, quodam torpore & otii sepulchro sepeliero? Det mihi Deus *Libros* in opus vertere, & illa scribere facienda, ut faciam, quæ possunt scribi. Multa huc usque Vir Doctissime (designat *Gabrielem Naudæum*) orbi obtuli, plura paro, quæ deinceps emittentur; sed quid certi spondeam incertus, an diem crastinum sim visurus? Ut vitam & vires Deus dederit, in Dei gloriam, le-

Novarin. Encyclopæd. Ep. part. 2.

„ gen-

„ gentiumque salutem & profectum, emit-
„ tam paulatim, quæ promisi. In libris,
„ quos edidi edamque deinceps, illud cave-
„ bo, ne laudis humanæ lethalis aura la-
„ bores meos inficiat. *S. Hieronymi* verba
„ licet usurpare, nam nec alienam nec a-
„ liam a mente ejus mentem circumfero;
Nobis propositum est, non plausum legentium, sed fructum proficientium quærere; qui hunc plausum *sequitur* planctu *prosequendus est, & incipit* laude *indignus esse, qui legentium*
„ laudem *ambit*. Denique multa qui scripsi,
„ errare in multis potui: ego hic errores
„ omnes ejuro . . . . . . sed jam, *Vir*
„ *Doctissime*, habe quæ optabas, ut ego de-
„ beo, quia sum pollicitus. Tantum dum
„ hic sumus, ita literas colamus, ut, vitâ
„ nostrâ functi, inter eos esse possimus, qui,
„ quod *S. Daniel* dixit, *quasi stellæ fulge-*
„ *bunt in perpetuas* Claritates & *æternitates*.

P A-

PARALIPOMENA,

Quæ, dum prælum curreret, prætermissa sunt.

PAg. 28. l. 30. post verba [*Celeberrimus Hoornbekius*] adde: Quem tamen numerum excessit Primarii cujusdam Viri in nostro *Belgio* Libraria supellex, quam *sexdecim* præter propter Librorum in *Folio* millibus, ac inter eos quadringentis *Bibliis*, constitisse certiorem me nuperrime fecit Nobilissimus ejus Filius *Adrianus Pavius*, Bennekroekii Dominus, Curiæ Provincialis *Hollandiæ* Præses honoratissimus.

Pag. 30. l. 11. post verba [*vim ac robur amiserint*] adde: Notatu dignum est, quod de *Norciæ*, oppiduli in *Italiâ* sub Pontificis Romani ditione siti, incolis refertur, eos nempe in hunc usque diem sollicitè cavere, ne quisquam ad Civitatis suæ gubernacula admittatur, nisi qui *plane illiteratus* sit; quâ etiam de causâ Quatuor-Viri illi, quibus solis totus eorum *Senatus* constat, *Li quatri illiterati* apud ipsos vocantur. Instituti illius sui hanc reddunt rationem: quod metuant vehementer, si qui forte sint, Magistratum inter se gerentes, vel *literis* qualitercunque *imbuti*, vel saltem in eas propensi, ne easdem subire tractu temporis cogendi sint calamitates, in quas cunctos suos Vicinos præcipitatos vident; qui, eo quod plus

justo tam Politici quam Ecclesiastici Ordinis *Togatis*, se quippe multo doctioribus & callidioribus, deferre antehac cœperint, viâ illâ sensim tandem sine sensu sub eorum jugo prorsus redacti sunt.

Pag. 40. l. 6. post verba [*currum equus, aratrum bos trahat*] adde: Ac tandem *Phocylides*:

Μηδέ ποτε κρίνειν ἀδαήμονας ἄνδρας ἐάσῃς,
Τὴν σοφίην σοφὸς ἰθύνει, τέχνας δ' ὁμότεχνος.
Οὐ χωρεῖ μεγάλην διδαχὴν ἀδίδακτος ἀκούειν.
Οὐ γὰρ δὴ νοέουσ' οἱ μηδέ ποτ' ἐσθλά μαθόντες.

Nunquam judicare siveris homines imperitos:
Sapientiam sapiens *dirigit*; artes *autem qui ejusdem est* artis.
Non capit *magnam* doctrinam *qui non didicit audire*;
Nihil enim intelligunt, qui nunquam bona didicêre.

Pag. 45. l. 6. post verba [*Pindari Poemata*] adde: Adscripsit hoc ipsum *Angelo* etiam *Politiano* Gasparus Peucerus, quem ad Quæstionem, *quid de* Psalmis Davidis *sentiret?* hæc reposuisse verba refert: *Ego hæc antiqua Poëmata plena sapientiæ esse video. Sunt ibi omnium virtutum præcepta, sunt Commonefactiones de Providentiâ, comminationes de scelerum pœnis, & promissiones de justorum præmiis & protectionibus. Insertæ sunt & veteres Historiæ istius Gentis, & ut traderetur memoria vetustatis, & simul pœnarum & defensionis*

Peucer. Ep. ad Christoph. Carlowitz.

fionis exempla in conspectu essent. Hanc sapientiam magni facio, utilem vitæ & moribus, & figuras in suâ linguâ concinnas esse existimo; & olim Harmoniæ additæ sunt, ad ciendos animorum motus accommodatæ. Sed (NB) *in* Pindaro *res eædem* dulcius *enarrantur, & exemplis* splendidius *illustrantur.* Owen. Θεολογέμδυ. lib. 6. cap. 9.

Pag. 78. *l.* 7. post verba [*sed maturata*] adde: Uti supra dictum est, *boni publici* hic habenda ratio; proutque hoc vel exigit, patitur vel non patitur, serius vel citius evulgandum aliquid est. *Ego certe* (inquit Celebris Vir Stanislaus Lubienietzkius) *fateor, me in eâ sententiâ esse, quod pace cujusquam dictum velim, magis illam* morosam *&* anxiam custodiam *deberi Scriptis, quæ ad* ostentationem ingenii *solum, vel potiore parte, non ad promovendum* Bonum publicum *& formandos hominum mores sunt. Nam quæ ad* publicam utilitatem *sunt directa & composita, his puto magis* celeritatis *gratiam cum* omnium *vel certe multorum, quam laudem diligentiæ cum* unius *hominis commodo junctam, esse sectandam.* Lubienietzk. Theatr. Comet. Tom. 1. pag. 648.

Pag. 294. l. 20. post verba [*alienos fuisse demonstrarunt*] adde: Quod quidem hucusque nonnunquam procedit, ut ipsa illa, quæ *nova* sunt, nullo speciosiori & commendabiliori velamine convestiri, aliisque, vulgo imprimis parum perito, accepta reddi possint, quam si sub *antiquitatis* & vetustatis specie depromantur & venditentur. Spectant huc *Spenceri* hæc verba: *Novi homines indies evadimus, dum formam & figuram veterem retinemus: Et* Spencer. de Legib. Hebræor. lib.

3. Differt. 1. § 5. *natura sic per ambages & sinuosa molimina rem gerit, ut, licet revera mutentur omnia, in statu tamen* veteri *permanere, vel saltem ab eo non multum recedere videantur. Methodum eandem Politicorum filii sæpe & centies exemplo suo comprobarunt: cum enim in Regno* novis *omnibus revera student,* vetera *solent officiorum & Privilegiorum nomina inviolata relinquere. Norunt scilicet Populum* nova *omnia, nisi* veterum *speciem induant, animâ suspicaci videre solitum. Hinc* Taciti *illud*, Arcanum novi status imago antiqui, *&c.*

Pag. 326 l. 5. post verba [*ipsi deferre*] adde: Præclare e Paganis Seneca: *Quidni* Senec, Ep. 64. *ego magnorum virorum & imagines habeam & natales celebrem? quidni illos honoris causâ semper appellem? quam venerationem* Præceptoribus *meis debeo, eandem illis* præceptoribus *generis humani, a quibus tanti boni initia fluxerunt. Si Consulem video aut Prætorem, omnia quibus honor haberi solet faciam; ego desiliam, caput adaperiam, semitâ cedam. Quid ergo?* M. Catonem *utrumque &* Lælium *sapientem, &* Socratem *cum* Platone, *&* Zenonem Cleanthemque *in animum meum sine* dignatione *summâ recipiam? Ego vero illos* veneror, *& tantis nominibus semper assurgo.*

Pag. 348. l. 19. post verba [*hallucinatum & lapsum esse*] adde: Quibus non sine injuriâ Hæreticorum Malleum, *Petrum Molinæum* non accenseas, qui, tametsi in suâ *Arminianismi Anatome*, temere nimis Hieronym. in Habac. 1. *Hieronymi* & *Thomæ* adoptatâ sententiâ, de *Dei Providentiâ* agens, conceptis verbis dixis-

dixisset, *minus esse congruum asserere, ab æterno Deum decrevisse, quot folia eopse* [quo hoc scribebat] *anno habituræ essent Regionis* Neapolitanæ *arbores, vel quot panniculi a mendici forte penderent pallio; eo quod hæc* aut similia *nullam boni malive rationem habere, nec ad perfectionem Universi quicquam facere* existimaret; usque adeo tamen postmodum sui se vacuum, & a fastuosâ ac præfractâ in suâ illâ opinione pertinaciâ alienum esse ostendit, ut errorem illum, ab amicis quibusdam monitus, haud invitus agnoverit; imò, in repetitâ dicti *Tractatus* Editione, publicè retractaverit. Quo quidem consilio nullius cordati viri censuram unquam incurrit, variorum e contra Eruditorum laudes & præconia meritus est; ut me a multis retro annis in *Wassenario* Historico legisse memini.

Thom. Summ. part. 1. Qu. 23. art. 7.

Molin. Anatom. Arminianism. cap. 3.

F I N I S.

INDEX AUTORUM.

Bar-

Phi-

INDEX
RERUM & VERBORUM.

A.

Agnes

H.

I.

K.

L.

M.

N.

P.

Par-

Q. *Quin-*

Q.

R.

Ru-

T.

W.

Y.

Z.

